تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

نەوشیروان مستەفا ئەمین

چەند لاپەڕەیەك لە میژووی ڕۆژنامەوانی ی کوردی

1958-1938

www.iqra.ahlamontada.com
منتدى اقرأ الثقافي

ڕۆژنامەوانی ی نهێنی

بەرگی سێیەم / بەشی یەکەم

سلیمانی
2004

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنْتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافي)

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنْتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

www. Iqra.ahlamontada.com

منتدى إقراء الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى , عربي , فارسي)

۵٠٠٠ تومان

نەوشیروان مستەفا ئەمین

چەند لاپەڕەیەك
لەمێژووی ڕۆژنامەوانیی کوردی
١٩٣٨ - ١٩٥٨

ڕۆژنامەوانیی نهێنی

بەرگی سێیەم

بەشی یەکەم

ناوی‌کتێب: چەند لاپەڕەیەك لە مێژوی ڕۆژنامەوانی‌ی کوردی (بەرگی سێیەم)

نوسەر: نەوشیروان مستەفا ئەمین

مۆنتاژ: هێدی محەمەد فازل

بەرگ: قادر میرخان

تیراژ: (١٠٠٠) دانە

ژمارە سپاردنی (٩٥) ساڵی ٢٠٠٤ی وەزارەتی ڕۆشنبیری دراوەتێ

سەرەتا ٤

دووەمین جەنگی جیهانی و رۆژنامەوانیی کوردی ٩

ژ.ک و رۆژنامەوانیی نهێنی ١٩

رۆژنامەوانی نهێنی و شیوعیەکانی کورد ٦١

یەکێتی تێکۆشین ٧٨

رۆژنامەوانی نهێنی و حیزبی شیوعی عێراق ١٠٩

رۆژنامەوانی نهێنی و پارتی دیمۆکراتی کوردستان ١٨٥

سەرەتا:

چەند لاپەڕەیەك
لە مێژوی ڕۆژنامەوانیی کوردی
(١٩٣٨ – ١٩٥٨)

بەر لە ئیستا بە چەند مانگێ ئەبو بەرگی سێیەم کە مێژوی ساڵانی ١٩٣٨ – ١٩٥٨ ی ڕۆژنامەوانیی کوردی ئەگرێتەوە بڕۆیشتایەتە ژێر چاپ و ڕێی بڵاوبونەوەی ناو خەڵکی بگرتایە، بەڵام روداوە سیاسی‌یە بومەلەرزە ئاساییەکانی ناوچەکە نۆبەبڕیی لێ کرد و، دوای خست. دواکەوتنەکە خێری پێوە بو. سەرچاوەی نوێی هاتە سەر و، ئاسۆیەکی فراوانتری بڵاوبونەوەی لە بەردەم دا کرایەوە.

بەشی یەکەمی بەرگی سێیەم تەرخان کراوە بۆ ڕۆژنامەوانیی نهێنی کوردی، ڕەنگە بە پەرت و بڵاوی لەم ڕۆژنامە و لەو گۆڤاردا جاروبار لێدوانێ، پەراوێزێ، یا کورتە باسێ سەبارەت بە بڵاوکراوەیەکی نهێنی نوسرا بێ، بەڵام ڕەنگە ئەمە یەکەمین لێکۆڵینەوەی سەربەخۆ و فراوان بێ لەم بوارەدا، دڵنیام بێ کەموکوڕی نیە و، لە هەندێ جێگەدا بێتام و خام نیە، بەڵام ئەمە بەشێکە لە مێژوی گەلەکەمان: مێژوی سیاسی، فیکری، ڕۆشنبیری، کۆمەڵایەتی، ئابوری...

×

ساڵی ١٩٣٩ لە مێژوی مرۆڤایەتی‌دا ساڵێکی شوم و سامناکە، هەمو نیشانەکان بەرەو ئەوە ئەچون کە هەلومەرجی سیاسی دنیا ئاڵۆز و تاریک و بە خێرایی بەرەو دۆزەخی جەنگ خلۆر ببێتەوە.

گۆڤاری گەلاوێژ لەو بارودۆخەدا هاتە کایەوە. یەکەمین ژمارەی لە کانونی یەکەمی ١٩٣٩ دەرچوە و تا ئابی ١٩٤٩ بەردەوام بوە. هاوزەمانی روداوەکانی جەنگ بوە. لە ژ ٨ ی س ١ ی تەموزی ١٩٤٠ دا واتە لە گەرمەی روداوەکانی جەنگەکەدا چیرۆکێکی لە بارەی چاپ و پەخشی رۆژنامەیەکی شۆڕشگێڕ بە نهێنی لە چاوی پۆلیس بڵاو کردۆتەوە.

بە چاکم زانی سەرەتای ئەم کتێبە کە بۆ رۆژنامەوانیی نهێنی بە کوردی تەرخان کراوە بەم چیرۆکە دەس پێ بکەم. ئاخۆ مێژوی رۆژنامەوانیی نهێنی کوردی چەندە سەرگروشتە و چیرۆکی تایبەتی خۆی هەبێ.

×

رۆژنامە نهێنییەکەی پلسودسکی

نوسینی: ولیام جونەس

لە رۆژێکی هاوینی ١٨٩٣ دا کۆمەڵێکی بچوک لە نیشتمان پەرستەکانی پۆلۆنیا زۆر بەدزیەوە لە یەکێ لە بێشە گەورەکانی نزیک ڤیلنادا کۆبونەوە. ئەمانە ئەندامی پارتی سۆسیالیستی یاساغکراوی پولەندە بون. نیازیان لە گردبونەوە قسە لەسەرکردن و تەگبیری دەرهێنانی رۆژنامەیەکی سۆسیالیستی بو کە بیری سۆسیالیستی پێ بڵاو بکەنەوە لەناو کرێکارە پۆڵەندییەکانا. لەو وەختەدا ئیشێکی وا تا بڵێیت بە ترس و پڕ خەتەر بو، سانسۆری روس زۆر بەتوتگی ئیشی ئەکردو مەیدانی بڵاوکردنەوەی چ رۆژنامەیەکی پۆڵەندەیی نەئەدا و، ئەم چەشنە تەقەلایە جورمێکی زۆر گەورە بو بە پێی قانون. سەرای ئەم هەمو قۆرتانە یەکێ لە گەنجە شۆڕشگێڕەکان، هاورێ ڤیکتۆر، ئەم فرمانە سەختە پڕ مەترسییەی گرتە ئەستۆی خۆی و دای نا کە (روبوتنک - کرێکار) دەربهێنێ.

گورج لە دوای ئەم کۆبونەوەیە هاورێ ڤیکتۆر، کە زۆر لە هاورێ شۆڕشگێڕەکانی هەر بەم ناوەوە ئەیان ناسی، کەوتە تەقەلای رێکخستنی کاروباری دەرهێنانی رۆژنامەکە. خەڵکی لە مان ئاگادارتر و شارەزاتر ئەیان زانی کە ناوی فیکتۆر (دابرۆویسکی) یە، بەلام هەرگیز نەیان ئەزانی کە ناوی راستی ئەم بلاوکەرەوە و، لەچاپدەر و نوسەر و دەرهێنەرە، جوزیف پلسودیسکی‌یە. هەروەها کەسیشیان ئەو مەتەڵەیان هەڵنەهێنا کە چۆن بە قاچاغی مەکینەیەکی چاپی لە سنور پەڕانۆتەوە. هاورێی پۆڵەندیی کە لە لەندەن بون چاپێکی سادەی بچوکیان بۆ نارد بو، بەلام چۆن ئەمە گەیشتە پۆڵونیا، تا ئێستە کەس ئەمەی وەرام نەداوەتەوە. چاپەکەیان ئەوەندە بەدڵ نەبو و، شۆڕشگێڕی لەم ئیشانەدا ئالیکاریان بە گومان بون لەوەی ئەم چاپە بە کەڵکی نیاز و ئامانجی ئەمان بێت. بەلام هاورێ ڤیکتۆر لەوانە نەبو هیچ قۆرتێ لە رێی خۆی لای بدا.

لە ڤیلنا ناسیاوی لە گەڵ کیمیاگەرێکا پەیا کرد کە ناوی کازمیر پارنیوسکی بو، ئەم پیاوە نیشتمان پەرستێکی زۆر گەرم بو و ئامادە بو کە بەشێکی زۆری دەوڵەتە زۆرەکەی فیدا بکات لەرێی یارمەتی دۆستەکەیا. پارنیوسکی ئەجزاخانەیەکی، بە ناو، لە دێی بچوکی لینیسکی‌دا دانا، کە نزیکەی ٢٠ میل لە نزیکترین رێی ئاسنەوە دور بو. وایان دانا کە رۆژنامەکە لێرە لە چاپ بدرێت، چونکە وایان بیر کردەوە کە لە شوێنێکی وا دور لە ئاوەدانی دا کەس ئەوەی بە بیرا نایەت شوێن پێی کارێکی شۆڕشگێڕی هەڵگرێ.

لەپێنج ساڵی نەفی‌ی سیبیریایا، پلسودسکی، فێری گەلێ ئیش و کاری بەکەڵک بوبو بەلام چاپ کردنی رۆژنامەیە شارەزاییەکی تەواو و زانینێکی تایبەتی ئەویست، بۆیە بۆ یارمەتی ئالیکارێک وەکو رۆژی رەش داما بو کە والدیسلاوە گلوواسکی تایپۆگرافەر (Typographen) ی دۆزیەوە لە ناو خۆیانا دایان نا کە گلوواسکی ئەبێ لە ئەجزاخانەکە بژی.

لە ١٢ ی تەموزی ١٨٩٤ دا یەکەم ژمارەی (روبوتنک) دەرچو، بە تایبەتی بچوکیان دەرهێنا بۆ ئەوەی بتوانرێ بە ئاسانی بە دزیەوە بڵاو بکرێتەوە بێ ئەوەی گومانی پۆلیس و جاسوسی زۆری حکومەت بوروژێنن. پلسودسکی سەرای سەرپەرشتی کردن و نوسینی رۆژنامەکە کاروباری بڵاوکردنەوەشی گرتبوە ئەستۆی خۆی. لەمەدا پێویستی یارمەتی زۆر کەس بو بەتایبەتی هی ژن کە ئەتوانن ژمارەیەکی زۆر هەڵگرن بێ ئەوەی پێ بزانرێ.

پلسودسکی هەرچەندە زۆر زو ئەهاتە لینیسکی بۆ سەردانی چاپەکەی بەڵام ئەوەندە خەریکی نوسین بو نەی پەرژا کە هەستی ئەوە بکات کەوا گلووالسکی حەزی لە کارەکەری کابرای کیمیاگەر کردوە و، بە خۆ هەڵکێشانەوە باسی ئەو کارە نهێنی‌یەی بۆ کردوە کە لە ژوریَ پشت ئەجزاخانەکە دا ئەی بینی. ئەمە کچەی خستبوە سەر هەلەکە سەمایە کە وەختە بو بەجارێ نەک هەر فرمانەکەی پلسودسکی پەک بخا سەری خۆشی تیا لەناو بەرێت. پلسودسکی لە پاش گەلێ دەردی سەری توانی گلوواسکی لاس بدا کە کچەکە مارە بکات و بیبا بۆ ئۆرال و بەمە دەمکوتی بکەن.

دوای ئەمە پلسودسکی چاپەکەی گواستەوە بۆ ڤیلنا و لەوێ چوار ساڵ بێ وەستان رۆژنامەکەی دەرکرد. قۆرتی هەرە گەورە لە رێی هاورێ ڤیکتۆردا کاغەز کرین بو، چونکە هەرچی جەندرمە هەیە ئاگادار کرابون لەوە کە رۆژنامەیەکی نهێنی لە پۆڵاندە دەرئەچێ کاغەزێکی زۆر پێویست بو بۆ دەرکردنی (روبوتک) کە لەم دواییەدا ٣٥٠٠ دانەی دوانزە لاپەرەیی لێ بڵاو ئەکرایەوە. هاورێ ڤیکتۆر و هاوکارەکانی رۆژی ١٦ تا ١٨ سەعات ئیشیان ئەکرد، لە گەڵ ئەوەشا چاپکردنی نوسخەیەک ئیشی نزیکەی دومانگی ئەویست. لە ١٨٩٩ دا کە زۆر لە یاریدەرەکانی گیران، پلسودسکی چاپەکەی گواستەوە (لودز) بۆ ئەوەی خۆی و فرمانەکەی لە ترس دورتر خاتەوە، کەچی بۆ بەدبەختی، لەم شارە زلە پڕ کارخانە و فابریقەیەدا بو کە پلسودسکی کەوتە داوی پولیسەوە.

رۆژێک یەکێ لە یاریەدەرە هەرە چاکەکانی هەندێ کاغەز ئەکرێ، ئەگەرچی میقداریکی کەمیش ئەبێ، جەندرمە دوی ئەکەوێت، تا ئەیکا بە ماڵی پلسودسکی‌دا و لە سەری رائەوەستێ تا ئەبینێ بە دەستی بەتاڵ دێتە دەرەوە.

لەپاش سەعاتێ ئەم ئەگیرێ و، شەوێ پلسودسکی و ژنەکەی لە دەنگی پێی پۆلیس و جەندرمە راست ئەبنەوە لەخەو کەوا خەریک ئەبن بێنە ژوری نوستنیانەوە. راکردن لە تواناد نابێت چونکە چەند پۆلیسێک و قۆمیسەرێک بە دەمانچەوە تاقە درگای ژورەکەی لێ ئەگرن ئینجا دەستی ئەکەنە کەلەپچەوە و خۆی و چاپەکەی ئەبەنە پۆلیسخانە.

ئەمە داستانی قارەمانی رۆژنامەکەیە.

×

گۆڤاری (گەلاوێژ) کە ئەم بابەتەی بلاو کردۆتەوە، ئەگونجێ بابەتەکە بە چیرۆکێکی سادە، یان بە وتارێکی ئەدەبی یان بە گێڕانەوەی هەواڵێکی سیاسی راستەقینە دابنرێ، بەڵام بخرێتە خانەی هەر کامێکیانەوە، بۆ خوێندەواری ئەوسای کورد، بە تایبەتی بۆ ئەوانەی خەریک یا بە تەمای خەباتی سیاسی — شۆڕشگێڕانە بون، دەرسێکی گرنگ بوە.

فێربون لە تەجروبەی گەلانەوە هەمیشە سەرچاوەیەکی گرنگ و دەوڵەمەنی فێربونی دەرسی تازە بوە. ئەم وەرگێڕانەی گەلاوێژیش هەروا رێکەوت و بۆ سەرگەرمی نەبوە، بەڵکو ئەبێ مەبەستێکی سیاسی هەبوبێ، ئەگەرچی نە لەو کاتەدا و، نە دواتریش تا ساڵانێکی درێژ، تێکۆشەرانی کورد نەیانتوانی تەجروبەیەکی لەو بابەتە لە بواری رۆژنامەوانی‌ی کوردی‌دا ئەنجام بدەن، بەڵام زۆری نەخایاند رۆژی رۆژنامەوانی‌ی نهێنی چاپکراوی کوردی بۆ یەکەم جار لە کوردستانی ئێران هەڵات، بە دوای ئەویش دا لە کوردستانی عیراق سەری دەرهێنا و، ئیبراهیم ئەحمەد خاوەنی ئیمتیازی گەلاوێژ خۆی بو بە یەکێ لە هەرە چالاکەکانی مەیدانی رۆژنامەوانی‌ی نهێنی.

دوەمین جەنگی جیهانی و

رۆژنامەوانیی کوردی

یەکەمین جەنگی جیهانی بە تێشکان و خۆبەدەستەوەدانی ئەڵمانیا بڕایەوە. دەوڵەتانی براوەی جەنگ مەرجی قورس و گرانباریان بە سەر ئەڵمانیادا سەپاند، بە تایبەتی سەبارەت بە بژاردنی زیانەکانی جەنگ و کەمکردنەوەی چەک و هێزە چەکدارەکانی.

ساڵی ١٩٢٩ تەنگوچەڵەمەیەکی سەختی ئابوری سەرانسەری دنیای داگرت. باری ئابوری زۆر لە وڵاتان خراپتر بو، لەوانە ئەڵمانیا و ئیتالیا. ئەمەش زەمینەی زیاتر خۆش کرد بۆ گەشەکردنی بیروباوەڕی نازی لە ئەڵمانیا و فاشی لە ئیتالیا. لە یابانیش نەزعەی عەسکەری زاڵ بوبو ئەیویست لە سەر حسابی ئەرزی دراوسێکانی قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی فراوان بکات. ئەم دەوڵەتانە بە ئاشکرا دوژمنایەتی کۆمۆنیزم و یەکێتی سۆڤێتی‌یان ئەکرد کە دوژمنی هەرە گەورەی وڵاتانی سەرمایەداری بون، لە بەرامبەر ئەوەدا وڵاتانی ئیمپریالیستی چاوپۆشی‌یان لە توندڕەوی و دەسدرێژیەکانیان ئەکرد.

ساڵی ١٩٣٣ هیتلەر پێشەوای پارتی نەتەوەیی سۆسیالیست (نازی) لە ئەڵمانیا دەسەڵاتی گرتە دەس و، بێ ئەوەی گوێ بداتە بەندەکانی خۆبەدەستەوەدان سەبارەت بە دروستکردنی چەک و دیاریکردنی ژمارەی هێزەکانی، کەوتەوە رێکخستنەوەی سپای ئەڵەمانی.

ساڵی ١٩٣٥ – ١٩٣٦ مۆسۆلێنی، پێشەوای پارتی فاشی، کە چەند ساڵێ بو، لە ئیتالیا دەسەڵاتی گرتبوە دەس، لە ئەفەریقا پەلاماری ئیسیۆبیای دا.

ساڵی ١٩٣٦ – ١٩٣٩ جەنگی ئەهلی لە ئیسپانیا هەڵگیرسا. جەنەراڵ فرانکۆ و فاشی‌یەکان حوکمیان گرتە دەس.

له ئازاری ١٩٣٨ دا هیتلەر، کە خۆی بە ڕێچەڵەک نەمسایی بو، نەمسای گرت و نوسانی بە ئەڵمانیاوە.

له ئازاری ١٩٣٩ یش دا چیکۆسلۆفاکیای گرت و ئیتالیاش ئەلبانیای داگیر کرد.

لەم شەڕانەدا ئەڵمانیا بە هۆی تانک و فڕۆکەوە تاکتیکێکی نوێی جەنگی بە کار ئەهێنا کە بە جەنگی بروسکە ئاسا یان جەنگی خێرا ناو ئەبرا.

بریتانیا و فەرەنسە بەرامبەر سیاسەتی فراوانخوازانەی ئەڵمانیا کەوتنە سڵەمینەوە و پەژارەوە.

گرژی نێوان دەوڵەتان تا ئەهات زیادی ئەکرد و قوڵتر ئەبو. ڕێکخراوی کۆمەڵەی گەلان کە دوای یەکەمین جەنگی جیهانی بۆ بە لادا خستنی کێشەکانی نێوان وڵاتانی دنیا دامەزرا بو، نەیتوانی هیچ کام لە کێشەکانی نێوان ئەو دەوڵەتانە چارەسەر بکا.

یەکێتی سۆڤیێت، سەرەڕای هەمو ناکۆکیە ئایدیۆلۆجیەکانی لە گەڵ ئەڵمانیای نازی، بۆ ئەوەی شەڕ لە خۆی دور بخاتەوە، ڕێکەوتننامەیەکی دەسدرێژی نەکردنی لە گەڵ مۆر کرد.

له ١ ی ٩ ی ١٩٣٩ دا ئەڵمانیا پەلاماری پۆلۆنیای دا و داگیری کرد. ئەمە بو بە سەرەتای هەڵگیرسانی دوەمین جەنگی جیهانی، چونکە ئیتر بریتانیا و فەرەنسە لەوە زیاتر لە وزەیان دا نەما بێدەنگ، وەکو تەمشاکەری ڕوداوەکان، ڕابوەستن. بۆ ڕاگرتنی پەلهاویشتنی فراوانخوازانەی ئەڵمانیا جەنگیان لە دژی ڕاگەیاند، بە دوای ئەوانیش دا ئەندامانی کۆمۆن وێلس.

له ٩ ی ٤ ی ١٩٤٠ دا ئەڵمانیا پەلاماری دانیمارک و نەرویجی دا و لە ١٠ ی ٥ ی ١٩٤٠ دا پەلاماری لۆکسەمبورگ و هۆلەندا و بەلجیکی دا و، هێزەکانی بەرەو پشتی دیواری ماجینۆ پێشڕەویین کرد و، گەیشتنە سەر کەنالی ئینگلیزی. ئینگلیز ناچار

بو هێزەکانی لە دنکرک بکێشێتەوە. فەرەنسا (هودنە) ی لە گەڵ ئەڵمانیا کرد و مارشال پیتان حکومەتێکی دەسنێژی ئەڵمانی لە پاریس پێک هێنا.

لە ١٠ ی ٦ ی ١٩٤٠ دا ئیتالیا دایە پاڵ ئەڵمانیا و پێکەوە هێرشیان کردە سەر شوێنەکانی سپای بریتانی لە سەروی ئەفەریقا و لە یۆنان.

لە کۆتایی ١٩٤٠ دا هەنگاریا و رۆمانیا و بولگاریا دایانە پاڵ ئەڵمانیا و،

لە ٢٢ ی ٦ ی ١٩٤١ دا ئەڵمانیا بە یارمەتی ئیتالیا، هەنگاریا، سلۆڤاکیا، فینلەندە هەڵی کوتایە سەر یەکێتی سۆڤێت و، یەکێتی سۆڤیتی‌یش تێکەڵاوی جەنگەکە بو.

ولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا، سەرەتا پێڕەوی سیاسەتی بێلایەنی ئەکرد، بەڵام لە لایەکەوە مەترسی هەرەس هێنانی بریتانیا و، لە لایەکی ترەوە هێرشی لە ناکاوی یابان بۆ سەر بنکەی جەنگیی بێرل هاربەری ئەمەریکی، ئەمەریکای خستە ناو جەنگەی شەڕەوە.

دەوڵەتانی دنیا ئیتر بە کردەوە دابەش بوبون بە سەر دو بەرەدا.

بەرەی هاوپەیمانەکان: بریتانیا، ئەمەریکا، یەکێتی سۆڤێت و لایەنگرەکانیان... و،

بەرەی تەوەرە: ئەڵمانیا، ئیتالیا، یابان و لایەنگرەکانیان...

هەردو لایەنی جەنگ، هەوڵیان ئەدا راگەیاندن وەکو یەکێ لە چەکە کاریگەرەکانی جەنگی سایکۆلۆجی و جەنگی پرۆپاگاندە بۆ بەرزکردنەوەی ورە (مۆراڵ) ی ریزەکانی ناوخۆی و شکاندنی ورەی هێزەکانی دوژمن و بردنەوەی جەنگ بە کار بهێنن، لەوانە: هەمو هۆیەکانی بیستن و بینین و خوێندن، کە هەندێکیان زۆر لە مێژ نەبو داهێنرا بون.

لەم جەنگە جیهانگیرەدا دەوڵەتانی ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بە تایبەتی ئەوانەیان کە بەشێکی نەتەوەی کوردیان تیَدا بو، هەڵوێستیان جیاواز بو:

عیراق

هەلومەرجی عیراق هەر لە سەرەتای دامەزرانیەوە لە ساڵی ۱۹۲۱ دا جیاواز بوە لە دەوڵەتانی دراوسێی. بەر لە دامەزرانی دەوڵەتی عیراق حوکمداری کوردستان و دواتر حکومەتی کوردستانی جنوبی دامەزراند و، زمانی کوردی لە بەشێکی کوردستان دا بوبو بە زمانی رەسمی و گۆڤار و رۆژنامەی پێ دەر ئەکرا.

بەر لە هەڵگیرسانی دوەمین جەنگ چەندین رۆژنامە، گۆڤار، کتێب بە زمانی کوردی دەرچو بون و، لە ۱۹۳۱ ەوە بە پێی (قانون اللغات المحلیە) زمانی کوردی بوبو بە زمانی رەسمی خوێندن و دادگا و دائیرەکانی حکومەت. لە سلێمانی رۆژنامەی (ژین) و بەر لە جەنگ بە چەند مانگێ لە بەغداد گۆڤاری (گەلاوێژ) دەرئەچو.

بریتانیای گەورە، کە تا ئەودەم، گەورەترین زلهێزی دنیا و یەکەم دەسرۆیشتوی ناو عیراق بو، ئەویش کەوتە بە کارهێنانی زمانی کوردی لە بەشێکی گرنگی راگەیاندنی رۆژهەڵاتی ناوەراست دا:

لە بەغداد، بە هاوکاری تۆفیق وەهبی بەگ و حسێن حوزنی موکریانی، کەوتە دەرکردنی گۆڤاری مانگانەی (دەنگی گێتی‌ی تازە).

لە یافا (فەلەستینی ئەوسا)، بە هاوکاری گۆران، رەفیق چالاک، رەمزی قەزاز، کەوتە بڵاوکردنەوەی بەرنامەی کوردی (رادیۆی کوردستان).

دەنگی گێتی تارە و رادیۆی کوردستان، هەردوکیان، بەشێ بون لە دەزگای زەبەلاحی پرۆپاگاندەی جەنگی دەوڵەتی بریتانیای گەورە، لە گەڵ کۆتایی دوەمین جەنگی جیهانی‌دا بریتانیا پێویستی پێیان نەما، لە بەر ئەوە هەردوکیانی راگرت.

ئێران

لە دووەمین جەنگی جیهانیدا ئەگەرچی بە رواڵەت بێلایەنی راگەیاند، بەڵام چالاکی بە قازانجی دەوڵەتانی تەوەرە، بە تایبەتی بە قازانجی ئەڵەمانیا، لە ناو ئێران دا لە زیاد بون دا بو. هاوپەیمانەکان ئەم مەترسییەیان کرد بە بیانو، بۆ ئەوەی رێگەی لوجستیکی نێوان یەکێتی سۆڤێت و خەلیج دابین بکەن، لە لای سەرویەوە لەشکری سۆڤێت و لە لای خوارویەوە لەشکری ئینگلیز، پەلاماری ئێرانیان دا و بیٚ بەرگری گرتیان. رەزا شایان ناچار کرد بە قازانجی محەمەدی کوڕی دەس لە تەختی شایەتی هەڵ بگرێ.

لەو ماوەیەدا بواری جۆرێ لە ئازادی سیاسی و رۆژنامەوانی لە سەرانسەری ئێران دا پەیدا بوە. لە تاران و هەندێ لە شارەکانی تر دەیان رۆژنامە و گۆڤاری ئازاد دەرچون. بەڵام هیچ رۆژنامە یا گۆڤار یا بڵاو کراوە نە لە تاران و نە لە هیچ شارێکی تر، بە موافەقەتی حکومەتی ناوەندی تاران، بە زمانی کوردی دەرنەچوە. ئەبیٚ هۆی ئەمە بگەڕێتەوە بۆچی؟

ئاخۆ قانونەکانی ئێران رێگەی دەرچونی چاپکراویان بە زمانی کوردی نەداوە؟

ئاخۆ هیچ کەس و تاقمێکی کورد، کە بە پیٚی قانونەکانی ئێران مەرجی پێویستیان تیٚدا بوبیٚ، داوای ئیجازەی دەرهێنانی رۆژنامە و گۆڤاری کوردییان کردوە و داواکەیان رەت کرابێتەوە؟

وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە پێویستی بە گەڕان هەیە بە ناو ئارشیفی لایەنە پێوەندیدارەکانی حکومەتی ئێران دا.

د. ئیسماعیل ئەردەڵان لە تاران ئیجازەی قانونی دەرهێنانی رۆژنامەیەکی فارسی بە ناوی (کوهستان) ەوە وەرگرتوە. لەم رۆژنامەیەدا باس و بابەت و لێکۆڵینەوە لە سەر هەلومەرجی سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئابوری، روشنبیری...

کوردستان و، جوڵانەوەی نەتەوەیی کورد بە فارسی نوسیوە. جاروبار شیعری کوردی و پەندی پێشینانی بە کوردی بڵاو کردۆتەوە.

ڕۆژنامەوانێکی بە توانای وەکو سەید حوسەین حوزنی، کە هەمیشە شانازی کردوە بە موکریانی بونی خۆیەوە، لە باتی ئەوەی لە بەغداد بیێتە هاوکاری کاربەدەستانی بریتانی بۆ دەرکردنی (دەنگی گێتیی تازە) و، بەو هۆیەوە چەندین ناووناتۆرەی سوکی قبوڵ کردوە، بۆچی نەچۆتە تاران لەوێ هەمان کار ئەنجام بدا؟

یان کەسێکی وەکو عەلادین سوجادی کە ئەویش ڕۆژنامەوانێکی ناسراو بو بۆچی نەگەڕایەوە سنە یا تاران بۆ ئەوەی کارێکی وەها بکا؟

تۆ بڵێی، لە کاتێک دا هەمو ڕۆژنامەوانە ناسراوەکانی ئێران بە ئازادی لەوپەڕی چالاکی دا بون، ئەمانیان لە سێدارە بدایە؟

یان کاتێ موکریان بوە مەڵبەندێکی گرنگی ڕۆژنامەوانی ئازادی کوردی بۆچی ئەمان، کە ڕۆژنامەوانی شارەزا و خاوەن تەجروبە بون، هەر لە بەغداد مانەوە و نەگەڕانەوە زێد و نیشتمانەکەی خۆیان لەوێ خزمەت بە ڕۆژنامەوانی کوردی بکەن؟

ناوچەی موکریان، وەکو هەرێمێکی بێلایەن، لە نێوان هێزەکانی بریتانیا لە لایەک و هێزەکانی یەکێتی سۆڤێت دا لە لایەکی کەوە مایەوە. لەو ناوچەیەدا بۆشایی دەسەڵات دروست بوبو. چالاکەکانی کورد، دوای ساڵانێکی درێژی چەوساندنەوەی سەردەمی ڕەزا شا، کەڵکیان لەم بۆشاییە وەرگرت بۆ گەرمکردنی چالاکی سیاسی و ڕۆژنامەوانی.

کۆمەڵەی ژ ک دامەزرا و، کەوتە دانانی ڕێوشوێنی نهێنی (بڵاوکەرەوەی بیرا ی ڕێکخراوەکە و گۆڤاری (نیشتمان) ی دەرکرد. هەر لەو ساڵانەدا ناوچەکە گۆڕانی بنەڕەتیی بە خۆیەوە دی. کۆمەڵی ژ. ک گۆڕا بۆ حیزبی دیموکراتی

کوردستان و، حیزبی دیموکرات، جمهوریەتی کوردستانی لە مەهاباد دامەزراند. ئەم قۆناغە سەرەڕای کورتی ماوەکەی قۆناغێکی دەوڵەمەندی کاروانی رۆژنامەوانی کوردی‌یە. لەم ماوە کورتەدا گۆڤاری نیومانگی کوردستان، رۆژنامەی رۆژە نەرۆژی کوردستان، گۆڤارەکانی هەلاڵە، هاواری نیشتمان، گڕوگاڵی منداڵانی کورد، دەرچوە. بلاوکراوەکانی ئەم قۆناغە، لە بەر چەندین تایبەتمەنی خۆی، ئەشێ ناوی بنرێ (قوتابخانەی رۆژنامەوانی‌ی موکریان).

تورکیا

کە لە یەکەمین جەنگی جیهانی دا بەشداری کرد و لە ئەنجامی ئەوەدا لەتوپەت بو، پەندی لەوە وەرگرتبو، لەم جەنگەدا لە سەرەتادا کە هێشتا ئەنجامەکەی دیار نەبو، بێلایەن راوەستا. یەکێ لە هۆکانی ئەم بێلایەنیە، وەکو دوایی لە دۆکۆمێنتەکانی ئەڵمانیای نازی‌دا دەرکەوت، ترسی تورکیا بوە لەوەی یەکێتی سۆڤێت و دەوڵەتانی هاوپەیمان یارمەتی کورد بدەن کوردستان لە تورکیا جیا بکاتەوە و دەوڵەتی کوردی دروست ببێ.

تورک دانی بە بونی کوردا نەئەنا و بە تورکی شاخاوی دائەنان. کورد بێ بەش بو لە هەمو جۆرە مافێکی سیاسی و رۆشنبیری، لە بەر ئەوە لە ناو تورکیا هیچ بلاوکراوەیەکی کوردی: رۆژنامە، گۆڤار، کتێب.. دەرنەچوە.

لەو سەردەمەدا بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد لە تورکیا، دوای ئەو شکستە خوێناوی‌یانەی بە سەری هات بو، هێشتا لە خامۆشیەکی تەواودا بو. چالاکەکانی کوردستانی تورکیا لە سوریا و لوبنان گیرسا بونەوە، کەمتر چالاکی سیاسی و زۆرتر چالاکی رۆشنبیری‌یان ئەنواند.

سوريا و لوبنان

هەردو ولآت لە ژێر ئینتیدابی فەرەنسی‌دا بون. حکومەتی فەرەنسا کەوتبوە ژێردەستی ئەڵمانیاوە، بەلآم مارشال دیگۆل لە حکومەتەکەی پاریس هەڵگەڕایەوە حکومەتی فەرەنسای لە تاراوگە (مەنفا) دامەزراند. چالاکەکانی کورد، بە تایبەتی ئەوانەیان کە لە کوردستانی تورکیاوە چوبونە سوریا و لوبنان (حیزبی خوییبون) یان دامەزراند و، دوای تێشکانی شۆڕشی ئاگری نائومێد بون لەوەی بە خەباتی چەکدار بتوانن ئازادی کوردستانی تورکیا بە دەس بهێنن، کەوتبونە خەباتی رۆشنبیری: بوژاندنەوەی زمانی کوردی، چاککردنی ئەلف و بێ و رێنوسەکەی. بلآوکردنەوەی گۆڤار و رۆژنامە و کتێب. سەرانی کورد بە گشتی پێوەندی‌یان لە گەڵ دەسەلآتی مانداتی فەرەنسی (ئینتیداب) باش بو. ئەم پێوەندی‌یە باشە یارمەتی دان لە سالآنی جەنگ دا کەڵک لە چاوپۆشی و توانای دەسەلآتی فەرەنسی وەربگرن بۆ پەرەپێدانی چالاکی رۆشنبیری کوردی بە تایبەتی چالاکی رۆژنامەوانی.

هاوپەیمانەکان لە ماوەی جەنگ دا:

لە شام، هاوکاری میر جەلادەت بەدرخانیان کرد بۆ دەرکردنی (رۆناهی) و بوژاندنەوەی سەرلەنوێی (هاوار).

لە بیروت، هاوکاری میر کامەران بەدرخانیان کرد بۆ دەرکردنی (رۆژانو) و ستێر) و، بۆ پەخشی رادیۆیی هەندێ پرۆگرامی ئەدەبی و فۆلکلۆری بە کرمانجی.

بلآوکراوەکانی ئەم قۆناغەی شام و بیروت سەرەڕای کورتی تەمەنیان، لە بەر چەندین تایبەتمەنی خۆی، ئەشێ ناوی بنرێ (قوتابخانەی رۆژنامەوانی‌ی بەدرخان).

بەلآم چارەنوسی هەمو ئەمانە لە گەڵ بەلادا کەوتنی چارەنوسی جەنگ دا بڕیاری لێ درا و، لە دەرچون کەوت.

دوای ئەوەی سوریا و لوبنان سەربەخۆیی‌یان وەرگرت ئەو پەراوێزە تەسکەی ئازادی کە لە سەردەمی ماندات (ئینتیداب) دا بۆ کورد رەخسا بو، لە سەردەمی سەربەخۆیی‌دا لی‌ی سێنرایەوە.

×

دوەمین جەنگی جیهانی تەواو بو. ئەڵەمانیا و ژاپۆن و هاوپەیمانەکانیان بە تێشکاوی خۆیان دا بە دەستەوە. دەوڵەتانی براوەی جەنگ: ئەمەریکا، بریتانیا، یەکێتی سۆڤێت... کەوتنە کۆبونەوە بۆ رێکخستنەوەی دنیای دوای جەنگ. جەنگی گەرم برایەوە. جەنگێکی نوێ، لە نێوان هاوپەیمانەکانی دوێنێ‌دا، دەستی پێ کرد کە لە پێوەندی ناودەوڵەتان دا بە جەنگی سارد ناوی دەرچو. جەنگی سارد، شێوەکانی لە شێوەکانی شەڕی کۆن جیاواز بو، ئەگینا لە توندوتیژی دوژمنایەتی‌دا ئەگەر گەرمتر نەبوبێ ساردتر نەبو. لە ئەنجامی ئەم شەڕەدا دیسانەوە دنیا دابەش بوەوە بە سەر دو ئۆردوگادا:

ئۆردوگای وڵاتانی سەرمایەداری بە سەرۆکایەتی هێزی تازە پێگەیشتوی ئەمەریکا.

ئۆردوگای وڵاتانی سۆسیالیستی بە سەرۆکایەتی یەکێتی سۆڤێت.

ناکۆکی ئایدیۆلۆجی نێوان ئەم دو ئۆردوگایە لە هەمو مەیدانەکانی ژیانی مرۆڤایەتی‌دا، لە مەیدانی جەنگی، سیاسی، ئابوری، رۆشنبیری... دا بە قوڵی رەنگی دایەوە و، زۆر لە وڵاتانی دواکەوتوی جیهانی سێیەم (لەوانە حکومەتی عیراق) بەربەرەکانی کۆمۆنیزمی کردە بیانویەکی قانونی بۆ گەمارۆدانی هەمو جۆرەکانی ئازادی سیاسی: ئازادی دەربڕینی بیروڕا، ئازادی رۆژنامەوانی، ئازادی کاری حیزبی...

×

له چله‌کانی سه‌ده‌ی بیسته‌مه‌وه له پرۆسه‌ی گه‌شه‌کردنی رۆژنامه‌وانی کوردی‌دا ۳ جۆری جیاوازی رۆژنامه‌وانی په‌یدا بون:

۱. رۆژنامه‌وانی‌ی ئه‌هلی

که به پێی قانونه‌کانی چاپه‌مه‌نی له لایه‌ن رۆژنامه‌وانی کورده‌وه بلاو کراونه‌ته‌وه. ئه‌م بواره قانونی‌یه، ته‌نیا له عیراق دا بۆ کورد ره‌خساوه، حکومه‌ته‌کانی ئێران، تورکیا و سوریا، رێگه‌ی قانونی‌یان به گه‌شانه‌وه‌ی رۆژنامه‌وانی‌ی کوردی نه‌داوه.

۲. رۆژنامه‌وانی‌ی نهێنی

حیزبه سیاسی‌یه‌کان که قانون رێگه‌ی چالاکی سیاسی ئاشکرای پێ نه‌داون، په‌نایان بردۆته به‌ر پێکهێنانی رێکخستنی نهێنی و، بۆ بلاوکردنه‌وه‌ی بیروباوه‌ڕ و، بۆ ده‌ربرینی هه‌لوێستی خۆیان له روداوه‌کانی ناوخۆ و ناوچه‌یی و جیهانی، ده‌زگای چاپی نهێنی‌یان دامه‌زراندوه، زمانحالی حیزب و به‌یاننامه و بلاوکراوه‌ی جۆراوجۆریان پێ ده‌رکردوه.

رۆژنامه‌وانی‌ی نهێنی کوردی، له عیراق بۆته به‌شێکی گرنگی چالاکی‌ی بزوتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کورد و بزوتنه‌وه‌ی دیموکراتی و بزوتنه‌وه‌ی کۆمۆنیستی، له ئێران ناو به ناو سه‌ری ده‌رهێناوه، به‌لام له تورکیا و سوریا زه‌مینه‌ی په‌یدابونی رۆژنامه‌وانی‌ی نهینی کوردی نه‌بوه.

۳. رۆژنامه‌وانی‌ی بیانی

له سالانی دوه‌مین جه‌نگی جیهانی‌دا بریتانیا و، له سالانی جه‌نگی ساردا ولاته یه‌کگرتوه‌کانی ئه‌مه‌ریکا، بۆ مه‌به‌ستی سیاسی خۆیان، به زمانی کوردی گۆڤار و بلاوکراوه‌یان په‌خش کردوه.

ئه‌م جۆره رۆژنامه‌وانی‌یه هه‌ر له عیراق رێگه‌ی پێ دراوه. حکومه‌ته‌کانی ئێران و تورکیا و سوریا رێگه‌یان پێ نه‌داوه.

ژ. ك
و
رۆژنامەوانیی نهێنی

١. نیشتمان
١. ١. دەرچونی
١. ٢. ئامانجی
١. ٣. نوسەرەکانی
١. ٤. بڵاوکردنەوەی
١. ٥. راگرتنی

٢. بیروبۆچونەکانی
٢. ١. مەرامنامە
٢. ٢. ژ. ک و ئیسلامەتی
٢. ٣. ژ. ک و شیوعێتی
٢. ٤. ژ. ک و ئینگلیز
٢. ٥. بۆچونێکی ناکۆک

٣. بابەتە سیاسیەکانی

٤. گۆشەکانی
٤. ١. گەنجینەی ئەدەبیات
٤. ٢. دەمەتەقێ
٤. ٣. لە ناو کۆمەڵەدا
٤. ٤. بابەتی مێژویی
٤. ٥. بەشی گبی

٥. شوێنی لە رۆژنامەوانیی کوردیدا

بژی سەروك و كورد و كوردستان و هیوا !

كم من فئة قلیلة غلبت فئة كثیرة باذن الله

J. K

نیشتمـــــــــــــان

گوواریكی كۆمەلایەتی ، ئەدەبی ، خوێندەواری و مانگی كوردیە

ژمارەی - ١ سالی یەكەم پوش پەری ١٣٢٢ جولای ١٩٤٣

آمانجی ایمە

ئەی برای كوردی خوشەویست :

كۆمەلەی ژ.ك بە پێچەوانەی هەمو بەر هەلست و قورت و چەلەمەیێكی وەكو دوز منایەتی خوبەخو ؛ دوبەرەكی و خوخوری ؛ پول پەرستی و بیگانە دوستی كەلەرێگای پیش كەوتن و سەركەوتنی كوردا هەیە بەهەمو هیز و توانای خوی تی ئەكوشیت

١. نیشتمان

١. ١. دەرچونی

ژ ١ ی ساڵی ١ ی لە پوشپەڕی ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر تەموز (جولای) ١٩٤٣ دەرچوە. ٢٥ لاپەڕەیە.

ژ ٢ ی خەزەلوەری ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر نۆڤەمبەری ١٩٤٣ دەرچوە. ٢٥ لاپەڕەیە.

ژ ٣ – ٤ ی سەرماوەز و ڕێبەندانی ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر کانونی یەکەم (دێسەمبەر) ی ١٩٤٣ و کانونی دوەم (جەنیوەری) ی ١٩٤٤ دەرچوە. ٣٦ لاپەڕەیە.

ژ ٥ ی ڕێبەندانی ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر کانونی دوەمی (جەنیوەر) ی ١٩٤٤ دەرچوە. ٢٤ لاپەڕەیە.

ژ ٦ ی ڕەشەمەی ١٣٢٢ هەتاوی بەرامبەر مارت (مارچ) ی ١٩٤٤ دەرچوە. ٢٢ لاپەڕەیە.

ژ ٧ و ٨ و ٩ ی کە دوا ژمارەیەتی و بە یەکەوە لە یەک بەرگ دایە لە خاکەلێوە و بانەمەڕ و جۆزەردانی ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر نیسان و مایس و حوزەیران (ئەپریل و مەی و جون) ی ١٩٤٤ دا دەرچوە. ٣٢ لاپەڕەیە.

لە ناوچەوانی سەربەرگی ژ ١ دا هەردو حەرفی (J. k) ی لاتینی لە ناو بازنەیەکی خڕدا کە چەند تیشکێکی لێ بڵاو بۆتەوە و بە دەوری ئەو بازنەیەدا ئایەتێک و لە سەروی لاجانگی چەپیدا (بژی سەرۆک و کورد و کوردستان و هیوا) و، ئینجا لە ژێر وشەی (نیشتمان) دا بەم جۆرە خۆی بە ناسین داوە:

(بڵاوکەرەوەی بیری ژ. ک)

(گۆوارێکی کۆمەڵایەتی، ئەدەبی، خوێندەواری و مانگی کوردیە)

لە ژ ٢ دا (بژی سەرۆک و...) دوبارە نەنوسراوەتەوە. بەڵام لە هەر لایەکی ناوچەوانی لاپەڕەی سەربەرگ دا بەیتێکی ئەم شیعرە نوسراوە:

بەختیارین، لە هەوەڵ، نێوی مەیان دانا کورد
ساحیبی غیرەتن ئەو قەومە وەکو رۆستەمی گورد
هەرکەسێ پەنجە لە پەنجەی مە دەدا، یا ڕەببی
دەست و پەنجەی بشکێ، پیلی لە بن ڕا ببێ ورد

لە ژ ٣ - ٤ دا لە گۆشەی لای چەپ دا بە وردی نوسیوێتی: (بژی کورد و کوردستان و کۆمەڵەی ژ. ک) ئینجا کلێشەکەی نیشتمان و لە ژێریدا وێنەی سەلاحەدینی ئەیوبی لە سەر بەرگەکەی چاپ کردوە و، لە ژێر وێنەکەدا ئەم شیعرەی شێخ رەزای نوسیوە:

عەرەب ئینکاری فەزڵی ئێوە ناکەم ئەفزەلن ئەمما
سەلاحەدین کە دنیای گرت لە نەسلی کوردی بابان بو.

ئەم وێنەیەی سەلاحەدین لە گۆڤاری (دیاریی کوردستان) ی بەغدادەوە وەرگیراوە.

لە ژ ٥ دا وشەی (اللّه) ی لە تەپڵە سەری لاپەڕەدا نوسیوە و لە گۆشەی چەپ دا بژی کورد و کوردستانی گەورە. کلێشەکەی نیشتمان وەکو خۆی و، لە ژێر وێنەکەی سەلاحەدین دا شیعرەکەی سەربەرگی (دیاریی کوردستان) ی نوسیوەتەوە:

تۆ نەمردوی ئەی سەلاحەدینی ئەیوبی نەسەب
هەر بژی ئەی شاهی بەیتی کورد، ئەی فەخری عەرەب

لە ژ ٦ دا شیعرەکەی بەم جۆرە دەسکاری کردوە:

تۆ نەمردوی ئەی سەلاحەدینی ئەیوبی لەقەب
هەر بژیت ئەی فەخری کورد و حاکمی موڵکی عەرەب

١. ٢. ئامانجی

لە ژ ١ ی تەموزی ١٩٤٣ دا لە ژێر سەرناوی (ئامانجی ئێمە) دا نوسیوێتی:

"ئەی برای کوردی خۆشەویست!

"کۆمەڵەی ژ. ک بە پێچەوانەی هەمو بەرهەڵست و قۆرت و چەڵمەیەکی وەکو دوژمنایەتی خۆبەخۆ، دوبەرەکی و خۆخۆری، پولپەرستی و بێگانەدۆستی، کە لە رێگەی پێشکەوتن وە سەرکەوتنی کوردا هەیە بە هەمو هێز و توانای خۆی تێ ئەکۆشێت تا زنجیر و کەڵەمەی دیلی و ژێردەستی لە ئەستۆی نەتەوەی کورد دامالێ، وە لەم کوردستانە لەت و کوتەی ئیستا کوردستانێکی گەورە و رێکوپێک بێنێتە بەرهەم کە هەمو کوردێک بە سەربەستی تیا بژێت.

"زۆر کەس وا لێک ئەدەنەوە کە ئەبێ نەتەوەی کورد بە زۆر و نیروی چەک لە دیلی رزگار بکرێت، بەڵام ئەوانە هەمو بە هەڵە چون و رێگای راستیان لێ ون بوە، چونکو چەک و تفاقی شەڕ کە لە چەنگ کوردایە لە بەرانبەر چەک و تفاقی شەڕی ئەمانەی بونە بەرهەڵستی سەربەستی ئێمە کار ناکات ئەبێ کورد بزانێت ئیمڕۆ تفەنگ لە چاو گوللەپژێن و تۆپ و تانک و فڕۆکە و ... و ... توقتوقەیەک زیاتر نیە تەنیا رێگایەکی ئەبێ کورد بەرەو سەربەستی پێیا بڕوا شەقامی شارستانێتیە، ئەم رێگایە راست و رەوان ئەچێتە ناو مێرگی ئازادی و سەربەستی.

"کۆمەڵەی ژ. ک بڕیاری داوە بۆ روناک کردنەوەی بیری نەتەوەی کورد و دۆزینەوەی هۆی چارەڕەشی و دواکەوتنی ئەم میلەتە بەستەزمان و بێ دەسەڵاتە لە هیچ فیداکاریەکی رو وەرنەگێڕێت ئەوا لە سەر بڕیاری هەیئەتی ناوەندی ئەم گۆوارە دەرئەچێت تا بەرە بەرە هەر چەوتی و ناڕەواییەکی لە ژیانی کوردا هەیە پیشانی بدا و ببێتە شارەزای نەتەوەی کورد لە رێگای سەربەستی و سەربەخۆئیدا."

١. ٣. نوسەرەکانی

نیشتمان بە ئاشکرا ناوی سەرنوسەر و دەستەی نوسەران و ئەدرەسی شوێنی دەرچون و ناوی چاپخانەی لە سەر نیە.

بابەتەکانی لە مەهاباد لە لای سەرکردایەتی ژ. ک کۆکراوەتەوە و ئامادە کراوە و ئەورەحمانی زەبیحی بە دەستی بردویەتی بۆ تەورێز لە چاپخانەیەک کە خاوەنەکەی ئەرمەنی بوە چاپ کراوە. بە نهێنی هێنراوەتەوە بۆ مەهاباد و لەوێوە دابەش کراوە.

لەوانەی لە نیشتمان دا بەشداری دیاریان کردوە:

ع. بێژەن (ئەورەحمانی زەبیحی)، بە وتارەکانی (رێککەون تا سەرکەون) و، (سەرکەوتن بە زۆر و کەمی نیە) و، (شاعیری بە ناوبانگ وەفایی) لە ژ ١ دا و، (ئێمە و مەردم) لە ژ ٢ دا و، (بۆچی نەگریم؟) لە ژ ٣ دا و، (کورد لە حەیات ئینسکلۆپیدیاسی تورک دا) و، (فەلسەفەی ژیان) لە ژ ٥ دا و، (بۆچی گەورەکانی قورەیش موسوڵمان نەدەبون) لە ژ ۶ دا و، (کوردستان قوت نادریّ) لە ژ ٧ - ٩ دا بەشداری کردوە.

ع. هەژار، جگە لەوەی لە هەمو ژمارەکانی دا (دەمەتەقیّی دوکەسیی) نوسیوە، لە ژ ٣ - ٤ دا شیعری (مەرامی کۆمەڵەکەم دینگە) ی بڵاو کردۆتەوە (نیشتمان) ئەم بەیتەی لەم شیعرە، کە جۆرێکە لە هەڕەشە لە نەیارەکانی، وەکو یەکیّ لە دروشمەکانی لە سەربەرگی ژ ٥ و ۶ دا نوسیوەتەوە:

لە دەمبڕینی ئەوانەی لە کۆمەڵەم بەدگۆن

لە بار و تیژە، دەمی مو دەکا، مقەست و برینگم

لە ژ ٥ دا (جوجەڵەی نیشتمان) و، لە ژ ۶ دا (دڵی دایک) و، لە ژ ٧ - ٩ دا (دەمەتەقیّی دو باز) ی بڵاو کردۆتەوە.

م. ش. هێمن، هەم وتاری بۆ نیشتمان نوسیوە و هەم شیعری تیّدا بڵاو کردۆتەوە. لە ژ ٢ دا وتاری (خۆت بناسە) و دوشیعر (مەحکەمەی مەنحوسی

ئیستیقلال) کە باسی شەهیدانی ١٩٢٥ ی کوردستانی تورکیا ئەکا و (کوردمو) و، لە ژ ٣ - ٤ دا شیعری (ئاخافتنی خوشک و برایان) و، لە ژ ٥ دا وتاری (رۆژی کارە) و شیعری (قەڵای نیشتمان) و (ئەمن دەیڵێم و بێباکم) و، لە ژ ٦ دا وتاری (سکاڵایەک لە گەڵ نیشتمان) و شیعری (دەبێ من چۆن ببم مەسرور و دڵشاد) و، لە ژ ٧ - ٩ وتاری (شێخ یوسف شەمسەدین بورهان) و (کورد چی دەوێ؟) و شیعری (کوردە گیان خەونم دیت)

م. نادری (دڵشادی رەسولی) لە ژ ٣ - ٤ دا (بەهەشتی بەختیاری) و، لە ژ ٥ دا (پیاوی چاک بە و مەیخوێنەوە) و، لە ژ ٦ دا (کوردستان) وەرگێڕانێ لە رۆژنامەی اللواء بیروتیەوە و، لە ژ ٧ - ٩ دا (کۆڤاری نیشتمان) و (سەربەستی یا مردن) و (خۆشبەختی) نوسیوە. دڵشادی رەسوڵی پەخشاننوسێکی بە توانا بوە، ئەو سەردەمە گەلێ پەخشانی ئەدەبیی جوانی لە گەلاوێژدا بڵاو کردۆتەوە.

جگە لەمان، برای راست (کاک رەحمانی موهتەدی)، ع. ساسان (وەهابی بلوریان)، م. فەرۆخ، م. ئاریا (مەنافی کەریمی)، م. بەیان، م. لاو (صدیقی حەیدەری)، م. ش. ئازەر (محەمەدی شاپەسەندی)، پشتیوان، ع. راد (عەبدولرەحمانی ئیمامی)، م. ئیرەج، لە نوسینەکانی نیشتمان دا بەشدار بون.

جگە لە هێمن و هەژار، چەندین شاعیری کە شیعری هاندەرانەی سیاسی و کۆمەڵایەتی‌یان تێدا بڵاو کردۆتەوە.

لە شاعیرانی کوردستانی ئێران: م. حەریق (محەمەدی ئەسحابی)، قومری، م. عیشقی...

لە شاعیرانی کوردستانی عیراق: م. م. هۆشەنگ لە ژ ١ دا، گیوی موکریانی (نادم بە فەلەکـ) لە ژ ٢ دا، قانع (پایزی نیشتمان) لە ژ ٣ - ٤ و (چوار) لە ژ ٥ دا و (ئەگەر مردم) لە ژ ٦ دا، فانی (حورِ بژی) لە ژ ٢ دا و (دەمێنم بیڵێم و ناوێرم) لە ژ ٣ - ٤ دا، تەخمیسی مەلا حەسەنی قازی لە سەر شیعری ئەحمەد موختار (ناڵەیی دڵ) لە ژ ٥ و ٦ دا.

چەند شیعرێکیشی بە ناوی (شاعیرێکی بە ناوبانگ) و (بویێژێکی ناودار) و بە بێ ناو بڵاو کردۆتەوە.

نوسەرانی نیشتمان ئاگاداری بزوتنەوەی رۆشنبیریی کوردی بون لە دەرەوەی ئێران.

لە ژ ١ دا بڵاوکردنەوەی شیعرێکی مەولەوی کە (پیرەمێردی سلێمانی لە کوردی هەورامانیەوە وەری گێڕاونەتە سەر لەهجەی موکوریانی) و شیعرێکی زێوەر و، راگوێزانی باس و بابەت لە تاریخەکەی ئەمین زەکی و لە کتێبی رەفیق حیلمی و،

لە ژ ٣ - ٤ هەواڵی دەرچونی دەنگی گێتیی تازە لە بەغداد و، راگوێزانی بابەت لە (رۆژانو) ی بێروتی... و،

لە ژ ٥ دا لێدوانی بێژەن لە وتارێکی پشکۆ کە لە گەلاوێژدا بڵاو بوتەوە و،

لە ژ ۶ دا (بویێژێکی ناودار) کە ئەڵێ:

لە شەوقی (نیشتمان) و شوعلەی ئەستێرەی (گەلاوێژ) ە

برینی رووح و قەلب و قالبم فیلجوملە سارێژە

لە ژ ٢ دا هەواڵی کۆچی دوایی (عالمی بە ناوبانگ و نیشتمان پەروەر مەلا محەمەدی کۆیی) و،

بڵاوکردنەوەی کۆمەڵە شیعری حاجی قادری کۆیی و مەلا محەمەدی کۆیی و، رازاندنەوەی رۆژژمێرەکانی بە شیعری شاعیرانی کوردستانی عیراق...

ئەمانە هەمویان نیشانەی ئەوەن کە نوسەرانی نیشتمان بە چاکی ئاگاداری بزوتنەوەی رۆشنبیریی کوردی بون. ئەمەیش لەو سەردەمەدا بۆ ئەوان کارێکی دژوار نەبوە: یەکەم، بە هۆی رێکخراوەکانی ژ. ک لە عیراق و پێوەندی زۆریان لە گەڵ کەسایەتیەکانی کورد. دوەم، بە هۆی هەلومەرجی جەنگی جیهانیەوە کورد جۆرێ لە ئازادی هەڵسوڕان و تێکەڵاوی یەکتری هەبوە.

١. ٤. بڵاوکردنەوەی

نیشتمان، هەندێکی بە دەست بە ڕێگەی تۆڕی ڕێکخراوەکانی ژ. ک و، هەندێکی بە پۆستە دابەش کراوە. لە چاو خۆیدا زۆر بڵاو بۆتەوە و گەیشتۆتە زۆر گوند و شاری کوردستان و، زۆر پایتەختی دەوڵەتانی دنیا.

(ژین) لە سلێمانی، (گەلاوێژ) لە بەغداد، (ڕوناهی) لە شام، (ڕۆژانو) لە بێروت، کە هاوزەمانی نیشتمان بون، بە ستایشەوە هەواڵی بڵاوبونەوەیان نوسیوە.

لە پێش بڵاوبونەوەی هەر ژمارەیەکیدا لە مەهاباد پرۆپاگاندەی بۆ کراوە و ئاگاداری بە دیواری شوێنە گشتیەکان دا هەڵواسراوە.

١. ٥. ڕاگرتنی

لە ژ ٢ ی نیشتمان دا ئەم (ئیعلان) ەی بڵاو کردۆتەوە: "ڕۆژنامەی هەفتەیی (مرۆ - Mirov) لە لایەن بێژەن ٢ بەم نێزیکانە دەرئەچێت ئابونە تەنیا بۆ ئەندامەکانی کۆمەڵەیە"

پێ ناچێ هەفتەنامەی مرۆڤ دەرچوبێ. نیشتمانیش لە دوای ژ ٧ - ٩ کە هەرسێکیان لە یەک بەرگ دا چاپ کراون ئیتر دەرنەچوە. بۆچی ڕاوەستاوە، لە کاتێک دا لەو ماوەیەدا ڕێکخراوەکانی ژ. ک پەرەیان سەندوە و لقوپۆپی لە زۆر شوێن دا بڵاو بۆتەوە و هێز و توانای لە چاو سەرەتادا زۆر زیادی کردوە؟ قازی محەمەد، کەسایەتی بەڕێز و ناسراوی موکریان، سوێندی ئەندامەتی خواردوە و بە کردەوە بۆتە سەرۆکی ڕێکخراوەکە. هێشتا وەڵامی ئەم پرسیارە نەدراوەتەوە.

گۆڤاری ... [illegible]

بۆ کورد و کوردستانی گەورە

[illegible]

[illegible]

J.K

نیشتمان

بڵاوکەرەوەی بیری کۆمەڵەی ژ.ک

گۆڤارێکی ئەدەبی، هونەری، کۆمەڵایەتی، سیاسی و مانگانەی کوردییە

ژمارەی ۷، ۸، ۹ ● ساڵی یەکەم ● بەهاری ۱۳۲۳

٥٠٠ (کوردستان فرۆشت نادرێت) ...

آ. ل. ب. ع. ...

● . کوردستان هیچ کاتێک چەند پاوەکی زۆریک هێنداوە ماڵ و دراو دەگەڵ چەند وڵاتێکی ئوردووی داگیرکەری کوردەکانیان ... کە نەیانتوانیوە ... لەم کاتانەدا دەمرگێنن لەو دەستەی ... دەوڵەتانی تورکیا، ئێران و عێراق کە چەندین ساڵە وەک ... کوردستانەوە ... دەکەن ... پەردەیەکی ئەستوور لە ... چاوەکانی خەڵک ... ئازاد ... جیهانگیر ... لەم هەموو دونیایە ... دەست یەکیەوە تا ئاخایینی سەردا ...

دەوڵەتانی تورکیا، ئێران، عێراقیش و نۆبەرەکەی کوردستان زۆرلەمێژە جاری ... کردووە ... ئەوروپای فرۆشتوە ... ٤٠٠٠٠٠ کیلۆمەتری چوارگۆشە ... (١٠) ملیۆن ... دانیشتوو هەیە بەڵام ... کوردەکانی ...

... کە لە هەنگی ... لەدەمی ... ئیستعماری ... کوردی ... لەوان ... بەڵام ... کۆمەڵەی کوردی ... ئەو ... ژێردەستی ... ڕووبار ... ئەمڕۆ ... کە ... دوایی ... ئەوەی ... ئێستە ... ئەم ... تەواوی ...

... لەم ... لە ... کوردستان ... تورکیا، ئێران، عێراق و سووریا ... بەم ... !!

هەموو کەس دەزانێ کرداری ... وەها ...

٢. بیروبۆچونەکانی

٢. ١. مەرامنامەی کۆمەڵە

کۆمەڵەی ژ. ک ئەگەرچی گۆڤاری نیشتمان و چەند کۆمەڵە شیعر و چەند رۆژژمێری بە چاپکراوی بلاو کردۆتەوە، کەچی (مەرامنامەی کۆمەڵە)ی لە نامیلکەیەکی سەربەخۆدا بە چاپکراوی بلاو نەکردۆتەوە. تەنانەت ناوی خۆیشی بە تەواوی نەنوسیوە کە ئاخۆ مەبەستی لە حەرفەکانی ژ. ک چی بوە. مەبەستی لە حەرفی ژ ژیان یا ژیانەوە و لە حەرفی ک کورد یان کوردستان بوە؟ رەنگە بە ئەنقەست بۆ شاردنەوەی بیروبۆچونی راستەقینەی خۆی ئەمەی کردبێ. هەندێ لە بەندەکانی بە پچڕ پچڕی لە دوتوێی نیشتمان دا بلاو کردۆتەوە:

لە ژ ٥ دا لە ژێر سەرناوی (لە ناو کۆمەڵەدا) نوسیوێتی:

"بۆ وەلامی هێندێک لە نەفام و تێ نەگەیشتوەکان بەندێکی مەرامنامەی کۆمەڵە دەنوسین:

"کۆمەڵەی ژ. ک لە سەر ٤ کۆڵەکەی ئیسلامەتی، کوردایەتی، مەدەنیەت، سوڵح و ئاشتیخوازی، داندراوە و هەمو قانون و نیزامنامەکانی لە گەڵ شەریعەتی موقەدەسی ئیسلام تەتبیق ئەکرێ و ئینجا ئەخرێتە کار."

لە ژ ٦ دا لە ژێر هەمان ناونیشانی (لە ناو کۆمەڵەدا) نوسیوێتی:

چەند بەندێک لە مەرامنامەی کۆمەڵە

٧. بۆنەی موتەدەین بونی بەشی زۆری نەتەوەی کورد بە دینی ئیسلام کۆمەڵە لە کوردستان تەنیا دینی موقەدەسی ئیسلام بە رەسمی دەناسێ و بۆ تەرویجی شەریعەتی خاوێنی ئیسلام و بە جێ گەیشتنی هەمو رێوشوێنێکی ئیسلامەتی تێ دەکۆشێ و لە گەڵ موناقیقان بەربەرەکانیەکی بە شیدەت ئەکا.

٨. مەسلەکی کۆمەڵە دیموکراتیە و لەم پێناوەدا بۆ خۆشیی ژیانی بەشەریەت کۆششت ئەکرێت.

١١. کۆمەڵە هەمو قەبیلە و عەشیرەتەکانی کورد بە چاوێک تەماشا دەکا و بۆ برایەتی هەموان کۆششت ئەکا. رەخنەگری و ئینتیقاداتی کۆمەڵە لە ئاکاری ئەوان تەنیا لە روی دڵسۆزی کوردایەتیەوەیە کە حەز بە لە ناوچونی ئاکارە و رەفتاری ناشیرین لە ناو کوردەواریدا دەکا." (نیشتمان، ژ ٦)

وەکو تێبینی ئەکرێ هیچ بەندێکی بڵاو نەکردۆتەوە بۆچونی کۆمەڵە بەرامبەر رژیمی ئێرانی و حکومەتی تاران و، جۆری چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوەیی کورد لە ئێران دا، دەربڕێ.

٢. ٢. ژ. ک و ئیسلامەتی

نیشتمان لە ناوچەوانی سەربەرگی هەمو ژمارەیەکیدا ئایەتێکی قورئانی لە دەوری دروشمەکەی ژ. ک دا نوسیوە:

لە ژ ١ دا (کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله)

لە ژ ٢ دا (ومن يتوكل على الله فهو حسبه)

لە ژ ٣ - ٤ دا (نصر من الله وفتح قريب وبشر المؤمنين)

لە ژ ٥ دا (تعاونوا على البر والتقوى)

لە ژ ٦ دا (ان الله يأمر بالعدل والاحسان)

جگە لە مانە:

ئەورەحمانی زەبیحی (ع. بێژەن) سکرتێری کۆمەڵە و نوسەری سەرەکی نیشتمان، لە ژ ١ دا لە وتاری (سەرکەوتن بە زۆری و کەمی نیە) ئایەتی (کم من فئة قليلة) ی کردۆتە تەوەری وتارەکەی و، لە ژ ٦ دا لە وتاری (بۆچی گەورەکانی

قورەیش موسوڵمان نەدەبون؟) نمونەی لە ژیانی پێغەمبەر و روداوەکانی سەردەمی دەعوەتی ئیسلامی هێناوەتەوە بۆ سەلماندنی بۆچونەکانی.

دڵشادی رەسولی (م. نادری) یەکێکی کە لە نوسەرانی سەرەکی نیشتمان و ئەندامی (هەیئەتی ناوەندی) کۆمەڵە لە ژ ٥ دا لە وتاری (پیاوی چاک بە و مەیخوێنەوە) ئایەتی (ان مع العسر یسرا) کردوّتە بەڵگەی قسەکانی.

هێمن لە ژ ٦ دا لە وتاری (سکالایەک لە گەڵ نیشتمان) ئایەتی (هل یستوی الذین لایعلمون) بە شایەت هێناوەتەوە.

لە ژ ٢ دا لە وتارێکی بێ ئیمزادا (مایەی رزگارنەبونی ئێمە لە زنجیر و کەڵەمەی دوژمن چیە و کێیە؟ بۆچی پێش ناکەوین؟) ئایەتی (الملک یبقی مع الکفر ولایبقی مع الظلم) و،

لە ژ ٣ - ٤ دا لە وتاری (ئالکول) ئایەتی (انما الخمر والمیسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه لعلکم تفلحون) کردوّتە پشتیوانی باسەکانی.

ژ. ک وەکو لە بەندی ٧ هەمی مەرامنامەکەیدا نوسیوێتی لە سەر ٤ کۆڵەکە دانراوە، کە ئیسلامەتی یەکەمینیان بوە. ئەمەیش ئەگەڕێتەوە بۆ: یەکەم، (موتەدەین بونی بەشی زۆری نەتەوەی کورد بە دینی ئیسلام). دوەم، بۆ ئەوەی تۆمەتی شیوعی بون و، لە ئەنجامی ئەوەیش دا تۆمەتی کافری و بێدینی و دژایەتی ئیسلام، لە خۆیان دور بخەنەوە. سێیەم، زۆری سەرکردەکانی کۆمەڵە و نوسەرەکانی نیشتمان لای مەلا خوێندویانە دور نیە ئەمەیش کاری هەبوبێ لە سەریان.

۲. ۳. ژ. ک و شیوعێتی

وتار و شیعرەکانی ناو نیشتمان جۆرێ لە لایەنگری بۆ یەکێتی سۆڤێت و، جۆرێ لە خۆشەویستی بۆ سەرکردەکانی تیّدایە.

م. فەرِوخ لە ژ ۱ دا (پەلامارەکەی ئەوساڵی ئەڵەمان لە روسیا) و لە ژ ۲ دا زنجیرەیەک وتار دەربارەی (ئینقیلابی گەورەی ئۆکتۆبەر) بەم سەرەتایە دەس پیّ ئەکا:

"زوڵم و زۆر گەلێ بیری ئاگرین ئەخاتە مێشکی مەزلومان. ئامادەیان ئەکا بۆ هەڵاییساندنی هەرا و شۆرشێکی وا کە دواییەکی ئەبەدی بەم جەور و ستەمە بێنن. ۲۵ ساڵ لەمەوپێش نەتەوەکانی روسیا لە ژێر چەنگالی بیّ عەدالەتی چاردا کەوتبونە حاڵێکی زۆر لە حاڵی ئیمرِۆی قەومی کورد خەراپتر. دەستەیەکی کەم ئاغا و خاوەن سەرمایە بە نەوعێکی زۆر ستەمکارانە و وەحشیانە خوێنی ۲۰۰ ملیۆن دانیشتوانی روسیایان ئەمژی و ئەیانکردە شوشەی نائینسانەتیەوە. هیچ کەس خاوەنی ماڵی خۆی نەبو..." لە ژ ۳ - ٤ و ۵ دا درێژەی بەم وتارە داوە.

لە ژ ۶ دا لاپەرِەیەکی تەواوی تەرخان کردوە بۆ وێنەی لەنین و ئەم شیعرەی لە ژێردا نوسیوە:

باقیە ناوت ئەتۆ، گەرچی دەمێکە مردوی

نا لەنین! ماوی، هەتا رۆژی قیامەت زیندوی

لە دەمەتەقێکانی بایز و باپیریش دا باسی سەرکەوتنەکانی روس بە سەر هیتلەردا دوبارە بوّتەوە.

ئەو بەندەی مەرامنامەکە و هەمو ئەو ئایەتانەی کۆمەڵە لە نیشتمان دا نوسیونی دادی نەداون. دوژمنەکانی پرۆپاگاندەی (شیوعێتی) یان لە دژی کردوە.

ڕەنگە بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتانەیش بیانویەک بوبێ بە دەستیانەوە. تۆمەتی شیوعێتی بە پاڵ کۆمەڵەی ژ. ک دراوە. ع. بێژەن لە (ئێمە و مەردم) نوسیویێتی:

"چەند کەسێک لەم بێ مێشکانە کە کتێبی دیاری و ژمارەی یەکەمی نیشتمانیان خوێند بوەوە لایەنگری و تەمایلی ئێمەیان بە لای حکومەتی سۆڤێتیدا دی بو گوتبویان ئارمانی کۆمەڵی ژ. ک بڵاو کردنەوەی مەسلەک و باوەڕی کۆمۆنیزمە. ئەم قسەیە بێ شک لە سەرچاوەی تەبلیغاتی فاشیستەکانەوە ئاو ئەخواتەوە دەنا ئێمە کۆمۆنیست نین ئەگەر کۆمۆنیستیش بین جێگای هیچ ئیعتیرازێک بۆ خەڵک نیە لەم مەوزوعەدا هەیئەتی مەرکەزی کۆمەڵ بەیاننامەی ڕەسمی دەر ئەکات." (نیشتمان، ژ ۲، ل ۸ - ۹)

بۆ ئەوەی ئەم تۆمەتە لە خۆی دور بخاتەوە ژ. ک لە گۆشەی (لە ناو کۆمەڵەدا) بەم بەیاننامەیە بەرپەرچی داونەتەوە:

"بەیاننامەی ژمارە ۳۲۲ ی ڕۆژی ۲۵ ی مانگی سەرماوەزی ساڵی ۱۳۲۲

"بە ناوی یەزدانی گەورە و بەرزی بێ هاوتا

"هەمیشە بیروباوەڕی تازە ئەبێتە ئامانجی تیری بەربەرەکانی خاوەندانی بیری کۆن و مێشکە ڕزیوەکان.

"ڕۆژێکی ئێمە ئەم کۆمەڵەیەمان بنیاد نا دەمان زانی لەم دەستورە گشتی و تەبیعیە ڕزگاربونمان نیە، درەنگ یا زو لە جەنگەی کارکردنا ئەبینە نیشانەی لۆمە و تومانجی هێندێک لە کوردە بێ تەعەسوب و کۆنەپەرستەکان، بەڵام نەمان دەزانی لە چ ڕێگایەکەوە پەلامارمان ئەدەن.

"بڵاوکردنەوەی چاپەکانمان (مەتبوعات) ئەم ئیشکالەی هەڵگرت، هێندێک لە خاوەندانی (ماڵ و مەقام) کە پێشکەوتنی ئێمە و پاشکەوتنی خۆیان لە ڕیزێک دا ئەدیت دەستیان کرد بە پرۆپاغاندە کە کۆمەڵەی ژ. ک کۆمەڵێکی شیوعی (بۆلشەویکی) ە و بە ناوی کوردایەتیەوە کار ئەکا، بۆ دروستکردنی هەمو چەشنە بەرهەڵستێک لە ڕێگای پێشوەچونی ئێمەدا بە هەمو هێزی خۆیان کۆششتیان کرد

بەڵام بێ کەڵک و سود بو، چونکو مەردوم وەک ئەوان لێکیان دابوەوە نەزان و ناتێگەیشتو نەبون، ئێمەیان زۆر چاک ئەناسی و ئەیان زانی ئارمانی ئێمە خۆشی ژیانی هەمو کوردێکە.

"لە بەر ئەمە تیری ئەم برا خۆشەویست و کۆنەپەرستانە لە باتی جەرگی کۆمەڵەی ئێمە وە بەردی قبوڵ نەکردنی جامیعە کەوت و گەڕاوە بۆ سینەی پڕ کینەی خۆیان و دەستوپێوەندیان، لە ناو مەردوم دا بێ قەدر و ئیحتیرام بون. ئەمەیە دوایی تالوکە کردن لە کاران دا، ئەمەیە نەتیجەی بێ مێشکی و نەزانی.

"ئەم برا خۆشەویستانە دەبو بزانن کە چۆن هەتاو هەمیشە لە ژێر هەوردا نامێنێتەوە هەروەها درۆ و دەلەسەش لە باریدا نیە کە روی روناکی حەقیقەت و راستی بپۆشێت. ئێمە ئارەزومانە هەرچی لە توانایان دا هەیە بۆ بەربەست کردنی پێشکەوتنی ئێمە کۆشش بکەن تا نەیروی مەعنەوی کۆمەڵەیان چاو پێ بکەوێت.

"بژی کورد و کوردستان بە سەربەستی و سەربەخۆئی

ا/ل. ب هەیئەتی ناوەندی کۆمەڵەی ژ. ک"انیشتمان، ژ ٣-٤ا

٢. ٤. ژ. ک و ئینگلیز

هەڵوێستی ژ. ک لە بریتانیا ئەتوانرێ لەم دو لێدوانەیدا بخوێنرێتەوە کە بە بۆنەی کردنەوەی (رادیۆی کوردستان) لە یافا (فەلەستین) و دەرکردنی (دەنگی گیتیی تازە) لە بەغداد (عیراق) نوسیونی:

لە ژ ٣ – ٤ ی کانونی دوەمی ١٩٤٤ لە ژێر سەرناوی: ائیستگەی رادیۆی کوردستان) دا نوسیوێتی:

"ئەم چەند خواهیشتەمان لە گەڕێنەندە و کاربەدەستانی ئیستگە هەیە و تکای پێکهێنانیان ئەکەین.

"شەپۆلی ٣٧ مەترونیوی چاک کار ناکات بگۆڕدرێ باشە.

"لە بەشی زۆری شارەکانی کوردستانا (بروسکە) بە رۆژ کار ناکا بەرنامەکان بخرێنە سەعاتێکی وا کە لە هەمو کوردستانا رۆژ ئاوا بوبێت.

"ئەگەر هیچ بەرهەڵست و پێشگرێک نەبێ لە سەرەتای هەمو بەرنامەکانەیەکا، دەنا هەفتەی دو جار مارشی کوردستان لێ بدرێ.

"رۆژنامەیەک بە ناوی (رۆژنامەی ئیستگەی رادیۆی کوردستان) هەفتەی جارێک دەربهێنرێ و بڵاوکراوەکانی هەفتەیی تیّدا بنوسرێت.

"موسیقای بێ دەنگ و قەوانەکان کە لێ دەدرێن ئارەزوی دڵی هەمو گوێگرەکان پێک ناهێنن. مۆسیقای بە دەنگ و قەوانی لە هەمو رەنگیان بۆ لێ بدەن و بەین بەینە قەوانەکان بگۆڕن.

(/ ل. ب ئیدارەخانەی کۆواری نیشتمان"(نیشتمان، ژ ٣ - ٤، ل ٣)

هەر لە هەمان ژمارەدا بە بۆنەی دەرچونی (دەنگی گێتیی تازە) وە نوسیەتی:

"ئەستێرەیەکی تازە لە ئاسمانی چاپەکانی کوردیدا

"جوانمێری و مەردوم دۆستی بەریتانیای گەورە

"کورد ماوەیەکی زۆر لە مێژە هەستی بە نەجابەت و مرۆڤ خۆشەویستی بەریتانیا کردوە ئەم حکومەتە گەورەیە بە درێژایی مێژوی ئیمپراتۆرێتی خۆی هەمیشە پارێزگاری ئازادی و سەربەخۆیی و پەروێنەر و پێگەهێنەری نەتەوە بچوکەکانی گێتی بوە زۆر جاران وەکو ئەمجارەی ئیستا سەر حەقی نەتەوەیەکی بچوک بەرەنگاری نەتەوەیەکی زل و بێدادگەر و ستەمکار بوە ئاسایشی نەتەوەی خۆی لە پێناو ئاسودەیی مەردوم ناوە بە تایبەتی تیشکی ئەم هەتاوە داویە لە کوردی بێچارە و چارەڕەش و ستەمدیتو و حکومەتی بەریتانیا هەر جارە بە چەشنێک بۆتە هۆی پێشکەوتنی گەلی دواکەوتو و مەزلومی کورد، بە راستی پێویستی خزمایەتی خۆی لە گەڵ ئێمە بە جێ گەیاندوە ئەمجارەش لە بالیۆزخانەی بەریتانی تیشکەی ئەستێرەیەکی روناک درەوشا کۆواری دەنگیی گێتیی تازەیان

به کوردیەکی زۆر پەتیی بۆ وە دەرخستین. ژمارەی یەکەممان خوێندەوە گەلیٚ هێژا و بە نرخە یەزدان یارمەتیدەری خۆی و خاوەنی بێت.

"بەلاٚم هەروەکو زاندراوە کورد تەماعیان زۆرە و بەمانە پڕ نابێت ئێمە لە حکومەتی بەریتانیای گەورە تکا ئەکەین هەروەکو لە (یافا) ئیستگەیەکی رادیۆی بە ناوی کوردستانەوە بۆ کردوینەوە و لە هەمو کوردستانا دەنگی داوەتەوە هەروەها رادیۆی لەندەنیش رۆژی سەعاتێک لە بەرنامەی خۆی بۆ زمانی شیرینی کوردی تەرخان بکا.

"بژی ئالاٚهەڵگری ئازادیی گیتیی بەریتانیای مەزن! نیشتمان"(نیشتمان، ژ ۳ - ٤، ل ۲۶ - ۲۷)

دانانی رادیۆی کوردستان و دەرکردنی دەنگی گیتیی تازە، کە نیشتمان بەو خۆشبینیە زۆرەوە، هەواڵەکانی بلاٚو کردونەتەوە، هیچیان لە بەر خاتری (خزمایەتی) کورد و ئینگلیز نەبوە، بەڵکو دو ئامراز بون بۆ (پرۆپاگاندەی جەنگ) و بەشیٚ بون لە دەزگای زەبەلاحی راگەیاندنی بریتانیای سەردەمی دوەمین جەنگی جیهانی. دوای تەواو بونی جەنگ ئیشیان بەم دو دەزگایە نەماوە لە بەر ئەوە هەردوکیان پێچاوەتەوە.

۲. ۵. بۆچونێکی ناکۆک

لە ژ ۲ دا بە خەتێکی درشت و لە چوارچێوەیەکی دیاردا نوسیوێتی:

"ئەم جەنگەی سەرۆکی گەورەی کورد (مەلا مستەفای بارزانی) هەڵیایساندوە ئیختیلالێکی میللی کوردە"

مەبەستی لە ئیختیلالی میللی شۆڕشی نەتەوەیی یا نیشتمانی بوە. بێگومان ئەمە پێچەوانەی بۆچونەکانی سەروتارەکەی نیشتمانە کە ئەڵیٚ: "زۆر کەس وا لێک ئەدەنەوە کە ئەبیٚ نەتەوەی کورد بە زۆر و نیروی چەک لە دیلی رزگار بکرێت، بەلاٚم ئەوانە هەمو بە هەڵە چون و ڕێگای راستیان لیٚ ون بوە..."

۳. بابەتە سیاسیەکانی

نیشتمان بیٚ ئیمزای نوسەر بە ناونیشانی (تاران - ئەنکارا) نوسیویٚتی:

"بیٚ گومان هەمو کوردیٚک ناوی ئەم دو شارباژیٚڕانەی بیستوە، بەلاٚم هیٚزیٚکی ئەم دو ناوە ئەیکەنە سەر بیر و ڕەوانی نیشتمانپەروەرانی کورد گەلیٚک دەگەلٚ ئەم هەستە فەرقی هەیە کە کوردە (مال و مەقام) دۆستەکان بۆیان پەیدا ئەبیٚ، لە کاتیٚکا کە لەم دو شارباژیٚڕانەی ئیٚران و تورکیا ئەدویٚن. چونکو هەمو کوردیٚکی دلٚسۆز و تیٚگەیشتو ئەزانیٚ کە لەم دو شارە زلەدا چلۆن چارەنوسی نەتەوەی بیٚ کەس و کەس بیٚگانەی کورد وەکو تۆپی پیٚ (فوتبۆلٚ) یاری پیٚ ئەکریٚت.

"چونکو گەنجە وریا و خویٚندەوارەکانی کورد بە پیٚچەوانەی دراوپەرست و بیٚگانە دۆستەکان ئەزانن لە حالٚیٚکا کە تورکەکان ڕەگەزی کورد ئەبەنەوە سەر تورک.... وە فارسەکان کە خۆیان دەگەلٚ کورد بە یەک ڕەگەز دادەنیٚن - ئەم داوایەشیان ڕاستە - هیٚشتا حەقیٚکی پچوک بۆ ژیانی ئەم خزمە هەژار و لیٚقەوماوەی خۆیان قائیل نین. باش بیری لیٚ بکەنەوە. دەبیٚژن هیچ حەقیٚکمان بۆ تەسدیق ناکەن ئیستگەی ڕادیۆی تاران هەر لە بەیانەوە تا ئیٚوارە بە هەمو زمانیٚک، تەنانەت زمانی ئاسوری کە لە ئیٚرانا ۲۰ یا ۳۰ هەزار کەسیٚک ئەبن، دەچڕیٚ بەلاٚم ... لە خۆی قارە ڕۆژی سەعاتیٚک بە زمانی ئەم کوردانەی پیٚیان ئەلیٚن ئیٚمە لە یەک ڕەگەزین بئاخیٚویٚ. لە ئیٚرانا ئەرمەنی، ئاسوری، لە دەبستانا بە زمانی خۆیان ئەخویٚنن. کۆوار و کتیٚب و ڕۆژنامە دەردەکەن، بەلاٚم کورد ڕەگەزی پاکی ئیٚرانی خزمی کاربەدەستانی شارباژیٚڕە گەورەکەی تاران حەقی نیە کۆوار و ڕۆژنامەی ببیٚت. نابیٚ بە کوردی بخویٚنیٚت. کاربەدەستانی ئاتکاراش بەلٚکو گەلیٚ زیاتر کوردیان تەنگەتاو کردوە، وەکو بیستومانە هەر لەم دواییانەدا چەند کەسیٚکیان لە گەورەکانی کورد لە ناو بردوە.

"ئەمانە هەمو نەتیجەی خوار تێگەیشتن یا لە خۆ گۆڕینی کاربەدەستانی تاران – ئەنکارایە کە تێ ناگەن، یا خو باش نیە بزانن، مەسئەلەی کورد تا ساڵی ١٩١٩ بە مەسئەلەیەکی (محلی) جێگایی دەزاندرا بەڵام لەم رۆژەوە کە ژەنەراڵ شەریف پاشای بەدرخانی لایحەی مەشهوری خۆی تەسلیمی کۆنفرانسی ئاشتی کرد و داوای میللی کوردی خستە ئێسکی بەندەکانی ٦٢، ٦٣ و ٦٤ پەیمانی (سیڤەر) ئیتر مەسئەلەی کورد بوّتە پرسیارێکی (بين المللی) و وازی لێ ناهێنرێ.

"چاک نیە تێ بگەن کوردێکی زنجیر پچڕێنەری کە چەند هەزار ساڵە زمانی خۆی راگرتوە و زۆر کەم زمانی بێگانە تێیدا نفوزی کردوە بە تەنگەتاوکردنی ئەوان دەستی لێ هەڵناگرێ و زمانەکەی نابێ بە تورکی یا فارسی ئەگەر بە دزی‌یش بێت لە بن کێوانیش دا بێ کۆوار و رۆژنامەی خۆیان دەردەهێنن.

"گۆیا مەسلەحەت نیە چاوێک بە دەستورەکەی ئەتلانتیک، کە لە دو دەرونی وەکو ئاوی ئۆکیانوسی ئاتلانتیک ساف و رونی سەرەک رۆزفێلت و میستەر چەرچل را هاتوّتە سەر کاغەز و مارشال ستالین پێشەوای دلێری سۆڤیەتستانیش تەسدیقی کردوە، دا بخشێنن و حاڵی ببن کە حەقی ژیان دراوە بە هەمو نەتەوەیەکی پچوکی گێتی، کوردی دە ملیۆنی وا لەت و کوت نامێنێتەوە و حەقی خۆی داوا دەکا.

"بۆچی ئەبێ بزانن کە نەتەوەی کورد لە چەند ئاغا و سەردار عەشیرەتێک نەهاتوّتە بەرهەم کە بە دراو و درۆ هەڵیان خەڵەتێنن و بیانکەن بە گژ گەنجە نیشتماپەروەرەکانا. ئەگەر ئەم کاربەدەستانە تێ ناگەن ئەوا ئێمە بۆمان ئاشکرا کردن. خۆ ئەگەر وەکو ئێمە لێکمان داوەتەوە تێ دەگەن بەڵام لە خۆیان دەگۆڕن ئێمە قاقا پێیان پێ دەکەنین چونکو پیاو شێت نەبێ شت لە خۆ ناگۆڕێ و خۆ فریو نادا.

"ئێمە پارلەمانی تاران و ئانكارا وشیار دەكەینەوە كە بە چاكی لەم نوسراوەی ئێمە ورد ببنەوە و لە رۆژنامە و رادیۆدا وەلاممان بدەنەوە چونكو كاربەدەستانی تاران — ئەنكارا لە خۆیان ئەگۆڕن و خۆشیان و پارلەمان و نەتەوەكانیشیان فریو دەدەن كە پێیان ئەڵێن كوردستانێک لە گێتیدا نایەتە تەشكیل بون."(نیشتمان، ژ ٣ - ٤، ل ٣٠ - ٣٣)

لە ژمارەی داهاتوی دا لە درێژەی ئەم باسەدا بە ناونیشانی (بەغدا) نوسیویتی:

"لە ژمارەی پێشودا لە ژێر ناوی تاران — ئانكارا هێندێک لەم جەور و ستەمەی كە لە لایەن تورک و ئێرانیەكانەوە لە كورد كراوە نوسی بومان، داواشمان لێ كرد بون كە لە رادیۆ و رۆژنامەكان دا وەلاممان بدەنەوە. بەلام وەكو ئیداراتی ئێمە پێیان راگەیاندوین ئەم دو حكومەتە بێداد و ستەمكارانە لە جیاتی بیركردنەوە لەم داوایەی ئێمە و پێكهێنانی، كەوتونە سەروكاری دیتنەوەی چاپخانەی ژ. ک. ئێمە مژدەیان ئەدەینێ ئەگەر توانییان پێشی بلاوبونەوەی تیشكی هەتاو بگرن ئینجا دەشتوانن چاپخانەكەی ئێمەش ببیننەوە چونكو كۆمەلی ژ. ک بە هیمەتی گەنجانی وریای خۆی ئیستا لە بەشی زۆری پارچەكانی كوردستان دەستی دەڕوا و دەتوانێ لە كەمترین وەخت دا گەورەترین شت بۆ دورترین جێگەی كوردوستان رەوانە بكات.

"ئەوا ئەوجارەش حكومەتی بەغدا وشیار دەكەینەوە كە وەكو ئێران و توركیا نەكا بزانێ كورد لە ٢٠ ساڵی دواییدا چەندیان بۆ حكومەتی عیراق كەڵک بوە. چاكەیەكی ئێمە تا ئیستا كردومانە ئەم هەمو سەرومت لە بەرانبەر و سەرچاوەی ئابوری ولاتەكەمان داوەتە دەستیان نەوتی كەركوک وەكو لە خاكی عەرەبەكان دا بێ ئیستیفادەی لێ دەكەن خەراپەمان نەدەنەوە داوای كوردەكان بە چاكی تەماشا بكەن و بۆیان پێک بێنن خۆیان نەكەنە نیشانەی تیری ئێمە. ئەگەر ئەوانیش

بیانەویٚ چاپخانەی ژ. ک ببیننەوە ئەبیٚ وشترێک بیٚنن دەستی بە کلکی بگرن رای بکێشن بیگەهێننە زەوی ئینجا ئەگەنە ئامانج.

"دیسان ئێمە دەمانەویٚ تاران — ئانکارا و بەغدا وەلاٚمی ئێمە بدەنەوە بە رادیۆ و رۆژنامە. ئەو کوردانەش کە مەئموری دیتنەوەی جێگای چاپخانەی ئێمەن ئەگەر تا ٢٤ سەعات دوای خوێندنەوەی ئەم ژمارەیە دەست لەم کارە بیٚ شەرەفانەیەی خۆیان هەڵ نەگرن وێنە (عەکس) و تاریخی ژیانیان چاپ ئەکەین." (نیشتمان، ژ ٥، کانونی دوەمی ١٩٤٤، ل ٢٣ - ٢٤)

ئەم دو وتارە و وتاری دواتر تا ئەندازەیەک بیروبۆچونەکانی ژ. ک دەربارەی کێشەی کورد و هەڵوێستی لە حکومەتی ئێران و دەوڵەتانی تری ناوچەکە رون ئەکاتەوە، بەلاٚم چەند سەرنجیٚ هەڵئەگریٚ:

یەکەم، کێشەی نەتەوەیی کوردی وەکو کێشەی ئازادی بە کارهێنانی زمان باس کردوە، نەک وەکو کێشەیەکی سیاسی کە جۆری پێوەندی کورد لە گەڵ حکومەتی ناوەندی و بەشی کورد لە حکومەتی ناوەندیدا رون بکاتەوە. ئەم باسە لە بەندە بلاٚوکراوەکانی مەرامنامەکەیشیدا نابینریٚ.

دوەم، ئەوە جاری دوەم بوە کە باسی بەندەکانی پەیمانی سیڤەری کردوە، وەکو پەیمانێکی زیندو و کاریگەر لیٚی دواوە، لە کاتێک دا ئەم پەیمانە هەر زۆر زو مردار بۆتەوە و دوای ئیمزا کردنی پەیمانی لۆزان بە یەکجاری لە گۆڕ نراوە. شەریف پاشایش بەدرخانی نەبوە. پیٚ ناچیٚ نوسەرانی ئەم وتارانە زۆر ئاگاداری وردەکاری روداوەکانی مێژوی کورد بوبن.

سێیەم، ئەمانیش وەکو زۆر لە چالاکەکانی ئەو سەردەمەی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد هیوای گەورەیان لە سەر راگەیاندنی ئەتلانتیک هەڵچنیوە. بۆیە بە خۆشباوەڕییەکی زۆرەوە لەم وتارەدا باسی راگەیاندنی ئەتلانتیک کراوە.

چوارەم، زمانی نوسینەکەی جۆرێ لە خۆ بایی بون و بە کەم گرتنی حکومەتەکانی ئێران و تورکیا و عیراقی پێوە دیارە.

لە وتارێکی تریشیدا لە ژێر سەردێڕی امۆسکوا، واشینگتۆن، لۆندۆن) دا نوسیوێتی:

"ئەوە هاواری هەمو کوردانە بۆ ئەو ٣ دەوڵەتە گەورانە کە بۆ رزگاری و خۆشبەختی گێتی بە شەڕ دێن. کوڕ و باب و برای خۆیان بە کوشت (ئەدەن) تا کوڕ و باب و برای نەتەوە پچوکەکان پێک شاد و شوکر بن. زەوی و زاری کێڵدراو و پڕ حاسڵی خۆیان بە سوتان دِەدەن و دەیکەنە پێشێل و، ماڵ و منداڵی خۆیان برسی دەکەن، تا دەشت و کێوی بەیار و رەقوتەقی ئەوان ببێتە کێڵگە و پێخوست نەبو کوڕو کاڵیان تێر و تەسەل بن، ئەو هەمو کارخانە گەورە و کۆشک و باڵەخانە رازاوە و ئاوەدانانەی خۆیان دەکەنە نیشانگەی بۆمب و تۆپ و ئاور، وە بە تێکدان و وێرانبونی دەدەن، بە کەم بەرگی و بێ خانویی میلەتی خۆیان رازی دەبن، تا دەزگای جۆلایی و خەڕەک و ئاشی ئەوان بە ئارامی بگەڕێ و، جاو و بوزو و ئاردی ورد بۆ بەرگ و خواردەمەنی ئەوان ساز بکا و، بە کۆک و پۆشتەیی و دڵخۆشی دە کوخ و خانوە نەوی و پچوکەکەی خۆیان دا بژین. ئەو رەوشتە لای ژوروی پیاوەتی و ئینسانیەت و بەشەریەتە و، دەبێ ببێتە سەرمەشقی هەمو دەستڕۆییوێک.

"خشڵ و خۆڕازاندنەوەی پیاوان ئاکاری چاکە نەک بگرە و بەردە و زێڕ و زێوەر و دیمەنی چاک و دڵ و دەرونی پیس و خراپ، ئەو ٣ دەوڵەتە گەورانە بڕیاریان داوە هەر بە چاوێک تەماشای گشت نەتەوەکان بکەن و نەهێڵن زۆردار بێ زۆر بخوا، هێزدار بێ هێز قوت بدا و، ئازادی و سەربەخۆیی بە تەواوی نەتەوەکان ببەخشن.

"کوردیش کە یەکێک لە گەلانی بەشخوراو و زۆرلێکراوە لە سەر ئەو بڕیارە لە ئازادی و سەربەستی و رزگای خۆی دڵنیایە، وە هێندی هەمو دنیا بەم بڕیارە دڵخۆشە و شانازی پێوە دەکا، چونکو هیچ میلەتێ وا ژێرچەپۆکە و سوک و چروک و بەشخوراو نەبوە.

"دراوسێکانی ئێمە: تورک، عەرەب و فارس، ئێمەیان لە ناو خۆیان دا بەش کردوە و، بە چاوی دیلی و یەخسیری تەماشامان دەکەن و، هیچ چاکەیەکمان پێ رەوا نابینن و، لە هیچ خراپەیەک دەربارەمان خۆ ناپارێزن.

"بۆ ئەوەی وردە وردە لە ناو خۆیان دا بمانتوێننەوە نایەڵن بە زمانی خۆمان بخوێنین و بنوسین، تەنانەت لە قوتابخانەکان دا دەبێ ئاخاوتنیشمان بە زمانی وان بێ، نایەڵن خۆ بە خۆ رێک بکەوین، ئەگەر دو کەس پێکەوە کۆ ببینەوە بە ناوی سیاسەت دەمانگرن و دەمانکوژن.

"خەریکن لە لای ئێوە کە بڕیاری ژیانی سەربەخۆتان بۆ هەمو نەتەوەیەکی پچوک داوە، رەگەزمان بەرنەوە سەر خۆیان: بە تورک، عەرەب و فارسمان بناسێنن، تا هاوارمان نەگاتە پێشگای عەدالەتی ئێوە.

"خۆ ئێوەش دەزانن، مێژوش گەوایی دەدا، کە کورد نەتەوەیەکی جیاواز و بنەماڵەیەکی سەربەخۆ و پاکە. نە عەرەب، نە تورک و نە فارسە. نەدەشبینە هیچ یەک لەوانە.

"کورد بە هیچ بارێک لەو نەتەوانەی کە دە ژێر سایەی ئێوەدا ئازاد و موستەقیل دەژین کەمتر نین. تکامان وایە ئێمەش لە قەومانی تر هەڵ ناوێرن وە زیاد لەو هەمو نەتەوە گەورە و پچوکانە کوردان دڵشکاو و جەرگبڕاو نەکەن و ئاهونزولەی ئەو هەمو ژن و منداڵە بێکەس و هەژارانە مەهێننە سەر خۆتان. ئەوەندەش بزانن عەرەب و تورک و فارسەکانیش تێ بگەهێنن کە کورد چاویان کراوەتەوە و دەزانن زەمانی یەخسیری و بەندەیی نەماوە، ئەو هەمو شەڕ و

کوشتاره له پێناو وشەی پیرۆزی (رزگاری - ئازادی) یه و، تازه ناچنەوه ژێر باری ئاغا و نۆکەریی هیچ کەس. هەرکەس به تەمای داگیرکردنی کوردستان بێ، لازمه سەر و لەشی سەربازانی خۆی و کوردان بکاته پردەباز و کەشتی، تا له زەریای خوێنی خۆی و کوردان بپەڕێتەوه بەری کوردستانی گەوره.

"کورد گەلێکی گەوره، دارای ولاتێکی پڕ خێر و بەرەکەت، که به خوێن کڕاوه و پارێزراوه.

"رستەیەکی کوردی هەیه که هەمو کورد باوەڕیان پێی هەیه و دەڵێن: (ژین وەک لێیان کردوته هەرا وا خۆش نیه، مردنیش وەک لێیان کردوته هەرا وا ناخۆش نیه)

"پێداویسته عەرەب، تورک و فارسەکان، چاک بیر له داوای میللی ئێمه (کوردان) بکەنەوه و، چی دیکه خۆمان لێ گێل نەکەن و لێمان نەبنه وشتری ناو پەمبو.

"دەستی ئێمه و داوێنی ئێوه، ئەی حکومەته گەوره و دادپەروەرەکانی گێتی!"(نیشتمان، ژ ٧ – ٩، نیسان – حوزەیرانی ١٩٤٤، ل ٥ – ٦)

له وتارێکی تردا که بێ ئیمزا به ناونیشانی (مایەی رزگارنەبونی ئێمه له زنجیر و کەڵەمەی دوژمن چیه و کێیه؟ بۆچی پێش ناکەوین؟) بڵاو کراوەتەوه، هەندێ له بڕگەکانی لێ هەڵبژاردوه و به حەرفی درشت وەکو مانشێت دوباره نوسیوێتیەوه، که ئەبێ بۆچونەکانی ژ. ک رون بکاتەوه ئەڵێ:

"له دونیای ئیمڕۆدا ژیان به یەخسیری و ژێردەستی هیچ ناهێنێ. میلەتێکی ژێردەستی ئەم و ئەو بێت وەک هەتیوی بێ دایک و باب هەمیشه هەناسه سارد و رەنگ زەرده. ئەم هەمو هەرا و شەڕه بۆ ئازادی هەڵاییساوه حکومەتی سۆڤێت ئەگەر ئازادی و سەربەستی نەتەوەکانی له لایەن ئەڵمانەکانەوه نەخرابایه ژێر

هەرِەشە و تەهدید هەرگیز شەڕی نەدەکرد و خوێنی لاوە ئازاکانی خۆی بە خۆڕایی بە رژاندن نەدەدا. نرخی هەمو شتێک لەم دونیایەدا مەعلومە مەگەر نرخی ئازادی و سەربەستی.

"سەربەستی گەوهەرێکە بێ هاوتا کە لە بازاڕی جیهان دا بە خوێن تەسعیر کراوە.

"سەربەستی بۆ میلەت لە رادەی نان و ئاو دایە واتا چلۆن ئادەمیزاد بە بێ نان ناژێت هەروەها بە بێ ئازادیێش ناتوانێ بژی.

"ئەم زنجیر و کەڵەمەی دیلی کە خراوەتە ئەستۆی نەتەوەی بە شەهامەت و رەشیدی کورد سەتحی ئەخلاقی ئەم قەومە ئازا و نەجیبەی زۆر هێناوەتە خوار.

"میلەتێکی لە گەڕانەوەی دە هەزار نەفەری یۆنانیەکان دا عەشیرەتەکانی بۆ محافەزەی نیشتمانی خۆیان شەڕێکی تاریخی و بە ناویان کرد، میلەتێکی لە تەواوی چەرخەکانی تاریخا بلیمەتی و ئەهمیەتی مەقامی خۆی لە ژێر بەیداغی دلێری و ئازایىدا بە هەمو دونیا سابیت کردوە، ئیستا ملی لە بن نیری دوژمنا چەماوەتەوە و عەشیرەتەکانی لە باتی تۆڵەئەستاندنەوە و ئینتیقام لە دوژمن خەریکی کوشتن و تالانی یەکترن، دوژمن بە ئەنواعی درۆ و دەلەسە هەڵی خەڵەتاندون و ئەیانکا بە گژ یەکا. ئەمەیە مایەی پێشنەکەوتنی ئێمە. ئەمەیە هۆی هەرە زلی دواکەوتنی کورد.

"ئەگەر پێتان خۆشە جارێکی تر ژن و منداڵتان توشی نارەحەتی و چارەڕشی نەبن، ئەگەر حەز بە خۆشی ژیانی دوارۆژی خۆتان و قەومی کورد ئەکەن، بە کوردی و بە کورتی ئەگەر ئەتانەوێ دوای جەنگ دیسان ناموستان نەخرێتەوە ژێر چەکمەی دوژمنی تینو بە خوێنی کورد، لە باتی کوشتن و تالان کردن خەریکی برایەتی و رێککەوتن بن تا بتوانن هەر شتێکی ببێتە مایەی پێشکەوتنی کاری قەومی کورد هەڵی بگرن. کورد تەنیا بەم رێگەیەدا توانی دەربازبون لە هەمو

جۆره چارەڕەشی و نەکبەتیەکی بۆ دێتە بەرهەم وە فریای داواکردنی ئەم حەقە ئەکەوێت کە معاهەدەی سیڤەر بۆی داناوە بە بێ ئەمەی کەسێک بتوانێت ببێتە بەرهەڵستی ئەم داوا مەشروع و لێ نەپرسراوەمان. بێ شک ئەگەر لەم جەنگەدا کورد، هەروەکو دوژمنانی بە هەمو نەوعێک بۆ پەست کردنی تێ دەکۆشن، حەول نەدات و هەر دەسخەڕۆی دوژمنی بێ ئینساف و زاڵم بێت، پاشەڕۆژێکی تاریکتر بۆ خۆی ئامادە دەکات.

"ئەی روئەسای عەشایری دلێر و غەیوری کورد!

"کەمێک ورد ببنەوە و تۆزێک بیر لە حاڵی ئیمڕۆ و دوێنێتان لە دوێنێک دا کامتان لە هەموان گەورە و مەزنتر بو بەرانبەر بە مەئمورێکی خوێڕی حکومەت نەدەوێرا قسە بکات و زمانی لێ تێکەڵ دەبو، ئیستا کە خوا بەزەیی بە چارەڕەشی ئێمەدا هاتوە و زنجیری زوڵم و ستەمی دوژمنی لە شان و پیلی کورد لە دو پارچەی کوردستانی داگیرکراوی عیراق و ئێران داماڵیوە کارێکی وا مەکەن هەوری قەهر و غەزەبی خوای گەورە و بەرز گلێرەی نەگبەت و چارەڕەشیمان بە سەردا ببارێنێت چونکو (الملک یبقی مع الکفر ولا یبقی مع الظلم) زوڵم چ دەربارەی بێگانە یا خۆمانە بکرێت خراپەی لێ دەوەشێتەوە، بناغەی کار تێک ئەدا، ئادەمیزاد لە ئاسمانی بەختیاریڕا دەخاتە ناو چاڵی چارەڕەشی و نەگبەت. پاشەڕۆژتان لە بیر نەچێت دونیای ئیمڕۆ و سبەینێ دونیای سەربەستی و ئازادیە. مردن گەلێ لە دیلی و ئێخسیری خۆشترە. تێکۆشن یاخۆ رزگار کەن و سەربەستی بستێنن یا بە جارێک بمرن.

"بژی کورد و کوردستان بە سەربەستی و سەربەخۆئی."انیشتمان، ژ ٢، ل ٤ - ١٨(

ع. بێژەن لە (رێک کەون تا سەر کەون) دا نوسیویّتی:

"تاریکەشەوی دوای ١٧ و ١٨ ی مانگ لە پەنجەرەی ژورەکەما چاوی پیّ بڕی بومە ئاسمان. ئاسمانێکی پڕ لە ئەستێرەی سیس و گەش، ئاسمانێکی هەوراوی، ئاسمانێکی شین و رەش و چاوەڕوانی دەرکەوتنی مانگم ئەکرد. چاوشارکیّی ئەستێرەکان وەک کانیتیزورێکی چالاک لە هۆشی بردم تاریکی و دیمەنی شیرینی ئاسمانیش خستبویانمە حاڵەتێکی بیر و هۆشەوە وام ئەزانی ئەوا من باڵدارێکی بچوکم لە ئاسمانی کوردستانا ئەسوڕێمەوە لە سەر گۆمی وان را بە سەر چیاکانی زاغرۆس دا فڕیمە سەر گۆمی ورمیّ لە وێرا بە سەر خاکی موکوریان و ئەردەڵانا چومەوە کرماشان و لوڕستان و... و.. بەڵام لە هەمو شوێنێکی وڵاتەکەمانا هێندەم مەردمی بێگانە دیت سەرم سوڕمابو وتم بەڵکو ئەمانە میوانن تیّ فکریم لە خانەخێویش زیاترن ئینجا دوردۆنگ بوم بە خۆم گوت رێگام هەڵە کردوە و لە ئاسمانی کوردستان وە دەرکەوتوم سەرم هەڵبڕی چیاکانی تۆرۆس، ئەڵوەند، حەمرین یەک یەک وە بەر چاوم هاتن ئەیانگوت نا! رێگەت هەڵە نەکردوە ئەم ئاسمانەی تۆ تیّیا ئەسوڕێیەوە ئاسمانی کوردستانە، ئەم چیا و کێو و دەشت و شیوانەی لە بەر چاوتن هەمو کوردستانە بەڵام ئەم بێگانانەی تۆ ئەیانبینی لە بەر دوبەرەکی و خۆخۆری ئێوە لە هەمو ئەو شتانەی خوا بەخشیویە بە کوردستان کەڵک ئەسێنن ئەگەر پێت ناخۆشە برۆ بە نەتەوەکەی خۆت بڵیّ سەرکەوتن لە رێککەوتنایە. رێک کەون تا سەرکەون!"(نیشتمان، ژ ١، ل ٦-٧)

ع. بێژەن کۆتایی وتاری (بۆچی نەگریم؟) بەمە دێنیّ:

"نە نە براکان، خۆشەویستەکانم وا گوێم لە ئاهوناڵەی نیشتمانە کە بە کڕوزانەوە پێم ئەڵیّ: رۆڵە گیان گریان کاری پیرێژنانە، تا دەرگای مردن و مراندن لە سەر پشتانە، شیوەن و زاری ئیشی ناپیاو و پەستانە. خۆ ئێمەش خۆمان بە لاوێکی ئازا ئەزانین و مەعنای بەزین نازانین، کەوابو با بچینە سەر چیا

بڵیندەکانی نیشتمانمان، بە گەوایی ئەوان، پەیمانێکی برایەتی ببەستین کە وەکو ئەم چیایانە زەنگین و سەنگین و بە خوێنی جەرگمان رەنگین بێ، بۆ گەلی هەژاری کورد دوایی هێنی ژیانی نەنگین بێ، ببێتە یارمەتی دەری ئێمە بۆ مردن و مراندن لە رێگای رزگاریدا. "(نیشتمان، ژ ٣-٤، ل ٢٦)

پشتیوان، کە ئەبێ یەکێ لە سەرکردەکانی ژ. ک بێ (تکا لە کوردە ناودارەکانی ئیستا) ئەکا و ئەڵێ:

"ئەی سەردار عەشایر و پێشەوایانی کورد!

"ئەورۆ رۆژێکە سەروماڵ دەپێناو راگرتنی حقوقی کورد و کوردستانی گەورە ئەرجێکی نیە. مردن لە رێگای ئازادیِ بە شەرافەت گەلێک خۆشترە لە ژیانی ژێردەستی و ئەسارەت.

"دیسان لەو کوردانەی کە بونە هۆی دوبەرەکی قەومی کورد و وەکو فریزو رەگیان لە باغ و بێستانی بەختی کورد هالأندوە و سیس و بێ بەریان کردوە تکا دەکەم دەست لەم کارە پەستە هەڵگرن حەیفە با باغی کوردایەتی وا زەرد و بێ رەنگ نەبێ. چەنگالی شێری بێشەی لانی کوردستان بۆ دەرهێنانی رەگی خواروخێچی وان زۆر بە هێز و لە بارە."

ئینجا هەڕەشەیان لێ ئەکا و ئەڵێ:

"بە تایبەتی نەتەویەکانی کۆمەڵی ژ. ک وشیار دەکەمەوە کە رێگا هەتڵە نەکەن و پێیان وا نەبێ ئەم کۆمەڵەی ئێمە گاڵتەیە. سەری گۆشتینی خۆیان لە مستی ئاسنینی ئێمە بپارێزن.

"بژی کورد و کوردستانی گەورە و کۆمەڵەی ژ. ک"(نیشتمان، ژ ٦، ل ١٢)

لە وتارێکی بێ ناوی نوسەردا لە ژێر ناوی (تەماع) دا نوسیوێتی:

"هۆیەکی زلی دواکەوتنی کورد تەماع و پولپەرستیە...

"ئەی ئاغاوات و سەردار عەشیرەتەکانی کورد! ئێوە بن و خودا ئەم تەماعە (کە بە یەقینی رۆژێک ئەبێتە هۆی ماڵوێرانی خۆتان) فرێ دەن تا سەربەخۆئی کوردستان وە دوا نەکەوێت."(نیشتمان، ژ ١، ل ٣)

لە کورتە وتارێکی تردا بە ناونیشانی (بۆ گەنم کڕ)

"ئەی گەنم کڕ! ئەی مایەی گرانی و تەنگی و چەڵەمەی وڵات، ئەی باعیسی سەختی ژیانی دەسکورت و هەژارەکان، ئەی ئاور تێ بەردەری قەیسەری خەڵک بۆ دەسرۆکەی خۆت، تۆ ئەبێ بزانیت:

"ئاهوناڵەی نیوەشەوی داماو و برسیەکان کە بە هۆی گەنم کڕینی تۆ کەوتوتە تەنگانە وەک دوکەڵی چێشت و شیوی تۆ لە هەمو کاتێکا بەرەو دەرگای ئاسمان هەڵ ئەکشێت ئەم ئاهوناڵە بە تین و تاوە هێندە ناکێشێ ئاوی هێمنی سەبری خوا دێنێتە جۆش و ئەی کا بە هەڵمێک کە لە بەر ئاسمانی بەخت و ئیقبالت ئەبێتە هەورێکی رەشی بە ترس هەر بەم زوانە لەم هەورە رەشە کە وەکو چارە و بەختی هەژارانە تەرزە و گلێرەی نەکبەت و چارەڕەشی بە سەر خۆت و ژن و مناڵت دا بە وێنەی بارانی بەهاری ئەبارێت لە بڵیندی بەختیاریا ئەتخاتە چاڵی بێ بەختی ئەوسا هەمو کەس تێ ئەگەن کە سکاڵای هەتیوی، بێ دایک و باوکی، برسی و رەشوڕوت چۆن قەهر و غەزەبی خوا ئەدا بە سەر گەنم کڕا.

"ئەی گەنم کڕ چۆن داماو و بێ دەسەڵاتەکانت توشی برسێتی کرد خوا ماڵ و مناڵت بخاتە برسێتی."(ژ ١، ل ١٧)

زمانی وتارەکانی تەڕ و پاراو و پاکن، دارشتنی رستەکانی جوان و پتەون، هەم رێزمانەکەی و هەم رێنوسەکەی بە گشتی لە ژێر کارتێکردنی ئەو زمانە باوەدا

بون کە لەو سەردەمەدا لە عیراق گەلاوێژ و ژین و دەنگی گیتیی تازەیان پێ نوسراوە.

ناوەرۆکی هەندێ لە بابەتەکانیان زۆرتر لە (وەعزی مەلا) و (نەسیحەتی ریشسپی) و (دوعا و پاڕانەوەی پیاوچاکان) ئەچن، بۆ دواندنی هەستی سادە و سۆزی بە جۆشی خوێنەر، تا بە شیکردنەوەی زانستیی دیاردە کۆمەڵایەتیەکان و ئەنجامگیری سیاسی روداوەکانی ناوچەکە و جیهان.

٤. گۆشەکانی

٤. ١. گەنجینەی ئەدەبیات

نیشتمان بایەخێکی زۆری داوە بە شیعر، بە تایبەتی بە شیعری سیاسی، رەنگە هۆی ئەمەیش ئەوە بێ کە: یەکەم، دو کەس لە نوسەرە سەرەکیەکانی شاعیری هەڵکەوتوی بە توانا بون و، زەبیحی خۆیشی جاروبار شیعری داناوە. دوەم، رادەی نەخوێندەواری لە ناو دانیشتوانی ئەو سەردەمەی کوردستان دا زۆر بەرز بوە. لە ناو کۆمەڵی نەخوێندەواردا شیعر، بە تایبەتی بۆ مەبەستی سیاسی، لە پەخشان ئاسانتر و زوتر بڵاو ئەبێتەوە و لە بەر ئەکرێ.

کاریگەریی شیعرەکانی نیشتمان بۆ قوڵکردنەوەی هۆشی سیاسی نەتەوەیی لە ناو کۆمەڵی کوردەواریدا ئەگەر لە کاریگەریی وتارە سیاسیەکانی زیاتر نەبێ کەمتر نیە. لە بەر ئەوە هەر لێکۆڵینەوەیەکی دەربارەی بیروباوەڕی ژ. ک و گۆڤارەکەی بکرێ، پێویست ئەکا شیعرەکانیش بە بابەتێکی سەرەکی دابنرێ.

(گەنجینەی ئەدەبیات) لە هەمو ژمارەکانیدا هەیە و چەندین لاپەڕە بوە. لەم گەنجینەیەدا چەند شیعرێکی سیاسی گرنگی بڵاو کردۆتەوە بێ ئەوەی ناوی

شاعیرەکانی هێنا بێ. لە جێی ناوەکەی نوسیوێتی: (شاعیرێکی بە ناوبانگ) و (بوێژێکی ناودار)

لە قەسیدەیەک دا بە ناونیشانی: (کۆمەڵی هیوا و حەرفی ژ. ک) ئەڵێ:

ئەی خودایا بۆم بنێری قاسیدێکی سینە ساف
بچتە خزمەت کۆمەڵی هیوا و حەرفی ژێ و کاف
گیر نەبێ، بڕوا، لە قەولی من بچێ پێیان بڵێ:
ئەی مودیری ئیتیحاد و ئەی مەداری ئیئتیلاف
ئینجا ئەڵێ:
کەس نیە پێیان بڵێ: ئەی پڕ نیفاقی بێ ویفاق
تا بە کەی تو خودا هەتا کەی ئەو شیقاق و ئیختیلاف
غەیری کوردی بێ تەعەسوب میللەتی دونیا هەمو
بونە ساحیب سەروەت و عیلم و سەواد و موشکاف
ئیختیراعی رادیۆ و تەییارە بۆ مە هاتە رو
چونکی پێیان هیچ نەبو ماشینی زەمینی و تێلگراف
هیمەتو ئەوڕۆکە بێ، ئەوڕۆکە رۆژی غیرەتە
دەس بدەینە دەستی یەک، روبکەینە مەیدانی مەساف
رەفعی زوڵم و حیفزی ناموس و حقوقی میللەتێ
چاکترە سەد مەرتەبە لە زیاراتی بەیت و تەواف
یا بە بە ئازادی و بە شادی دەچنە ناو حەلقەی میلەل
یا لە سەر کورسی سەر و مل دەچتە نێو حەلقەی تەناف(نیشتمان، ژ ٣-٤، ل ٢٠ - ٢١)

لە شیعرێکی تردا بە ناونیشانی (بیکەین بە جمهوری) ئەڵێ:

لە رۆژنامەی مودیری کەچ مەداری چەرخی شەفتوری
ئەنوسێ رۆژی کورد کەوتە ئەوجی بورجی بێ نوری
بوخار و دوکەڵی بێ ئیتیفاقی و سوئی ئەخلاقی

موجەسەم بو بە هەوری نەگبەت و رۆژ کەوتە مەستوری
لە بەر بیٚ فکر و ئیقدامی رەئیسانی عەشایر بو
کە رۆژن بۆتە زوڵماتی شەوی تاریکی دەیجوری
هەمو میلەت گەیشتنە مەنزلی مەقسود و خۆشنودی
فەقەت کوردن بە جیٚ ماون بە مەحرومی و مەهجوری
عەزیزم ئیفتیخاری خارجی هەم عیلمە هەم سنعەت
بە ملیۆن و بە فرسەخ تۆ لە عیلم و مەعریفەت دوری
تەماشاکە لە بەر شوعلەی چرابەرق و ئەلەتریکی
کورەی ئەرزی هەمو بەکپارچە بۆتە یەک کورەی نوری
مەگەر تۆش هەر بە پشتیٚندی زل و پیٚچ و شەدەی هەوری
بنازی بیکەیە ئەسبابی کیبر و فەخر و مەغروری
برا بیری چراییکی بکەن تاریکە شەو دادیٚ
قیامیٚکی بکەن تا فرسەتە بیکەن بە جمهوری(نیشتمان، ژ ٥، ل ١٩ - ٢٠)

٤. ٢. دەمەتەقیٚیەکی دوکەسی

گۆشەیەکی هەمیشەیی نیشتمان بوە بە ناونیشانی (دەردی دەرون) لە ژ ١ و ٢ دا بە پەخشان و لەوە بە دواوە بە شیعر (دەمەتەقەییکی دوکەسی لە نیٚوان بایز و باپیر) دا بە زمانیٚکی سادە و بە شیٚوەی گاڵتەجاڕی هەر جارەی بۆ باسیٚکی رۆژ تەرخان کراوە. نمونەی ئەمە هەرچەندە پیٚشتر بە (پەخشان) لە (پیٚشکەتنی سلیٚمانی) و، لە هەندیٚ رۆژنامەکانی دوای ئەودا هەیە و، لە ئیٚرانیش لە کۆنەوە ئەم بابەتە لە هەندیٚ گۆڤار و رۆژنامەدا باو بوە، بەڵام بڵاوکردنەوەی لەو کاتەدا، بەو شیٚوەیە بە شیعری رەوان و پەتی، داهیٚنانیٚکی تازە بوە لە رۆژنامەوانی کوردیدا. ئەو سەردەمە نیشتمان ناوی نوسەری ئەم دەمەتەقیٚیانەی نەنوسیوە. بەڵام دواتر ئاشکرا بوە کە دانەرەکەی هەژار بوە و،

له شەستەکان دا ئەمەی کردبو به ڕێچکەیەکی پێڕەویکراو له شیعره سیاسیەکانی‌دا، بۆ پەلاماردانی ناحەز و دوژمنەکانی بارزانی. (بۆ کوردستان) ەکەی زۆر نمونەی لەم بابەتەی تیٚ دایه.

دەمەتەقیٚی ژ ١ به پەخشان نوسراوه باسی کڕینەوەی گەنم له ئاغاکانی کورد و گرانکردنی ئەکا.(ل ٤ - ٥)

هی ژ ٢ یش پەخشانه باسی هەواڵی سەرکەوتنی ئۆردوی سوره به فەرمانی مارشاڵ ستالین به سەر هیتلەر دا.(ل ٩ - ١٠)

هی ژ ٣ - ٤ باسی بانگهێشتنی گەورەپیاوانی کورد ئەکا له لایەن سۆڤیٚتەوه بۆ باکۆ، تانەی ئەوەیان لیٚ ئەدا که له باتی ئازادی بۆ کوردستان داوای قەند و چایی‌یان لیٚ کردون بۆ خۆیان(ل ١٢ - ١٣). لەم ژمارەیەوه دەمەتەقیٚ ئیتر به شیعر هۆنراوەتەوه.

هی ژ ٥ باسی ڕاگەیاندنی ئەتلانتیک و مژدەی ئازادی گەلان ئەکا.(ل ٨ - ٩)

هی ژ ٦ دیسانەوه چوتەوه سەر باسی قەند... (ل ٩ - ١٠)

٤. ٣. له ناو کۆمەڵەدا

لەم گۆشەیەدا هەندیٚ له دەنگوباسەکانی کۆمەڵه و چالاکیەکانی و بەندەکانی مەرامنامەی باس کردوه.

له ژ ٢ دا ئەم هەواڵەی بڵاو کردۆتەوه:

"جێژنی سەر ساڵی کۆمەڵ

ڕۆژی ٢٥ ی گەلاوێژ جێژنی ساڵانەی کۆمەڵ به شکۆه و خۆشیەکی زۆرەوه گیرا و گەلیٚ له ئەندامەکان مەقالەی باشیان نوسی بو خوێندیانەوه که له پاشان چاپیان ئەکەین."

٤. ٤. بابەتی مێژویی

امیجەر سۆن دەرحەق بە کورد چی ئەڵێ) بەشێکە لە کتێبی (تاریخی کورد و کوردستان) ی محەمەد ئەمین زەکیەوە وەری گرتوە.(ژ ۱، ل ۶ - ۷)

لە بابەتێکی تریدا بە ناونیشانی (کورد و عیسبەتول ئومەم) نوسیوێتی:

"دوای شەڕەکانی ۱۹۱٤ — ۱۹۱۸ کە کۆنفرانسی ئاشتی ساز بو جەنابی (شەریف پاشای بەدرخانی) لایحەیەکی دا بەم کۆنفرانسە کە لە دواییا بەندی ۶۲ و ۶۳ و ۶٤ ی موعاهەدەی سیڤەری داگیر کرد. ئەوا لە ژێرەوە عەینی ئەم بەندانە کە جەنابی مامۆستا رەفیق حیلمی لە کتێبی (عیراق و عیسبەتول ئومەم) ی وەرگرتوە بۆتان دەنوسین."

ئینجا هەر ۳ مادەی پەیمانەکەی نوسیوەتەوە. لە کۆتاییدا نوسیوێتی:

"برا خۆشەویستەکانمان ئەمە سەنەدی سەربەخۆیی کوردستان بو بۆمان گێڕانەوە بزانن چەند ساڵە و، چەند و چۆن جەور و ستەم لە کوردی بەستەزمان کراوە. حەقێکی وا مەشروعی ئێمە خراوەتە بەر پێیان هێشتا ئێمە بە خۆمان ئەڵێین زیندو.

"هەی بەڵای لێ دا ژیانی وا بە زەلالەت!"(ژ ۱، ل ۱۷ - ۱۹)

لاپەڕەی ۱۱ ی ژ ۲ ی تەرخان کردوە بۆ وێنەیەکی اجەنابی شێخ عەبدولقادر شەهیدی رێگای سەربەستی کورد) و لە لاپەڕەی دوای ئەودا لە ژێر سەرناوی: (مەحکەمەی مەنحوسی ئیستیقلال) دا نوسیوێتی:

"دوای قیامی شێخ سەعید، کە ئیختیلالێکی میللی کورد بو، لە بەر بێ ئیحتیاتی مەجبورەن بێ مەوقیع دەس پێ کرا و نەتیجە بە گیرانی شێخ سەعید ئەفەندی رەئیسی ئیختیلال و هەندێک لە مودیرانی، قیام تەواو بو. لە لایەن حکومەتی جمهوری تورکیا مەحکەمەیەکی ئیستیقلال تەشکیل درا و جەنابی شێخ سەعید و شێخ عەبدولقادر و گیراوەکانی تر لەم مەحکەمەیە دوای محاکەمەیەکی

سەرسەری بێ ویجدانانە مەحکوم کران و هەڵاوەسران. ئەم پیاوکوژی و جینایاتە هێزێکی تایبەتی کردۆتە سەر مێشکی هەمو کوردێکی نیشتمانپەروەر، هەر کەسە بە جۆرێک:

"مێژونوسەکانمان بە دەرج کردن لە لاپەڕەکانی تاریخ، دەنگخۆش و گۆرانبێژەکان بە بەیت و بەندوباو، بوێژەکان بە هەڵبەستە، ئەم فاجیعەیان بە حروفی ئاگرین لە دڵی نەتەوەی کوردا نوسیوە. م. ش. هێمن کە یەکێکە لە ئەندامەکانی کۆمەڵە هەڵبەستێکی بە سەرەتایەکی پچوکەوە بۆ ناردوین کە عەینەن لە گەنجینەی ئەدەبیاتمان دا دەرجی ئەکەین."

بە دوای ئەم پێشەکیەدا شیعرێکی هێمنی بڵاو کردۆتەوە.

ژنێکی بوێژی کورد (حەیران خانمی دونبلی) باسی ژیانی ئەم ژنە نەناسراوەی کردوە و شیعرێکی بە نمونە هێناوەتەوە.(ژ ٣ - ٤، ل ٢٩)

لە (کورد لە حەیات ئینسیکوپیدیاسی) دا ع. بێژەن بەرپەرچی هەندێ بیروڕای چەوتی تورکی داوەتەوە دەربارەی نفوس و ڕەچەڵەکی کورد.(ژ ٥، ١ - ٤)

م. نادری وتارێکی یوسف مەلیکی بە ناونیشانی (کوردستان) لە ڕۆژنامەی (اللوا) ی لوبنانیەوە لە عەرەبیەوە وەرگێڕاوە بۆ کوردی.(ژ ٦، ل ١٣)

٤. ٥. بەشی طبی

گۆشەیەکی نیشتمان بۆ باسی پزیشکی تەرخان کردوە.

لە ژ ١ دا (جیگارە چۆن ئەکێشرێت؟) باسی زیانی جگەرە کێشان ئەکا و،

لە ژ ٣ - ٤ دا باسی زیانی خواردنەوەی (ئالکول) ئەکا و،

لە ژ ٦ و ٧ - ٩ دا (ئیرەج) باسی نەخۆشی (تیفوس) ی نوسیوە. لەو ساڵانەدا تیفۆس لە کوردستانی ئێران، بە تایبەتی لە دێهاتەکانیدا، زۆر بڵاو بوە و گەلێ کەسی کوشتوە.

٥. شوێنی نیشتمان لە ڕۆژنامەوانیی کوردیدا

نیشتمان لە دوای تێشکانی جولانەوەکەی سمکۆ، لە سەرانسەری کوردستانی ئێران دا، یەکەمین بلاوکراوەی کوردی بوە، بلاو بوبێتەوە. نیشتمان بلاوکراوەیەکی ئاسایی نەبوە، بەلکو زمانی حالی ڕێکخراوێکی نهێنی خاوەن پەیامی ڕزگاریخوازی سیاسی و بیروبۆچونی پێشکەوتنخوازی کۆمەلایەتی، ئابوری، ڕۆشنبیری... بوە. نیشتمان هۆشی نەتەوەیی لە ناو دانیشتوانی موکریان دا قوڵتر کرد و زەمینەی خۆش کرد بۆ دامەزراندنی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان و حکومەتی کوردستان و، ڕێگەی تەخت کرد بۆ دەرچونی زنجیرەیەک ڕۆژنامە و گۆڤاری کوردی، لە سەرو هەموبانەوە ڕۆژنامەی (کوردستان) ی بلاوکەرەوەی بیری حیزبی دیمۆکراتی کوردستان.

دەنگدانەوەی دەرچونی نیشتمان لە گۆڤار و ڕۆژنامەکانی سەرانسەری کوردستان دا خۆی لە خۆیدا نیشانەی گرنگی ئەم گۆڤارە و پایەی بەرز و بلندێتی، نەک هەر لە ڕۆژنامەوانیی کوردیدا بەلکو لە جولانەوەی ڕزگاری نەتەوەیی کوردا. ژین و گەلاوێژ و ڕۆناهی و ڕۆژا نو لە سەریان نوسیوە.

دەنگدانەوەی لە کوردستان دا

گەلاوێژ لە ژمارە ٩ ی سالی ٤ ی ئەیلولی ١٩٤٣ دا لە ژێر ناونیشانی (نیشتمان) دا نوسیوێتی:

"مژدەیەکی خۆشی کوتوپڕ، دلی هەمو کوردێکی شاد کرد، هۆشی کوردایەتی پێ بزوت، (ژین) ی ژیانەوە و (گەلاوێژ) یشی پێ گەشایەوە.

"ئەو مژدەیە مژدەی هاتنی گۆڤاری (نیشتمان) بو، مژدانەی گەلاوێژیش سوپاسێکی بێ پایانە بۆ مامۆستا ڕەفیق حیلمی چونکە مژدانە بەر ئەو کەوت و بە هۆی ئەوەوە ژمارەی یەکەمی سالی یەکەمی ئەم گۆڤارەمان چنگ کەوت.

"(نیشتمان) گۆڤارێکی کوردی، مانگی، ئەدەبی، عیلمی، کۆمەڵی‌یە، زۆر سەربەست و ئازادە و جیٚی هیوایە، بە شێوەی سۆرانی، لاوانی موکریان لە شاری سابلاخ دەری دێنن. گەلاوێژ بە پەیدابونی دەستە خوشکێکی وای زۆر سەربەرز و دڵشادە و هیوای وایە کە (نیشتمان) ببێتە داردەستی دەستی نیشتمان و بە ناوی هەمو خوێندەوارنیشەوە تکای وایە کە لە خوێندنەوەی ئەم گۆڤارە نازدارە بیٚ بەش نەبن.

"ئەم یەکەم ژمارەیەی کە لە مانگی تەمموزی ئەم ساڵ دا دەرچوە تا بڵیٚی پڕ ئاهەنگ و لە هەمە ڕەنگە و، ئەم باسانەی خوارەوەی تیایە:

ئامانجی ئێمە ....

ڕێک کەون تا سەرکەون ع. بێژەن

مێجەر سۆن دەرحەق بە کورد چی ئەڵیٚ؟ لە کتێبی کورد و کوردستانی ئەمین زەکی بەگەوە

پارچەیە ڕۆحی مەولەوی پیرەمێرد

شیعر زێوەر

شاعیری بە ناوبانگ (وەفایی) ع. بێژەن

کورد و عصبە الامم لە کتێبی عیراق و عصبە الاممی مامۆستا ڕەفیق حیلمی‌یەوە

کوردستانماڵی کوردە ع. ساسان

پەلامارەکەی ئەوساڵی ئەڵمان لە ڕوسیادا م. فەروخ

وە گەلیٚ باسی بە نرخی تریش

گەلاوێژ

"وا بۆ پیرۆزیش ئەم باسەی لە گەلاوێژدا ئەنوسین:

"کوردوستان ماڵی کوردە

"بە گوێرەی مێژو، بە گەواهی هەمو مێژونوس و رۆژهەڵات ناسەکان لە ٤٧ چەرخی پێش میلادەوە ئەم چیا و شاخ و کێوانە، ئەم دۆڵ و دەشت و شیوانە، ئەم روبار و گۆم و ئاوانەی کە کورد تیا دانیشتوە و ئاوی لێ ئەخواتەوە و کشتوکاڵی لە بەردا ئەکا لە لایەن باپیرەکانی نەتەوەی کورد داگیر کراوە.

"بەڵێ، ئیمڕۆ ٤٧ چەرخی تەواوە کە کورد لە کوردوستانا دائەنیشن، هەمو کەلێن و قوژبنێک، هەمو دۆڵ و دەرەیەک، هەمو مێرگ و چیمەنێکی ئەم وڵاتەی لە بەرامبەر پەلاماری دراوسێکان بە خوێنی خۆی پاراو و سور کردوە، لاپەڕەکانی مێژو پڕن لە باسی ئەم شەڕانە کە نەتەوەی کورد بۆ پاراستنی نیشتمانەکەی توشی هاتوە.

"ئەم ئاسمان و مانگ و رۆژ و ئەستێرانە لە خاکی کوردستانا شاهیدی گەلێ خوێنرێژی و شەڕان بون و بە هەزاران لاوی کوردیان دیوە کە لە خوێنا ئەتلێنەوە، بۆچی؟ بۆ پاراستنی وڵاتەکەیان لە پەلاماری پەلاماردەران، خولاصە کورد ئەم کوردستانەی ئێستای بە خوێن لە ئادەمیزاد کڕیوە و هەرگیز بە خۆڕایی لە دەست خۆی نادا، بەشکردنی کوردستان و بڵاوکردنەوە و لە ناوبردنی کورد جینایەتێکی زلە لە مێژودا نەدیتراوە.

"کورد بە هەمو هێزی خۆی ئەچریکێنێ ئەڵێ: کوردستان ماڵی خۆمە و بە کەسی نادەم، وڵاتی خۆم بۆ کەس بە جێ ناهێڵم، لە کوردستان بوم و لە کوردستان ژیاوم و ئەژیم و، ئەبێ هەر لە کوردستان و لە رێگەی کوردستانیشا بمرم."

رۆناهی لە ژ ١٩ ی ساڵی ٢ ی ١ ی ئۆکتۆبەری ١٩٤٣ دا لە ژێر ناونیشانی: "مزگێنی بۆ چاپی کوردی"نوسیوێتی:

"ڕیاسەت بێ سیاسەت گەنجە
ئەمما گەنجی بێ دەربان
سیاسەت بێ ڕیاسەت رەنجە
ئەمما ڕەنجی بێ دەرمان

حاجی قادری کۆیی

مزگێنی ئێمە بۆ چاپی کوردی، دەرچونی گۆڤاری نیشتمانە. گۆڤاری نیشتمان گۆڤارێکی کوردی‌یە، بە تیپی عەرەبی دەرئەچێ، لە لاهیجان (مەنتیقەی موکریان – ئیران) لە لایەن گەلێک لاوی بە نرخەوە.

ئەمە ژمارەی یەکەمی نیشتمانە بە دیاری گەیشتە گەلاوێژ، هاوار و رۆناهی. تا پێکەوە دەس بکەن بە خەبات بۆ ئازادی کورد و کوردستان، لەو وەختەدا کە هەمو میللەتانی دنیا بۆ سەربەستی دەنوڕن و دیمۆکراتی شەڕی بۆ ئەکات. نابێ ئێمەیش لێی بێ بەهرە بین.

دەستگیر

رۆناهی – ژمارەی پێشوی نیشتمان گەیشتە دەستمان. لە هەمو شتێ پتر کەیفی ئێمە بەوە هات کە لە ئەرزی کوردستانی ژێر حوکمی ئیران دا زمانی ئێمە دێتە نوسین و چاپکردن. بەم جۆرە لە عیراق، ئیران، سوریا و سۆڤ"

پیرەمێرد لە (ژین، ژ ٨١٤ ی، ٢٠ ی کانونی یەکەمی ١٩٤٥ دا) لە ژێر سەردێڕی: (دەمەوبەیان) دا بەم جۆرە لە (نیشتمان) دواوە و نرخاندویەتی:

"حەفتا ساڵ لەمەوبەر، کەوام لێ هات بکەومە ناو کوڕان، ئێواران کە لە قوتابخانە ئەهاتمەوە، پێم لێ پێخاوس ئەکرد و قۆچەقانی قەڵماسکم ئەگرت بە دەستەوە، ئەچومە ئەو قەراخ شارە. دەستەی گەڕەکی خۆمان ئامادە بون بۆ شەڕەگەڕەک، بە شەڕە قۆچەقانی، کارێزی دایکی پاشا (ناودین) مان بو، لە گەڵ دەرگەزێنی ئێمە سەرەتای شەڕمان دائەمەزراند. هەروا بەرە بەرە پێوەی دەنیشت تا لە ئێمە گەورەتر دەستیان ئەدایە (دار). ئەم وشەی دارە (گۆچان) ی قەف ئەستور، کە لە پشت چەمەکەیەوە گوڵمێخی ئاسنی لێ درا بو، کە ئێشی زیاتر بێ و سەر و قوڵ باشتر بشکێنێ. فێری ئەم نەریتی شەڕی ناوخۆمانە بوبوین. پیاوکوشتنمان بە هونەر و ئازایی دەزانی. کە گەورە بوم هەر لە بەر سنگمەوە تا ئەشکنج لە چەرمی گاجوت سفرە و خەنجەر و دەمانچە و بۆندرە و

ساچمە و گوللەدان و تەرەقە. ئینجا بو بە دەوری مارتینی. دو ڕیز و سێ ڕیزی فیشەک. هی وامان هەبو ئەیگوت پیاوکوشتنم بۆیە پێ خۆشە لنگەفرتێ ئەکا. پەروەرشێکی وا کە لە خوێن و ڕەگ و پەی مانا جێگیر بوبو، ڕاووڕوتمان بە جیهاد و غەزوە ئەزانی، تا ئاو و دانە بردمیە ولاتێک، وەکو جارێکی تر لە ژیان دا نوسی بوم، لە کۆلانێک دا باستۆنێکم لە چۆلەکەیەک دا کوشتم، ئافرەتێک لە پەنجەرەی سەر کۆلانەوە چاوی لێ بو، هاواری کرد: (قاتل وار) کوشندە.

"کە هاتمەوە بە سەر ئاشوب و لەشکر و لەشکرئاراییدا چەندێک ڕێبەندان لە کەرکوکەوە نەمئەتوانی بێمەوە. ئەمە پەردەیەکی تاریکی نادانی و دەشتەکی و جانەوەری بو، کە لە نەخوێندەوارییەوە پەیدا بوبو. ئاواتم بۆ خوێندەواری و پێگەیشتن و تێگەیشتنی لاوان بو. لە ترێنی ڕێی ئەستەموڵ دا وتبوم:

"ئومێدم وایە ئەم دەستەی کوڕانە مەشعەلێ هەڵ کەن

"لە تاریکیی نەزانینا، بە خوێندن، نیشتمان دەر کەن!

"خوا نەیکوشتم تا ئەو هیوایەم هاتە دی. وەکو تاریکەشەوێکی سارد و سەرما کە شارێکی بێ چرا ئەکێشێتە ژێر پەردەی کش و ماتیەوە و دەمەوبەیان، کەناری ئاسمان بە مژدەی شەفەق ڕون ئەبێتەوە و، لە منارە و هەمو سەربانی مزگەوتێکەوە، دەنگ و ئاوازەی بانگی بەیانی بەرز ئەبێتەوە. وا لە هەمو خاکی کوردستان دا بانگی ئازایی و وشیاری درا. ئەم هەمو گۆڤار و گوڵدەستەی مەتبوعاتە پەیدا بو، وەک گوڕەی باوە گوڕگوڕ کە نەوتی ڕەشی گڕی گەیشتە دەریای سپی، ڕۆژهەڵاتی ئێمەیش بە ڕۆژهەڵاتی هیوای گەل و تیشکی (گەلاوێژ) (گێتی تازە) یان ڕوناک کردەوە. گۆڤارێکی تازەی (نیشتمان) م دی، هەزاران ئافەرینی لێ بێ، بەو شێوەی ئەدەب و ئەدەبیاتەیە پیرەمێردی جوان کردەوە."

....

بۆ ئاگاداری زیاتر له سەر نیشتمان بڕوانە:

جەمال نەبەز:

گۆڤاری نیشتمان: تەموزی ۱۹٤۳ – مایسی ۱۹٤٤ ، بنکەی چاپەمەنی ئازاد – سوید، ۱۹۸٥.

ژ ۱ – ۶ ی نیشتمان له گەڵ ئەم لێکۆڵینەوەیەدا بڵاو کراوەتەوە. پێ ئەچێ ژ ۷ - ۹ ی لەو کاتەدا له بەر دەس دا نەبوبێ.

عەلی کەریمی: بەسەرهاتی ژیانی زەبیحی، سوید

ژ ۷ – ۹ ی نیشتمان لەم کتێبەدا چاپ کراوەتەوە.

د. هیمدادی حوسێن: رۆژنامەنووسی کوردی سەردەمی کۆماری دیموکراتی کوردستان ۱۹٤۲ – ۱۹٤۷، دەزگای چاپ وپەخشی سەردەم، سلێمانی ۲۰۰۲.

دەربارەی دامەزراندنی کۆمەڵەی ژ. ک و، رووداوەکانی ئەو سەردەمەی کوردستانی ئێران بڕوانە:

نەوشیروان مستەفا ئەمین: حکومەتی کوردستان لرێبەندانی ۱۳۲٤ – سەرماوەزی ۱۳۲٥) کورد لە گەمەی سۆڤێتیدا، ئوتریخت، ۱۹۹۳.

ڕۆژنامەوانیی نهێنی

و

شیوعیيەکانی کورد

بیری شیوعێتی و کوردی عیراق

کاتێ کە شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ بە ڕێبەریی لینین لە ڕوسیا قەوما، سپای ڕوسیا لە سەروی کوردستانی جنوبیدا گەیشتبوە ڕەواندز و لە ڕۆژهەڵاتیدا گەیشت بوە خانەقین، نزیک بو لە گەڵ هێزەکانی سپای بریتانیدا، کە گەیشتبونە سەروی بەغداد، یەکی ئەگرتەوە.

ڕاگرتنی جەنگ لە نێوان ڕوسیا و لاکانی تری جەنگ دا لەوانە دەوڵەتی عوسمانی و، فەرمانی لینین بۆ کشانەوەی دەسبەجێی هێزەکانی ڕوسیا لە هەمو مەیدانەکانی شەڕ، شیرازەی جەنگیی هێزەکانی ڕوسیای تێک دا و، بە نارێکوپێکیەکی نزیک لە بڵاوە لێ کردن و هەڵاتنەوە ناوچە داگیرکراوەکانیان چۆڵ کرد.

سپای ڕوس لە هاتنیدا بۆ ناو کوردستان نمونەیەکی باشی بە خەڵک نەدا بو. کوشتنی بە کۆمەڵ و، تالانکردنی ماڵ و سامان و، سوتاندنی ئاوایی لە گەڵ خۆی هێنا بو. دەستە چەکدارەکانی ئەرمەن کە پێشەنگی سپای ڕوس بون لە هێرشەکان دا لە هیچ جۆرە خوێنڕێژی و خراپەیەک بەرامبەر دانیشتوانی ناوچەکان نەئەپونگانەوە. تۆڵەی تاوانەکانی ئالا حەمیدیيەکانیان لە دانیشتوانی بێ تاوان ئەسەندەوە.

هەواڵی پاشەکشەی سەربازەکانی ڕوسیا و هۆی پاشەکشەیان و، قەومانی شۆڕشی ئۆکتۆبەر، ئەگەر لە زمانی هەندێ لە ئەفسەر و سەربازەکانی سپای ڕوسیایشەوە بوبێ، ئەبێ گەیشتبێتە گوێی خەڵک. بەڵام ئەو وێنە دزێوەی

سەربازانی روس لە بیری دانیشتوانی کوردستان دا دروستیان کردبو، ئەبێ خەڵک چاوەڕوانی هیچ جۆرە چاکەیەکیان لێ نەکردبن. هەر بۆیە بە درێژایی رێگای کشانەوەیان لە هەر جێگایەک خەڵک بۆی کرابێ رێگەیان پێ گرتون و روتیان کردونەتەوە و، ئەوەندەی ئەوانیش پێیان کرابێ خراپەیان کردوە.

شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ ی روسیا روی دنیای گۆڕی. سیستەمی سەرمایەداری لە سەرانسەری دنیادا خستە ژێر مەترسیەکی راستەقینەوە. دنیای سەرمایەداری بە سەرکردایەتی بریتانیا، کۆمۆنیزمیان دانا بە دوژمنی ژمارە یەکی خۆیان و، هەمو توانای خۆیان بۆ تێکشکاندنی تەرخان کرد.

دوای هاتنی ئینگلیز بۆ عیراق و بۆ کوردستان، دەزگاکانی راگەیاندنی ئینگلیز، بە تایبەتی ئەو رۆژنامە و بڵاوکراوانەی لە ژێردەستی ئەوان دا بون، ئەوەندەی بۆیان کرابێ هەوڵی زڕاندنی ناوبانگی یەکێتی سۆڤێت و پارتی کۆمۆنیستی روسی و شێواندنی بیروبۆچونەکانیان داون. بە یەکێتی سۆڤێت و بە پارتی کۆمۆنیست ناویان نەبردون، بە ڵکو هەر بە بۆلشەویک ناویان هێناون. بەلشەفیک و مەنشەفیک، کە بە زمانی روسی واتای زۆرایەتی و کەمایەتی، بوبون بە ناو بۆ باڵی زۆرایەتی و باڵی کەمایەتی ناو سەرکردایەتی پارتی کۆمۆنیستی روسی. ئەو باڵەی ناو پارتی کۆمۆنیستی روسی کە لینین سەرکردایەتی ئەکرد و شۆڕشی بەرپاکرد بو بە بەلشەفیک ناسرا بون، لە بەر ئەوە دوای سەرکەوتنی شۆڕشەکە و دامەزراندنی داوودەزگای حکومەتی سۆڤێتی، هەر بە بۆلشەویک ناویان ئەبردن.

رۆژنامەی (پێشکەوتن) ی سلێمانی (١٩٢٠ - ١٩٢٢) و، دوای ئەویش رۆژنامە کوردیەکانی سلێمانی، بە تایبەتی ئەوانەی سەردەمی دەسەڵاتی ئینگلیز، کە چەند جارێ هەواڵی (بۆلشەویک) یان بڵاو کردۆتەوە، لە هەڵبژاردنی هەواڵەکان

دا، هەمیشە هەواڵی سەلبی‌یان هەڵبژاردوە و، لە جۆری دارشتن و بڵاوکردنەوەی‌دا، هەمیشە هەوڵی بەدناوکردنیان داون. ئەمە نمونەیەکێتی:

"تەقویمی تازەی بۆلشەویک

"لە سەر خەبەراتی مۆسقوایە کە: بۆ گۆڕینی تەقویم لە لایەنی ئەهالیەوە ئیقتیراحاتێ بە مەجلیس دراوە، بە پێی ئەم ئیقتیراحە کە تەقدیم کراوە تەنها مانگی تشرینی ئەوەل و شوبات نەبێ بۆ یاد و لە بیر نەچونەوەی ئەو ئینقیلاب و پشێویەی کە لەم دو مانگەدا روی داوە ناگۆڕێ و لە سەر حاڵی خۆی ئەهێڵرێتەوە، باقی ناوی هەمو مانگەکانی تر ئەگۆڕێ، وەکو: لە مانگەکان دا لە جیاتی کانونی سانی: لەنین، لە جیاتی مارت: ستالین و، لە ناو رۆژەکانیش دا لە بری دوشەمە: رۆژی سۆڤێت، لە باتی سێشەمە: رۆژی پشێوی، هەروا بە ناوی پیاوەگەورەکانیان و سائیرەوە ناو نراون و، بۆ رۆژی بێ ئیشی لە بری یەکشەمە سێشەمە قبوڵ کراوە."(ژیان، ژ ٥٧، ١٠ ی مارتی ١٩٢٧)

ئەمەیش نمونەیەکی کەیەتی:

"حوکمی مەحکەمەی بۆلشەویک

"مەحکەمەی خوست کە لە ولایەتی فەدغانایە (تورکستان) حوکمی داوە بە سەر دو ئیسلاما بە ئیعدام و دو ئیسلامی تر یەکی بە ٥ ساڵ حەبسی لە سەر ئەوە کە موقابەلەی ئەوامیر و مەساعی حکومەتیان کردوە کە ئیجباری کردون ئەبێ هەمو ژنەکانیان بە بێ پەچە بسورێنەوە. لە سەر ئەوە عمومی مەشایخ و عولەما و سایری تەبەقاتی میلەت کۆبونەوە عەکسی ئەم قەرارە فتوای شەرعی‌یان دەرهێناوە و ئیعلانیان کردوە. لە سەر ئەم فتوایە لە بەینی عەسکەر و ئەهالی‌دا هەرا واقیع بوە و دو کەس لە ئیسلامەکان کوژراون."(ژیان، ژ ٨٢، ٢٠ ی ئەیلولی ١٩٢٧)

"ئیعدام له روسیه

"وارشوا، حکومەتی بۆلشەویک ئیستایش دەوام ئەکات لە سەر ئیعدام کردنی مەئمورە گەورەکانی زەمانی قەیسەر تەرەفدارەکانی لە بەر ئەوە زۆریان وەتەنەکەیان بە جێ ئەهێڵن و فیرار ئەکەن."اژیان، ژ ۸۷، ۲۵ ی تشرینی ئەوەلی ۱۹۲۷)

روی راستی کۆمۆنیستەکانی روسیا و بیروبۆچونەکانیان لای هاووڵاتی کورد نەزانراو بەڵکو شێوێنراو بوە. دوای گەڕانەوەی هەندێ لە دیلەکانی جەنگ ئینجا هەندێ لە هەواڵەکانی شۆڕشی سۆسیالیستی روسیا بە نیوەوناچڵ گەیشتۆتە کوردستان.

شێخ مەحمود، سەرکردەی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد، بە پرۆپاگاندەی ئینگلیز باوەڕی نەکردوە، یەکێتی سۆڤێتی بە هێزێکی ئازادیخواز و رزگارکەر زانیوە. لە ۲۰ ی ۱ ی ۱۹۲۳ دا نامەی بۆ نوسیون. بۆ یارمەتیدانی لە شەڕی نابەرامبەری کورد – بریتانیادا داوای پشتیوانی و یارمەتی لێ کردون. اتێبینی: یەکەم جار د. سەید عەزیزی شەمزینی ئەم نامەیەی شێخ مەحمودی لە ئارشیفی سۆڤێتیدا دۆزیوەتەوە و لە دکتۆرانامەکەیدا بلاوی کردۆتەوە. بڕوانە: ادکتۆر عەزیز شەمزینی: جولانەوەی رزگاریی نیشتمانیی کوردستان، وەرگێڕانی فەرید ئەسەسەرد، بلاوکردنەوەی سەنتەری لێکۆلینەوەی ستراتیجیی کوردستان، چاپی سێیەم،سلێمانی ۱۹۹۸، ل ۱۶۲ - ۱٦٤)

هەرچەندە لە کۆتایی بیستەکانەوە لە ناوەڕاست و خواروی عیراق دا، بە جۆرێکی ساکار و سەرەتاییش بێ، جۆرێ لە ئاشنایەتی لە گەڵ بیروباوەڕی ئیشتیراکی و شیوعیدا پەیدا بوە، لێرە و لەوێ هەندێ شانەی پەراگەندە دروست کراوە و، سەرەنجام لە ۱۹۳۵ دا حیزبی شیوعی عیراق لە دایک بوە. بەلام ئەو ئاشنایەتیە لە کوردستانی عیراق و لە ناو رۆشنبیرانی کوردا زۆر دوا

کەوتوە. لە ناو بلاوکەرەوەکانی بیری سۆسیالیستی و کۆمۆنیستی و، لە ناو دامەزرینەران و چالاکەکانی شانە شیوعی‌یەکانی عیراق دا، کەسێکی ناسراوی کورد بەرچاو ناکەوێ. یەکێتی‌ی تێکۆشین، لە ناوەڕاستی چلەکان دا، بە راشکاوی دانی بەمەدا ناوە. لەم بارەیەوە نوسیوێتی: "ئێمە هەروەکو ئەزانین بزوتنەوەی کۆمیۆنیزمی لە کوردستانی عیراق دا زۆر تازەیە، بەڵکو وەکو منالێکە تازە لە دایک بوبێ و عومری یەکدو ساڵە بێ، چونکە میلەت زۆر لە پاشە وە لە دەوری دەرەبەگی ئەژێت و، صەناعەت زۆر تازەیە، بۆیە حەتمی‌یە بیری کۆمیۆنیستی تازە بێت، وە بەم جۆرە کۆنپەرست زبانی لێ بکاتەوە، ئەم بیرەش نەتیجەی تەتەوری وڵات بلاو ئەبێتەوە بە یارمەتی زروفی عالەمی."اییکتی تی کوشین، ژ ٣، ل ١٣)"

گۆڤاری گەلاوێژ (بەغداد ١٩٣٩ – ١٩٤٩) هەندێ وتاری لە سەر لینین و کورد لە روسیا نوسیوە، بەڵام ژین بە پێچەوانەوە بە ئاشکرا دژی بۆلشەویکی نوسیوە.

بۆ یەکەم جار لە ناوەڕاستی چلەکان دا لە ناو کوردی عیراق دا شیوعی پەیدا بون. ئەویش لە ناو یەکێتی تێکۆشین و شۆڕش دا - دو رێکخراوی ناکۆک لە گەڵ حیزبی شیوعی - نەک لە ناو حیزبی شیوعی (رەسمیی) دانپیانراوی یەکێتی سۆڤێتی‌دا و، لە ناو خوێندکارانی کوردا لە بەغداد نەک لە ناو کرێکارانی کوردستان دا.

یەکێتی تێکۆشین

ساڵی ١٩٤٢ فەهد، سکرتێری حیزبی شیوعی عیراق، جارێکی تر چو بۆ یەکێتی سۆڤێت. دیسانەوە حیزبی شیوعی توشی کەرت بون بو. بون بە ٣ تاقمی جیاوازەوە. تاقمی موئتەمەریەکان کە (الی الامام) یان دەرئەکرد. تاقمی فەهد کە

(القاعده) یان دەرئەکرد. تاقمی (الشراره) کە بە ناوە کۆنەکەی زمانی حیزبەوە ئەدوان.

لە مایسی ١٩٤٣ دا پۆلیسی عیراقی پەلاماری ڕێکخراوە جیاوازەکانی شیوعیەکانی دا. زۆر لە کادرە سەرەکیەکانیان گرتن. ئەمەش بو بە هۆی ڕاوەستانی چالاکیەکانیان بە تایبەتی چاپی بڵاوکراوەکانیان.

لە شوباتی ١٩٤٤ دا پاشماوەکانی هەردو تاقمی (الشراره) و (الی الامام) لە ڕێکخراوێکی نوێدا بە ناوی (الحزب الشیوعی العراقی) یەکیان گرت و، دەستیان کرد بە بڵاو کردنەوەی ڕۆژنامەی (وحدة النضال).

ژمارەیەک لە گەنجەکانی هەولێر کە لە زانستگەکانی بەغداد ئەیانخوێند، لەوانە: سالح حەیدەری و جەمال حەیدەری (کە برا بون)، نافیع یونس، لەم ڕێکخراوەدا بوبون بە ئەندام. لقی کوردیی ڕێکخراوەکەیان دامەزراند و، دەستیان کرد بە بڵاوکردنەوەی پەخشەیەکی دەوریی بە ناوی (یەکێتی تێکۆشین) ەوە، کە تەرجومەی کوردی ناوی عەرەبی (وحدة النضال) بو.

لە نیسانی ١٩٤٥ دا، دوای ئەوەی حشع موئتەمەری بەست، ڕێکخراوی (وحدة النضال) نامەیان بۆ فەهد نارد و ئامادەیی خۆیان دەربڕی کە ڕێکخراوەکەیان هەڵبوەشێننەوە و بگەڕێنەوە ناو حیزب. فەهد وەری گرتنەوە.

سەرانی لقی کوردی (یەکێتی تێکۆشین) لە گەڵ فەهد کەوتنە گفتوگۆ بۆ ئەوەی ئەوان وەکو ڕێکخراوێک بە کۆمەڵ وەربگیرێن و، لە سەرکردایەتی حیزبەکەدا چەند جێگایەکیان بدرێتێ. فەهد بەمە ڕازی نەبو. لای وا بو لە بەر ئەوەی ئەسلی ڕێکخراوەکە خۆی حەل کردوە و، ئەمانیش لقی ئەون ئەوا ئەمانیش حەل بون و پێویستە بە تاک بێنە ناو حشعەوە. فەهد و سەرانی لقی کوردی یەکێتی تێکۆشین نەگەیشتنە یەک.

شۆڕش

لقی کوردی یەکێتی تێکۆشین لە باتی ئەوەی خۆی هەڵبوەشێنێتەوە و ئەندامەکانی بە تاک بچێتە ناو حشعەوە بڕیاری دا ڕێکخراوەکەی بهێڵێتەوە بەڵام بە ناوێکی ترەوە کار بکا. (حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق) ی دامەزراند. حیزبی شیوعی کوردستان چەند کارێکی گرنگی ئەنجام دا:

١. زمانحاڵی حیزبی بە ناوی (شۆڕش) ەوە دەرکرد، هەر لە بەر ئەوەیش ناوی ئەم ڕێکخراوە بە (حیزبی شۆڕش) ڕۆیشتوە، لە کاتێک دا ناوی ڕاستەقینەی (حیزبی شیوعی کوردستان) ە.

٢. بە چاولێکەری حیزبە شیوعیەکانی فەرەنسا و یۆنان و یۆغۆسلافیا هەوڵی دا (بەرەی یەکگرتوی کوردستان) دروست بکا. بۆ ئەم مەبەستە حیزبێکی جەماوەریی بە ناوی حیزبی ڕزگاری کوردەوە پێکهێنا و، بۆ ئەوەی کۆمەلانی خەڵک لە دەوری کۆببنەوە ئەم بەیانەی دەرکرد:

"بەیانی حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق

"یەک بگرن بۆ دامەزراندنی حیزبی ڕزگاری کورد!

"تێ بکۆشن بۆ تێکشکاندنی پلانەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی!

"لەم ڕۆژانەدا کە جەنگ، بە سەرکەوتنی سەرەتاکانی ئازادی، نزیکبونەوەی ڕوخانی بناغەی هێزەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی، لە ڕۆژهەلات و ڕۆژئاوادا بڕایەوە، ئەویش بە نەمانی هێزی دەوڵەتانی فاشیستی، هەمو گەلانی پچوک و گەورەی دنیا کە تێکۆشان و خوێنی پاکیان بۆ پێشکەوتن ڕشت، چاوەڕێن و داوای سەربەستی و مافی نەتەوەیی و مافی چارەنوسی خۆیان ئەکەن، بە پێی بارودۆخی تازەی دنیا و ئەو بەڵێنامانەی دەوڵەتانی یەکگرتو ڕایان گەیاندوە.

"پێویستە باش بزانین دەسائیسی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی بە هەمو توانایەکیانەوە کار ئەکەن، لە بەر ئەوە ئازادی ئاسان بە دەس نایە، بەڵکو ئەبێ

بە هێزی پشتئەستور بە جەماوەری گەل و نیشتمانپەروەرانی دڵسۆز وەربگیرێ. ئەم بیرەش بە کردەوە لە زۆر وڵاتانی رۆژئاوادا جێبەجێ کراوە. بە ناوی (بەرەی بەرگری) لە فەرەنسا و (بەرەی ئەبام) لە یۆنان و (بەرەی رزگاری وڵات) لە یۆغۆسلافیا، خەبات دژی هێزەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی دەستی پێ کردوە.

"نەتەوەی کوردی دابەشکراو بە پێی نەخشەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی، ئەبێ تێ بکۆشێ لە پێناو مافی چارەنوس و رزگاری کوردستانی گەورەدا، ئەوەیش بە نەهێشتن و بڕینی دەستی ئیستیعماری ئینگلیزی و نۆکەرەکانیان، بە بەکارهێنانی هێزێکی رێکخراوی دارێژراوی لە ناو خۆیدا بە تەواوی یەکگرتو لە هەمو ناوچە کوردیەکان دا.

"لەم رۆژانەدا حیزبی هەموان بە ناوی حیزبی رزگاری کورد، لە یەکگرتنی زۆر کۆمەڵی کوردی عیراقی پچوک، لە ئەنجامی هەوڵ و کۆششی حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق و نیشتمانپەروەرانی تردا، پێکهات.

"لە پاڵ ئەوەدا کە حیزبی شیوعی پارێزگاری قەوارەی خۆی ئەکات، بە هەمو جۆرێ هاوکاری ئەکا بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی ئیستای. ئەم حیزبە لە پێناوی رزگاری وڵات دا تێ کۆشاوە و لە پاشەرۆژیش دا تێ ئەکۆشێ.

"لە کۆتاییدا، ئێمەی حیزبی شیوعی، بانگ لە جەماهیری گەلی کوردی خۆشەویست ئەکەین لە عیراق دا کار بکەن بۆ پێشخستنی حیزبی رزگاری کورد و یارمەتیدانی، بەو پەڕی دەنگمانەوە داوا لە هەمو نیشتمانپەروەران ئەکەین کە درێغی لە هیچ تەقەلایەک نەکەن بۆ بەهێزکردنی حیزبی رزگاری کورد.

مەکتەبی سیاسی

حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق"

(احمد فوزی، خناجر و جبال، بیروت، ۱۹۶۱. ص ۱۰ - ۱۰۱)

رزگاری

حیزبی رزگاری کورد دوای ئەوەی کەوتۆتە چالاکی چەند کاری گرنگی ئەنجام داوە:

١. لە بەیانێکی تایبەتی‌دا ئامانجەکانی خۆی رون کردۆتەوە.

٢. زمانحاڵی حیزبی بە ناوی (رزگاری) یەوە دەرکردوە.

٣. چەند یادداشتێکی دەربارەی کێشەی کورد داوە بە کۆڕ و کۆمەڵە ناودەوڵەتیەکان.

حیزبی رزگاری کورد، لە بەر ئەوەی حیزبێکی جەماوەریی – نیشتمانیی بوە نەک حیزبێکی چینایەتی، خۆی وەکو بەرەی یەکگرتو داناوە. یادداشتەکانی بەم جۆرە ئیمزا کردوە: (اللجنة التنفیذیة لحزب رزکاری کورد – حزب الجبهة الوطنیة الکردیة الموحدة فی العراق)

تا ئیستا هیچ ژمارەیەکی (رزگاری) لە بەر دەس دا نیە، تا بخرێتە بەر باس و لێکۆڵینەوە، بەڵام هەندێ بەڵگەی سیاسی و فکریی گرنگی لە دوا بە جێ ماوە، کە بۆ تێگەیشتن لە بیروبۆچونی حیزبی رزگاری و ناوەرۆکی بڵاوکراوەکانی کەڵکی زۆریان هەیە. لێرەدا، ئەوەندەی لە بەر دەس دایە، دوای وەرگێڕانی لە عەرەبیەوە ئەیان نوسمەوە:

"بەیانی دەستەی دامەزرێنەری حیزبی رزگاری کورد:

١. ئامانجی بەرزمان یەکخستن و رزگارکردنی کوردستانی گەورەیە. لە بەر ئەوەی ناوەندی حیزب لە کوردستانی عیراق دایە تیٔ ئەکۆشین بۆ رزگارکردنی عیراق لە نفوزی ئیستیعمار و حکومەتە کۆنەپەرستەکان، کە گەورەترین کۆسپی رێگەی پێشکەوتنی عیراقن، بۆ گەیشتن بە ئامانجی گەورە، کە ئازادی و مافی چارەنوسە.

٢. تێکۆشان بۆ سەربەخۆیی ئیداری کوردستانی عیراق کە هەنگاوێکی گەورەیە بەرەو مافی چارەنوسی کوردان.

٣. تێکۆشان بۆ لابردنی هەمو جۆرەکانی چەوسانەوە و جیاوازی نەتەوەیی کە کورد و کەمایەتیەکانی تر توشی بون.

٤. هەوڵدان بۆ دروستکردن و بە هێزکردنی پێوەندی لە گەڵ حیزب و ناوەندە کوردیەکانی دەرەوەی عیراق بۆ یەکخستنی هەمو هەوڵەکان بۆ گەیشتن بە ئامانجی بەرز: مافی چارەنوس و رزگاری.

٥. هەوڵدان بۆ چاک کردنی گشتلایەنەی هەمو گیروگرفتە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوری و رۆشنبیرییەکان، بە دابینکردنی مافە دیمۆکراتیەکان و، بە بەرزکردنەوەی ئاستی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بڵاوکردنەوەی خوێندەواری و ژیاندنەوەی مێژو و ئەدەبی کوردی.

٦. بە کار هێنانی زمانی کوردی لە هەمو دائیرەکان و قوتابخانەکانی ناوچە کوردیەکان دا.

٧. هەوڵدان بۆ روتکردنەوەی پرسی کورد بۆ هەمو گەلان بە تایبەتی گەلانی رۆژهەڵاتی ناوەراست.

٨. هەوڵدان بۆ دروستکردنی پێوەندی و هاوکاری لە گەڵ حیزب و رێکخراوە دیمۆکراتیەکان.

٩. هەوڵدان بۆ دروستکردنی پێوەندی سیاسی لە گەڵ دەوڵەتانی دیمۆکراتیدا بۆ بەرهەڵستی هەوڵی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی و نۆکەرەکانیان بۆ بوژاندنەوەی میساقی سەعداباد و، بە گژا چونی هەمو گەلەکۆمەکێ ئیستیعماری و کۆنەپەرستیەکان کە تەگەرە لە ئازادی گشتی بە تایبەتی ئازادی کورد ئەدەن."احمیدی ١/٢٢٢)

یادداشتی حیزبی رزگاری کورد

بۆ کۆبونەوەی وەزیرانی دەرەوە لە مۆسکۆ بە بۆنەی برانەوەی جەنگەوە:

"مرۆڤایەتی بە خۆشیەوە مژدەی برانەوەی جەنگ و سەرکەوتنی هێزە دیمۆکراتیەکان و تێشکانی دزێوترین شێوەکانی ئیستیعمار (فاشیزم) ی لە رۆژئاوا و رۆژهەلاّت دا وەرگرت. گەلی کوردی دابەشکراو و ماف خوراو، ماوەیەکی درێژە لە ژێر باری زوڵم و چەوسانەوەدا ئەناڵێنیّ و، لە ئەنجامی نەخشە و قازانجەکانی ئیستیعماری بریتانی و حکومەتە کۆنەپەرستە فاشیستیەکانی ئێران و تورکیا و عیراق دا، لە هەمو مافە مرۆڤایەتی و نەتەوایەتیەکانی بیّ بەش کراوە.

"بە بۆنەی برانەوەی جەنگ و سەرکەوتنی هاوپەیمانەکانەوە گەلی کورد تکا ئەکا، بە چاوی دادپەروەری سەیری مەسەلەکەی بکریّ و بیّ بەش نەکریّ لە گفتی هاوپەیمانەکان و ئەو بەڵینانەی بە گەلانی پچوک دراوە بۆ ئازادی و مافی چارەنوسیان. ئیستایش کە لە مۆسکۆ وەزیرانی دەرەوەی سیّ دەوڵەتە زلەکە کۆ ئەبنەوە، هیوادارین بە ئینسافەوە سەیری مەسەلەی گەلان و نەتەوەکان بکەن.

"حیزبی رزگاری کورد پیّی خۆشە ئەم چەند نوقتەیەتان بخاتە بەرچاو کە پێوەندیەکی بە هێزیان بە مەسەلەی گەلی کورد و ئاشتی رۆژهەلاّتی ناوەراستەوە هەیە:

١. ئێمە لایەنگری ئەکەین لە خەباتی برا کوردەکانی ئێرانمان لە گەڵ برا ئازەربیجانیەکانیان لە پێناوی سەربەخۆیی خۆیی (ئیستیقلالی زاتی) و حوکمی دیمۆکراتی و تێکۆشان دژی حکومەتی کۆنەپەرستی و لایەنگرەکانیان.

٢. بە گرنگیەوە سەیری بارودۆخی گەلی کورد لە تورکیا بکریّ. حکومەتی فاشیستی تورکیا بە شێوەیەکی درندانە رەفتاریان لە گەڵ ئەکا بۆ ئەوەی بە تەواوی لە ناویان ببا و بیانکا بە تورک.

٣. بار و دۆخی گەلی کورد لە عیراق دا تا رادەیەکی زۆر خراپ بوە، لە ئەنجامی وجودی ئیستیعماری بریتانی و حکومەتی کۆنەپەرستی ئیستا و ئوسلوبە

فاشیستیەکانیدا لە هەمو مافە دەستوریەکانی بێ بەش کراوە. سوتاندنی گوندەکانی بارزانیەکان و شوێنە نزیکەکانیان و راونان و گرتنی هاوولاٌتیان وەکو مەلا مستەفا و لایەنگرەکانی بەلٌگەی ئەمەن.

"لە بەر ئەوە داوا ئەکەین خواستە نیشتمانیەکانی کورد لە عیراق دا جێبەجێ بکرێن، بەلاٌم ئێمە لامان وایە ئەوەش ناکرێ بە لە ناوبردنی ئیستیعمار و حکومەتی کۆنەپەرستی ئیستا و گۆڕینی بە حکومەتێکی دیموٚکراتی راستەقینە نەبێ، کە مافە نەتەوەییەکانی کورد لە عیراق دا دابین بکا.

"وا سەرنجمان راکێشان بۆ ئەم راستییانە بە هیوای ئەوەی بە گیانی مرۆڤایەتی چارەسەریان بکەن، چارەسەرکردنیان بە شێوەیەکی واقیعی راست ئەبێتە هۆی گەشانەوەی شارستانێتی و ئاشتی لە رۆژهەلاٌتی ناوەراست دا.

کۆمیتەی جێبەجێکردنی

حیزبی رزگاری کورد"

(تێبینی: دوای بڕانەوەی جەنگ وەزیرانی دەرەوەی دەولەتە گەورە براوەکان زنجیرەیەک کۆبونەوە و کۆنفرەنسیان بەستوە بۆ باسی پەیماننامەی رێککەوتنی ئاشتی لە گەلٌ ولاٌتانی هاوپەیمانی ئەلٌمانیا و، دارشتنەوەی نەخشەی دنیای دوای جەنگ.

خولی یەکەمی ئەنجومەنی وەزیرانی دەرەوەی یەکێتی سۆڤێت، ولاٌتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا، بریتانیا، فەرەنسا و، چین، لە لەندەن لە ١١ ی ئەیلول تا ٢ ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٥ دا کراوە.

بە دوای ئەم کۆبونەوانەدا کۆبونەوەی ٣ قوٚلی وەزیرانی دەرەوەی یەکێتی سۆڤێت و ولاٌتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا و بریتانیا لە ١٦ تا ٢٦ ی کانونی یەکەمی (دیسەمبەر) ١٩٤٥ لە مۆسکۆ بەسترا.

خولی دووەمی ئەنجومەنی وەزیرانی دەرەوە لە پاریس لە ٢٥ ی نیسان تا ١٦ ی مایس و لە ١٥ ی حوزەیران تا ١٢ ی تەموزی ١٩٤٦ بەسترا و،

کۆنفرەنسی ئاشتی پاریس لە ٢٩ ی تەموز تا ١٥ ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٦ بۆ ئامادەکردنی رێککەوتنی ئاشتی لە گەڵ ئیتالیا، مەجەر، رۆمانیاو بولغاریا، فینلەندە بەسترا.

خولی سێیەمی ئەنجومەنی وەزیرانی دەرەوە لە نیۆیۆرک لە ٤ ی تشرینی دوەم تا ١١ ی کانونی یەکەمی ١٩٤٦ بەسترا. لەم خولەدا رێککەوتنەکان تەواو کران.

بڕوانە: تاریخ السیاسه الخارجیه ـ للاتحاد السوفییتی، الجزء الثانی (١٩٤٥-١٩٧٦)، باشراف ا. جرومیکو، ب. بونوماریوف...، دار التقدم، موسکو، ١٩٨٠. ل ٣٩ و ٨٤١-٨٤٢)

یادداشتەکەی حیزبی رزگاری کورد رۆژی نوسین و ناردنی لە سەر نیە لە بەر ئەوە بۆ دۆزینەوەی پێوەندی روداوەکان لە گەڵ یەکتری پێویستە رۆژی هەندێ لەو روداوانە بە بیر بهێنرێنەوە:

لە ٩ / ٥ / ١٩٤٥ دا دوەمین جەنگی جیهانی وەستاوە.

لە ١٦ - ٢٦ / ١٢ / ١٩٤٥ دا کۆبونەوەی ٣ قۆڵی وەزیرانی دەرەوەی سۆڤێت و ئەمەریکا و بریتانیا لە مۆسکۆ کراوە.

لە ٢٢ / ١ / ١٩٤٦ دا جمهوریەتی کوردستان لە مەهاباد راگەیەنراوە.

ئەم یادداشتانە لە بەغداد بە هۆی سەفارەتەکانی ئەو وڵاتانەوە نێردراوە بۆ حکومەتەکانیان. تا ئیستا کەسێ سۆراخی نەکردوە کە ئاخۆ ئەم یادداشتە گەیشتۆتە دەستی وەزیرەکان یا نە، بەڵام ئەوەی تا ئیستا دیارە ئەوەیە کە نە لەم کۆبونەوەیەدا و، نە لە هیچ کۆبونەوەیەکی کەدا کێشەی کورد باس نەکراوە.

جگە لەم یادداشتە، حیزبی رزگاری کورد چەند یادداشتێکی تری ناردوە لەوانە:

یادداشتێکی درێژ بۆ کۆبونەوەی نەتەوە یەکگرتوەکان لە لەندەن بۆ رونکردنەوەی کێشەی کورد. (دەقەکەی لە موسوعەدا بڵاو کراوەتەوە)

یادداشتێک بە هۆی (مفەوەزیەتی میسری لە بەغداد) بۆ دەربڕینی پشتیوانی گەلی کورد لە گەلی میسر لە خەباتی دا دژی ئیستیعماری ئینگلیزی.

حشع لە العدد ٤، السنة الرابعة، ١٨ کانون الثانی ١٩٤٦ (القاعدة) دا کە زمانحاڵی ناوەندی بوە سەبارەت بە حیزبی رزگاری کورد نوسیوێتی: "انه یجمع شتات عناصر من حزب هیوا الرجعی ومن بعض الکتل والحلقات المختلفة التی کانت تألفت وانحلت دون ان تترک أثرا طیبا علی الحرکة الکردیة." (حمیدی ١/٢٢٣)

پاش ئەوەی هەمزە عەبدوڵا بە نوێنەرایەتی مەلا مستەفا و ئەفسەرە کوردە عیراقیەکانی دامەزرێنەری پارتی لە مەهابادەوە ئەگەڕێتەوە بۆ عیراق بە نیازی کۆکردنەوەی هەمو حیزب و تاقمە کوردییەکان لە یەک پارتی دیموکراتی دا و، پرۆگرام و پێڕەوی حیزبەکە لە گەڵ خۆی ئەهێنێ، داوا لە حیزبی رزگاری کورد ئەکا کە بێنە ناو ئەم پارتیەوە. حیزبی رزگاری کورد دەقەکەی بەم پێشەکییەوە بە سەر ئەندامەکانی دا دابەش کردوە:

"المیثاق القومی والمنهاج والنظام الداخلی للحزب الدیموقراطی الکردی (فی العراق)

"ملاحظة: ان حزبنا (حزب رزگاری کورد) یناضل مع بعض العناصر الوطنیة فی سبیل تشکیل حزب وطنی دمقراطی موحد باسم (الحزب الدمقراطی الکردی) من جمیع العناصر والمنظمات الموجودة فی کردستان العراق. وها اننا نقدم منهاج الحزب ونظامه الداخلی طالبین من اعضاء حزبنا دراسته وارسال اقتراحاتهم وملاحظاتهم حوله الی اللجنة المرکزیة لحزبنا رزگاری"

دوای ئەمە رزگاری موئتەمەرێکی بەستوە و بە کۆمەڵ چۆتە ناو پارتی دیموکراتی کوردەوە و ئۆرگانەکەیشی هەر بە ناوی رزگاری‌یەوە ماوەتەوە.

....

چەند تێبینیەک:

١. دەربارەی مێژوی حیزبی شیوعی عیراق بڕوانە:

١. ١. حنا بطاطو، العراق، الكتاب الاول والثانى والثالث، ترجمة عفيف الرزاز، بيروت، ١٩٩٢.

١. ٢. سمير عبدالكريم، أضواء على الحركة الشيوعية فى العراق، ٥ اجزاء، ... هەمان نوسەر ئەم ٥ بەرگەی لە یەک بەرگ دا کورت کردۆتەوە:

سمير عبدالكريم، موجز أضواء على الحركة الشيوعية فى العراق، مطبعة الاندلس، بيروت.

نوسەرەکەی، کە ناوێکی خواستەمەنی داناوە و ناوێکی وەهمی‌ی بۆ چاپخانە و شوێنەکەیشی نوسیوە، ئەگەرچی لە کتێبەکانی دا ئیشارەتی داوە بە سەدان بەڵگەی گرنگی حیزبی شیوعی، لەوانە بەیان و بڵاو کراوە و رۆژنامەکانیان، کە لە ئارشیفی دەزگا ئەمنیەکانی عیراق دا هەڵگیراون، بەڵام کتێبەکەی نرخی زانستی نیە چونکە لە لایەن دەزگا ئەمنیەکانی بەعسەوە بۆ مەبەستێکی تایبەتی ئامادە کراوە کە پەلاماردانی حشع و شێواندنی رابوردویەتی، نەک لێکۆڵینەوەی مێژویی.

١. ٣. بثينه ناجى يوسف، سلام عادل، جزءين، دار المدى، بيروت، ٢٠٠١.

٢. بۆ هەندێ لە بەڵگەکانی حیزبی شیوعی کوردستان و حیزبی رزگاری کورد بڕوانە:

٢. ١. محمد شيرزاد، نضال الاكراد، کە لە کۆتایی چلەکان دا لە قاهیرە چاپ کراوە.

٢. ٢. احمد فوزى، قاسم والاكراد – خناجر وجبال، بيروت، ١٩٦٣. سەرچاوەکەی ئەمیش کتێبەکەی محمد شیرزادە.

٢. ٣. جلال الطالبانى، كردستان والحركة القومية الكردية، من منشورات النور، بغداد، ١٩٦٩. سەرچاوەکەی ئەم کتێبەکەی احمد فوزى يه.

٣. بە پێی کتێبەکەی: عباس جعفر حمیدی، التطورات السياسية فى العراق، لە ناو ئارشیفی وەزارەتی کاروباری ناوخۆی عیراق دا (ملفات وزاره الداخليه) فایلێک هەیە بە ناو و ژمارەی: "ملفه بعنوان (حزب رزگاری کورد) الرقم ٤١/١١٠."

٤. د. کەمال مەزهەر، رزگاری لە کفری، کتێبی: چەند لاپەڕەیەک لە مێژوی گەلی کورد، بەرگی دوەم، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر، ٢٠٠١. ل ٣٨١ – ٣٨٧. سەرچاوەکەی ئەم فایلێکی وەزارەتی ناوخۆیە.

٥. صالح حەیدەری، کە یەکێ بوە لە دامەزرێنەر و سەرکردەکانی حیزبی رزگاری کورد لە وتارێک دا لە پاشکۆی عیراق دا لە ١١ ی ٤ ی ١٩٧٨ دا بە ناونیشانی (بە بۆنەی رۆژی رۆژنامەگەری کوردییەوە رزگاری چۆن چاپ دەکرا؟) نوسیوێتی باس ئەکا کە لە سەرەتای ساڵی ١٩٤٥ دا لیژنەی ناوەندی حیزبی رزگاری کورد بڕیاری داوە ئۆرگانی خۆی بە ناوی (رزگاری) یەوە بە نهێنی چاپ بکا. لە بەر ئەوەی نەیانتوانیوە دەزگای چاپ دابین بکەن ناچار بون بە تایپ و رۆنیۆ چاپ و بڵاوی بکەنەوە. تایپەکەیان لە ئەرزوحاڵنوسێکی هەولێری کڕیوە و رۆنیۆکەیش لە بەغداد. لە بەغداد لە گەڕەکی ئەعزەمیە لە (راس الحواش) خانویەکیان بە کرێ گرتوە تایپ و رۆنیۆ و کەرەستەی دەرکردنی رزگارییان تێدا داناوە، لە پێش دا هاوڕێیەکی حیزبییان و، دوای ئەوەی ئەو تاقەتی چوە خۆی لەو خانوەدا نیشتەجێ بوە. دوای ئەوەی ئەم ماڵە ئەفرۆشرێ دەزگاکان ئەگوێزنەوە خانویەکی تر لە هەمان گەڕەک و هەر لەوێ ئەمێنێتەوە تا ئابی ١٩٤٦ کە حیزبی رزگاری خۆی حەل ئەکا و ئەچێتە ناو پارتی دیموکراتی کوردەوە.

حەیدەری لە کۆتایی ئەم باسەدا نوسیوێتی: "ئەم جیهازی چاپە (مەبەستی تایپ و رۆنیۆکەیە. نم) بێجگە (رزگاری) رۆژنامەی (شۆڕش) یشی پێ چاپ دەکرا، ئەم دوانە بە دو زمان کوردی و عەرەبی تێکڕا مانگی جارێک دەردەچون و، هەر جار چەند صەد ژمارەیەکیان دەردەچو، بە نهێنی لە ناوچەکانی کوردستان دا لە رێگای ریکخراوە حیزبی‌یەکانەوە بلاو دەکرانەوە.

"سەبارەت بە دەستەی نوسەریش دەزگایەکی حیزبی تایبەتی‌مان نەبو بەم ناوەوە، ئەوانەی کە خەریکی چاپ و نوسین و گواستنەوە بون هەر ئەوانە بون بەرپرسیار بون لە هەمو شتێک کە پەیوەندی بە چاپ و چاپەمەنی‌یەوە هەبو.. واتە: دەستەی نوسەران دەزگایەکی حیزبی تەسک بو، هەر ئەم تەسکی‌یەش بوە هۆی بەردەوامی کار و پاراستنی."

ئەگەرچی لە شوێنێکی تریدا نوسبوێتی: "هەروەها ئەو هاوڕێیانە کە کاروباری چاپیان پێ سپێردرا بو لە کاتی دیاریکراودا دەهاتن و کاری خۆیان جێبەجێ دەکرد و دەرۆیشتن" بەلام هیچ زانیاریەک دەرباری ناوی ئەوانەی کاروباری چاپیان پێ سپێردراوە یان لە نوسینەکانی دا بەشدار بون بە دەستەوە نادا.

یەکێتی‌ی تێکۆشین

وەسفی گۆڤارەکە

لە ناوچەوانی سەربەرگی ژمارە ٢ دا نوسراوە: "مردن بۆ فاشیست، ژیان بۆ نیشتمانی سەربەست"

ئینجا بە خەتێکی گەورە ناوی گۆڤارەکە: "یکتی تی کوشین"

لە ژێر ناوی گۆڤارەکەدا بە دو ستونی بەرامبەر بە یەک،

لە لای راستی: "تێ کۆشین بۆ بە هێز کردنی جەبهەی وەتەنی بۆ ئازادی و سەربەستی کورد" لە ژێری دا: "ژمارە ٢"

لە لای چەپی‌دا: "وریا بە ئەی میلەت لە دەسائیسی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی" لە ژێری‌دا: "ساڵ ١"

لە ناوەراستی هەردو ستونەکەدا:

"زبان حالی کۆمەڵەی کۆمیۆنیستی عیراقی" و لە ژێری‌دا: "لقی کورد"

لە ل ١ — ٣ وتاری یەکەمی "وریا بە ئەی میلەت"

لە ل ٣ — ٨ "کورد و ئۆکتۆیەر"

لە ل ٨ — ١١ "یەکێتی‌ی تێکۆشین بۆ ئازادی نیشتمان"

لە ل ١١ — ١٣ "دەنگوباس"

...

لە ناوچەوانی سەربەرگی ژمارە ٣ دا نوسراوە: "تێکۆشن زدی ئینتیهازیەت و شۆڤێنیەت لە نێو گەنجی کورد"

ئینجا بە خەتێکی گەورە ناوی گۆڤارەکە: "یکتی تی کوشین"

لە ژێر ناوی گۆڤارەکەدا بە دو ستونی بەرامبەر بە یەک،

مردن بو ماشت ، ژیان بو شانی سەرەست

یکیتی تیکوشین

تیکوشین بو بەهیز کردنی
سەرپەی وطنی بو ئازادی
وسەربەستی کــورد

وریا بەتەی ماست لە دسانسی
استعمار وکونە پەرستی

[ژمارە (٢)] (زبان حالی کومەلەی کومونیستی عراق) [سال (١)]

((لق کــورد))

لە لای راستی: "تیٚ کۆشین بۆ بە هیٚز کردنی جەبهەی وەتەنی بۆ نان و ئازادی میللەتی کورد" لە ژێری دا: "ژمارە ٣" و لە ژێر ئەویش دا "نرخی ژمارە ٥٠ فلسە"

لە لای چەپیدا: "وریا بە ئەی میلەت لە دەسائیسی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی" لە ژێریدا: "سالٚ ١"

لە ناوەراستی هەردو ستونەکەدا:

"زبان حالی کۆمەڵەی کۆمیۆنیستی عیراقی" و لە ژێریدا: "لقی کورد"

لە ژێر ئەمانەدا:

بۆ خوێندەوارانی خۆشەویست!

کورتە بەیانێکی رێکخراوی (کۆمەڵەی برای سۆڤێتستان) ە مژدەی یەکگرتنی خۆیانی لە گەلٚ یەکێتی تێکۆشین داوە.

لە ل ١ - ٥ "دەشتی قەراج پێویستە دوبارە بگەڕێتە هەولێر! وە دابەش بکرێتە سەر فەلاحەکان"

لە ل ٦ - ١٧ "بۆ زانینی راستی لە بابەت تەنزیمی لقی کورد لە کوردستانی عیراق دا"

لە ل ١٧ - ٢٥ "گویٚ بگرە لە ناڵەی میلەت" دەنگوباسی هەولێر و سلێمانی و هەڵەبجە و کەرکوک و کۆیە ئەگێرِێتەوە.

...

رۆژ و مانگ و ساڵی چاپ و بڵاوکردنەوە لە سەر هیچ ژمارەیەکیان نەنوسراوە. لە بەر ئەوە کاتی دەرچونی هەر بە مەزەندە ئەتوانریٚ دیاری بکریٚ:

یەکەم، رێکخراوەکە لە مانگی شوباتی ١٩٤٤ دا دامەزراوە و لە نیسانی ١٩٤٥ دا هەڵوەشاوەتەوە.

دوەم، لە ژ ٣ دا ریپۆرتاجێکی لە ژێر سەردێڕی (حەلەبجە دەڵێن و نایکەن) بلاو کردۆتەوە سەرەتاکەی بەم جۆرە دەس پێ کردوە: "قەزا و قەدەر وابو لە ٩٤٥/١/٣ دا رێگام بە شاری حەلەبجە کەوت بۆ کڕینی هەندێ ئەموالی تیجاری..."

بەم پێیە ئەبێ ژ ١ و ٢ لە دوا مانگەکانی ساڵی ١٩٤٤ و ژ ٣ لە مانگەکانی سەرەتای ١٩٤٥ دا بلاو بوبێتەوە.

...

یەکێتی‌ی تێکۆشین تەنیا ٢ ژمارەی لە بەر دەس دایە کە ژمارەکانی دوەم و سێیەمە و رەنگە هەر ئەو ٣ ژمارەیشی لێ دەرچوبێ، تەمەنیشی زۆر کورت و کەم خایەن بوە، بەلام شیکردنەوەی ناوەرۆکی بابەتەکانی، بۆ لێکۆڵینەوەی رەوتی گۆڕان و گەشەکردنی بیری سیاسی و شێوەی کارکردن لە ناو بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردا، گرنگی‌یەکی تایبەتی هەیە.

...

لە روی رۆژنامەوانی‌یەوە

لە روی هونەری رۆژنامەگەری‌یەوە

یەکێتی‌ی تێکۆشین بە دەزگای چاپ دەرکراوە. جگە لە ناوی گۆڤارەکە کە بە خەتاتی نوسراوە، ئەویش بە خەتێکی ناشیرین و بە رێنوسێکی ناڕاست، ئیتر خەتاتی تێدا بە کار نەهاتوە. لە قەوارەی کتێب دایە و هەمو لاپەڕەکانی یەک ستونی تێدا نوسراوە. وێنە و خەریتە و کاریکاتۆری تێ دا نیە. هەڵەی چاپی زۆری تێ دایە پێ ئەچێ پیتچنەکانی کوردی‌یان نەزانی بێ. زۆر کەم پێڕەوی خاڵبەندی تێ دا کراوە و، زۆر جار لە بە کار هێنانی‌دا بە هەڵەدا چون.

بە گشتی وەکو گۆڤارێکی نهێنی بە کارێکی گەورە دائەنرێ.

لە روی هونەری رۆژنامەنوسی‌یەوە

یەکێتیی تێکۆشین زبانحاڵی نهێنی حیزبێکی سیاسی نهێنی بوە. نوسەرەکانی دیار و ئاشکرا نەبون و، شوێنی چاپ کردن و جۆری بڵاوکردنەوەی نهێنی بوە. رەنگە هەر بەرپرسەکانی لقی کوردی حیزبەکە بابەتەکانیشیان نوسی بێ.

پەیامێکی سیاسی دیاریکراوی هەبوە، وەکو خۆی نوسیوێتی، بۆ چینی کرێکار و جوتیار و بە تایبەتی بۆ خاوەن بیر و خوێندەوارە پێشکەوتنخوازەکان. ویستویەتی سەرنجیان بۆ بیروبۆچونەکانی خۆی رابکێشی و لەو رێگایەوە رایان بکێشی بۆ ناو ریزەکانی رێکخراوەکەیان و، لە مرۆڤی ئاساییەوە بیان کا بە تێکۆشەری شۆڕشگێڕ.

بابەتەکانی یەکێتیی تێکۆشین بە گشتی دو جۆرن:

جۆری یەکەمیان، بابەتی ئایدیۆلۆجییە، ئامانجی رێکخراوەکە و بیروبۆچونەکانی و سروشتی رێکخستنەکە و جۆری رێکخستنەکە رون ئەکاتەوە.

جۆری دوەمیان، دەنگوباسی داوودەزگاکانی حکومەتی عیراقە لە شارە جیاوازەکانی کوردستان دا. دەنگوباسەکان هەر گێڕانەوە نین، بەڵکو بە لێدوانەوە نوسراون، لایەکی بریتیە لە ئاشکرا کردنی گەندەڵی بەڕێوەبەرایەتی و، لایەکی تری داواکارییە لە دەزگا بەرزەکانی حکومەت، بە تایبەتی وەزارەتەکان، بۆ ئەوەی لە شکاتی خەڵک بپرسنەوە و، سنورێ بۆ گەندەڵی ئیداری دابنێن.

بابەتەکانی بە زۆری ئایدیولوجین، مەبەستی قانیع کردنی خوێندەوارەکانێتی و، بە گشتی بابەتەکانی چ ئایدیۆلۆجی و چ هەواڵەکانی هاندەرانەن، بۆ بزواندنی ویژدان و وروژاندنی عاتیفەی خوێندەوارەکانی.

چ وتارە سیاسییەکانی و چ هەواڵەکانی، بە گشتی لە روی هونەری رۆژنامەوانییەوە، بە ناوەرۆک دەوڵەمەن و سەرنج راکێش و سەرکەوتون و، ئەگەر بە ئاشکرا و بە قانونی رێگەی دەرچونی هەبوایە لەو رۆژگارەدا خوێندەواری زۆری پەیدا ئەکرد.

ڕێنوسی گۆڤارەکە و جۆری دارشتنی نوسینەکانی، لە چاو ڕێنوسی کوردی و دارشتنی نوسینی ئەو سەردەمەدا، دواکەوتوتر بوە. لە سەرەتای چلەکانەوە تا کاتی دەرچونی یەکێتیی تێکۆشین چەندین گۆڤار و رۆژنامە دەرچون، لەوانە: رۆژنامەی حەفتانەی ژین لە سلێمانی، گۆڤاری مانگانەی گەلاوێژ و دەنگی گیتیی تازە لە بەغداد، گۆڤاری نیشتمان لە موکریان... لە بەر ئەوە ڕێنوسی کوردی و دارشتنی نوسینی کوردی تا ئەندازەیەکی باش بۆ پێشەوە چو بو، کەچی دارشتنی نوسینەکانی ئەوان بە هێزتر و ڕێنوسی ئەوان ئاسانتر بوە لە هی ئەم.

...

۱. دیاریکردنی ئامانج

یەکیتیی تێکۆشین ئامانجی حیزبەکەیانی بە دیاریکراوی رون کردۆتەوە. لەو بارەیەوە نوسیویێتی:

"ئێمە لەم مەرحەلەیەدا بۆ سەربەستی عیراق هەوڵ ئەدەین، چونکە ئەم سەربەستیە قازانجی کورد و عەرەبە، وە چەند بزوتنەوەی پێشکەوتنی بە هێز بێ بە تایبەتی لە کوردستانی عیراق وە بە گشتی لە عیراق ئەوەندە سودی بۆ کوردی عیراق و گشت کورد ئەبێ. هەروەها ئیستا هەوڵ ئەدەین بۆ باش کردنەوەی ژیانی رەنجبەر و جوتیار و، رزگار کردنیان لە زوڵمی میر و بەگ و ئاغا. هەوڵ ئەدەین بۆ باش کردنی ژیانی کرێکار: ئیشی کەمتر وە کرێی زیاتر، بۆ پارێزگاری کاسب و تیجارەکانی بچوک، بۆ بڵاوکردنەوەی خوێندن و عیلم و سەقافەت لە نێو میلەتی کورد، بۆ مکافەحەی نەخۆشی، بۆ سەربەخۆیی ئیداری و سەقافی کوردستانی عیراق کە یەکەم هەنگاوە بۆ حەلی مەسەلەی کورد.

"ئەم شتانەی کە ئێمە هەوڵی بۆ ئەدەین سەربەستەکانی عەرەبیش تەئیدی ئەکەن وە بۆی هەوڵ ئەدەن، وە جێ بە جێ بونی ئەم داخوازی‌یانە هەر بۆ ئێمە نیە، بێ گومان بۆ میلەتی عەرەبی عیراقیشە بە حوکمی زروفی موەحەد، چونکە

هەردولا لە یەک حکومەت ئەژین وە داخوازیمان لە یەک حکومەت داوا ئەکەین بۆیە خۆشی و سەربەستی بۆ هەردولایە، کەچی ئیستا هەژاری و دەست بە سەری هەردولای داگیر کردوە. کەواتە پێویستە کۆمیۆنیستەکانی کورد و عەرەب لە عیراق یەک مینهاجیان هەبێ، وە لە سەر ئەساسی یەک مینهاج کیفاح بکەن..." (ایکتی تی کوشین، ژ ٢، ل ٩ - ١٠)

٢. دیاریکردنی هێزی جولانەوەکە

ی. ت. خۆی بە حیزبی هەمو خەڵک نازانێ، بەڵکو سروشتی چینایەتی حیزبەکەی بە رونی دیاری کردوە. پێی وایە چینی دەرەبەگ سەنگەری ئیستیعمارە ئەبێ هەڵ بتەکێنرێ. زەوی بە سەر جوتیاران دا دابەش بکرێ. لەم بارەیەوە نوسیوێتی:

"کەوابو ئێمە کۆمیۆنیستانی کورد لە گەڵ کۆمیۆنیستانی عەرەب یەک ئامانجمان هەیە ئەویش: سەربەستی و ئازادی. بە نیسبەت ئێمە سەربەستی و ئازادی میللەتی کورد. وە بە نیسبەت ئەوان سەربەستی و ئازادی میللەتی عەرەب. وە سەربەستی و ئازادی هەردو، پارچەیەکە لە سەربەستی و ئازادی گشت میللەتانی گێتی لە ژێر باری ئیستیعمار و کۆنەپەرستی عالەمی.

"وە زدی یەک دوژمن هەوڵ ئەدەین ئەویش: ئیستیعمار و کۆنەپەرستی. کۆنەپەرستی کوردی بە نیسبەت ئێمە و کۆنەپەرستی عەرەبی بە نیسبەت عەرەب، وە ئیستیعمار بە نیسبەت هەردو لا.

"وە باوەڕ بە یەک بیر ئەکەین وە لە ژێر روناکی یەک نەزەریە کیفاح ئەکەین ئەویش: بیری کۆمیۆنیستی و نەزەریەی مارکسی — لینینی.

"وە تەمسیلی یەک چین ئەکەین کە مەسالیحیان زدی یەکتر نیە ئەویش: چینی رەنجبەر و کرێکار. بە نیسبەت ئێمە چینی رەنجبەر و کرێکار و خاوەن بیر و

هۆشە پێشکەوتوەکانی کورد، وە نیسبەت ئەوان رەنجبەر و کرێکار و خاوەن بیر و هۆشە پێشکەوتوەکانی عەرەب..."ایکتی تی کوشین، ژ ٣، ل ١٠ — ١١)

"... ئەڵێن: ئەم گۆڤارە گەلی کورد تەمسیل ناکات و چ هێزێک نیە لە پشتی ئەم گۆڤارە... بەڵێ ئەم گۆڤارە چینانی کۆنپەرست و ئینتیهازی کورد تەمسیل ناکا.."ایکتی تی کوشین، ژ ٣، ل ١١)

٣. دیاریکردنی ئەداتی خەبات

بۆ بە جێ هێنانی سەربەستی عیراق، پێویستی بە ئەداتێکە ئەو هێزانە رێک بخات، کە قازانجیان لەم گۆڕینەدا هەیە، ئەویش حیزبە، حیزبێکی سیاسی کە لە سەر بنچینەی سنوری سیاسی دەوڵەت دامەزرابێ، نەک لە سەر بنچینەی نەتەوە. ل ١٤ — ١٥

پێکهێنانی حیزب و لقەکانی لە عیراق دا ئەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی عوسمانی، کاتێ کە حیزبی ئیتیحاد و تەرەقی کاروباری گرتە دەس (١٩٠٨) و لە هەمو ولایەتەکان دا لقی ئاشکرای دامەزراند. لە بەغداد و موصل، تەنانەت لە جێگایەکی وەکو سلێمانی‌یش لقی ئیتیحاد و تەرەقی دامەزراوە. دوای ئەو لقی هەندێ حیزبی تری (مونافیس) دامەزراوە.

(تێبینی: دەربارەی لقی سلێمانی ئیتیحاد و تەرەقی بڕوانە وتارەکەی کەمال رەئوف محەمەد لە کوردستانی نوێ دا)

لە گەڵ دروستکردنی دەوڵەتی عیراق دا، لە بیستەکان دا، هەندێ لە سیاسی‌یەکانی عیراق هەوڵیان دا ژیانی حیزبایەتی بهێننە عیراقەوە. چەند حیزبێکیان پێکهێنا. بەڵام رەوتی روداوەکان بە جۆرێ رۆیشتن ئەم حیزبانە نەک هەر نەیان توانی دەورێکی کاریگەر لە ژیانی سیاسی‌دا بگێڕن، بەڵکو حیزبایەتی‌یان لە بەر چاوی خەڵک سوک و قێزەون کرد. ئەم حیزبە عیراقی‌یانە بە درێژایی

بیستەکان و سییەکان، هیچ کامیان، نەیانتوانیوە لقی خۆیان لە کوردستانی عیراق دا دابمەزرێنن، تەنانەت لە ناو سیاسی‌یە پیشەیی‌یەکانی کوردیش دا بە دەگمەن توانیویانە کەسێک بکەنە هاودەنگی خۆیان.

لە کوردستانی عیراق دا چەند رێکخراوێکی ئاشکرا و نهێنی دامەزراوە. ئەوانە هەندێکیان سیاسی و هەندێکیان کۆمەلایەتی و رۆشنبیری بون. سیاسەتی ئینگلیزی، کە ئەو سەردەمە لە عیراق دا دەسەلاتدار بون، وە سیاسەتی حکومەتی عیراقی ماوەی نەداون وەکو پێویست گەشە بکەن و، ئەرکی سیاسی و کۆمەلایەتی و رۆشنبیری خۆیان بە جێ بهێنن.

لە تەموزی ١٩٢٢ دا جەمعیەتی کوردستان لە سلێمانی دامەزرا. لەو کاتەدا هێشتا دەولەتی عیراق دروست نە کرا بو.

لە شوباتی ١٩٢٥ دا جەمعیەتی مودافەعەی وەتەن لە سلێمانی دامەزرا. لەو کاتەدا هێشتا چارەنوسی ولایەتی موصل بە لادا نەکەوت بو.

لە نیسانی ١٩٢٦ دا کۆمەلی زانستی کوردان لە سلێمانی بە موافەقەتی وەزارەتی ناوخۆی عیراق دامەزرا.

لە مایسی ١٩٣٠ دا یانەی سەرکەوتن لە بەغداد بە موافەقەتی وەزارەتی ناوخۆی عیراق دامەزرا.

سالی ١٩٢٩ — ١٩٣٠ هەیئەتی وەتەنی‌یە لە سلێمانی دامەزرا و پەلوپۆی هاویشت بۆ کەرکوک و هەولێر. دوای ٦ ی رەشی ئەیلولی ١٩٣٠ بلاوەیان کردوە.

ئەمانە بە هۆی ئەو تەگەرانەوە کە ئەهێنرایە رێگایان نەیانتوانی هەتا سەر بڕ بکەن.

جگە لە مانە بە نهێنی چەند رێکخراوێکیش دامەزراوە.

سالانی ١٩١٩ — ١٩٢١ پێش گەڕانەوەی شیخ مەحمود چەند رێکخراوێکی پچوک دامەزراوە.

ساڵی ١٩٢٦ کۆمەڵی زەردەشتی دامەزرا

ساڵی ١٩٢٨ لقی کۆمەڵی خۆیبون دامەزرا

ساڵی ١٩٣٧ کۆمەڵی برایەتی دامەزرا

ساڵی ١٩٣٩ حیزبی هیوا دامەزرا.

حیزبی هیوا لە ماوەیەکی کورت دا پەرەی سەند و ژمارەیەکی زۆر خوێندکار، دوکاندار، ئەفسەرانی جەیش، رۆشنبیر، سەرانی عەشائیری لیٚ کۆبوەوە. لقی لە زۆری شار و ناوچەکانی کوردستانی عیراق دا دامەزراند. پێوەندی بە هێزی لە گەڵ تێکۆشەرانی کوردستانی ئێران و سوریا دروست کرد.

ئامانجی سیاسی حیزبی هیوا رزگاری کوردستان بو. بەڵام بەرنامەیەکی نوسراو و دیاریکراوی نەبوە بۆ رێگەی رزگاری کوردستان و، گۆڕینی باری کۆمەڵایەتی، ئابوری، رۆشنبیری ... کوردستانی عیراق.

لە روی پێکهاتنی چینایەتی‌یەوە، چینەکانی سەرەوەی کۆمەڵی کورد و چینی ناونجی کۆ کردۆتەوە.

لە روی رێکخراوەیی‌یەوە، نیمچە ئاشکرا بوە. تەلارێکی رێکخراوەیی دیاریکراوی نەبوە. ئەگەرچی سەرکردایەتی و کۆمیتەی ناوچەیی هەبوە بەڵام شتێکی رواڵەت بون. هەمو کەس زانیوێتی رەفیق حیلمی (سەرۆکی باڵای) حیزبەکەیە و، سەرۆکی باڵا لە زۆری شارەکان دا (موعتەمید: باوەڕپێکراو) یێکی داناوە، ئەندامەکانی حیزب بە زۆری پێوەندی‌یان لە گەڵ ئەم موعتەمیدەدا هەبوە.

رێبازیکی دیاریکراوی نەبوە بۆ جۆری تیکۆشان و، دیاری نەکردوە کە ئاخۆ کوردستان چۆن رزگار ئەکا: بە شۆڕش و خەباتی چەکدار؟ یان بە کاری جەماوەری خۆپیشاندان و مانگرتن و دەربڕینی ناڕەزایی؟ یان بە ململانیٚی پارلەمانی و گفتوگۆ...؟

ئۆرگانێکی رێکوپێکی چاپکراوی نەبوە بیروبۆچونەکانی بۆ گۆڕان و باش کردنی ژیانی سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئابوری، رۆشنبیری ... کۆمەڵی کورد و، هەڵوێستی لە روداوەکانی کوردستان و عیراق و ناوچەکە رون بکاتەوە. لە بەر ئەوە شوێنەوارێکی فکریی لە دوای خۆی بە جێ نەهێشتوە.

لە ناوەڕاستی چلەکان دا ناکۆکیەکانی ناو حیزبی هیوا، بە تایبەتی ناکۆکی سیاسی لە سەر دو کێشەی سەرەکی تەقییەوە: یەکێکیان، ئاخۆ حیزبی هیوا بەشداری جوڵانەوە چەکدارەکەی بارزان بکا یان خۆی لێ بە دور بگرێ. دوەمیان، گەلی کورد لە خەباتی خۆیدا بۆ ئازادی پشت بە یەکێتی سۆڤیێت ببەستێ یان بە بریتانیا. هیوا نەیتوانی ئەم ناکۆکییانە چارەسەر بکات، لە ئەنجامی ئەوەدا ساڵی ١٩٤٥ کەوتە هەڵوەشان و هەڵوەرین و پارچە پارچە بون.

هەڵوەشانی حیزبی هیوا جگە لەوەی بۆشایی سیاسی - رێکخراوەیی لە ناو بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردا دروست کرد، بۆشایی فیکرییشی بە جێ هێشت. حیزب و رێکخراوی تر پڕیان کردەوە.

...

تا ناوەڕاستی چلەکان هیچ حیزبێکی عیراقی، چ ئاشکرا و چ نهێنی، نەیتوانیوە لقی خۆی لە کوردستانی عیراق دا دابمەزرێنێ. تەنانەت حیزبی شیوعی عیراقی کە لە ١٩٣٥ دا دامەزرا و، لە زۆری شارەکانی عیراق دا شانە و رێکخراوی پێک هێناوە، لە کوردستان دا بنکەیەکی ئەوتۆی نەبوە.

بۆ یەکەم جار حیزبی شیوعی عیراق (گروهی وحدة النضال) لقی حیزبێکی عیراقی لە کوردستان دا دامەزراند و، چەندین (مفاهیم) ی فکری و سیاسی نوێی هێنایە ناو جوڵانەوەی کوردەوە.

لقی کوردی کۆمەڵەی کۆمیۆنیستی کورد، کە رێکخراوێکی مارکسی ± لینینی بوە، ئەگەرچی لقی حیزبێکی عیراقی بوە، بەڵام زۆری ناتەواوییەکانی لە حیزبی

هیوادا هەبون چارەسەر کردوە و، بە رونی ستراتیجی کاری خۆی و هێزەکانی و، (ئەدات) ی تێکۆشان و (ئوسلوب) ەکانی دیاری کردوە. هەر ئەمەیش دواتر، ئاشکراتر، رەنگی داوەتەوە لە بیروباوەڕ و شێوەی خەباتی بزوتنەوەی نیشتمانی و نەتەوەیی کوردا بە هەردو باڵەکەیەوە: حیزبی شیوعی عیراق و پارتی دیموکراتی کورد.

ئامانجی کورد لە عیراق دا چیە و، ڕێگەی بە دی هێنانی کامەیە؟

بۆ بە دی هێنانی ئامانجەکانی ئەبی حیزبی تایبەتی خۆی هەبێ یان لقی حیزبێکی عیراقی بێ؟

ئایا کورد بۆ بەدی هێنانی ئامانجەکانی ئەبێ خۆی بە تەنیا کار بکا یان لە گەڵ عەرەب پێکەوە؟

لە خەباتی خۆیدا لە ناوەوە پشت بە کێ ببەستێ و لە دەرەوە پشت بە کێ ببەستێ؟

یەکێتیی تێکۆشین وەڵامی ئەم پرسیارانەی داوەتەوە:

ئامانجی کورد لە عیراق دا سەربەستی عیراقە لە دەرەبەگایەتی و نفوزی ئیستیعمار، بە تێکۆشانی هاوبەش لە گەڵ عەرەب لە ناو یەک حیزبی عیراقیدا و، بە پشتیوانی یەکێتی سۆڤێت، بە ڕێگای تێکۆشانی جەماهیری.

یەکێتیی تێکۆشین خۆی تەمەنی کورت بو، بەڵام ئەو (مفاهیم) انەی هێنایە ناو جوڵانەوەکەوە، دواتریش بە چونی ئەندامەکانی بۆ ناو حیزبی شیوعی عیراق و پارتی دیموکراتی کورد، بۆ دەیان ساڵ بون بە بنچینەی چەندین کێشەی دروستکەری ناکۆکی بنەڕەتیی فکری، سیاسی، ڕێکخراوەیی... لە ناو جوڵانەوەی کوردا. سەرەنجام حیزبی عیراقی و، برایەتی کوردو عەرەب و، پەرستنی یەکێتی سۆڤێت، لە (وەسیلە) ەوە بۆ بە جێ هێنانی ئامانجی سیاسی، خۆیان بون بە ئامانج (غایە).

٤. دیاریکردنی شێوەکانی خەبات

لقی کوردی کۆمەڵی کۆمیۆنیستی عیراق، بەرنامەیەکی نوسراو و دیاریکراوی لە بەر دەس دا نیە تا بزانرێ بە چ رێگەیەک ویستویەتی باری کۆمەڵایەتی، ئابوری، رۆشنبیری خۆی گوتەنی (چینانی رەنجبەر) بە باری باشەدا بگۆڕێ. بەڵام لە دو توێی گۆڤارەکەدا هەندێ لایەنی جۆری بیرکردنەوەیان ئەخوێنرێتەوە.

یەکێتیی تێکۆشین، چەکێکی کاریگەری خەباتی حیزبەکە بوە. جگە لەوەی هۆیەکی گرنگی بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕ و بۆچونەکانی بوە، لە هەمان کات دا هۆیەکی گرنگی ریسواکردنی زوڵموزۆری کۆمەڵایەتی و گەندەڵی بەرێوەبەرایەتی و دواکەوتنی وڵات و، لە ئەنجام دا هۆیەکی هاندان (تحریض) و وروژاندنی هەستی مرۆڤدۆستانەی (خاوەن بیر و هۆشە پێشکەوتوەکان) و هەستی چینایەتی (چینانی کرێکار و فەلاح) بوە، بۆ سازدان و رێکخستنیان بۆ خەبات بۆ بە دی هێنانی ئامانجەکانی حیزب.

یەکێتیی تێکۆشین، داوا لە میلەت ئەکا وریا بێ، بە فرتوفێڵی ئیستیعمار هەڵنەخەڵەتێ و، دەس نەداتە چەک دژی حکومەتی عیراق. لەو کاتەدا دوەمین جەنگی جیهان بەردەوام بوە. لەو جەنگەدا بریتانیا و ئەمەریکا و یەکێتی سۆڤێت لە لایەک بون، ئەڵمانیای نازی و ئیتالیای فاشی لە لایەکی تر بون. سیاسەتی بریتانی و سیاسەتی سۆڤێتی لە عیراق دا ئەوە بو کە هەلومەرجی ناوخۆی عیراق ئارام رابگیرێ. پشێوی و ئاژاوە و شەڕی تێدا نەبێ. حیزبی شیوعی عیراق (بە رابەری فەهد کە دانپیانراوی سۆڤێتی بوا ئەمە رێبازی بو. کاربەدەستانی بریتانیایش، کە دەسەڵاتداری راستەقینە بون لە ناو عیراق دا، هەمان شتیان لە مەلا مستەفای بارزانی و سیاسییەکانی کورد داوا ئەکرد.

﴿ تیکوشین سەدی ئیمپریالیزم و شوڤینیەت لە بەر گەلی کورد ﴾

یەکیتی تیکوشین

تیکوشین بو بەهیز کردنی	...	وریا بونەوەی میللەت لە
جبهەی وطنی و بونان	...	دەسیسەی استعمار و کونە
و آزادی میللەتی کورد	—	پەرستی

(سالی ١) ((زبانی حالی حزبی کومونیستی عراق)) ژمارە (٣)

(لقی کورد) نرخی ژمارە (٥٠) فلس

بو خوینەوارانی خوشەویست :

لجنەی مرکزی کومەلەی برای سوڤیەتان یانی خوایە وەی دەر کرد بە مناسبەتی یەك بونی کومەل ناو براو لەگەل کومەلەی گیانی تیکوشین : (مژدە) کومەلەی برای سوڤیەتان خوی بە مەکانی ، حزبی ، هەنگاو رانی کە شانی بە شانی لەگەل هاوری کوردەکانی بە گیانی تیکوشین دا ئاسودەیی مانی کورد بیهون مەبرە وە تەنها کومەلیك پرك یەکی لە پاش ئەوە کە زایان بی بەکە گیری ئەو ئاسودە [illegible] ، جیگەلە [illegible] کە ملت لە [illegible] کانی تەنگر لجنەی یکوشانەش [illegible] ئەکات . ایتر [illegible] ، بو هەول کردنی برای آزادی ! ، بو روون کردنەوەی هەردوو ملتی کوردی [illegible] ؟ لجنەی مەرکزی کومەلەی برای سوڤیەتان

ئەم داوایەی یەکێتیی تێکۆشین لە گەڵ سیاسەتی بریتانیا و سۆڤێت و، لە گەڵ سیاسەتی حیزبەکەی فەهدا گونجاو بوە.

یەکێتیی تێکۆشین زۆر جار باسی سەربەستی عیراق و رزگاری کورد و کوردستان و، روخاندنی سەنگەری ئیستیعمار و دەرەبەگایەتی کردوە بەلام هەمیشە روی دەمی کردۆتە حکومەت و. داوای لەو کردوە زوڵمو زۆر هەڵ بگرێ و چارەسەری گەندەڵی بەرێوەبەرایەتی بکا. لە چەند بۆنەیەک دا ئەمەی دوبارە کردۆتەوە، بۆ نمونە:

سەبارەت بە (بەلەدیەی هەولێر) نوسیوێتی:

"... رەئیسی بەلەدیە هەروەکو بوت لە دائیرەکەی دانیشتوە تا وەخت تەواو ئەبێ، ئومێد وایە حکومەت ئینسانێکی باش و موسەقەف بۆ ئیشوکاری میلەت هەڵبژێرێ. "(ژ ۲، ل ۱۱)

لە سەروتاری ژ ۳ دا کە لە سەر دەشتی قەراج نوسیوێتی:

"... بەو موناسەبەتە فەزائیحی تەسویە بەرچاو ئەکەین کە چۆن عەردەکان بە ناحەقی درا بە خاوەن نفوزەکان (ئاغا و دەرەبەگـ) و کرمانجە بەستەزمانەکان لە حەقی خۆیان بێ بەری کران وە لە ترسی کوشتن و دەربەدەر بون بێ زبان مان و چاو لە حەقی خۆیان پۆشی، بەلام ئێمە پێشرەوی میلەت ئەم زوڵمە بە هیچ کلۆجێکەوە قبوڵ ناکەین و لە حکومەت داوا ئەکەین دوبارە قەزیەی تەسویە بەرچاو وەرگرێ و سەرلەنوێ بێنێتە کار و کرمانجی بەستەزمان لە حەقی خۆی، لە عەردی خۆی، کە بە ئارەقەی نێوچەوانی خۆ و باپیری و بە رەنجی کێڵاوە و چاندراوە بدرێتە دەست خۆی و بەرچاو حکومەت ئەکەین کە دوبارە نەکەوێتە هەڵە لە قەزیەی تەسویە و حەدێک بۆ مەسالیحی دەرەبەگەکان دابنرێ... ئیتر چاوەنۆڕی کاری حکومەت ئەکەین، ئایە کاریش وەک قەولێتی (مەبەستی قسەکانێتی. نم) وە یا بۆ (وزن الشعر) ئەم وتارانە ئەدات؟"(یکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۵)

له شوێنێکی کەدا نوسبوێتی:

"…. ئیتر به جۆشەوه نیشتمانپەروەره دڵ بێگەردەکانمان بانگ ئەکەین بۆ تێکۆشین بۆ روخاندنی سەنگەری ئیستیعمار له نێو وڵات که دەرەبەگی‌یە. وه له حکومەت داوا ئەکەین ئەمهەندە مل کەچ نەبێت بەرامبەر دەرەبەگەکان که له هەر لایەکی وڵات له فەساد و جەور و زوڵم چ کارێکی تریان نیه…"ایکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۱۹)

دەربارەی خەستەخانەی پێنجوین نوسیوێتی:

"… تکا له پیاوه مەسئولەکان ئەکەین که ئیهتیمام به سیحەتی میلەت بدەن، ئەم ئیهتیمامە حەقێکی تەبیعی میلەتە."(ییکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۲۰)

دەربارەی قوتابخانەکانی هەڵەبجە نوسیوێتی:

"… تکا له دەوائیری مەسئول ئەکەین حەدێک بۆ تەعەدای ئەم گەنجانە له سەر ئەم میلەتە هەژاره دابنێن."ایکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۲۲)

…………………………

هەندێ له وتارەکانی ییکتی تی کوشین

"وریا به ئەی میلەت!

"به وردی سەیری قەزیەی کورد بکەین، ئایه له بەر چی ئەم هەمو هەوڵ و تەقەلا و خوێنڕشتنه تا ئیستا بۆ قەزیەی کورد بێ بەر (ثمره) بوه؟

"هەروەک ئەزانین کورد میلەتێکه له دەوری دەرەبەگی ئەژێت، واتا جەماهیری میلەت به چەند شوێنێکا بەش کراوه، هەر بەشێکی له ژێر حوکمی دەرەبەگێک ئەژێت، که وێنەی راستی ئەم حاله له تەقسیماتی عەشائیری دیاره، که هەر عەشیرەتێک رەئیسی تایبەتی خۆی به رێ ئەبات و بەرامبەر عەشیرەتەکانی تر وەک میلەتێکی جیاواز و بێگانه دێته بەرچاو، به تایبەتی‌یش ئەو کاتە که مەسالیحی دو رەئیس عەشیرەت رێک ناکەوێ، هەروەها جاری وا

ئەبێ لە ناو یەک عەشیرەت مەسالیحی چەند ئاغا یەک و رێک ناکەوێ، کە (العیاذ باللّه) بە سەدان کوشتار و سوتان ئەکەوێتە ناو ماڵی کرمانجە بەستەزمانەکان کە چ گوناهیان نیە غەیری تێکچونی مابەینی دو ئاغا، بەڵێ ئەم کوشتار و تالآنە زەرەری کرمانجی بێ گوناه ئەبێ کە وەک چارپێن (ماشیە) بۆ ئاغا. لە بەر ئەم جۆرە ژیانە — دەرەبەگی، جەماهیری میلەتی کورد یەک نەبۆتەوە لە تێ کۆشین بۆ قەزیەی کورد. دیرۆکی (تاریخ) شۆرشەکانی کورد بە روناکی ئەم راستیە دەر ئەخات کە چۆن لە کاتی داگیرسانی شۆرشا مەسلەحەتی چەند دەرەبەگێک رێک نەکەوتوە جا چونەتەوە گژ یەکتر. لە باتی ئەمە کیفاحی زۆردار بکەن پێکرا، بەم بۆنەیە ئاگری شۆڕش کوژاوەتەوە (بێگومان بە خینێکی بێ ژماری کرمانجان دوایی شۆڕش هاتۆتەوە) هەروەها ئەم جۆرە ژیانە بۆتەوە چەکێکی بە هێز لە دەست بێگانەی خاوەن مەتامیع لە کوردستان کە یەکی خستونە گژ ئەوی تر وە بە بۆنەی بێ هێز بونیان ئەو جێگیر بۆتەوە، هەروەها ئەم جۆرە ژیانە بوتەوە دینگەیەکی بەهێزی ئیستیعمار لە کوردستان. دوای جەنگی عالەمی یەکەم لە بێ قابیلیەتی میلەتی کورد لە دامەزراندنی حکومەتێکی کوردستانی سەربەخۆ — لە بەر دەرەبەگایەتی بە هێز — وە ئیجابی مەسلەحەتی ئیستیعمار بۆ جێ قایم کردنی، میلەتی کورد چەند بەشێک کرا تاکو تەگەرەی (مشکلە) ئەقەلیات پەیدا بکرێ لە ناو دەوڵەتانی ...... وە بە لێک دانی دو میلەت بە دەسائیسی ئیستیعمار بزوتنی ئازادی بێ هێز ئەبێت (ئەمەیە ئامانجی گەورەی ئیستیعمار) (تەبادولی مەناتیقی نفوزیش) لە بەینی موستەعمەرەکان سەبەبێکی بو دابەشکردنی کوردستان بە چەند جێگا.. لە نەتائیجی ئەم دابەش کردنە حکومەتێکی عیراقی: لە عەرەب و کورد عیبارەت هاتە وجود، ئەمیش لە ژێر نفوزی ئیستیعمار. کە بێ گومان ئیستیعمار نایەوێ مەناتیقی نفوزی لە دەست دەر بچێ، لە بەر ئەمە هەر جۆرە ئەسالیبێک بە کار ئەهێنێ بۆ کوشتنی وەعی

میلەت بۆ ئازادی و سەربەستی. لە وڵاتی عیراقیش، کە لە دەوری شوبهە دەرەبەگی ئەژێت و تازە بونی صەناعەت لە شارە گەورەکانی بڵاو بۆتەوە، ئەڵێن ئیستیعمار دەرەبەگی بە هێز ئەکا. تاکو تەگەرە بێ لە ڕێگای تێکۆشینی میلەت بە یەکێتی بۆ ئازادی، هەروەها دو میلەتی عیراق - کورد و عەرەب ± ئەخاتە گژ یەکتر بە بڵاوکردنی بیری شۆڤێنی و کەراهێتە لە بەینی هەردو میلەت کە بە میلەتی کورد وا تێ ئەگەیەنێ کە حالی ناخۆشی کورد لەوەیە: کە لە ژێر دەست عەرەبە و لە لایەن ئەوەوە ئیستیعمار کراوە.

"لە نێو میلەتی عەرەبیش بیری خۆهەڵکێشان و حەقی تەسەیتور (تسیطر) بە سەر میلەتی کورد و مەحوی ئەقەلیاتِ بڵاو ئەکات و تەشجیع ئەکات. ئەم بیرە شۆڤێنییانە تەنیا لە لایەن ئیستیعمارەوە بە هێز ناکرێ بەڵکو چەند دەستی تریش هەیە لە گەڵی کە مەسلەحەتیان لە گەڵ ئیستیعمار یەکە، ئەمانیش: دەرەبەگی و کۆنەپەرستی و تیجارانی قەومیەت، کە ئەیانەوێ لە سەر شانی جەماهیری میلەتی کورد بگەنە مەراکیز امەراتیبی بەرز)

"بەڵام ڕاستی کە وردبون و واقیع فێرمان ئەکات: دەردی هەردو میلەت (کورد و عەرەب) ئیستیعمارە.

"دەرمانی ئەم دەردەش: ئازادییەکی تەواوە کە عەناسیری دیموٚقراتی تەقەدومی بێتە سەر حوکم، بەم جۆرە ڕێ ئەکرێت لە بەر دەم هەردو میلەت بۆ پێشکەوتن و ڕێک کەوتنیان بۆ تەقریری مەسیر و ئازادی و بەرزی کورد و عەرەب. پێویستە بەرچاو بکرێ: میلەتی کورد و هەر میلەتێک ئەوسا پێی ئەکرێ بە تەواوی ئازادی کە پێ بکرێ: گوزەرانی حوکمی خۆی بکات، ئەم توانایە ئەوسا جێگیر ئەبێ کە سەنگەری ئیستیعمار و دەرەبەگی بڕوخرێ و ون بکرێ لە نیشتمانی خۆشەویستمان کوردستان تاکو یەکێتی تێکۆشینی جەماهیری کورد بۆ

تەقریری مەسیر بێتە کار، کە چ هێزێک لە توانای نابێت بەربەرەکانی بکات و لە پێشی راوەستێ.

"بێ گومان هەست کردن بەم راستیيانە لە نێو میلەتی کورد تیرێکە بۆ جەرگی ئیستیعمار، جا ئیستیعمار بۆ ئەوەی راوی خۆی بپارێزێ لەم کاتە وا دور نیە یەک لە ئەسالیبەکانی بە کار بێنێ بۆ بە هێز کردنی سەنگەری خۆی بە بێ هێز بونی بزوتنی نیشتمانی و ئازادی... جا لە بەر ئەمە ئێمە کوڕانی میلەت، شیوعیيانی کورد، دەنگمان بەرز ئەکەین میلەت بانگ ئەکەین: کە وریابە ئەی میلەت، وریابە ئەی میلەت، لە دەسائیسی ئیستیعمار، کە دور نیە ئیستا تەشجیعت بکات بۆ ئەوەی شۆڕشێک بکەیت گژ حکومەتی عیراق هەڵستی جا هەزاران خوێن پاکی رۆڵەکانت بڕژێ هەروەها لە میلەتی عەرەبیشا بە بۆنەی حەق وەرگرتن بەڵام بزانە حەقی هەردو میلەت لە زگ ئیستیعمارە. ئەو سوڵتەیە کە تۆی ئیستیغلال ئەکات عەینی وەقت میلەتە بەستەزمانەکەی عەرەبیشی ئیستیغلال کردوە. ئەم دەسائیسە بۆ ئەوەیە کە هەردولا بێ هێز بکەوێ کەراهیەت زیاد بێ لە ناو هەردو میلەتی خۆشەویست تاکو قەڵای خۆی هەندێکی تر بەردەوام بێت لە نێو وڵاتی هەردو میلەت ئیتر بزانە هەراوهوریایەک خزمەتێکی ئاشکرایە بۆ ئیستیعمار ئەگەر مەسدەری ئیستیعمار بێ، بێ گومان خیانەتێکی گەورەشە بۆ میلەتی کوردی شیرین. ئومێد وایە سەدەمین جار هەڵنەخەڵەتێن بە فرتوفێڵی ئیستیعمار. ئیستا کاتی ئەوەیە دەست بخەینە دەست کوڕە موخلیسەکانی میلەتی عەرەب بۆ عیراقێکی ئازاد و دیموقراتی کە مەجال پەیدا بکرێ بۆ پێشکەوتنی و پێ گەیاندنی هەردو میلەت بۆ ئازادی و تەقریری مەسیر بۆ بەرزی و خۆشی میلەتی عەزیز... ئیتر وریابە وریابە ئەی میلەتی دڵسۆز و خۆشەویست."(یەکیتیی تێکۆشین، ژ ٢، ل ١ - ٣)

"یەکێتی تێکۆشین بۆ ئازادی نیشتمان

"ئەگەر ئاوڕێک بۆ پاشەوە بدەینەوە، ئەبینین میلەتی کورد و عەرەب ژێردەستی یەک زۆردار بون ئەویش ئیمپراتۆریەتی عوسمانی بو، وە هەردولا هەوڵ و تەقەلایان ئەدا بۆ سەربەستی و رزگار بون لە بەر ئەمە وەرگەڕانی (ئینقیلاب) ١٩٠٨ ی دیمۆقراتی – مەشروتیەت وە یا حەرەکەتی ئیتیحادیەکان – لە هەردولا تەئیدی وەرگرت، بە ئومێدی ژیانێکی باشتر، وە سەربەستییەکی میللی. چونکە شیعاراتی ئیتیحادیەکان هەروەک ئەزانین: سەربەستی، دادرەستی، وە یەکبون بو، بەڵام ئەمانە بە گەیشتنی حوکم، هیچ کامیان پێک نەهێنا لەم وتانە، وە هەر وەکو پێشوەکان سیاسەتی ئیزتیهادی قەومی‌یان بە کار هێنا. کورد و عەرەب لە دوای جەنگی گەورەی پێشوەوە بۆ تەقریری مەسیر و بۆ سەربەستی هەوڵیان ئەدا، بەڵام بێ هێزی بزوتنەوەی نیشتمانی هەردولا، وە پێک نەهێنانی دەوڵەتانی سوێندخواران پەیمانیان بۆ میلەتانی رۆژهەڵات، وە خیانەتی ئەحزابی ئومەمیەتی دوەم بۆ شیعاری حەقی تەقریری مەسیری میلەتانی بێ هێز، ئەم دو میلەتەی لە ژێر ئیستیعمار بە جێ هێشت.

"وڵاتانی عەرەب دابەش کران بە سەر چەند مەنتیقەیەکی نفوزی ئیستیعماری، کوردیش دابەش کرا بە ٣ جێ.

"کوردی عیراق لە گەڵ میلەتی عەرەبی عیراق ئیستا پێکەوە ئەژین لە ژێر یەک ئیستیعمار، لە بەر ئەمە زروفی سیاسەتی واقیعی وا پێویست ئەکات کە هەوڵ بدەین بۆ ئەوەی مەسئەلەی کورد و عەرەب موشتەرەکەن پێک بێنین، کە بێ گومان یەکبونی دولا هێزێکی گەورەیە بۆ تەحقیقی ئازادی و تەقریری مەسیر و سەربەستی. ئێمە کە شیوعیەکانی کوردین لە عیراق دا پێویستە زۆرترین ئیهتیمام بە موشکیلەی کوردی عیراق بدەین، چونکە بەری هەوڵمان لەم کاتەدا بۆ کوردی عیراق ئەبێت، بەڵام ئەم هەوڵ دانە زۆر بێ هێز ئەبێت گەر تەنها بێت.

بێ گومان هێزی ئازادی پەروەرەکانی عەرەب لە عیراق موخلیسترین هێزە بۆ پێکهێنانی مەبەستمان کە قازانجی هەردو میلەتە.

"بەڵام ئەمە مەعنای ئەوە نیە، چاومان ئەپۆشین لە کوردی تورکیا و کوردی ئێران، بەری هەر غەدرێک بکەوێ پێویستە لە سەرمان رەئی گشتی عالەمی ئاگادار کەین، تاکە بزانرێ میلەتێکی مەزلوم و مەغدور هەیە، ژیانێکی ناخۆش ئەژێت، وە حەقی ژیانێکی خۆشی هەیە وەک میلەتانی تر سەربەست لە گێتی، وە پێویستە ئەم حەقەش وەربگیرێ.

"ئێمە لەم مەرحەلەیەدا بۆ سەربەستی عیراق هەوڵ ئەدەین، چونکە ئەم سەربەستیە قازانجی کورد و عەرەبە، وە چەند بزوتنەوەی پێشکەوتنی بە هێز بێ بە تایبەتی لە کوردستانی عیراق وە بە گشتی لە عیراق ئەوەندە سودی بۆ کوردی عیراق و گشت کورد ئەبێ. هەروەها ئیستا هەوڵ ئەدەین بۆ باش کردنەوەی ژیانی رەنجبەر و جوتیار و، رزگار کردنیان لە زوڵمی میر و بەگ و ئاغا. هەوڵ ئەدەین بۆ باش کردنی ژیانی کرێکار، ئیشی کەمتر وە کرێی زیاتر، بۆ پارێزگاری کاسب و تیجارەکانی بچوک، بۆ بڵاوکردنەوەی خوێندن و عیلم و سەقافەت لە نێو میلەتی کورد، بۆ مکافەحەی نەخۆشی، بۆ سەربەخۆیی ئیداری و سەقافی کوردستانی عیراق کە یەکەم هەنگاوە بۆ حەلی مەسەلەی کورد.

"ئەم شتانەی کە ئێمە هەوڵی بۆ ئەدەین سەربەستەکانی عەرەبیش تەئیدی ئەکەن وە بۆی هەوڵ ئەدەن، وە جێ بە جێ بونی ئەم داخوازیيانە هەر بۆ ئێمە نیە، بێ گومان بۆ میلەتی عەرەبی عیراقیشە بە حوکمی زروفی موەحەد، چونکە هەردولا لە یەک حکومەت ئەژین وە داخوازیمان لە یەک حکومەت داوا ئەکەین بۆ بە خۆشی و سەربەستی بۆ هەردولایە کەچی ئیستا هەژاری و دەست بە سەری هەردولای داگیر کردوە. کەواتە پێویستە کۆمیۆنیستەکانی کورد و عەرەب لە عیراق یەک مینهاجیان هەبێ، وە لە سەر ئەساسی یەک مینهاج کیفاح بکەن

بەڵام ئەم کیفاحە پێک نایە، وە نرخێکی عەمەلی نابێ گەر هەردولا لە یەک حیزب کۆ نەبنەوە، تاکو ببن بە یەک فیکر وە یەک هێز، وە یەک ئیرادە. ئەم حیزبەش کە هەردولا کۆ ئەکاتەوە، حیزبی شیوعی عیراقە، چونکە برا شیوعیەکانی عەرەب وە یا ئێمە شیوعیەکانی کورد وە یا هەر شیوعیەکی عیراق قەزیەی میلەت بە تەواوی ئەزانێ وە عیلاجی ئەکات کە کردەوەیان سودی بۆ هەمو لا ئەبێ، ئەمەش مەعنای ئەوە نیە شیوعیەکانی کورد لە یەک حیزب ئیش کردنیان قەزیەی کوردایەتی‌یان بە جێ هێشنوە. نەء! لە یەک حیزب ئیشکردن مەعنای ئەوەیە کە هێزمان یەک ئەکەین بۆ پێکهێنانی مەسئەلەی هەردولا، کە بێگومان هێزی هەردولا لە توانایەتی تەگەرە زوتر حەل بکات. حیزبی شیوعی عیراقی، حیزبی رەنجبەر و کرێکار و تێگەیشتوەکانی عیراقە، ئەم حیزبە لەوانە وە بۆ ئەوانە. هەروەها ئەم حیزبە لە سەر یەک نیزام ئەڕوا و، شیوعیەکانی کورد لقی تایبەتی خۆیان هەیە، کە مەسئولە لە رواندنی بزوتنەوەی نیشتمانپەروەری لە کوردستانی عیراق.

"هەژاری و دەست بە سەری، تێکۆشین بۆ سەعادەت و سەربەستی، هێزی کورد و عەرەبی یەک کردۆتەوە، لە بەر ئەمە یەکێتیی تێکۆشین بۆ هەردو میلەتە، ئێمە بانگی گەلی کوردی عیراق ئەکەین کە رو بکەنە حیزبی شیوعی عیراق، کە حیزبی هەژار و رەنجبەر و کرێکاری کورد و عەرەبە.

"ئەی برایانی خۆشەویست زۆر باش بزانن کە یەکیتیی تێکۆشین: دەنگی سەربەستی و ئازادی‌یە، دەنگی کوڕانی میلەتە، بۆ نان و سەقافەت و ئازادی میلەتی کورد.

"یەکێتیی تێکۆشین مینبەری میلەتی کوردە وە لە سەر ئەم مینبەرە بانگی گەلی کورد ئەکەین کە وریا بن وە بۆ نان و سەربەستی تێ بکۆشن!"ایيکتی تی کوشین، ژ ٢، ل ٨ – ١١)

....

"کورد و ئۆکتۆبەر

"لە نێو تاریکی زۆرداری، لە بەینی ئێش و ئازاری مرۆڤی بەندکراو، لە نێو هەناسە ساردی و، فرمێسکی گەرمی پیر و ساوا، لە نێو هەڵمەتی خوێن مرۆڤپەروەران: تیشکی روناک لە ناو دەستێکی بێ گەرد بەرز بووەوە و شەش یەکی گێتی روناک کردەوە ئەو تاریکیەی کە داگیر کرد بو وەک تەمی بەهار لابەلای کرد بێ گەڕانەوە....

"ئەم تیشکە روناکە حوکمی سۆڤیاتیە، ئەم دەستە بێ گەردە دەستی بۆلشەفیکانە، کە یەکەم وە بە هێزترین سەنگەری زۆرداریان روخاند...

"ئەم تیشکە روناکە هەمیشە دەورە و پشتی روناک ئەکاتەوە، تاکو میلەتان رێ ببیننەوە بۆ چۆن وێران کردنی موغارەی ئێش و ئازار و بەندایەتی...

"مانگی ئۆکتۆبەر بەم تیشکە پیرۆزە بەختیارە، ئەی لە پاش ئەم بەختیاری‌یە چ بەختیاری‌یەک؟

"روسیای قەیسەری وە یا (لینین) گوتەنی: بەندیخانەی میلەتان، لە ژێر جەور و زوڵمی گەلێک میلەتی کۆ ئەکرد، لەم میلەتانەش بەشێکی کەم لە کورد هەبو، ئەگەر بە وردی سەیری حالی میلەتانی روسیای قەیسەری بکەین ئەتوانین بڵێین واوەیلایان بو: کە لە هەر شتێک لە دوا بون، وە کاربەدەستەکان میلەت وەک حەیوانات بە کاریان ئەهێنان وە میلەتانەش هەر کات تێک ئەگیرسان وە ماڵی یەکتر هەندی تر وێرانیان ئەکرد لە نەزانی و داخی ناخۆشی ژیان، لەم میلەتانەش میلەتی کورد کە لە حالەتێکی گەلێ موتەئەخیر ئەژیا! دەوری بەداوەت و دمرەبەگی، جەماهیری میلەت لە لایەن ئاغا و مەلا و شێخ و حکومەت ئیستیغلال ئەکرێ، حالەتێکی ئیقتیسادی زۆر نزم، لە هەمو وڵاتا چاو بە دوکەڵی کارخانە ناکەوێ، لە نێو گشت زەویەکان ئالەتێکی زەراعی نابیندرێ، هاتوچۆ بە

کەر و ولاغ، لە هەزاران کەس یەک خوێندەوار نادۆزرێ، لە سەد شوێنا خەستەخانەیەک بەرچاو ناکەوێ، حالەتی ژن لە نزمترین پلەیە، کوشتار و تالان لە هەردولا.. بە کورتی حاڵەتێکی وا کە بە چ رویەکەوە لە گەڵ مەزاهیری مەدەنیەتا ناپێورێ. بەلام ولاتی روسیا وە ئۆکرانیا هەندێ لە پێش بون کە لە تەنیشت ئیقتاعەوە (دەرەبەگی) کارخانەکان لوتیان بەرز کرد بو وە خوێندەواری هەندێ بلاو بوبو...

"لە ئیحتیکاکی ئەم تەناقوزاتەوە بیری مارکس بلێسەی ئەدا: ئەم بلێسەیە لە تاریکی کارخانەکان وە گەڕەک و کوخە تێکەلاوی کرێکارانیش تیشکی ئەدا، هەروەها لە کون و قوژبنی قوتابخانەکان ئیشی تریاقی دەرەبەگ و قومێسەرەکانی قەیسەر، بەندیخانەکانی سیبیریاش ئەم بلێسەیان دەرئەخست. ئەم بلێسەیە پیرۆزە لە هەر لایەکەوە حەلەقاتی مارکسی بلاو کرد. ئەم حەلەقاتە کە بون بە نواتی حیزبی بۆلشەویک – حیزبی لینین و ستالین – کە بە راستی شەش یەکی دونیای گەڕاندەوە سەر دونیایەکی تازە کە تیشکی لە هەر لایەکی دونیای بۆگەنی بە نیزامی دەرەبەگی و سەرمایەداری رێ روناک ئەکاتەوە لە پێش کوڕانی میلەت تاکو عالەم بە گشتی بگەڕێتەوە سەر گێتیی تازە، عالەمی ئازادی و دادرەستی (عدالت) و یەکبون و خۆشی...

"ئەم تیشکە پیرۆزە هەندێ لە ولاتی کوردیشی رزگار کرد، ئەم پارچەیە کوردستانە، کە وێنەی ژیانی بە کورتی بەرچاو کرا، لە ژێر حوکمی سۆڤیاتی – حوکمی کرێکار و فەلاحان – وەک بروسکە رێی پێشکەوتنی بڕی، بەڵکو ئەتوانین بلێین هەرە گەورەترین دەوڵەتی عالەمی لە پاشە خۆی بە جێ هێشت لە نێو تەناقوزاتی دونیای بۆگەنی. بەڵێ بە هۆی حوکمی سۆڤیاتی و موجتەمەعی ئیشتیراکی کە کەس بەری ئیشوکاری یەکی تر نامژێ، هەروەها چ میلەتێک میلەتێکی تر ئیستیغلال ناکات لە ژێر سێبەری ئەم حوکمە و لە روناکی ئەم

موجتەمەعە پیرۆزە ئەم چەند سەد هەزار کوردە وەک میلەتانی تری سۆڤیاتی بناغەی بەهێزی مەدەنیەت دروست کرد... موجتەمەعێکی بێ چین (طبقات)، کەس یەکی تر ئیستیغلال ناکات، هەر کارێک لە میلەتەوە بۆ گشتی میلەتە، حاڵەتێکی ئیقیسادی زۆر بەرز، لە هەر لایەکەوە کارخانەکان لە گەڵ گەردونا گفتوگۆ ئەکەن، تراکتۆر وە مەکینەکانی تری چاندن لە گەل دەریا لێک ئەدەن — بەڵام بێ گومان سەرکەوتن بۆ مرۆڤە — ولات وەک تۆڕێکە (شبکە) بە ڕێی ئاسن، لە سەدان کەس یەکی نەخوێندەوار نابینیت، لە هەر کوڕێکی ولات عیلم و مەعاریف تیشک ئەدات (عەقلی ساغ لە لەشی ساغ) ولات وەک ئەستێرەی ئاسمان بە خەستەخانە و جێگای منداڵ بون و ریازی منالان رازاوەتەوە، ژن و پیاو لە یەک ریزان چونکە هەردوکیان ئینسانن و ئیسپات کرا لە هەر وەزیفەیەکی گەل (مجتمع) ژن لە دوای پیاو نیە ئەگەر پێشەوە نەگرێ.

"لە نێو گشت میلەتانی سۆڤیاتی هەروەها لە نێو میلەتی کوردیش... برایەتی و ئاسایش و خۆشی ویستن لە باتی کوشتن و تالان... بەڵێ ئەمەیە حالی چەند سەد هەزار کورد لە دوای شۆڕشی پیرۆزی ئۆکتۆبەر! ئەمەیە حالی کورد لە وێنەی ژورەوەی با هەندێ لە وەزعی و مەرکەزی بدوێین کە یەکێکە لە میلەتانی سۆڤیاتی.

"لێکدگیری سۆڤیاتی (الاتحاد السوڤیاتی) عیبارەتە لە یەکەتی ئەو میلەتانە کە روسیای قەیسەر ئەژیان وە هەر میلەتێک جمهوریەتێکی ئیشتیراکی سۆڤیاتی یا ئیقلیم وە یا مەنتیقەیەکی ئیشتیراکی هەیە کە کاربەدەستەکانی جمهوریەت یا ئیقلیم و یا مەنتیقە بە هەڵبژاردنی حورِ هەڵ ئەبژێررێن کە مەسئول ئەبن لە ئیدارەی ولات هەروەها هەر جمهوریەتێک یا ئیقلیمێک یا مەنتیقەیەک بە گوێرەی.. قەومی لە مەجلیسی سۆڤیاتی ئیتیحاد نێراوی ئەبێت وە بە مساوات هەر جمهوریەتێک مومەسیلی ئەبێت لە مەجلیسی قەومیات کە ژمارەی ٢٥

نێراوه، که ئهم دو مهجلیسه بهرزترین سوڵتهی یهکدگیری سۆڤیاته. وه ههر جمهوریهتێک تا حهقی ئینفیسالی ههیه له یهکدگیری ایکدگیری سۆڤیات! سۆڤیات وه پێش ساڵێک به ههر جمهوریهتێک حهق درا بۆ دامهزراندنی وهزارهتی ئیشوکاری دهرهوه وه وهزارهتی پارێزگاری وڵات (دفاع)، پێشان ههمو جمهوریهتهکانی سۆڤیاتی مفهوهزی ئیشوکاری دهرهوهیان ههبو ههروهها یهک وهزیری دیفاعیان ههبو. ئهمه بۆ ئهو میلهتانهی که زۆرن بهڵام میلهتانی وهک کورد که له چهند سهد ههزارێک عیبارهتن: مهسهلهن کورد جمهوریهتێکی ئیشتیراکی خاوهن حوکمی زاتییه به ناوی نهخچیڤان، له گهڵ جمهوریهتی قهرهباغی ئازهربایجان خاوهن حوکمی زاتی، یهک جمهوریهتی ئیشتیراکی سۆڤیاتی دائهمهزرێنن به ناوی جمهوریهتی ئیشتیراکی سۆڤیاتی ئازهربایجان. ئهمجا جمهوریهتی نهخچیڤان خۆی مهجلیسی سۆڤیاتی تایبهتی ههیه که به ههڵبژاردنی سهربهستی ههڵبژێراوه و ئهم مهجلیسه بهرزترین سوڵتهیه له جمهوریهتی نهخچیڤان ١١ نێراوی ههیه له مهجلیسی قهومیات... بهڵێ ئهم حوکمه پیرۆزهیه که وڵاتی ئهم چهند سهد ههزار کوردهی گهڕاندۆته بهههشتی واقیعی ههروهها وڵاتانی ههمو میلهتانی سۆڤێتستان...

"ئهمهیه نهتائیجی ئۆکتۆبهری پیرۆز بۆ کوردهکانی سۆڤێتستان. با ههندێ بڕۆین له ئهسهری سۆڤێتستان بۆ گشتی کورد وه مهوقیفی له بهرامبهر ههر میلهتێک، لهم میلهتانهش میلهتی کورد.

"سۆڤێتستان ههر میلهتێک تهئید ئهکات که بیهوێ له ژێر ئیستیعمار دهرکهوێ و ئازاد بێ و خۆی چاوی له بسته عهردێکی وڵاتانی تر نیه ههر له بهر ئهمه بو پاش جهنگی گهورهی پێشو له ههمو ئیمتیازاتی قهیسهری له ئێران تهنازولی کرد ههروهها تهئیدی بزوتنهوهی ئهمانوڵا خان و له ههمو تاریخی حوکمی سۆڤێتی به قهدهر توانای تهئیدی ئازادی میلهتانی کردوه وه گژ

ئیستیعمار راوەستاوە. بەڵام ئایە مەوقیفی چە بوە لە قەزیەی کورد وە لە بەر چی چ دەنگێکی نەبوە لەم بابەتە؟

"هەروەک بەرچاو کراوە لە وتارێکی تریش (وریابە ئەی میلەت) کە هۆی فەشەل بونی قەزیەی کورد لە بەر ژیانی دەرەبەگی و دەسائیسی ئیستیعمار بوە. ئەگەر سەیری حەرەکەتی شێخ مەحمود بکەین، لە کاتێ کە ئەیەویست لە ژێر نفوزی ئیستیعمار بە دەرەبەگیاتی کوردستان ئیدارە بکا، لە مەناتیقەکانی تری عیراق دەرەبەگەکان ئەیان وت: (هۆ چۆن ئەبێ شێخ مەحمود مەلیک بێ چما ئەو باووباپیری لە ئێمە گەورەترە؟) لە لایەکی تریشەوە بزوتنی سمکۆ لە ئێران زدی شێخ مەحمود دێتە بیر و هەتا لە ناو پیاوەکانی شێخ مەحمود تێکدانی ئیشوکار لە لایەن بەکرێگیراوەکانی ئیستیعمار بو، کەوابو ئەم دەسائیسە ئیستیعماریە چۆن لە لایەن سۆڤێتستانا تەئیدێک وەرئەگرێ. ئەما شۆڕشی شێخ سەعید لە ساڵی ١٩٢٥ کە لە تورکیا داگیرسا بەرامبەر زۆرداری کەمالیەکان وە بە جێ نەهێنانیان وەعد و پەیمانەکان کە ئیستیعماریش ئیشی پێک هات بە بەشکردنی کوردستان لە سەر مەناتیقی نفوز جا بۆیە بەربەستی ئەم شۆرشەی ئەکرد وە یاریدەی کەمالیەکانی ئەدا. ئەما کە لە بەر چی ئەم شۆڕشە تەئیدێکی لە لایەن سۆڤیات وەرنەگرت:

١. حکومەتی تورکیا بە گورجی توانی لە گشتی دنیا سەد جۆرە درۆ و دەلەسە بەم بزوتنە پیرۆزە هەڵبەستێ — کە لای هەمومان مەعلوم بو ئەم بزوتنە بۆ ئازادی کوردستان و ژیانێکی خۆشتر بو. لەم درۆ و دەلەسانەش کە لەم بزوتنەوە بە زەبری ئیستیعمارە، وە بزوتنەوەیەکی دەروێشی و دەرەبەگیەتیە بۆ گەڕاندنەوەی خەلافەتی رجعی.

٢. کوردەکان هیچ هەوڵێکیان نەدا کە راستی قەزیەیان پیشانی ئیتیحادی سۆڤێتی بدەن بەڵکو ئەو کاتە بە تەئسیری درۆ و دەلەسەی ئیستیعمار بە چاوێکی تاریک سەیری حوکمی بۆلشەفیکیان ئەکرد. هەروەها ئیستیعمار توانی زۆر کەس

له وڵات فرۆش و بێ هۆشەکان بە کرێ بگرێ بۆ ئەوەی لە سنوری سۆڤیاتی هێرش ببەنە سەر حوکمی سۆڤیاتی وە تەگەرە پەیدا بکەن. جا لەم بەدبەخت و بیر بۆگەنانە جەنابی صدیق ئەلقادری ئەم زاتە ئاخرشەڕە یەک لەم پاڵەوانانە بو کە ئەیەویست حوکمی بۆلشەفیک بڕوخێنێ. وە بە هێزترین سیلاحی ئەم عەللامە (صدیق ئەلقادری) موزەکەراتی قادری ناوە... داخی بە جەرگم بۆ ئەم دڵ نەخۆشانە. کە لە لای هەر موخلیسێکی میلەت و مرۆڤ راستی کۆمیۆنیستەکان دەر کەوت.

٣. سۆڤێتستان تازە لە حەرەکاتی تەدەخولی بێگانە رزگاری بوبو کە چوار دەوڵەت پەلاماریان ئەبردە سەر ئەم حوکمە فەریک و تازە پێگەیشتوە، کە ئەو خوێنەی لە شۆڕشی ئینقیلاب رژا بو هێشتا وشک نەبوبو، لە لایەکی ترەوە هێشتا دەستە رەشە موفسیدەکان و چینەکانی موستەغیل و پاشماوەکانی قەیسەر جوڵە جوڵی ئەکرد. بەڵێ ئەم وێرانیە کە گەیاندرا بە روسیا بە تایبەتی و گشت وڵاتانی سۆڤیاتی ئیشوکارێکی بێ وەستانی ئەویست. لە لایەکی تریشەوە لە کاتی تازە بو حوکمی سۆڤیات نەی ئەویست دوژمنی زۆرتر بۆ خۆی بدۆزێ لە بەر ئەمە تەدەخولی بزوتنەوەی داخلی وڵاتانی ئەو کاتەی نەکرد... بەڵام کە هاتەوە سەر خۆ وڵاتی سۆڤێتستان تەنزیم کرا، هەردەم رەئی عامی عالەمی هوشیار ئەکرد بۆ موساعەدەی میلەتانی بێ هێز و لێقەوماو وە داوای ئیشی فیعلی ئەکرد، وە بێ گومان لەم بابەتەوە سەدان میسال هەیە... ئێمە کە کۆمیۆنیستانی کوردین ئەگەر بەم چاوەش سەیر نەکەین وا وڵاتپەروەرەکانمان وریا ئەکەین لە سیاسەتی دەرەوەی سۆڤێتستان و هەمو کۆمیۆنیستەکانی گێتی هەر بزوتنێکی ئازادی تەئید ئەکەن گەر لە لایەن میلەتەوە کرا بۆ ئازادی راست نەک بە دەسائیسی ئیستیعمار کە ئەنجامی بێ هێز کردنی میلەتانە وە بە گژ یەکتر دا هێنانیانە بۆ بە هێز کردن و رەگ دابەستنی نفوزی خۆی... ئەم میلەتانی سۆڤیاتی کە بون بە

سەنگەری هەمو میلەتانی گێتی بە هێز و هونەری سپای سور بەرەی پیرۆزی ئۆکتۆبەر سلاڤ لە هەمو میلەتانی ئازاد بۆ کردەوەیان ئێمەش کە میلەتی کوردی ژێردەست و بێ هێزین بە بەختیاریەوە دەنگمان بەرز ئەکەین و سلاڤ و گولاڤ بۆ میلەتانی سۆڤیات، بۆ سپای سور، بۆ سەرداری بەرزی هەمو ئازاپەروەرەکان و میلەتە بێ هێزەکانی گێتی ستالین...

ئیتر بژی هەمو میلەتانی گێتی بە ئازادی و خۆشی لە ژێر سێبەری یەکبون و دادرەستی."(ییکنی تی کوشین، ژ ٢، ل ٣ - ٨)

پێ ئەچێ نوسەری ئەم وتارە ئاگاداریی زۆری لە سەر روداوەکانی مێژوی نوێی کورد و کاروباری ناودەوڵەتان و جمهوریەتەکانی ناو یەکێتی سۆڤێت و نەتەوەکانی نەبوبێ، باوەڕی بێ ئەندازەی بە کۆمۆنیزم و خۆشەویستی بێ سنوری بۆ یەکێتی سۆڤێت و ستالین، توشی زیندەخەوی کردوە، هەندێ گوللەی بە تاریکی‌یەوە ناوە:

یەکەم، ئەو جمهوریەتە کوردی‌یە، یان ئەم بەهەشتەی ئەم باسی کردوە، تەنیا لە خەیاڵی نوسەرەکەی‌دا هەبوە، ئەگینا لە راستی‌دا شتی وا لە هیچ قۆناغێکی تەمەنی یەکێتی سۆڤێت دا نەبوە. لە هەندێ قۆناغ دا حەفتەنامەی (رێیا تازە) دەرچوە و، لە رادیۆی یەریڤان بەرنامەیەکی کوردی بڵاو کراوەتەوە، ئەویش لە ئەرمەنستان بوە نەک لە ئازەربایجان، کەمایەتی کورد وەکو دوای هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤێت ئاشکرا بو، زۆریان بە زۆر راگوێزراون بۆ جمهوریەتە دورەکان و بلاوەیان پێ کراوە.

دوەم، جولانەوەی کورد لە هەمو بەشەکانی‌دا پێوەندی‌یان لە گەڵ یەکێتی سۆڤێت کردوە، هەوڵیان داوە دۆستایەتی لە گەڵ بکەن:

شێخ مەحمود نامەی بۆ ناردون و داوای هاوکاری و دان پێ دا نان و یارمەتی لێ کردون.

سمکۆیش پێوەندی لە گەڵ کردون، هەم بە ناوی خۆیەوە و، هەم بە نوێنەرایەتی کوردەکانی تورکیا.

هۆی ئەوەی کە یەکێتی سۆڤێت یارمەتی بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردی نەداوە ئەوە بوە، کە یەکێتی سۆڤێت بۆ ئەوەی تورکیا و ئێران، کە هاوسنوری لای خواروی بون، نەبن بە بنکەی پیلانگێڕانی دەوڵەتانی ئیمپریالیستی دژی ئەو، هەر لە زوەوە پەیماننامەی سیاسی لە گەڵ بەست بون، بۆ ئەوەی داڵدەی دوژمنانی یەکتری نەدەن.

سێیەم، سمکۆ نەک دژی شێخ مەحمود نەبوە، بەڵکو دۆستێکی نزیکی بوە و، کاتێ کە خێزانەکەی شێخ مەحمود دوای بە دیل گیرانی لێیان قەوماوە رویان کردۆتە لای سمکۆ و، لە سەردەمی مەلیکایەتی شێخ مەحمودیش دا بۆ سەردانی شێخ هاتۆتە سلێمانی.

......

"بۆ زانینی راستی لە بابەت تەنزیمی لقی کورد لە کوردستانی عیراق

"جوان سەرنج بدەینە ناو لاپەڕانی مێژو و حەوادیسی بەرچاو بکەین، ئەبینین کە چەرخی مێژوی ئادەمیزاد لە کاتی سوڕانی – ئەو سوڕانەی کە ئادەمیزاد هەڵ ئەقەنێنێ لەو زروفە کۆن و بێ سودەی کە قۆزاخەیەکی ئاسنی بەستوە لە دەوروپشتی ئەحوالی ئیقیسادی و سیاسی و ئیجتیماعی ئەم کۆمەڵە ئادەمیزادە لەم کاتە – بۆ قەراغی سەعادەت و ئاسایش، وە بۆ هەڵسوڕانی زروفێکی چاکتر و پڕ سودتر بۆ زۆرترینی ئیشکەرانی ئەندامانی ئەم کۆمەڵەیە، وەنەبێ کە ئەم چەرخە بە هێزەی مێژو رێگایەکی لوس و بێ کەند و کۆسپەی لە بەر بێت لە کاتی رۆیشتنیای، بەڵکو تەقالید و بیر و هۆش و هەڵسوڕانی زروفی کۆنپەرستی بێ

سود، هەردەم و لە هەر شوێنێک ئامادەیە بۆ دامەزراندنی گرێ و چەوتی بۆ وەستانی چەرخی مێژو، چ زۆر و چ کەم.

"ئەو چەرخەی کە بازوی زۆرترین لە ئیشکەرانی ئادەمیزادی ئەم کۆمەڵەیە ئەی سوڕێنیٚ، بە سەر تەقالید و کەلوپەلە چەوتەکەی کەمترین و بێکارەترین — ئەندامانی ئەم گەلە کە دەستی حوکم و گیان مژینیان گرتوتە دەست.

بەڵام قوڕ بە سەر ئەم چینە کۆنە، لە هەر شوێنێک وە هەر زەمانێک شڵەژاو و شکاوە لە ژێر هێزی ئەم چەرخە پڕ هێزە وە بە دەنگە.

سەرچاوە:

جەمال نەبەز، گۆڤاری کۆمۆنیستانەی یەکێتیی تێکۆشین (١٩٤٤ - ١٩٤٥) و ئیدۆلۆژی هوردەبۆرژوازی مارکسیستی کورد، ستۆکهۆلم، ٢٦٠٠ — ١٩٨٨.

ڕۆژنامەوانیی نهێنی

و

حیزبی شیوعی عیراق

لە عیراقی عەرەبیدا، لە کۆتایی بیستەکانەوە ئاشنایەتی لە گەڵ بیروباوەڕی سۆسیالیستی و کۆمۆنیستی بە جۆرێکی ساکار و سادە لای هەندێ کەس پەیدا بوبو. هەندێ شانەی پەراگەندە لێرە و لەوێ دروست بوبو. یەکێ لە چالاکەکانی ئەم بوارە گەنجێکی مەسیحی بو بە ناوی یوسف سەلمان یوسف (۱۹۰۱ - ۱۹٤۹) کە دواتر بە ناوی (فەهد) ەوە ناوبانگی دەرکرد و، ناوی ئەو و ناوی حیزبی شیوعی عیراق تێکەڵاوی یەک بون.

لە مارتی ۱۹۳۵ دا هەندێ لەم شانە پەراگەندانە لە بەغداد یەکیان گرت رێکخراوێکیان بە ناوی (لجنه مكافحه الاستعمار) ەوە دامەزراند و، بەیانێکیان بەم بۆنەیەوە دەرکرد ئامانجەکانی خۆیان تیێدا رون کردبوەوە. هەر ئەم رێکخراوە بو بە ناوکی پێکهێنانی حیزبی شیوعی عیراق. زۆر زو ناکۆکی کەوتە ناو دامەزرێنەرەکانیەوە، هەندێکیان لایان وابو کە پێویستە بایەخ بدرێ بە جەماعەتی (ئەهالی) و رۆژنامەکەیان، کە جەماعەتێکی پێشکەوتنخواز بون بە ئاشکرا بە پێی قانونەکانی عیراق کاریان ئەکرد و، هەندێکی تریان بە پێویستیان ئەزانی کۆمۆنیستەکان رۆژنامەی تایبەتی خۆیان هەبێ. لەو کاتەدا فەهد لە دەرەوەی عیراق بو، چو بو بۆ یەکێتی سۆڤێت، لەوێ لە (زانکۆی کۆمۆنیستی رەنجدەرانی رۆژهەڵات) ئەیخوێند.

×

عاصم فلەیح (لە دایکبوی ١٩٠٥ ی بەغداد)، کە بە پیشە خەیات و، بە ئارەزو نوسەری (ریوایاتی شەعبی) بو، وە سالآنی ١٩٣١ — ١٩٣٤ لە (زانکۆی کۆمۆنیستیی رەنجدەرانی رۆژهەلآت لە مۆسکۆ) خوێند بوی، یەکیّ بو لە دامەزرێنەرەکانی (الجنە) و (حیزبی شیوعی)، لە تەموزی ١٩٣٥ دا یەکەم ژمارەی (کفاح الشعب) ی وەکو زمانی (اللجنە المرکزیە للحزب الشیوعی العراقی) بلآو کردەوە. ئەمە یەکەمین بلآوکراوەی دەوریی رێکوپێک بو کە مانگانە بە نهێنی بە ناوی حیزبی شیوعییەوە لە عیراق دەربچیّ.

لە ژ ٣ ی ئابی ١٩٣٥ ی (کفاح الشعب) دا ئامانجەکانی حیزبی شیوعی رون کراوەتەوە:

مادەی یەکەمی بریتی بو لە "دەرکردنی ئیستیعمار و دابینکردنی ئازادی بۆ گەل و، سەربەخۆیی تەواو بۆ کورد و، مافی رۆشنبیری... بۆ هەمو کەمایەتیەکان."

مادەکانی تری دەربارەی "دابەشکردنی زەوی بە سەر جوتیاران دا" و "بەخشینیان لە قەرزی ئەرز و رەهن" و "دەسبەسەراگرتنی مومتەلەکاتی ئیستیعماریەکان وەکو بانک و، مەیدانی نەوت و، هێلّی شەمەنەفەر..." و "دانی دەسەلآت بە کرێکار و جوتیار" و "بەرپاکردنی شۆڕشی کۆمەلآیەتی لە هەمو بوارەکانی ژیان دا" و "رزگارکردنی گەل لە هەمو جۆرەکانی چەوسانەوە."

کفاح الشعب ٥٠٠ دانەی لیّ چاپ ئەکرا.

لە تشرینی یەکەمی ١٩٣٥ دا پۆلیسی عیراقی، عاصم فلەیحی، دەرهێنەری رۆژنامەکەی گرت. زەکی خەیری، کە ئەندامێکی تری کۆمیتەی ناوەندی حیزبەکە بو کاروباری رۆژنامەکەی گرتە ئەستۆ، بەلآم ئەویش لە کانونی یەکەمی هەمان سالّ دا گیرا. ئیتر (کفاح الشعب) پاش ٥ ژمارە لە دەرچون کەوت. عاصم بەلّێنی

بە پۆلیس. د. تیتر دەس لە کاری سیاسی وەرنەدا و بەڵێنەکەی خۆی بە جێ هێنا. بەرنامەکەی (کفاح الشعب) یش فەرامۆش کرا.

لەو ساڵانەدا چەند روداوی گرنگ قەوما. بەکر صدقی (بە رێچەڵەک کورد)، یەکێ لە جەنەراڵەکانی جەیشی عیراقی، ساڵی ١٩٣٦ کودەتایەکی سەربازی کرد. کاروباری عیراقی گرتە دەست. ئەمە یەکەمین کودەتای سەربازی بو لە هەمو وڵاتانی عەرەبیدا. چەپەکان بە گشتی، لەوانە جەماعەتی (الاهالی)، بە گەرمی پشتیوانییان لەم کودەتایە کرد. نیوەی وەزارەت ئەوان پێکیان هێنا. لەو کاتەدا چەندین رۆژنامەی پێشکەوتنخواز بە عەرەبی دەرئەچون. شیوعیەکان لەباتی دەرکردنی رۆژنامەی نهێنی لەو رۆژنامە قانونیانەدا کاریان ئەکرد و ئەیاننوسی. زۆری نەخایاند بەکر صدقی بە ئاشکرا هێرشێکی توندی کردە سەر شیوعیەکان. بەڵام زۆری پێ نەچو خۆیشی کوژرا و، ئەو داوودەزگایەی ئەم دروستی کردبو هەڵوەشایەوە. هەر لەو ماوەیەدا مەلیک غازی کوژرا.

عەبدوڵا مەسعود (لە دایکبوی ١٩١١ ی گوندێکی بەسرا)، سەرەتا خوێندکاری حقوق و دواتر پارێزەر، سەرلەنوێ رێکخراوەکانی حیزبی شیوعی عیراقی رێک خستەوە.

ساڵی ١٩٣٨ فەهد لە یەکێتی سۆڤێت گەڕایەوە و، بە نابەدڵی بو بە ئەندامی ئەو کۆمیتەی ناوەندییەی کە عەبدوڵا مەسعود پێکی هێنا بو.

لە کانونی یەکەمی ١٩٤٠ دا یەکەمین ژمارەی (الشرارە) وەکو زمانی حشع بە نهێنی بڵاو کرایەوە. ئەم ژمارەیەی (الشرارە) لە دائیرەیەکی حکومەتیدا بە رۆنیۆ ٩٠ دانەی لێ چاپ کراوە. لە پاش چەند مانگێ زیادی کردوە بۆ چەند سەد دانەیەک.

لە ١٩٤١ دا فەهد بو بە سکرتێری حشع. ساڵی ١٩٤٢ حشع دەزگای چاپی پەیدا کرد. (الشرارە) هەم بو بە چاپ و هەم زیادی کرد بۆ ٢ هەزار دانە.

ناوەرۆکی (کفاح الشعب: یەکەمین رۆژنامەی شیوعی) و (الشرارە: دووەمین رۆژنامەی شیوعی) جیاواز بون. هەرچی کفاح الشعب بو چەپێکی توندڕەو بو، بەڵام الشرارە هەوڵی ئەدا خۆی قورس و سەنگین پیشان بدا. ژمارەکانی بە ئایەتی قورئان و، باسەکانی بە باسی خولەفای راشیدین و ئیمام عەلی ئەڕازانەوە.

لە ساڵانی دووەمین جەنگی جیهانی دا (١٩٣٩ - ١٩٤٤) تا یەکێتی سۆڤێت تێکەڵاوی جەنگەکە نەبوبو، حشع ئەم شەڕەی بە جەنگێکی ناڕەوای ئیمپریالیستی دائەنا کە بۆ دابەشکردنی دنیا و ناوچەی نفوزە. بەڵام کە ئەڵمانیا پەلاماری یەکێتی سۆڤێتی دا ئیتر حشع شەڕەکەی بە جەنگی رزگاری دانا و پشتیوانی لە بەرەی دیموکراتی ئەکرد.

لە تشرینی دووەمی ١٩٤٢ دا فەهد لە رێگەی ئێرانەوە جارێکی کە چوەوە بۆ یەکێتی سۆڤێت. لەو ماوەیەدا کە ئەو لە دەرەوەی عیراق بو حشع توشی تەنگوچەڵەمەیەکی قوڵی رێکخراوەیی بو. بو بە ٣ پارچەوە:

یەکەمیان، گروهێ بون کە دەستیان گرت بو بە سەر داوودەزگای چاپی حیزبەکەدا، بە ناوی حیزبی شیوعی عیراقەوە درێژەیان ئەدا بە دەرکردنی الشرارە، ئەیان ویست فەهد لە سکرتێری بخەن.

دووەمیان، گروهێکی تر بون کە لە حشع جیابونەوە بڵاوکراوەیەکیان لە تشرینی دووەمی ١٩٤٢ دا بە ناوی (الی الامام) ەوە دەرئەکرد. لە بەر ئەوەی ئەم گروهە بۆ رێکخستنی کاروباری حیزب و دانانی پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆ و هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندی داوای گرتنی کۆنگرەی حیزبی‌یان ئەکرد پێیان ئەوتن تاقمی موئتەمەر (المؤتمریون).

سێیەمیان، گروهێک بون کە خۆیان بە دڵسۆزی فەهد دائەنا و بۆ رونکردنەوەی بیروبۆچون و هەڵوێستەکانی خۆیان لە کانونی دووەمی ١٩٤٣ ەوە

دەستیان کرد بە دەرکردنی رۆژنامەیەک بە ناوی (القاعدە) ەوە. پیّیان ئەوتن تاقمی القاعدە.

لە نیسانی ۱۹٤۳ دا فەهد لە یەکێتی سۆڤیێت گەڕایەوە. کەوتە هەوڵدانی رێکخستنەوەی حیزب و کۆتایی هێنان بەو پاشاگەردانیەی تیّی کەوت بون. ئیتر حیزبی شیوعی لە سەر دەستی فەهدا بو بە هێزێکی خاوەن نفوزی کاریگەری (نهێنی) ناو مەیدانی جولانەوەی سیاسی لە عیراق دا.

لە مایسی ۱۹٤۳ دا پۆلیسی عیراقی شالاوی بۆ رێکخراوە شیوعیەکان برد و زۆری لیّ گرتن. هەندیّ لە سەرکردەی گروپەکانی (الی الامام) و (الشرارە) گیران. ئەمەش کاری لە چالاکیەکانیان، بە تایبەتی چاپی پەخشەکانیان، کرد.

لە شوباتی ۱۹٤٤ دا پاشماوەکانی هەردو گروپی (الشرارە) و (الی الامام) لە رێکخراوێکی نویّدا بە ناوی حیزبی شیوعی عیراق یەکیان گرت و، دەستیان کرد بە بلاو کردنەوەی رۆژنامەی (وحدة النضال) بە زمانی عەرەبی، ئەمانە لقێکی کوردی‌یشیان پێک هێنا کە (یەکێتی تێکۆشین) ی بە زمانی کوردی دەرئەکرد.

لە مارتی ۱۹٤٤ دا فەهد یەکەمین کۆنفرەنسی حیزبی شیوعی عیراقی بەست. کۆنفرەنس لە بەغداد لە گەڕەکی شێخ عومەر بە ئامادەبونی ۱۸ ئەندام بەسترا. یەکیّ لە ئامادەبوان مەلا شەریفی مەلا عوسمان (۱۹۲۵ - ۱۹۷۶) بو.

مەلا شەریف کوردێکی هەولێری و بە پیشە چاپچی بو، کوڕە مەلا و خوێندنی دینیی بو، ساڵی ۱۹٤۳ پێوەندی بە حشعەوە کردبو. لەو کۆنفرەنسەدا بو بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بە سکرتێری لقی کوردیی حشع. ئەوە یەکەمین جار بو کوردێک بچێتە دەزگای سەرکردایەتی حشعەوە. تا ئەو کاتە کورد لە ریزەکانی حشع دا زۆر کەم بون، ئەوەی هەیش بو لە رێکخراوی (یەکێتی تێکۆشین) کۆبوبوەوە.

کۆنفرەنس پەیمانی نیشتمانی (المیثاق الوطنی) حیزبی پەسند کرد. لە مادەی ١٠ دا نوسیوێتی: "تێ ئەکۆشین لە پێناوی یەکسانیەکی راستەقینەی مافەکانی کەمایەتی نەتەوەیی کورد لە گەڵ موراعاتی مافەکانی تاقمە نەتەوەیی و رەگەزیە پچوکەکانی وەکو تورکمان و ئەرمەن و یەزیدی."

لەم کۆنفرەنسەدا دروشمی (نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار) کە دروشمی حیزبی شیوعی سوریا بو، کرا بە دروشمی حشع و ئیتر لە سەروی هەمو بلاوکراوەکانی‌دا بە عەرەبی و کوردی ئەینوسی.

پاش یەک ساڵ لە بەستنی یەکەمین کۆنفرەنس لە مارتی ١٩٤٥ دا فەهد یەکەمین موئتەمەری حیزبی شیوعی عیراقی بەست. موئتەمەرەکە لە بەغداد لە کەرخ بە ئامادەبونی ٢٧ ئەندام بەسترا. ١٧ یان لەوانە بون کە لە کۆنفرەنسی یەکەمی ساڵی پاردا ئامادە ببون. یەکێکیان هەمان مەلا شەریفی مەلا عوسمان بو.

موئتەمەر بەڵگەکانی حیزب، لەوانە نیزامی داخلی، پەسند کرد و، کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژارد، مەلا شەریف ئەندامی ئەم کۆمیتەیە بو.

بە پێی مادە ٢٧ ی نیزامی داخلی حشع: "کورد و ئەرمەن هەر یەکەیان لقێکی حشع دائەمەزرێنێ، هەر یەکێ لەم لقانە پلانی سیاسی و تاکتیکی خۆی ئەبێ، کە نابێ ناکۆک بێ لە گەڵ پلانی گشتی حیزب و، نیزامی داخلی تایبەتی خۆی ئەبێ کە بنچینەکانی لەم نیزامەوە هەڵئەهێنجێ بە پێی هەلومەرجی لقەکان، هەر لقە جەریدەی خۆی ئەبێ کە ئەبێتە زمانی حاڵی." (جعفر عباس حمیدی، التطورات السیاسیة فی العراق ١٩٤١ – ١٩٥٢، مطبعة النعمان، نجف الاشرف، ١٩٧٦، ص ٢٢٠)

دوای ئەم موئتەمەرە، لقی کوردیی حشع بە سەرپەرشتی فەهد کەوتە دەرکردنی (ئازادی). ئەوە یەکەمین جار بو حیزبی شیوعی عیراق بە کوردی زمانحاڵی خۆی بلاو بکاتەوە.

×

ئازادی

ژ ٣ ی ئازادی کە ئیستا وێنەی یەکەم لاپەڕەی لە بەر دەس دایە لە حوزەیرانی ١٩٤٥ دا دەرچوە، بەو پیٚیەی کە ئازادی لەو ماوەیەدا مانگانە دەرچوە، ئەبیٚ دوەم ژمارەی لە مایس دا و، یەکەم ژمارەی لە نیسانی ١٩٤٥ دا دەرچوبیٚ.

×

لە ژمارەی مانگی شوباتی ١٩٤٥ ی «القاعدە» دا فەهد ئەرکەکانی «ئازادی» بەمجۆرە دیاری کردوە:

"تیٚکۆشان لە پیٚناوی ئازادی کورد و، سیادەی نیشتمانی‌یان دا، لە پیٚناوی سەربەستی‌یە دیموٚکراتی‌یەکانیان دا، لەِ پیٚناوی دابینکردنی نان و جلوبەرگیان دا، لە پیٚناوی دۆستایەتی و برایەتی ئارەزومەندانەی کورد و عەرەب دا، بۆ عیراقیٚکی ئازادی دیموٚکراتی و گەلیٚکی رزگار لە هەژاری و نەزانی و نەخۆشی، لە پیٚناوی ئەوەدا کە دۆستایەتی عەرەب و کورد رەمزی یەکیتی‌ی نیشتمانی‌مان بیٚ و، لە پیٚش هەمو دروشمەکانمانەوە لە پیٚناوی نیشتمانیٚکی ئازاد و میللەتیٚکی بەختیاردا."

ئازادی لە سەروتاری ژمارە ١ ی دا نوسیویٚتی:

"ئیٚمە داوا لە گەلی کورد ناکەین لە گەلی عەرەب جیا ببیٚتەوە، پشتیوانی لە جولآنەوەی لەو بابەتەش ناکەین، چونکە زەرەر لە قازانجی کورد و عەرەب ئەدا بەتایبەتی لە قۆناغی ئیستای جیهان و عیراق دا. بەلآم بیری گەلەکەمانی ئەخەینەوە و داوای لیٚ ئەکەین، داوا ئەکەین لە رۆڵە هوشیارەکانی گەلەکەمان، داوا ئەکەین لە هەمو کوردیٚکی دڵسۆز کە گەل و نیشتمانەکەی خۆش ئەویٚ، کە گەلەکەی بە ریٚک نەخراوی و ئامادە نەکراوی بە جیٚ نەهیٚڵیٚ، تیٚ بکۆشیٚ لە پیٚناوی دامەزراندنی حیزب و ریٚکخراوی دیموٚکراتی‌دا بۆ ریٚکخستنی گەلی کورد و ئامادەکردن و توانینی بۆ بە کارهیٚنانی مافی خۆی لە بڕیاردانی چارەنوسی خۆی‌دا،

وە بۆ ئەوەی یەکێتی‌یەکەی لە گەڵ عەرەب لە عیراق دا یەکێتی‌یەکی ئارەزومەندانەی دامەزراو بێ لە سەر بنچینەی یەکسانی لە هەمو مافەکان دا."

×

(تێبینی: ئەم دو دەقە لە ئازادی وەرنەگیراون، بەڵکو لە تەقریرێکی عەرەبی حشع وەرگیراون. تا دەقی کوردی وتارەکان ئەدۆزرێنەوە، بە ناچاری ئەمە لە عەرەبی‌یەوە کراوەتەوە بە کوردی، لە بەر ئەوە بێگومان هەندێ جیاوازی لە وشە و رستە و دارشتنەکانی‌دا لە گەڵ دەقی ئەسڵی‌دا ئەبێ. بڕوانە:

"تقرير اللجنة المركزية للحزب الشيوعي العراقي اذار عام ١٩٦٢

سياستنا و طريقنا لحل المسألة القومية الكردية في العراق حلا ديمقراطيا عادلا"

×

بۆ تێگەیشتن لە رێبازی ئازادی پێویستە هێڵە گشتی‌یەکانی سیاسەتی ناوەکی و دەرەکی حشع رون بکرێنەوە.

دوای تەواوبونی دوەمین جەنگی جیهانی ئیتر جەنگی سارد لە نێوان بەرەی رۆژهەڵات بە سەرۆکایەتی یەکێتی سۆڤێت و بەرەی رۆژئاوا بە سەرۆکایەتی ئەمەریکا دەستی پێ کرد. حیزبی شیوعی، حیزبێکی نهێنی بوە، بە پێی سەرەتا رێکخراوەییەکانی ستالین رێکخراوە. گوێڕایەڵی هەمو ئەندامانی حیزب بۆ کۆمیتەی ناوەندی و، گوێڕایەڵی کۆمیتەی ناوەندی بۆ حیزبی شیوعی سۆڤێتی یەکێ بوە لە سەرەتاکانی هەمو بیروبۆچون و کارەکانی. حیزبی شیوعی عیراق بە چاوی حیزبی شیوعی سۆڤێتی و یەکێتی سۆڤێتی تەماشای روداوەکانی جیهان و ناوچەکە، تەنانەت تەماشای روداوەکانی ناوخۆی عیراقی کردوە. یەکێتی سۆڤێتی‌یش لە روانگەی بەرژەوەندی‌یەکانی دەوڵەتەکەی خۆی و ململانێی لە گەڵ ئەمەریکا و وڵاتە سەرمایەداری‌یەکانی ترەوە سەیری دنیای کردوە.

حزیرانی ١٩٤٥ ژمارە (٣) نرخی ٢٠ فلس

ئینسانێکی سەربەست و دڵەنێکی بەختیار

ئازادی

میللەتی کورد و کۆمەڵی شیوعی عێراق

— بەقلمی ئازاد —

ئێستا حزبی شیوعی یەکەم حزبە لەعێراقدا کە بەرامبەر مەسەلەی کورد بیرێکی عادل و مەشروعی و ئینسانی هەی شێوەیەکی کە تائێستا حزبێکی وا بیرێکی وای بۆ میللەتی کورد ... [illegible] ... و ئەمڕۆ کە [illegible] و بەیان کردووە [illegible] بە ئیجازە ... [illegible]

لە ... ساڵی ١٩٤٤ کە ... [illegible] ... حزبی شیوعی ... خۆی بەرامبەر ... کورد ... (القاعدة) ... [illegible] ... ١١ ... [illegible] ... کورد ... [illegible] ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ستایشی یەکێتی سۆڤێت و، دژایەتی ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانی، لای حشع، سەروی هەمو ئەرکەکانی بوە.

لە مەسەلەی دەسەلاتی سیاسی دا، جگە لە ماوەیەکی کورتی سەردەمی سکرتاریەتی باسم (١٩٥٢ - ١٩٥٣)، هەرگیز دروشمی روخاندنی رژێمی پاشایەتی بەرز نەکردۆتەوە و، هەمیشە داوای دامەزراندنی رژێمێکی دیموکراتی و نیشتمانی کردوە، کە مافی هەڵبژاردنی ئازاد و، دەربڕینی بیرورا و پێکهێنانی حیزب و نەقابە و رێکخراوی پیشەیی دابین بکا.

بۆ چارەسەرکردنی کێشەی زەوی هەوڵی روخاندنی رژیمی دەرەبەگی ئەدا و، داوای لە جوتیاران ئەکرد خەباتی چینایەتی تیژ بکەن و خۆیان رێک بخەن بۆ تێکۆشان دژی دەرەبەگایەتی و، لە پێناوی دابەشکردنی خۆڕایی زەوی و زاردا. بۆ ئەم مەبەستە بەیان و بلاوکراوەی تایبەتی جیا لە (ئازادی) دەرئەکرد.

حشع، کە خۆی بە حیزبی چینی کرێکار و، چینی کرێکاری بە پێشرەوی کۆمەڵ دائەنا، داوای لە کرێکاران ئەکرد خەباتی چینایەتی گەرم بکەن و، خۆیان رێک بخەن بۆ تێکۆشان دژی دەرەبەگ و بۆرجوازی نۆکەری ئیمپریالیزم.

حشع، بە رواڵەت مافی نەتەوەیی کوردی لە سەر بنچینەی سەلماندنی ئازادی بڕیاردانی چارەنوس پەسند کرد بو، بەلام لە وردکردنەوەی ئەم دروشمەدا، زۆر بە توندی دژی هەمو جۆرە بیروبۆچونێکی سەربەخۆیی خوازی ئەوەستا و، بە پیلانی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی دائەنا. هەر لەو روانگەیەوە، بە بیانوی یەکێتی بەرژەوەندی چینی کرێکاری عیراق و هەمو چین و توێژەکانی ترەوە، دژی پێکهێنانی رێکخراوی تایبەتی کوردستانیی بو بۆ کرێکاران، قوتابیان، ئافرەتان، جوتیاران، مامۆستایان...

لە وتاری (شۆڕشی ئۆکتۆبەر و موشکیلەی نەتەوایەتیمان) دا کە لە ژمارە ١ ی ساڵی ٤ ی ٧ ی تشرینی دوەمی ٩٤٥ ی (القاعدە) دا بلاوی کردۆتەوە، نوسیوێتی:

"وە هەقی تەقریری مەصیر بۆ هەمو نەتەوە و گەلێک لە بیروباوەڕ و ئامانجە بنچینەییەکانی حیزبە شیوعیەکانی جیهان و حیزبە شیوعیە عیراقیەکەمانە.

"ئەمڕۆ لە عیراق دا دو نەتەوەی گەورە هەیە: عەرەب و کورد. وە داگیرکەرە ئینگلیزەکان بە شێوەیەکی راستەوخۆ وە ناراستەوخۆ ئەم دو گەلەی ژێردەست کردوە. هەروەها دەرەبەگ و خاوەن زەوی و زار و نۆکەرەکانی تری ئیستیعمار لە کورد و عەرەب یاریدەی ئەدەن بۆ دەست بە سەرا گرتن و جێگیر بونی دەسەڵاتی وە چەوساندنەوەی کۆمەڵانی گەل لە کورد و عەرەب.

"ئیستا با زیاتر بچینە باسەکەمانەوە. وتمان هەمو حیزبە شیوعیەکانی جیهان وە لەوانە حیزبە شیوعیە عیراقیەکەمان، باوەڕیان بە هەقی هەمو نەتەوەیەک هەیە لە بڕیاردانی ئەنجامی (مصیر) خۆیان دا هەتا بە هەقی جیابونەوەشیان.

ئەمجا لە داواکردنی جیابونەوەی کوردەکانی عیراق ئەکۆڵێتەوە و ئەڵێت:

"کەواتە هەقی جیابونەوەی هەمو نەتەوەیەک شتێکی جێگیر نیە، کە لە هەمو شوێنێکا سود بدا وە لە هەمو کاتێکا بە کار بێت. چونکە ئەم مەسەلەیەش وەک هەمو مەسەلەیەکی تر بەستراوە بە شوێن و کات و گۆڕانی کۆمەڵەوە وە بەستراوە بە جۆری جیابونەوە وە سود وەرگرتنی هەر چینێک لەمە.

"بەڵام ئایا مەوقیفی حیزبی شیوعی عیراق چیە لە هەقی نەتەوایەتی کورد؟

"حیزبە شیوعیە عیراقیەکەمان حیزبی کرێکاران و فەلاحە. حیزبی هەمو کۆمەڵانی گەلی عیراقی تێکۆشەرە لە پێناوی انیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار) دا وە تێ ئەکۆشێ لە پێناوی چاکەی عیراق و هەمو گەلی میللەتا، بە عەرەب و کورد و ئەوانی ترەوە، وە تێ ئەکۆشێ لە پێناوی سەربەستی گشتا، لە پێناوی هەقی خۆرێکخستنا، وە لە پێناوی ژیانێکی دیموکراتیا وە پەیڕەو و دەسەڵاتێکی دیموکراتی. تێ ئەکۆشێ بۆ بڵاوکردنەوەی زانستی بۆ هەموان، لە پێناوی خۆشی و کامەرانی هەموان، وە وەکیەکی تەواو لە بەینی هەمو عیراقیەکان

دا، بە کورتی تیٚ ئەکۆشیٚ لە پیٚناوی بەختیاری گەلی کوردا، وەکو چۆن تیٚ ئەکۆشیٚ لە پیٚناوی بەختیاری عەرەب و هەمو عیراقیەکانی ترا.

"بەمە ئەو ریٚکخراوە دیموٚکراتیە پیٚویستانە بۆ گەلی کورد مسۆگەر ئەکات کە توانای ئەوەی پیٚ بدا کە بیری خۆی دەربڕیٚ لە مانەوە بە ڕەزامەندی یا جیابونەوە هەر کاتیٚ عیراق ئازاد بو لە کۆت و پیٚوەندی ئیستیعمار یا هەر کاتیٚ ئەو زروفانە هاتنە پیٚشەوە کە دەست بدات بۆ میللەتی کورد، وە لە چاکەی گەلی زەحمەتکیٚشا بیٚت.

"ئەوەی وتمان دەربارەی داواکەرانی جیابونەوە، ئەیلیٚین دەربارەی داواکەرانی حیزبیٚکی شیوعی کوردی سەربەخۆ وە جیاواز لە حیزبی شیوعی عیراقی، ستالین ئەلیٚت: (بە تاقی کردنەوە دەرکەوتوە کە ریٚکخستنی پرۆلیتاریا لە دەوڵەتیٚکا، بە گویٚرەی نەتەوەکەی هیچ ئەنجامیٚک نابەخشیٚت، بیٚجگە لە کوشتنی بیروباوەڕی یەکگرتنی چینایەتی، لە بەر ئەوە پیٚویستە هەمو ئەندامانی پرۆلیتاریا لە هەمو نەتەوەکان کەوا لە یەک دەوڵەتا ئەژین لە یەک ریٚکخراودا کۆ بکریٚنەوە، لە حیزبیٚکی پرۆلیتاری گشتیا، هەرگیز دابەش بون نازانیٚت چیە.) (ستالین مارکسیەت و مەسەلەی نیشتمانی ل ۶۶)"

ئەگەرچی فەهد لە ناوەڕاستی چلەکان دا لە دو سەروتاری (القاعدە) دا کە یەکیٚکیان بە ناونیشانی (الشعب الکردی بحاجە الی حزب عمل و لیس حزب امل) و ئەوی تریان بە ناونیشانی (الشعب الکردی بین الحانە والمانە) داوای لە تیٚکۆشەرە هوشیارەکانی کورد کرد بو کە حیزب و ریٚکخراوی تایبەتی خۆیان بۆ ریٚبەرایەتی گەلی کورد دابمەزریٚنن و، بەڵیٚنی پیٚ دابون حیزبی شیوعی پشتیوانییان بکا، بەلاّم سەرکردایەتی حشع نەک ئەم راسپیٚرییانەی فەهد و ئەم بەڵیٚنانەی بە جیٚ نەهیٚناوە، بەڵکو هەمیشە بە چاوی (هەویٚ) یەکی چارەگران سەیری حیزبە

کوردیەکانی کردوە و، لە هەندێ قۆناغ دا هێرشی توندی کردۆتە سەریان، تاوانباری کردون بە بورجوازێتی و نەتەوەپەرستی گۆشەگیرانە...

×

لە وتاری (میللەتی کورد لە بەینی حانە و مانە) دا کە لە ژ ٥ ی ساڵی ٣ ی نیسانی ٩٤٥ ی (القاعدە) دا بڵاوی کردۆتەوە، نوسیوێتی:

"ئەمرۆ گیانێکی تازە میللەتی کوردی داگرتوە، گیانی رزگار بون لە شێوەی دیکتاتۆری و نمونەکانی. گیانێک کە ئاڵای (نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار) ە وە گەلی کورد یەکێکە لەو گەلانەی کە ئەیەوێ بەرگی کۆن فرێ بدا، بەرگی نەبونی و نەزانی و نەخۆشی و دوا کەوتن.

"حیزبەکەمان داوا لە هەڵگرانی ئاڵای ئەم گیانە تازەیە ئەکات، لە رۆڵە دڵسۆزەکانی گەلی کورد کە یەکتر بناسن و خۆیان کۆکەنەوە، کە گەلی کورد رێک بخەن و سەرکردەیان بکەن، بەرەو ئامانجەکانیان.

"حیزبەکەمان هەڵگرانی ئاڵای ئەم گیانە تازەیە بە تاقە هێز ئەزانێ کە بتوانێت گەلی کورد کۆ بکاتەوە، وە بیان هاوێتە کۆڕی تێکۆشانەوە، لە پێناوی داخوازیەکانیان دا.

"ئەی هاونیشتمانیە هوشیارەکان، لە هەمو چینەکانی گەلی کورد، مەسەلەی میللەتەکەتان سپاردەیەکە لە گەردنتان، پێویستی خۆتان بە جێ بهێنن بەرامبەر گەلەکەتان سەرکردەیی بکەن بۆ رزگار بون لەم پەشێویەی ئیستای.

"رێکخراوە میللیە کوردیەکەتان بە جۆرێک رێک بخەن کە لە گەڵ کات و جێگای گەلی کوردا رێک بکەوێ. رێکخراوێک کە خزمەتی چاکەی بکات. تێ بکۆشن، ئەو وەختە هەمو یارمەتی و پشتیوانیەک لە حیزبەکەمانەوە وەرئەگرن. ئیتر بۆ پێشەوە!"(ئەم دو دەقە کوردیە لە ژمارە ١ ساڵی ١٢ ی تەموزی ١٩٥٦ ی ئازادی زمان حاڵی حیزبی شیوعی عیراق لە کوردستان وەرگیراوە)

له مەسەلەی فەلەستین دا، کە بۆ بزوتنەوەی نەتەوەیی عەرەب بو بو بە پێوانە، حشع پشتیوانی کرد لە بڕیاری دابەشکردنی فەلەستین لە نێوان جولەکە و عەرەب دا، چونکە یەکێتی سۆڤێت لە ناو ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان دا دەنگی بۆ ئەم بڕیارە دابو.

له مەسەلەی یەکگرتنەوەی عەرەب دا، کە بو بو بە دروشمی سەرەکی بزوتنەوەی نەتەوەیی عەرەب، ئەمان لایەنگری پاراستنی سنوری سیاسی دەوڵەتەکان و، گەشەکردنی سەربەخۆی هەر یەکێکیان بون بە جیا.

ئازادی، بۆ بڵاوکردنەوەی ئەم بیروبۆچونانە لە ناو خەڵکی کوردستان دا دەرچوە.

×

مێژوی ئازادی و مێژوی لوجنە مەرکەزیەکانی حیزبی شیوعی تێکەڵاون. (ئازادی) زمانی حیزبی شیوعی بوە. سەردەمی فەهد لە ژێر چاودێری ڕاستەخۆی خۆیدا و بە پێی ئامۆژگاری و ڕێنماییەکانی ئەو و بە هەمان دەزگای چاپکردنی ئۆرگانی ناوەندی حیزب (القاعدە) چاپ کراوە. ئەم جۆرە سەرپەرشتیە دوای فەهدیش بوتە نەریتێکی پێڕەویکراوی دەرچونی. ڕۆژنامەی (ئازادی) کە دوای ١٤ ی تەموزی ١٩٥٨ ڕێگەی بڵاوکرانەوەی قانونی درا، لە ژ ١ ی ١ ی ئایاری ١٩٥٩ دا لەم بارەیەوە نوسیوێتی:

"ئازادی:

"ئەو شاپڵیتەیەی، کە چواردە ساڵ لەمەوبەر، دەستەیەک لە خەبات کەرانی حیزبی شیوعیی عیراقی پاڵەوان، لە ڕۆڵە دڵسۆزەکانی چینی کرێکاری عیراق، لە لاوە شۆڕشگێڕەکانی کوردی بە شەرەف، بە سەرۆکایەتی قارەمانی نەمری گەل هاوڕێ فەهد، هەڵیان کرد لە ئاسمانی کوردستانی پڕ هەورەتریشقەی زۆرداریدا. ئەوا ئیمڕۆ، لە سایەی جمهوریەتە دیموکراتیەکەمان دا دێتەوە

مەیدان وەکو مەشخەڵێک شان بە شانی برا گەورەکەی (اتحاد الشعب) بۆ روناک کردنەوەی رێگای گەلی کوردستانی تێکۆشەر."

×

ژمارە نهێنیەکانی ئازادی هەموی لە بەر دەس دا نین و، ئەوەندەی من ئاگادار بم، هیچ لێکۆڵینەوەیەکیشیان لە سەر نەنوسراوە، چەند ژمارەیەکی کەمی دۆزراوەتەوە. ئەوەندەی کەوتوتە بەرچاوی من لێرەدا باسیان ئەکەم.

×

ژ ۳ ی کە لە حوزەیرانی ۱۹٤٥ دا دەرچوە، لە لای چەپی سەروی ناوی (ئازادی) دا دروشمە بە ناوبانگەکەی حشع (نیشتمانێکی سەربەست و میللەتێکی بەختیار) نوسراوە و، لە لای راستیدا سەروتاری رۆژنامەکە (بە قەلەمی فوئاد، فوئاد ناوی حیزبی مەلا شەریف بوە) لە ژێر سەردێڕی (میللەتی کورد و کۆمەڵی شیوعی عیراق) بلاو کراوەتەوە. دەقی وتارەکە بەمجۆرەیە:

"تەنها حیزبی شیوعی یەکەم حیزبە لە عیراق دا کە بەرابەر موشکیلەی کورد مەوقیفێکی حازم وەستا بێ و، تەنها حیزبی شیوعیە کە تا ئیستا بە دڵێکی پاک بۆ پاراستنی مەصالیحی کورد هەوڵی دابێ و، لە گەڵ دوژمنەکانی کورد و شۆڤێنیەکان و ئینتیهازیەکان کەوتبێتە جیدال هەروەکو بۆ پاراستنی میللەتی عەرەب هەوڵ ئەدا کە لە ژێر سەیتەرەتی زوعەمایە ئینتیهازیەکان و پارەپەرستەکان قورتار بێ.

"لە موئتەمەری ساڵی ۱۹٤٤ کە بە موئتەمەری پەیمانی نیشتمانی ناو برا حیزبی شیوعی بە ئاشکرا مەوقیفی خۆی بەرابەر میللەتی کورد نیشان دا کە لە ژمارەکانی پێشوی بنکە (القاعدە) ش بەیانی کرد بو و لە مادەی ۱۱ لە پەیمانی نیشتمانی کە لە لایەن کۆنفرەنسەوە قەراری لە سەر درا داوای مساواتێکی تەواوی کرد لە بەینی کورد و عەرەب لە عیراق دا اتێ ئەکۆشین بۆ مساواتێکی

تەمام بۆ کەمێتی قەومی کوردی ...) و حیزبی شیوعی هیچ دەمێک لە حقوقی میللەتی کورد و لەو مەزالیماتەی کە لیّی دەکریّ غافڵ نەبوە و هەر دەمێک تەماشای ئیشوکار و دەسیسەی خائینەکانی کوردی کردوە و بۆ بە دەرخستنی مەکر و دەسیسەکانیان هەوڵی داوە، مەسەلەن لەم رۆژانە کە دیتمان تاقمی میللەت فرۆشەکان وەکو مەعروف جیاووک و عەلی کەمال و ماجید مستەفا و ئەوانیتر لە یانەی سەرکەوتن لە بەینی خۆیان سەبەب بە تەصادومی مەصالیحی ئیقتیصادی و شەخصی تێک ئالاّ بون و هەر کەسیّ دەیویست کە برێک لە کوردەکان و موسەقەفەکانی کورد لە دەست خۆی بکا بە ئالەت و بە گژ دوژمنی خۆیەوە نیّ و لە نەتیجەی تێک بەردانی وان بە خۆی مەرکەزی خۆی قایم بکا و یا پایەکی تر هەوراز بچیّ.

"سکرتێری حیزبی شیوعی عیراق برادەر فەهد دەربارەی ئەو مەسەلەیە بەیانێکی دەرخست و نیشانی دا کە ئەو زوعەمایانە بۆ مەصالیحی میللەتی کورد ئیش ناکەن بەڵکو بۆ مەصالیحی بەرکی خۆیان ئیش دەکەن و بە رێگەیەکی واقیعی نیشانی دا کە چۆن پێویستە میللەتی کورد ئەو چەشنە موجریمانە لە خۆی بە دور بخاتەوە و چۆن خۆی رێک بخا و هێزی خۆی لە گەڵ برا عەرەبەکان یەک بکا تاکو بە ئامانجی میللی خۆی دەگا.

"وە دیسان بەیانی کرد کە کۆمەڵی هیوا (امل) کۆمەڵێکی میللی نیە بەڵکو کۆمەڵی ئینتیهازی و ئیستیعمار پەرستەکانە و میللەتی کورد پێویستی بە کۆمەڵی هیوا - امل نیە بەڵکو ئیحتیاجی بە کۆمەڵی کار – عمل هەیە و لە ئاخیردا برادەر (فەهد) تێگەیشتوەکانی کورد بانگ ئەکا بۆ یەکبون و دامەزراندنی کۆمەڵێکی میللی و بە یاریدەدانێکی بیّ قسور پەیمانیان لە گەڵ دەکا.

"وه لەم رۆژانەدا كۆمەڵی شیوعی بەیانێكی تری دەربارەی فەلاحی كورد دەرهێنا (برای فەلاح بزانە، كۆمەڵی شیوعی بۆچ تێ ئەكۆشیٚ؟) ئیتر هەروا حیزبی شیوعی بەرابەر بە دژواریەكانی میللەتی كورد هیچ دەمێک چاوی نەپۆشاوە."

سەبارەت بەو ناكۆكی‌یەی لە ناو یانەی سەركەوتن دا روی داوە و لەم سەروتارەدا باسی كراوە رۆژنامەی ژین لە ژ ٧٨٢ دا بە ناونیشانی (یانەی سەركەوتن) نوسیویٚتی:

"ئێمە خوا لێمان تێک نەدا لە پایتەختی داروسەلاما یانەیەكی كوردی‌مان هەیە كە بە رەنج و تەقەلا دامەزراوە. ئینكار ناكرێ سەرەتا مەعروف جیاوک دایمەزراند. بەرامبەر بە هەمو ناحەزی و نەنگەویستی دەرووژورو خۆی گرت. وەكو مەبادی ئیسلام بانگیان لە كولەكەی تەڕدا ئەدا و ئیجتیماعیان لە ماڵی مەعروف جیاوک دا ئەكرد، تەنانەت ئەو زاتە هەڵسا بە هەمو كوردستان دا گەڕا، سواڵی بەردەر و پشتدەری بۆ كرد، منیشی وەک رەسول شایەر لە گەڵ خۆی گەڕاند. ناو و داوێكی وای پەیدا كرد كە ئەمساڵ نەورۆزی كوردی‌یان لە قاعەی مەلیک فەیسەڵ دا خوێندەوە. ئەمە شەرەفێكی تاریخی‌یە چاوی بەدی لێ كەوتە كار. كەوتنە بەربەرەكانی. ئەوەندەی نەمابو (یانەوێرانی) بەسەر كوردان دا بێت. وەكو لە غەزەتەی بەغدادا خوێندمانەوە ئیختیلافەكە حەل بوە. بە ئیتیفاق عەلی كەمال بەگ دەرهاوێژراوە. ئێستایش من خۆم سەرم سوڕماوە ئەو زاتە چۆن ئەم ناكۆكیەی رەوا بینیوە؟ ئەنجا ئومێدم پەیدا كرد كە زەوالی بەدبەختی بێت كە ئەمە حەدی كەماله. خوا خراپتر نەدا."

ژ ٥ ی تشرینی سانی ١٩٤٥، ١٢ لاپەڕەی پێوانە (٢٢٫٥×١٧٫٥سم)ە . لە ژور ناوەكەی "نیشتمانێكی سەربەست و میللەتێكی بەختیار" هەیە. لە بابەتەكانی ئەو ژمارەیە: كورد و سەورەی ئۆكتۆبەر بە ئیمزای ئازادی،

كورد و حكومەتی عیراق بە ئیمزای جوتیار،

تشرين ثاني ١٩٤٥ | ژماره ٥ | نرخي ١٥ فلس

نيشانەيكی سەربەست وەتەنی بەختيار

بژي تيكوشين ملەتان
لە ريكاي سەربەستي

آزادی

بژي شورەي اكتوبر
هەر دەميـــــك

كورد وشورەی اكتوبر

— آزادي —

وا لە ولاتي يەكەتی سوفيات و لە هەمو دنيادا بەدليكی خوش يادي ئەو روژە دەكرينەوە و تقديسي ئەكري ، ئەو روژە كە لابەرەي ظلم وغدر لە ولاتی روسيا آوا كرا و دەوريكي تازە دەستي بي كرد بو ملەتەكانی يەكەتی سوفياتي ، ئەو روژە كەاستيرەي راستی و سربستي لە ولاتي يەكەتي سوفيات گەش بووە و روناكي لە گشت دنيا بلاو بووە. باش رابردني بيست و هشت سال لە سەر شورشي اكتوبر كە لەم مدەيەدا ملەتاني يەكەتي سوفياتي و هەمو ملەتاني دنيا چند شلقاريكي گەورە پيش كەوتون لە وەرگرتنەوەي حقوق ژينو آزادي و لەريگە پشتي مەناي سربستي ، ملەتی كورديش بە دليكي پر لە خوشي و امل يادي ام روژە دەكاتەوە چونكە ازاني ئەم روژە روزي شكاندني زنجيري زوردەستي ودیلي بە و روزي وەرگەراني تختي ظلم استبدادي قيصرو جماعتە كەيتی .

ملەتي كورد كە لەناخوشترين وتاريكترين روژي خوي رائەبري و لەژيرا چنگي دوژمناني وكو استعمار و كونە پرستي هەر جورە استبداديك دەبيني ، مەناي شورشي اكتوبر ئي ئەگا و تقديسي ئەكا شورەي اكتوبر نورە ملەتيك لەملەتاني يەكەتي سوفياتی و يا تورەي ييك لەطبقەكاني ملەتی سوفياتی نەبو بەلكو شورەي ١٨٠ مليون نفوس بو كە لەژير قيادەتي حزبي كريكار و حزبي شيوعي خوي تنظيم كرد و برابر ئەو ظالمانەي كە با هيزي دەجي تسخيريان كردبو هەلساو لەسر حوكي لابردن ، ئەوەي كريكاران بو چونكە كريكاراني يەكەتي سوفياتي لەژير سرداري كومەلي شيوعي فرمان كرا نظامي قيصري بروخينن و بەخويان بچنە سەر حكم ، شورەي فلاحەكان بو چونكە ... ملەتەكاني يەكەتي سوفياتي لەسايەي ئەو فداكاريەي كە لەگەل برا كريكارەكانيان بەهم يان گەياندە ... ئەو حوكي قيصري بە حانيان بو وايستا لەدونيايكی تازە بەخوشي ...

میللەتی کورد پێخۆشحاڵە لە مەوقیفی حیزبی شیوعی عیراق بەرامبەر مەسئەلەی کورد بە ئیمزای پۆلا،

جولانەوی بارزان جولانەوەیەکی رزگاری کوردە بە ئیمزای جوتیار،

بۆ ئاگاداری میللەتی کورد بە ئیمزای بێ کەس،

ئەورەی ئۆکتۆبەر و مەسئەلەی قەومیمان بە ئیمزای ج،

لە هەر لاییکەوە: لەم گۆشەیەدا هەواڵی چەند شاری کوردستانی بلاو کردۆتەوە. هەواڵی سلێمانیە بە ئیمزای ع. هێمن، هاتنی پێشەوا شێخ مەحمود بۆ سلێمانی بە ئیمزای بریندار، هەواڵی پێنجوێن و قەرەداغ، بە ئیمزای ئازاد. هەواڵی چوارتا بە ئیمزای شوان، هەروەها هەواڵی هەولێر، هەڵەبجە، خورماڵ. ئێران و سەر حدود بە ئیمزای رەنجبەر، نامەی حیزبی شیوعی عیراق .

لە اجولانەوەی بارزان جولانەوەیەکی رزگاری کوردە«ادا ئەو بۆچونەی حکومەتی عیراق بەرامبەر بە مەسەلەی کورد رەت کراوەتەوە کە بە فیتی بێگانەی داناوە: "ئەفسوس کە جولانەوەی هۆزی کورد لەلایەن دوژمنەکانیەوە بە چەشنێکی چەوت بلاوکراوەتەوە، بەلام رۆژ و حادیساتی عالەمی دەریخست کە جولانەوەیەکی رزگاریە بۆ ئازادی هۆزی کوردی هەژارە لەژێر دەستی فاشیستی و ئیستعمار و دیلی و رەشوڕوتی و هەژاریە و، دەرکەوت کە هۆزی کورد نە بە حوکمی فاشیستی عیراق و نە بە ئێران و نە بە تورکیا رازی نیە و نابێ و، ئەیەوێ بە ئازادی بژی لە نیشتمانی خۆیا بە ئاسودەگی. وە هەر دەمێک بۆ پاراستنی حقوقی خۆی تێئەکۆشێ، حکومەتی عیراق وای دائەنێ جولانەوەی بارزان دەسیسەی روسە، حاشا ئەمە هیچ ئەسڵ و ئەساسی نیە چونکە هۆزی کورد چاوی کراوەتەوە و ئەیەوێ خۆی لەژێر چنگی دوژمنەکان دەربهێنێ کە تائێستا ئەویان ئیستیعباد کردوە

"لەبەر ئەمە حیزبی شیوعی عیراق تەئیدی نەک بارزان کە حەرەکەیەکی رزگاری قەومیە بەڵکو هەر حەرەکەیەکی رزگاری بۆ هۆزی کورد ئەکات لە هەر جێگایەک دا روبدات".

لە (سەورەی ئۆکتۆبەر و مەسئەلەی قەومیمان) دا حشع پشت بەستو بە کتێبی (مارکسی و مەسئەلەی نیشتمانی) بنەمایەکی چەسپیوی بۆ ساڵانێکی درێژی لەوە بە دوای سیاسەتی خۆی داناوە و بەو پێیە مافی جیابونەوە و پێکهێنانی حیزبی شیوعی سەربەخۆی لە کورد سەندۆتەوە و چارەسەری ئەو کێشەیەی یەکجار دور خستۆتەوە کە نوسیویەتی: "هەر میلەتێک بۆی هەیە لەسەر ئەساسی حوکمی خۆیی ژینی خۆی تنظیم بکا بەڵکو بۆی هەیە کە جودا بێتەوە. بەڵام ئەوە مەعنای وا نیە کە هەر میلەتێک لە هەمو ظروفێک ئەو حەقەی بۆ هەبێ و ئەبێ بۆی بچێتە سەر و مەعنای وا نیە کە جودابونەوە و حوکمی زاتی هەر دەمێک باشە بۆ هەر قەومێک کە باشیەکەی بۆ بەشی گەورەی میلەتەکە بێ کە دەکا فەقیر و هەژارەکان... کەواتە شرط نیە انفصالی هەر قەومێک لە هەمو جێگایەک و هەر کاتێک فائیدەی بۆ میللەت هەبێ مثلا لە کوردستانی عیراق ئەگەر هاتو دەرەبەگ و بۆرجوازیەکانی وەکو شێخ رەشید و شێخ رەقیب و نوری باویل و تۆفیق وەهبی و مەعروف جیاوک... هتد، قسەیان یەک کرد و بە سەفیری ئینگلیزەکانیان گوت ئێمەش قەومی کورد تەمثیل ئەکەین و دەبێ بە خێرا خۆتان ئیستیقلالێ بە ئێمەش بدەن و ئەو میللەتە هەژارە لە ظولم و غەدر نەجات بدەن و ئەو وەختە ئیستیعماری ئینگلیزیش گوتی سەرچاوان ئەوا من دڵی ئێوە ناشکێنم حکومەتێکتان بۆ دائەنێم ئێوەش پێویستە چاکەی من لە بیر نەکەن.

"وە بەو جۆرە کوردستانی عیراقیان جودا کردەوە، ئاخۆ لێرانە کێ ئیستیفادە دەکات و ئەم جۆرە حکومەتە فائیدەی بۆ کێ ئەبێت؟ بێگومان چینی روت و رەجاڵەکان ذەلیلتر و نیشتماپەروەرەکان زێتر ئەکەونە ناخۆشی، چونکە ئیستیعمار

به واسیطةی ئەو میللەت فرۆشانە چاکتر خوێنی میللەتەکە ئەمژێ و ئەوانیش پشتیان بە ئینگلیز قایم دەبێ و چاکتر نیشتماپەروەرەکان ئەزیەت ئەدەن و میللەتەکە ئیستیغلال دەکەن و ئەیانکەنە دیلی خۆیان چونکە ئەو زاتانە ئەگەر ناوی کوردیش بێنن بۆ ئەوەیە کە میللەتەکە هەر بە خۆیان ئیستیغلال بکەن و چ شەریکی تریان نەبێ. ستالین ئەڵێ: اوا لای هەموان ئاشکرا بو کە هەوڵدانی بۆرجوازی قەومی بۆ ئەوە نیە کە - شەکلی تایبەتی خۆی - لە ئیزتیهادی قەومی قورتار بکا بەڵکو بۆ ئەوەیەتی کە بە سەربەستی قانزاج لە میلەتەکە بکا و سەرمایە و ئیمتیازاتی خۆی بپارێزێ. ستالین..

"هەروا بۆمان دەرئەکەوێ کە جودابونەوەی کورد و عەرەب لە عیراق هەمو وەختێک فائیدەی میللەتی تێدا نیە و نابێ ئەو شیعارە بە شتێکی وا دابنێین کە بۆ هەر دەمێک دەس ئەدا لینین لە شیوعی باڵی چەپ ئەڵێ ئەو کەسانەی عیلاجێکی وا نیشان ئەدەن کە لە هەر کاتێک و لە هەمو جیگایەک تطبیق بکرێ یا خەرەفاون یا ناتێگەیشتون.

"یەکەم شەقاو لە پێش میللەتی عیراق لە ناوبردنی ئیستیعمارە.. ستالین ئەڵێ: ئیستا لای هەرکەس زانراوە تاوەکو ئیستعمار نەڕوخێ و بۆرجوازی قەومە مەزلومەکان وەرنەگێرڕێ و هەتا حکومەت نەکەوتە دەست گەلی هەژاری میلەتەکان سەربەستی ئەو قەومانە هەر بە خەیالیش دا نایێ.

"... ستالین ئەڵێ: دابەش کردنی تەنزیمی پرۆلیتاریا لە دەوڵەتێک بە گوێرەی قەومیەت دەبێتە سەبەبی تێکدانی یەکێتی تەبەقی لەبەر ئەوەی پێویستە پرۆلیتاریای هەمو قەومەکانی ئەو دەوڵەتە لە یەک مونەزەمە خۆیان کۆبکەنەوە، لە کۆمەڵێکی پرۆلیتاری گشتی کە قابیلی دابەش کردن نەبێ..."

لە نێوان ژین و حشع و ئازادیدا

بڵاوکراوەکانی حشع دەورێکی گرنگیان گێڕاوە لە بڵاوکردنەوەی هۆشیاری سیاسی و چینایەتی و نیشتمانیدا و، لە پەروەردە کردنی هەزاران کەس بە گیانی دوژمنایەتی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی و، خۆشەویستی یەکێتی سۆڤێتی و ئاشتی و پێشکەوتنخوازی و پەرستنی لینین و ستالین... سەدان کەسی راکێشاوەتە مەیدانی تێکۆشانی سیاسیەوە. بە دەیان کەس لە سەر ئەوەی یەکێ لەم بڵاوکراوانەی پێ گیراوە، گیراون و حوکمی قورس دراون.

پێ ئەچێ حشع لەو ماوەیەدا بەو بەرنامە نوێیە و بەو دروشمانەی بەرزی کردونەتەوە توانیبێتی ژمارەیەکی زۆر لە لاوانی تازەپێگەیشتوی کورد بە لای خۆیدا رابکێشێ و، بەو هێرشانەی کردویەتیە سەر کەسایەتیە ناسراوەکانی کورد و، بە بڵاو کردنەوەی هەواڵی گەندەڵیی لە دائیرەکانی حکومەت دا، هەرایەکی زۆری نابێتەوە.

لە سەر ئەوە (ژین) بە دەنگ هاتوە لە لایەکەوە ئامۆژگاری لاوانی کوردی کردوە کە خۆیان لەم کێشەیەوە نەگلێنن و، ئامۆژگاری کاربەدەستانی حیزب و رۆژنامەکەیان کردوە و، لە سەر کەسایەتیە ناسراوەکانی کوردی کردۆتەوە. ئەگەرچی ئێمە جگە لە ژمارەی پێنجەم دانەی ترمان لە بەر دەس دا نیە، بەڵام بە کاردانەوەی ژین دا هەندێ لە بابەتەکانی تێ ئەگەین.

×

ژین، ژ ٧٥٤ ی ١٧ ی ئاغستۆسی ١٩٤٤ لە ژێر سەرناوی (بۆ لاوە جگەرگۆشەکانمان) نوسیویّتی:

"رۆڵەکانم!

"هەموتان پیرەمێرد ئەناسن کە کوردە و ئامۆژگاری گۆڕیشی بە کوردیە و بۆ ئەوەیش نیە خۆی پێ بەرێتە پێشەوە و چشتێکی بێ بپچڕێ هەر ئەویشە کە

بەراستیەتی، ئەو پیرەمێردە هیوای بەرودوای بەلاوانی کوردە، تەنانەت لە ئەستەموڵ هاتەوە لە شەمەندوفەردا مەنزومەیەکی نوسیوە ئەڵێ: (ئومێدم وایە ئەم دەستەی کوڕانە مەشعەلێ هەڵکەن). بەڵێ دەستەی کۆن کە بە ئیستیلاحی کۆن (صنادید) یان پێ ئەڵێن کوردی خۆیان گرتوە ئیتر دەربەست نین. ماوەتە سەر ئێوە، ئێوەیش لە پێش هەمو چشتێک دا هەرچی ئەکەن ئەبێ بەچرای خوێندەواری بە رێ دا برۆن تا رێ گوم نەکەن، عیلم و فەن میلەتێک سەر دەخا، لە هەمو کارێک دا ئەبێ دو قوڵتان ببێ غایە و دەستور، مەرام و خەتی حەرەکەت، خوێن گەرمی لەشی پیاو ئەکا بە لیر و دومەڵ. وەکو پێم وتن بزانن چیمان بۆ چاکە و، چۆنمان دەست ئەکەوێ؟ عەیب نیە لە جیهاندیدەکانتان بپرسن. خۆ من ئەگەر عەقلیشم نەبێ تەحصیلێکی بەرزم هەیە کەوا ئەمانەی پێ دەنوسم و تەجروبەیشم هەیە کە لەم مەیدانەدا زیندان و حوکمی ئیعدامم دیوە.

"وەرن بزانم چیتان ئەوێ، ئەگەر مەعقولە منیش لە گەڵتان و، ئەگەر نارەوایە بۆ چ بە خۆڕایی ئەم هەمو لاوانەمان لە باڵی بدرێ، لە بیرتان چووەوە کە چەند لاوی نازدارتان لەکەی بەیاننامەچی‌یان پێوەنان و لە مەنفادا لە کەڵک کەوتن؟ بەڵێ کوڕانمان ئەبێ لە رێی نیشتمان دا نەبەزن بیشیان کوژن کونیان(!) نەچێ بەڵام مەعقول! و ئەساسەن ئەم نەوعە بەیاناتی دزیەتی‌یە بۆ مەردان عارە کامتان خۆتان بە عیلاقەدار ئەبینن وەرن یەکتری ببینین خوا ئاگای لێ بێ بۆ کارێک کە رێی تێ بچێ من دەرێغیم نیە و بەم پیریە بەگیرم بەڵام خوا هەڵناگرێ بە هیچ تیا بچن. من اگر کوشتە شوم بهری بکاری باری."

×

ژین، ژ ٧٧٣ ی ١ ی شوباتی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی (شێوەی مەردی) دا نوسیویێتی:

"سەرەتای ئیش هەمو یەکبونە ئەویش نابێ هەتا

"هەر برینێک کە لە دڵ دا هەیە سارێژی نەکەی

"لەم رۆژانەدا وەکو تەماشا ئەکەین هەندێ کەس لەڕوی ناکۆکیەکەوە کە لە بەینی ئەوان و مەئموری ئیدارەدا روی داوە کەوتونەتە بەندوباو و بەیاننامە بلاوکردنەوە کە بەشی زۆری بەشێوەیەک نوسراوە پیاو شەرم ئەکا بیانخوێنێتەوە چونکە سەراپا پڕە لە جنێو و قسەی ناشیرین کە پێویست نیە بە ناوی ئەهلی شارەکەمانەوە یا بە ناوی کوردەوە بلاوبکرێتەوە و بکەوێتە بەر چاوی دۆست و دوژمن و ئێمە کە نامانەوێ بە هیچ جۆرێک لایەنی هیچ لایەک بگرێن بەلام، یەکەم بە ناوی کوردەوە و دوەم، بە ناوی ئەهلی سلیمانیەوە وامان بە باش زانی کە لە نوسەرانی ئەم جۆرە بەیاننامانە بگەیەنین کە ئەو کارەی ئەوان ئەیکەن لە خراپە و ناو زڕان هیچ سودێکی نیە بۆ ئەو ولاتە کە بۆی ئەگرین و لەم بەیاننامانەدا ئەوەی لە هەمو ناشیرینتر بو بەدناو کردن و بە سوک ناوبردنی عەشیرەتێکی کوردە لە قینی یەکێ کە لەو عەشیرەتەیە، لامان وایە ئەم رێیە رێیەکی چەوتە تەنانەت لە دوژمنایەتیش دا ئەگەر گلەییتان لە مەئمورینی ئیدارەدا هەیە مەردانە بچنە لای و گلەیی خۆتانی لا بکەن ئەگەر ئەوەندەش بەخۆتانا راناپەرمون ئەتوانن بە ئاشکرا لە هەمو رێگایەکی قانونی و مەعقولەوە موراجەعەت و شکایەتی خۆتان بکەن ئەگینا بە بەیاننامەی وا ناشیرین نوسین و جنێو بەخوشک و ژن و دایکی خەڵق دان و بلاوکردنەوەی بەبێ ناونیشان لامان وایە شێوەی مەردانە و کوردانەی تیا نیە.

"ئیتر هیوامان وایە کە نەختێ بێنەوە سەر خۆتان، قین و دوژمنایەتی کوێرتان نەکا، لەمە زیاتر ئابڕوی ئەم ولات و قەومە بێچارەیە نەبرێت بۆ هەمو لایەک چاکتر و بە جێ ترە. دوا تکاشمان ئەمەیە هەمو کوردپەرست بن نەک ئەشخاس پەرست، یەکدڵ و یەکدەم دەست بدەینە دەست یەکتری و لەم وەقتە

تەنگوچەڵەمەیەدا خۆمان بە دوژمنایەتی شەخسی و شتی هیچ و پوچەوە خەریک نەکەین ئاگامان لەخۆمان بێت وا خەریکە ڕەنگی دوا ڕۆژمان ئەڕێژرێت، ئەوەندەش بزانن ئەم هەراو هوریایانە هەر لەبنەڕەتەوە تا ئێستا ئەوەندەی تۆزێ چاکەی کوردی تیا نیە.

محامی: شێخ ڕەوف شێخ مەحمود. محامی: ئیبراهیم ئەحمەد. محامی: فایەق هوشیار. محامی: مەجید یاوەر. بابا عەلی شێخ مەحمود. فایەق بێکەس. یەکتا بەگ.

×

ژین، ژ ٧٧٤ ی ١٧ ی شوباتی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی (گوێ ڕادێری) نوسیوێتی:

"ئێمە بەوە خۆمان بە بەختیار ئەزانین کە خدمەتی غەزەتەکەتان ئەکەین و غەزەتەکەش خدمەتی ئێوە دەکا. جارێ بەر لە هەمو شتێک خۆ هیچ نەبێ ئەڵێن کوردستان غەزەتەیەکی هەیە ئەم غەزەتەیەیش کە لە تارانەوە و لە سنەوە، لە کرماشانەوە، لە میسرەوە، لە شام و بێروتەوە، ستایشی وای بۆ دێت کە دڵ ڕون ئەکاتەوە. ڕەشید یاسەمی ئەڵێ چاو ڕون ئەکاتەوە. تاهیر هاشمی ئەڵێ گیان تازە ئەکاتەوە. پیرەمێردێک ئەم خزمەتەی گرتوەتە ئەستۆی خۆی بۆ جگەرگۆشە نازدارەکانی وازی لە هەمو جیهان هێناوە تا ئێستا لەسەر ئەمە سەد پەلی بە قەبرغەدا دراوە، کەوتوە و هەڵساوەتەوە، نەبەزیوە، دیارە دنیا بو بەڕێوەبردنی جگەرگۆشەکەیەتی و کە کەڵکی ئێلەکەیە، کەوابو ئێوەش گوێ ڕادێری بکەن.

"خوێندن ئینکار ناکرێ کە قەومێک سەردەخا، بەڵام (ئەخلاق) کردەوە لەپێش خوێندنەوەیە. زۆری وا هەیە خوێندەوارە موتەفەنینە بەڵام بە کردارێ هەموی لە کیس داوە. ئێستا من ئەم جارە لە گەڵ نەوجەوانانەکانمە چونکە هیوای زۆرم بەوانە و بارەها وتومە مەگەر ئەوان ئەم قەومە ڕزگار کەن، ئەوەل چارەیش ئەمەیە شان بدەنە بەر هەیکەلی زۆر و دەستدرێژی زۆردار و تەماعکار

بە مەنگەنەی عیلم و ئەدەب و راستەو راست، نەک بە پێچ و پەنا و لەژێر پەچەدا. خوا رەوای بینی وا رێگەناسانی حقوق و مەعریفەتتان کەوتوەتە ناو ئەتوانن لە رێیەکی مەشروعەوە حەقی خۆتان بپارێزن، بۆ ئەمەیش یەکدلی و یەک وجودی و نیشتمان پەروەری پێ ئەوێ، کە ئەم سێ سیغەتە ئەساسەن لە مەوالیدی سەلاسە پەسەندتر و بەکارترە. من ئەمەم لە ئێوە ئەوێ ئەگەر هیچی ترم لە ئێوە ویست مەم دەنێ."

ژین، ژ ۷۹۸ ی ۹ ی ئاغستۆسی ۱۹٤٥ لە ژێر سەرناوی (ئامۆژگاری بۆ لاوان) دا نوسیوێتی:

"لەکاروباری جیهانیدا بەراورد کراوە وا دەرکەوتوە رێ بە ئیش بردن بەتێگەیشتنێکە کەناویان ناوە (عەقلْ) هۆشیاری، عەقلێش دو نەوعە:

"یەکێکیان، ئەوەتە لە سروشت و دروستکردنی ئادەمیزاد مادەرزاد خوا بەتەبیعەت ئەیبەخشێ و بەو زەیرەکیە تێ دەگا. ئەمە عەقلی مەوهوبە.

"دوەمیان، لە گوزارشاتی جیهانیدا هەرچی بەراورد کرابێ کە چ رەنگێکی باشە و بەکارە ئەوەیان کردوە بە دەستور و، بەو رێیەدا رۆیون، رێیان لێ نەگۆڕاوە ئەمەیشە پێی ئەڵێن عەقلی مەکسوب.

"ئینجا هەرچی عەقلی خودادادە تیژپەڕە زۆر (هەڵە) ی تیایە. عەقلی بەراوردی کە تاقیکراوەتەوە زۆرتری جێی باوەڕە.

"جا بەم دەستورە زانراوە، لە ئیدارەی سیاسەت دا، لەهەر حکومەتێک دا، عەسکەر و تەلەبە تێکەلی بو بن، ئەو ئیدارەیە شێواوە و بەڵکو ئەو حکومەتە فەوتاوە! هێشتا لەبیرمان نەچۆتەوە سەڵتەنەتی عوسمانی کە ئەوروپای هێنابوە لەرزە لەم دواییەدا سیاسەتی عەسکەر و تەلەبەی مەکتەبی تێکەڵ بو. هەندێ تەلەبە رایانکرد چونە (پاریس) ناوی خۆیان نا (ژۆن تورک) و هەمیشە لەپەیجۆری

روخاندنی شەکلی ئیمپراتۆری بون تا روخاندیان و عەسکەریش (حەرەکەت ئۆردوسی) یان رێک خست و هاتن بەجارێ ئەو سەڵتەنەتەیان تێک دا و، نمونەی ئەمەیش بەحەرەکاتی عەسکەری لە عێراق دا روی دا و چەند ناودارانی بەقیمەتی وڵاتەکەمانی تیا لە ناو چو کە وێنەیان ئەمڕو نابێتەوە. خوا پاراستینی هاتینەوە قەوام.

"من بەتەجروبەی خۆم ئەمەم زانیوە کە هەرچی هەڵسێ و لەسیاسەت بدوێ ئەشێوێ هەمو کەسێ ئەیزانێ من بە نەفسی خۆم هەرچی ئارەزوی شەخسی بێ نیمە و تا ئێستا کە دواییمە لە عێراق دا چاوم لە موڵک و ماڵ و وەزیفە و مەوقیعی دیوانی نەبوە و نابێ، تەنها بۆ عیلم و تێگەیشتنی قەومەکەم هەوڵ ئەدەم و وەستا خۆڕاییم و دڵسۆزم کەس ناتوانێ بڵێ ئەوەی برد یا خواردی، کەواتە بەم ئامۆژگاریە دڵسۆزیەم باوەڕ بکەن و هەر کەسە لە نەزمێ لێ نەدا، وا لەیلەتوقەدری هیوای کوردەواری لە پێشەوە مەبنە کابرای کوردە و شوێن ئارەزوی ژنان مەکەون و گرِوگاڵ لەسیاسەت دا تێ هەڵ نەقوتێن و سەر لە کاربەدەستان نەشێوینن کەسێ بەیاننامەی بە دزیەوە فرِێ دا و پەچە بگرێتەوە ئەبێ چۆن ناوی بەپیاو بەرن؟"

×

ژین، ژ ٨٠٤ ی ٢٧ ی ئەیلولی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی (بۆ حیزبی شیوعی عیراق) دا نوسیویێتی:

"بەیاننامەیەکتان بە عەرەبی و کوردی نەشر کردبو عەرەبیەکەیانم دی..

"باشە و موبارەکە وا حیزبتان تەشکیل کردەوە و، ئیجتیهاد و باوەڕی ئێوە وایە کە ئەو مەسلەکە بۆ وەتەن و قەومیەتتان بە فائیدەیە و، ئەتوانن لەو بەرگەدا خۆتان بنوێنن. ئیجتیهاد و ئیعتیقاد لای هەموان موقەدەسە و، دوعای خێرتان بۆ دەکەم کە ببنە وەسیلەی سەربەرزی و رەهایی وڵاتتان و، دوعای پیران

گیرایه نەخوازەڵا پیرێکی هەشتا ساڵە کە زۆرتری حەیاتی خۆی لە خدمەتی وەتەنیا سەرف کردوە و زیندان و دەربەدەری و دەردی سەری دیوە، نەبەزیوە، بە قەڵەمێکی تیژ و مودەتێکی درێژ، لە هەمو غەزەتەکانی ئەستەموڵ و میسر و ولاتان دا، بە ناڵەی مەنزوم و شیعری وەتەنیەوە لە مەیدان دا بوە و، خاوەندی شینی شەهیدان و وەفدی کوردستانە و، بەتەنیا غەزەتەیەکتان بیست ساڵە بۆ دەردێنێ. ئەو پیرە رجاتان لێ دەکا لە رەهگوزاری مەساعیتان دا غەرەز و خۆخۆری مەکەنە کار، یەکتر مەشکێنن. تۆفیق وەهبی ئەو کەسەیە کە لە سلێمانی خۆی نایە پێناوی ئیدعای کوردی، مردو زندوبوەوە. جیاوکیش باوەڕ بەمن بکەن کوردە و کوردپەرستە ئیتر کەیفی خۆتانە."

×

ژین، ژ ٨١٣ ی ١٣ ی کانونی ئەوەلی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی (بۆ پارتی ئازادی عیراق) نوسیوێتی:

"ئێوە کۆمەڵێکتان بەناوی دەستەی ئازادی‌یەوە لە بەغدا رێک خستوە، ناوێکی خۆش و نیەتێکی پەسەندە! کە بۆ لە هەموی باشتر ئەمەیە دو میلەت لە مەڵبەندێک دا، دوبرا لەخانویەک دا، خوا یەکی خستون و شەیتان خەریکە بکەوێتە ناویان، ئێوە لەسەر یەکێتی و برایەتی پەیمانتان بەستوە و ئەم پیرەمێردەیش لەهەمو گەردش و ناکۆکی‌دا لەسەر ئەو ئارەزوە رۆیوە، بەمە زۆر دڵشاد و ئازادە. لە خوای ئەوێ تا سەربێ. ئەشیا پرس و راتان بەمن بوایە کە نەم ئەهێشت لەهەندێ چشتا بە سەهو بچن. بەڵێ تەنقید بەجێ‌یە بەڵام نەک بە نابەجێ‌یی. ئێوە لەمەوبەر ستایشی عیزەت ئەفەندی مودیری پێنجوینتان کرد بو کەچی ئەمجارە لە سەروگوێلاکی ئەدەن. ئەمە بۆ ئێوە ناشیرینە. من بە نەفسی خۆم عیزەت بە مودیرێکی زۆر بە خدمەت و کارئامەد ئەزانم و، ئێوە مەعروف جیاوکیش بە باش نازانن ئەوا من پێتان ئەڵێم و باوەڕیشم هەیە کە

باوەڕیشم پێ دەکەن چونکە لە ژێر ئەم قوبەیەدا ترس و پرسم لەکەس نیە و، لە هیچ خوانی یەغماییەک دا پارویەکم نەناوەتە دەم، پارەیەکیشم وەرنەگرتوە، هەمو ئیکرامێکم رەد کردۆتەوە و خدمەتی زۆریشم بوە، جا بەم سیفەتەوە ئەڵێم: پیاوی وەک جیاوک و موتەسەریفی وەک مەعروف بەگمان زۆر کەمە. بەڵێ باشە هیچ کەس ئەتوانێ بڵێ ئەم پیاوە بەرتیل وەرگرێ و؟ ئینکاری ئەکرێ لە دو مادەی میللیدا کەتێ هەڵچو لە کەوتن نەترسا و کوردایەتی خۆی دەرخست؟"

×

ژین، ژ ٨١٤ ی ٢٠ ی کانونی ئەوەلی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی: اغەزەتەی ئازادی) دا نوسیوێتی:

"لە نوسخەی بەروی ژین دا ئێمە کەمێ لە غەزەتەی ئازادی دوابوین و بەیانی مەمنونێتیمان لەوە کردبو کە رەهنمایی یەککەوتنی دو عونسور ئەکا. تەنقیدیش وەزیفەی مەتبوعاتە. تەنانەت غەزەتەکەی من، بۆی بلوێ کردەوەی کەچرەوی هەندێک کە ئەوی پێیان بێژراوە خوێی چێشتە، ئەدا بەرویانا، بەڵام نەک بە رەنگێک کە هەندێ درۆی وای تیابێ راستیەکانیش بخاتە گومانەوە. بەجیاوک ئەڵێن: کە هاتوە هیچی نەبوە، ئێستا تەداروکاتی ماڵی بە دە لۆری بارناکرێ. ئاخر جیاوکێ کە بەرتیل نەخوا و هیچ کەسێ نەتوانێ بڵێ ئەوەی لە فلان وەرگرت ئەشیا لە کوێ کۆ کاتەوە؟ ئەگەر من سێ ساڵە شێخ حەفسە، خوا لێی بەزیادکا، لێفەیەکی داومێ پێی ئەنوم، جیاوک ئەگەر بە نیسبەتی نفوسیەوە بەش بکرێ لێفەیەکی پێ نابرێ. ئەم پیاوە، پیاوە! خراپەی زۆری ئەوەیە لە هەمو کاتێک و شوێنێک دا نەڕاندویە وتویە کوردم. وا خوا لێرە دەربازی ئەکا ئەوسا ئەگەڕێن لەشوێنی."

"شێخ سەلام و پەڵ پیا دراوێکی تر جوابی خۆیان نوسیوەتەوە عەینەن بۆمان دەرج کردن.

"پاسوخی شێخ سەلام

"بۆ خاوەنی رۆژنامەی ژین

"لەم چەن رۆژانەدا گۆڤارێکی اسرِیا بەناوی (ئازادی) یەوە دەرچوە، بەشی زۆری جنێوە بۆ ئەشخاس، کە لە ئەخباری قەزای چوارتا دا بەشی منیش بە ئیمزای موستەعاری (شوان) ەوە نوسراوە و ئێمەیش ئەزانین با لە چ کونێکەوە دێ، پێویست بو کە ئەم پاسوخە بنوسمەوە و بەهۆی رۆژنامەکەتانەوە بەرچاوی خوێندەوارانی بەرێز بخرێ و بەڵکو شوان و هاورێکانیشی ببینن. ئیتر ژیان.

"شوان نوسیویەتی: اشێخ سەلام، مەئموری تەموین دەغلی دەرەجە ٢ و ٣ ی دابەش کرد بە سەر ئەهالی‌یەکەدا بەناوی دەرجە ١ تا ماوەی دزی بۆ چۆڵ بێ، بەلام ئیستیفادەشی لێ نەکرد چونکە نەقڵ کرا. ئێستە فەزڵەی گەنم کە بۆ دزی دابنابو ١٠٠ تەنە، نازانین حکومەت بۆ سوئالی لێ ناکا کە ئەم فەزڵەیە چی‌یە؟ا

"پاسوخ: ئەی خوێندەوارەکان تەماشا بفەرمون کە چەن غەرەزی شەخسی و درۆ و دەلەسەی بێ رێ و جێ و بێ مەنتیق لەم نوسینەدا هەیە. کاتبی وا زۆر عەیبە شوان بێ هەر ئەبێ کورِی باوکی خۆی بێ افردەوسی: پسر کە ندارد نیشان از پدر/ تو بیگانە خوان و مخوانش پسرا بەڵی ئەبێ اشوانا بۆ تەقەدوم نەچێ خۆی خەریکی کۆنەپەرستی و کۆنەفرۆشی بێ. کورِی خزمەتکاری پیاوێکی خائین بی! زۆر حەیفە کاغەز بۆ نوسینی ئەم جۆرە سەرف بکرێ. وا من بۆ ئێوە نوسینەکانی شوان تەحلیل ئەکەم. من مەئموری مەنتوجاتی شەهربازارِ بوم نەقل کرام لە سەر عەریزەی خۆم و موافەقەتی موتەسەریفی لیوا لە بەر ئەوە کە موستەخدەم بوم و خەدەماتی تەقاعودی سوتاوم سەوز ببێتەوە ئیعادەی خەدەماتم لە دائیرەی نفوس کردوە.

٢. گەنم لە لیواوە بۆ چوارتا رەوانە کراوە مەعلومە کە لە سەر دەرەجات بوە ئەگەر ١٠٠ تەن گەنمی دەرجە ١ زیاد بکات پێویستە ١٠٠ تەن گەنمی دەرەجە ٢ و ٣ کەم بکا.

٣. ١٠٠ تەن گەنم زۆرە باوەڕ مەکەن لە سوچی مەخزەنی چوارتادا شارابێتەوە کە جارێک موفەتیش و دوجار مودەقیق وەزنی مەخزەنیان کردبێ لە زەمانی منا کە ٨ مانگ بوە.

٤. هیچ وەقتێ موافیقی تەعلیمات من لە مەوجودی زیاد و کەمی دەرەجاتی گەندم مەسئول نەبوم چونکە مەئمور مەخزەن و معاونی مەئمور مەخزەن موستەقیل بوە خۆیان وەریان گرتوە و دابەشیان کردوە تەنها من معامەلاتی حسابیەم تەماشا کردوە و قیمەتەکەم بەسندوق گەیاندوە.

٥. ئەی ئەم میقدارە موهیمە قائیمقامی قەزا بەواریداتی فەزڵەی مەخزەن لە سجلی قەیدی کردبێت موحەقەق چاوی لێ نەپۆشیوە.

٦. ئەگەر تەماشای یەومیەی شەهر بازاڕ بکرێ هیچ وەقتێ ١٩٠ تەن گەندمی مەوجود نەبوە چ جای فەزلە.

٧. شوان ئەڵی: نازانم بۆچی لەم زیادە ناپرسێتەوە؟ منیش ئەڵێم: نازانم بۆچی؟ چونکە حەقیقەتەن لە ١٢٠٠ کەس زیادی نەپرسیەوە کە ئیستیحقاقی ٣ مانگی شەکر و کوتاڵیان بۆ وەرگیرا، وەکو ترێی بن گۆم رۆیی.

"برا کوردەکانم

"مەجەلەی ئازادی تازە پێ ئەگا. ئەمە ژمارە ٥ یەتی. تازە بنچینەی بۆ دائەنرێ ئەگەر بەم رەنگە غایە جوێن دان بێ، درۆودەلەسە نوسین بێ، نازانم ئەم ئەساسە لەسەر چی و ئەم بینایە لەچی ئەبێ؟

"لاوەکان! کوردەکان!

"لازمه مەجەلەکەتان بۆ ئازادی هەوڵ بدات. ڕێگەی پێشکەوتن و سەرکەوتن بدۆزێتەوە چرای روناکی هەڵکا. تاریکستانی شەوەزەنگ بەسەر میلەتی هەژاری کوردی داماودا نەهێنێ.

"قەومی کورد پیاوی خۆی ئەناسێ. تاریخی هەیە ئاشکرایە کێ خزمەتی کردوە کێ فیداکاری نواندوە کێ سنگی خۆی ناوە بە بەر گولەوە ون نەبوە.

"نازانم شوان لەو وەقتەدا لە کوێ بو؟ نوستبو ئەی کەرگەلە بزنی گوم بوبو ئەی....

"وەرن ڕێگەی ڕاست و پاک بدۆزنەوە. بەبێ سوچی تاوان درۆ و دەلەسە بۆ ئەمو ئەو نەنوسن. تو یەزدان خێرخواهی کورد بن. هەر کوردبن بۆ ژیانی کورد بژین.

"برا لاوەکانی حیزبی شیوعی! لە مەجەلەکەتان دا گەلێ بەتانوپۆی هەندێ ئەشخاس دا چوبون و ناو بەناو زۆر لە عەلەیهی کۆمەڵی هیوا — هیوی بون. مەوجودی ئەوانە لە ١٢٥٠ لە کوردستانی عێراق دا موتەجاویز بوە، لە حاڵێکا کە ١٢٥٠ کەس لە کوردەکانی عیراق جاسوس و خائین بن، جگە لە کوردی خاریج، تەنها شوان، پۆلا، جوتیار و، خێوی مجەلەی ئازادی خزمەتی میلەتی کوردی داماوی قوربەسەر ئەکا؟ ئەم ١٢٥٠ کەسە غەیری ئەوانەیە کە ئێوە لە مەجەلەکەتان دا جنێویان ئەدەنێ، روم نایە هیچ بە ئێوە بڵێم، بەزەییم بە ئێوە و کوردا دێتەوە. خوا چارەی هەردولا بکا ئەگینا بە ئێوە چارەی کورد و بەکورد چارەی ئێوە ناکرێ. یەزدانی پاک ئاگاداری هەردولا بێ. چونکە ئێوەش بێ گوناهن. خواردنی گوناهکاریەکە ئاخۆ بەرکێ ئەکەوێ زەمانی عیسا و موسا نییە. سەلام

"ئێمە ئەمجارە بەناوی مجەلەی ئازادییەوە ئەو حیزبەی کە دەنگی هەیە و رەنگی نیە، عالەم ئەزانێ حیزبێک بە جۆرێکی مەشروع و رێیەکی ڕاست

تەشەکول بکا لە حکومەت دا ناو و قەیدی ئەبێ. ئەم حیزبە خۆی دەرناخا لە پەناوە ئەم هەمو جنێوە بەم عالەمە ئەدا، گوایە بەم مەسلەکە ناهەموارەوە پێشەوایی قەومێک یا دو قەوم ئەکا. ئەگەر راست ئەکەن و ئینسانن بە ئاشکرا حیزب تەشکیل بکەن و پرۆغرامێک نەشر بکەن کە ئێمە ئەمەین و ئەمەمان ئەوێ، ئەوسا خەڵک تێ ئەفکرێ ئەگەر ئەمانە پیاوێکی بەناموس و ناسراوبن هەمو شوێنیان ئەکەون ئەگینا ئەمەیش بەدبەختی ئەو قەومەیە کە ئەمانە نەسەبی خویانی ئەدەنە پاڵ. ئێمە دوای هەرکەسێ کەوتین و گرتمانە کۆڵ ئەو ئاوزەنگی لێداین بۆ روتکردنەوەی خەڵکی بۆ خۆی! وا ئێمە کە چەند ساڵێکە راووروت و دار و فەلاقە و جەریمە و شەق و مادەمان نەماوە بۆچی بۆ واز لەخۆمان لێ ناییىنن، توخوا پێمان بڵێن بۆ کێی بکەین؟ بەڵێ ئەگەر خوا کردبێتیە عادەت پارچەیە لە خاکێک بەگیاندار و بێ گیانەوە بگوێزێتەوە ئیقلیمێکی تر و ژێر تابیعی دەوڵەتێکی تر، با ئێمەیش بەرێتە کێوی قاف ئەگینا تا لە عێراقا بین ئەبێ عەتابەی بەغداد بخوێنین و بانگمان (اللە اکبر) ی خودێ مەزنە لە کولەکەی تەڕدا ئەبێ."

ژین ئیتر باسی ئازادی نەنوسیوە، رەنگە پێیان وت بێ خۆی لێ بێ دەنگ بکا.

×

بەڵگەیەک لە بەر دەس دا نیە کە ئازادی چەند دانەی لێ چاپ کراوە و، چۆن و لە چەند جێ بڵاو کراوەتەوە. رۆژنامەی (القاعدە) لە ساڵانی ١٩٤٧ – ١٩٤٩ دا، وەکو حەنا بەتاتو لە کتێبەکەیدا خەملاندویەتی، ٣ هەزار دانەی لێ چاپ کراوە و، ژمارەیەکی زۆر لەوە زیاتر خوێندویانەتەوە. القاعدە لە سەرانسەری عیراق دا، هەروەها لە کوردستان دا، بڵاو کراوەتەوە. ئازادی کە هاوشانی القاعدە دەرچوە تەنیا بۆ کوردستان و بۆ خوێندەواری کورد بوە، لە بەر ئەوە

پێویستی نەکردوە بەو ژمارە زۆرەی رۆژنامەیەکی عەرەبی چاپ بکرێ، بەڵام بێگومان ئەمیش لە چاو رۆژنامە و گۆڤارە کوردیەکانی ئەو سەردەمەدا چەردەیەکی باشی لێ چاپ و بڵاو کراوەتەوە و بۆ خوێندنەوە دەستاو دەستی کردوە.

....

لە نیسانی ١٩٤٥ دا رێکخراوی (وحدة النضال) کە پێیان وابو بە گرتنی کۆنفرەنس و موئتەمەر و، دانانی پەیمانی نیشتمانی و پێڕەوی ناوخۆی حیزب، ئیتر داواکاریەکانیان هاتوّتە جێ و ناکۆکیەکانیان لە گەڵ حیزبەکەی فەهد بە لادا کەوتوە، نامەیان بۆ فەهد نارد و ئامادەیی خۆیان دەربڕی رێکخراوەکەی خۆیان هەڵبوەشێننەوە و بگەڕێنەوە ناو حیزب. فەهد وەری گرتنەوە. لقی کوردی (یەکێتی تێکۆشین) ئەیانویست بە جیا تێکەڵ بین و لە سەرکردایەتی حیزبەکەدا ئەمانیش نوێنەریان هەبێ، فەهد ئامادە نەبو داواکەیان قبوڵ بکا چونکە حیزبە ئەسڵیەکەیان خۆی هەڵوەشاندبوەوە، ئەمانیش لقی ئەو بون بە هەڵوەشاوە دا ئەنران. ئەندامەکانی لقی کوردی یەکێتی تێکۆشین ئامادە نەبون وەکو تاک بچنە ناو حشعەوە، رێکخراوێکی نوێیان بە ناوی حیزبی شیوعی کوردستانەوە دامەزران و دەستیان کرد بە بڵاوکردنەوەی ئۆرگانەکەیان بە ناوی (شۆڕش) ەوە.

×

ساڵی ١٩٤٦ کە گفتوگۆ بۆ دروستکردنی پارتی دیمۆکراتی کورد دەستی پێ کرد زۆری ئەندامانی حیزبی شیوعی کوردستان (شۆڕش) پاش ئەوەی حیزبەکەی خۆیان هەڵوەشاندەوە چونە ناو حیزبی شیوعی عیراقەوە. لە ناو ئەندامەکانی شۆڕش دا، خوێندەواری باش و رۆشنبیر و تێکۆشەری هۆشیار و ئازایان تێ دا بو، بەمەیش لقی کوردیی حشع بە هێزتر بو.

دوای گیرانی فەهد و هاوکارەکانی (١٩٤٧) ئەگەرچی لوجنەی مەرکەزی لە چەند ئەندامی نویٚ ڕیٚکخرایەوە، بەڵام هەر فەهد لە ژوری زیندانەوە سەرکردایەتی حیزب و چالاکیەکانی ئەکرد. تەنانەت هەندیٚ لە وتارە گرنگەکانی (القاعدە) یش هەر ئەو ئەینوسین.

بەڵام حشع دوای گیرانی رابەرەکەی توشی تەنگوچەڵەمەیەکی گەورە بو بو. حیزبەکە هەرچەند خۆی ڕیٚک ئەخستەوە کەچی هەر توشی لیٚدان و داپڵۆسینی پۆلیسی عیراقی ئەبو، یەک لە دوای یەک سەرکردەکانی ئەگیران، لەوانە شەریفی مەلا عوسمانی سکرتیٚری لقی کوردی.

دوای بڕانەوەی دوەمین جەنگی جیهانی، جەنگیٚکی تر دەستی پیٚ کرد، کە لە میٚژوی ناودەوڵەتان دا بە جەنگی سارد ناو ئەبریٚ. دنیا دابەش بو بە سەر دو ئۆردوگای ناکۆک دا: ئۆردوگای سەرمایەداری یان وەکو پیٚیان ئەوت بلۆکی ئیمپریالیستی بە سەرۆکایەتی وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا و، ئۆردوگای سۆسیالیستی یا وەکو پیٚیان ئەوت بلۆکی کۆمۆنیستی بە سەرۆکایەتی یەکیٚتی سۆڤیٚت. حیزبی شیوعی عیراق، وەکو بەشیٚ لە ئەرکی ئینتەرناسیۆنالیستی (واجیبی ئومەمی) خۆی، پشتیوانی لە یەکیٚتی سۆڤیٚت و دژایەتی بلۆکی ئیمپریالیستی، کرد بو بە فرمانی سەرەکی خۆی. ئەوەیش لە هەمو رۆژنامە و بڵاوکراوەکانیدا رەنگی ئەدایەوە.

عیراق کە بە ناو هاوپەیمانی بریتانیا و، بە راستی لە پاشکۆیدا بو، ڕیٚگەی بە چالاکی شیوعی نەئەدا. بە پیٚی قانونی عیراقی بیروباوەڕی کۆمۆنیزم و چالاکی کۆمۆنیستی قەدەغە بو. هەر کەس بەم توهمەیە بگیرایە سزا ئەدرا.

"ذیل قانون العقوبات البغدادی الرقم ٥١ لسنة ١٩٣٨

"المادة الاولی: یعاقب بالاشغال الشاقة او الحبس مدة لاتزید علی سبع سنین او بالغرامة او بهما کل من حبذ او روج باحدی وسائل النشر المنصوص علیها

فى المادة ٧٨ من هذا القانون ايا من المذاهب الاشتراكية البلشفية (الشيوعية) والفوضوية والاباحية وما يماثلها التى ترمى الى تغيير نظام الحكم والمبادئ والاوضاع السياسية للهيئة الاجتماعية المصونة بالقانون الاساسى."

×

ساڵی ١٩٤٨ لە بەغداد و لە هەندێ لە شارەکانی عیراق دا جوڵانەوەیەکی نارەزایی فراوان سەری هەڵ دا، بە تایبەتی دوای ئەوەی نیازی وەزارەتەکەی سالح جەبر سەبارەت بە بەستنی پەیمانێکی نوێ لە گەڵ بریتانیا دەرکەوت. لە مانگی کانونی دووەمەوە خۆپیشاندانی گەورە و فراوان دەستی پێ کرد. هەمو حیزب و رێکخراوە نیشتمانی‌یەکان، لە وانە پارتی دیموکراتی کورد، بەشدار بون. خۆپیشاندەران داوای ئازادی سیاسی و چاکردنی گوزەرانی چینە هەژارەکانیان ئەکرد، دژی بەستنی پەیمانی عیراقی - بریتانی پۆرتسماوس بون. حیزبی شیوعی دەورێکی گرنگی هەبو لە سازدان و رێکخستن و رابەری خۆپیشاندانەکان دا. سالح جەبر، سەروەزیرانی عیراق، هەوڵی‌دا بە رێگەی توندوتیژی جوڵانەوەکە دابمرکێنێتەوە و، کۆتایی بە شەپۆلی خۆپیشاندان بهێنێ. لە زۆر شوێن پێکادان لە نێوان خۆپیشاندەران و پۆلیس دا قەوما. چەند کەسێ کوژران. ئەگەرچی لایەنگرانی حیزبە کۆنەپارێزەکان لە خۆپیشاندان کشانەوە بەڵام وەسبە (وثبة)، وەکو حیزبی شیوعی ناوی نا بو، کۆتایی نەهات. روخانی وەزارەتی سالح جەبر بوبو بە داواکاری‌یەکی گشتی. بۆ هێمنکردنەوەی نارازی‌یەکان و ئارامکردنەوی هەلومەرجی سیاسی عیراق، عەبدولئیلاه وەصی عەرشی عیراقی، سالح جەبری لێ خست و، سەید محەمەد ئەل صەدری راسپارد وەزارەتێکی نوێ پێک بهێنێ.

(تێبینی، بروانە:

١. پۆستەی کوردەواری، گەلاوێژ، ژ ٣، مارتی ١٩٤٨. ل ١٣ — ٢٣.

٢. د. کەمال مەزهەر ئەحمەد، دەربارەی ڕاپەڕینە گەورەکەی کانونی دووەمی ١٩٤٨ و شوێنی گەلی کورد تێیدا،کتێبی:چەند لاپەڕەیەک لە مێژووی گەلی کورد، بەشی یەکەم، بەغداد ١٩٨٥. ل ١٩٩ - ٢٢٥)

وەزارەتی نویٚ بواری رەخسان بۆ هەندیٚ ئازادی گشتی. رێگە درا بە چەند رۆژنامە و گۆڤاری سیاسی دەربچن، لە ناو ئەوانەدا گۆڤاری عەرەبی – کوردی (نزار). هەندیٚ لە گیراوەکان بەر دران و، هەندیٚ لە حیزبە سیاسی عیراقیەکان مۆڵەتی کاریان پیٚ درا. هەڵبژاردنی گشتی بۆ مەجلیسی نواب کرا. ژمارەیەکی کەم لە نوێنەرانی موعارەزە دەرچون.

ئەم بار و دۆخە زۆری نەخایاند، وەزارەتێکی تازە پێک هات. بە بیانوی شەڕی فەلەستینەوە، ئەوەی وەزارەتی پێشو، لە ئەنجامی وەسبەی کانون دا، دابوی بە خەڵک وەزارەتی نویٚ بە زیادەوە لیٚی وەرگرتنەوە. ئیجازەی قانونی لە حیزبەکان سەندەوە، زیاتر لە ١٠ رۆژنامە و گۆڤاری داخست لە ناو ئەوانەدا نزار و گەلاوێژ، بە سەدان چالاکی سیاسی گرت و حەواڵەی دادگای عورفی کردن. بە سەختی لە رێکخراوەکانی حیزبی شیوعی دا. هەندیٚ لە سەرکردە و ئەندامەکانی پارتی دیمۆکراتی کوردیش بەر ئەم پەلامارە کەوتن.

چوارەمین کۆمیتەی ناوەندی (ئابی ١٩٤٧ – تشرینی یەکەمی ١٩٤٨) کە فەهد پێکی هێنابوەوە و، نافیع یونس (لە دایکبوی ١٩٢٤ ی هەولێر و پارێزەر و ئەندامی پێشوی شۆڕش) یەکیٚ لە ئەندامە چالاکەکانی بو، زۆری نەخایاند بەر لێدان کەوت و گیرا. حشع جەزرەبەیەکی سەختی خوارد. زۆری رێکخراوە نهێنیەکانی گیران. چاپخانەکەی ئاشکرا بو. رۆژنامەکانی لە دەرچون کەوتن.

کۆمیتەیەکی ناوەندی کە دوای ئەو دامەزرا (تشرینی یەکەمی ١٩٤٨ – حوزەیرانی ١٩٤٩) عەزیز ئەل حاج رێبەریی ئەکرد و، چەند ئەندامێکی کوردی تیٚدا بو لەوانە: هاشم عەبدوڵا ئەربیلی، رەفیق تۆفیق چالاک، مەهدی حەمید،

حەمید عوسمان، ئەم کۆمیتەیەش گیرا. هەندێکیان بەرگەی ئەشکەنجەیان نەگرت، نەک هەر نهێنیەکانی حیزبیان هەمو درکاند، بەڵکو بونە هاوکاری پۆلیس بۆ راونانی شیوعیەکان و ئەندامانی حیزبەکانی تر.

فەهد و هاورێکانی بە تاوانی (ریبەرایەتی حیزب لە ناو زیندانەوە) درانەوە بە دادگا. لە شوباتی ١٩٤٩ دا فەهد و زەکی بەسیم و حسێن محەمەد ئەل شبیبی حوکمی ئیعدام دران و، بەیانیی ١٤ و ١٥ ی شوبات هەر سێکیان بە دوای یەک دا لە ٣ مەیدانی گشتی بەغداد، فەهد لە ساحەی مەتحەف لە کەرخ و، زەکی بەسیم لە بابەلشەرقی و حسێن شبیبی لە بابەلموعەزەم هەڵواسران.

پاشماوەکانی حشع ئەوەی بەر دەستی پۆلیس نەکەوت بو پەرش و بڵاو بون. ناوەندێکیان نەمابو کۆیان بکاتەوە. هەندێکیان وازیان هێنا بو. هەندێکیان چونە دەرەوەی عیراق و، ئەوانەی درێژەیان بە کاری نهێنی دا بوبون بە چەند رێکخراوێکی جیاواز، هەر یەکەیان بە جیا کاری ئەکرد.

لەو بارە نالەبارەدا بەهادین نوری (باسم، لە دایکبوی ١٩٢٧ ی گوندی تەکیەی قەرەداخی سلێمانی)، کە بەرپرسی ناوچەی سلێمانی بو، کاروباری هەمو حیزبی گرتە دەست و، سەر لە نوێ رێکی خستەوە (حوزەیرانی ١٩٤٩ — نیسانی ١٩٥٣). ئەوە یەکەم جار بو کوردێک سکرتاریەتی حیزبی شیوعی بگرێتە دەس. حشع داوودەزگای چاپی نەما بو، ژ ١ ی ساڵی ٨ ی شوباتی ١٩٥٠ ی (القاعدە) کە زمانی حیزبەکەیان بو بە دەسخەت نوسیوە. دواتر کە تایپ و رۆنیۆیان پەیدا کردوە، ئەوسا بە رۆنیۆ چاپیان کردوە.

لە بڵاوکراوە کوردیەکانی ئەم قۆناغە بەیانێکمان لە بەردەس دایە کە لە ٢١ ی ئابی ١٩٥١ دا لە چاپخانەی قاعدە دەرچوە بە ناونیشانی (یەکگرە ئەی جەماهیری میللەت بۆ تێکۆشان زدی پیلانی یەکگرتنی عیراق و ئوردون، وە لە پێناوی

روخاندنی حکومەتی نوری سەعید و دەرکردنی ئیستیعمارچیەکان لە ولآتەکەمان، وە لە پێناوی ئاسایش و نان و سەربەستی و ئازادیدا).

بە پێی ژ ۲۲ ی ساڵی ۱۰ ی کۆتایی ئابی ۱۹۵۲ ی (القاعدە) لە ئابی هەمان ساڵ دا ئازادی کەوتۆتەوە دەرچون.

ژ ٤ ی ساڵی ۸ ی سەرەتای تشرینی دووەمی ۱۹۵۲ی ئازادی سەردەمی باسم ۶ لاپەڕەی فولسکابە بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. لە سەروی ناوەکەدا هەمان ئامانج و دروشمی ژ ۵ ی تشرینی سانی ۱۹٤۵ دوبارە کراوەتەوە.

لە ناوچەوان و لاجانگی چەپی رۆژنامەکەدا دروشمەکانی ئەو رۆژگارەی حشع نوسراوە:

"ئەی جەماهیری میللەتەکەمان یەک بگرە لە جەبهەیەکی نیشتمانی دا لە رێگەی:

ئاسایش. روخاندنی حوکمی دیکتاتۆری. بەتاڵکردنەوەی پەیمانی ۹۳۰ وە دەرچونی لەشکری ئینگلیزەکان. گۆڕکردنی مەشروعی دیفاع کردن لە رۆژهەلآتی ناوەڕاست وە ضدی کردنی ولآتەکەمان بە بناوانێکی جەنگی بۆ ئیستعماریەکان. بەتاڵکردنەوەی ئیمتیازاتی شەریکەتە ئیستعماریەکان وە دەست بەسەرداگرتنی مومتەلەکات و تەئمیم کردنیان. بەردانی سەربەستیە دیموکراتیەکان و بەردانی حەپسە ئازادیخوازەکان. زۆرکردنی ئیشوکار بۆ بێئیشەکان و دابەشکردنی زەویوزاری ئەمیری و دەرەبەگ و مەلاکە گەورەکان بەسەر فەلاحەکاندا. حەلکردنی موشکیلەی توتن لە شیمال دا.

"بژی تێکۆشان و برایەتی کورد و عەرەب لەپێناوی ئازادکردنی عیراق و حەقی تەقریری مەصیری کوردا". [*]

بابەتی سەرەکی ئەم ژمارەیە بریتی‌یە لە: "چەند بڕیارێکی لوجنەی فەرعی کوردی حیزبی شیوعی عیراق کە لە کۆبونەوەی مانگی تشرینی یەکەمی ۱۹ دا دەری‌کردوە"

"لوجنەی فەرعی کوردی حیزبی شیوعی عیراق، لە مانگی تشرینی یەکەمی ۹۵۲ دا کۆبوەوە وە ئەندامێکی لوجنەی مەرکەزی حیزبیش، کە لە لایەن لوجنەی مەرکەزی‌یەوە نێررا بو، ئیشتیراکی کۆبونەوەکەی کرد، وە باسی ئەم نوقتانە کرا کە لە جەدوەلی ئیشوکاری کۆبونەوەکەدا هاتوە وە گفتوگۆیان لە سەر کرا، ئەوانیش ئەم نوقتانەی خوارەوەن:

١. نیشاتی فەرع لە تێکۆشاندا لەپێناوی ئاسایش دا. ٢. نیشاتی حیزبی لەناو هەمو بەشێکی جەماهیردا، کرێکارانی شەریکەی نەوتی کەرکوک و هەمو کرێکارانی تر، فەلاحەکان، ناو قوتابیەکان، موسەقەفەکان، کاسب و صەنعەتکار و بازرگانە بچوکەکان، عەسکەرەکان، ئافرەتەکان...هتد. ٣. نیشات و پێکهێنانی ئیشوکار لە تێکۆشاندا زدی ئینعیزالییەت. ٤. مەسئەلەی فەلاحەکان و دەرسکردنی مەشاکیلیان، نیشات لەناویان دا، مەوقیف و شیعارات بەرامبەریان. ٥. موشکیلەی کادر و هەندێ مەشاکیلی تری تەنزیمی. ٦. نیشات دەربارەی مونەزەماتە دیموکراتیە غەیرە حیزبیەکان (گەنجان، قوتابیان، کرێکاران...هتد) ٧. مەسئەلەی کوردی و مەوقیفی حیزب دەربارەی ئەو مەسئەلەیە. ٨. مەوقیفی حیزب دەربارەی پاشماوەی پارتیەکان، وە دەربارەی تەیاراتی ئینتیهازی. ٩. نیشاتی ئەمریکاییەکان و نۆکەرەکانیان لەپێناوی مەشروعی سەربەخۆیی کوردستان، وە مەوقیفی حیزب دەربارەی ئەوە. ١٠. موشکیلەی توتن و ئینحیصار. ١١. مەسئەلەی بڵاوکردنەوە و تەرجومە بە زوبانی کوردی و تورکی و غەیری ئەمانە" .

ته ی جماهیری میللەتەکەمان بە لە بگرلە جبهە یەکی نیشتمانیدا لە رێگە ی ئاسایش ـ رووخاندنی حوکمی دکتاتوری ـ بە تالکردنەوە ی پەیمانی ۳۰ ی ئەر دەر چوونی لەشکری ئینگلیزەکان ـ گورکردنی مشروعی دفاکردن لە رووژهەلاتی ناوەڕاست و ندی کردنی وولاتەکەمان بە بنکەیەکی جەنگی بۆ ئستعمارەکان ـ بە تالکردنەوە ی ئمتیازاتی شریکە ئستعمارەکان وەدەست

ئازادی

نیشتمانیکی آزاد و میللەتیکی بە ختیار

زوبانی حزبی شیوعی عراق ـ لقی کورد ـ

ژمارە ی ٤ ـ سالی شەشەم

سەرەتای تشرینی دووەمی ١٩٥٢ ـ نرخی (٢٠) فلس

بە سەر داگرتنی مەملکەتو تأمیم کردنیان ـ بەر دانی سەر بەستی دیموکراتیەکان و بەردانی حەبسە سیاسیە آزادیخوازەکان ـ زوور کردنی أیشو کار بۆ بی أیشەکان و دابەشکردنی زەوی و زاری أمیریو دەرەبەگو مەلاکان بە سەر فلاحەکاندا ـ هەلگرتنی هەموو ی قورتی لە شەلیدا ..

(بژی تیکۆشانو برایەتی کورد و عرەب بە رەوی آزادکردنی عراقو هەلدانی ئالای سەربەرزی کوردا) .

چەند بریاریکی لجنە ی فرعی کورد ی حزبی شیوعی عراق

کە لە کۆبوونەوە ی مانگی تشرینی یەکەمی ١٩٥٢ دا دە رچووە

لجنە ی فرعی کورد ی حزبی شیوعی عراق لە مانگی تشرینی یەکەمی ١٩٥٢ دا کۆبوویەوە ... کە لە لایەن لجنە ی مرکزیەوە ... ئشتراکی کۆبوونەوەکە ی کرد ، وە باسی لەم نقطانە کرا کە لە جەدوەلی ئیشدا ... هاتووە ... ئەم قرارانە ی خوارەوەی دەرکرد :

١ ـ نشاطی فرع لە تیکۆشاندا لە پیناوی آسایشدا .

٢ ـ نشاطی حزبی لە ناو هەموو بەشیکی جماهیردا ، کریکارانی شریکە ی نەوتی کرکوکو هەروەها کریکارانی تر ، فلاحەکان ، ناو قوتابیەکان ، مثقفەکان ، کاسبو صنعتکارو بازرگانە بچووکەکان ، عسکرەکان ، آفرەتەکان ... هتد .

٣ ـ نشاطو پیلە مبدائی أیشوکار لە تیکۆشاندا ... .

٤ ـ مەسەلە ی فلاحەکانو ... نشاط لە ناویاندا ... .

٥ ـ مەسەلە ی ... تری تنظیمی

٦ ـ نشاط دەربارە ی منظمە دیموکراتیە غیرە حزبیەکان (کەنجان ، قوتابیان ، کریکاران ، ... هتد) .

٧ ـ مەسەلە ی کورد بو موقفی حزب دەربارە ی ئەو مەسەلەیە .

٨ ـ موقفی حزب دەربارە ی پاشماوە ی پارتیەکان ، وە دەربارە ی تیارانی ئنتهازی .

٩ ـ نشاطی أمریکایەکانو ترکەکانیان لە پیناوی مشروعی سەربەخوی کوردستان ، وە موقفی حزب دەربارە ی ئەوە .

١٠ ـ مەسەلە ی نووسینو ئنتشار .

١١ ـ مەسەلە ی بلاوکردنەوەو ترجمە بە زوبانی کورد بو تورکیو ... .

وە هەروەها باسی جبهە ی نیشتمانیو ستراتیجی حزبو تاکتیکی کرا لەم قوناغەدا . وە لجنە ئەم بریارانە ی خوارەوە ی دەرکرد .

یەکەم ـ دەربارە ی نشاط لە پیناوی آسایشدا

لە کاتی بلاوبوونەوەی ... نزیکەی ... متطماتە کنی حزبیەکان ... (کرکوک ، هەولیر ، سلیمانی ...) ... واویان ... دفاع کردن لە سەر آسایش ... لە پیناوی آسایشدا ... وە أعضایەکی زوورکەم کراوەتەوە ... ژمارە ی ... (منظمة) ... مجلسی آسایشی دنیا ... آسایش لە ... نشاط لە پیناوی ... تیکۆشانی ... آسایش ... هەولیر ... لە سلیمانی ... کرکوک ... هەولیر ... بە لام هە رچی هەولیر ... لە ناو شارەکە دا یە ... .

"حەوتەم، مەسئەلەی کوردی و مەوقیفی حیزب دەربارەی ئەم مەسئەلەیە:

"حیزب ئیعتیراف ئەکات بە حەقی تەقریری مەصیر، بە حەقی جیابونەوەوە، بۆ میللەتی کورد کە ئەمە حەقێکی تەبیعی‌یە بۆ میللەتی کورد کە قەومیەتێکی برایانە پێک ئەهێنێت، لە تێکۆشان دا زدی ئیستیعمار، لە پێناوی ئاسایش و سەربەخۆیی و دیمۆکراتیەت دا. بەڵام حیزبەکەمان ئەبینێت کە حەقی تەقریری مەصیر بە حەقی جیابونەوەوە، بە میللەتی کورد نادرێت وە هەرگیز جێبەجێ ناکرێت تەنیا لە ژێر سایەی حوکمی چینی کرێکاران دا نەبێت. جا مەوقیفی حیزبەکەمان بەرامبەر مەسئەلەی کوردی ئیستا بەمجۆرەیە: ئیعتیراف کردن بە بێ چەنوچون بە حەقی تەقریری مەصیر، بە حەقی جیابونەوەوە، بۆ میللەتی کورد، وە تێکۆشان لەم وەختەی ئیستادا بۆ بە هێزکردنی گیانی برایەتی و یەکێتی لە تێکۆشان دا لە بەینی میللەتی کورد و عەرەب و هەمو قەومیەتە پچوکەکانی تر لە نیشتمانەکەمان دا، بۆ تێکۆشانێکی یەکگرتو لە زدی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی عیراق لە عەرەب و کوردەکان و غەیری ئەوان، لە رێگەی ئاسایش و سەربەخۆیی و دیمۆکراتیەت دا وە لە رێگەی خوڵقاندنی ئەو زروفەدا کە میللەتی کورد حەقی تەقریری مەصیری خۆی تیا وەرئەگرێت، بە حەقی جیابونەوەوە.

"وە حیزبەکەمان بێ وچان تێ ئەکۆشێت لە زدی هەمو بیروباوەڕێک یا هەمو مەشروعێک کە نیازی سەربەخۆیی کوردستانە، لەم رۆژەدا لە ژێر سایەی سەیتەرەتی ئیستعماردا، وە حیزبەکەمان ئەم جۆرە بیروباوەڕە بە شتێک دائەنێت کە لە زدی مەصڵەحەتی میللەتی کورد و هەمو عیراقیە بەشەرەفەکانە. وە هەر ئیتسعیمارە ئەمریکیەکانن کە ئاوی ئەم بیروباوەڕە ئەدەن لەپێناوی ئامانجە پەرە پێسەندنەکانی خۆیاندا، وە بۆ پچڕینی کوردستانی عێراق لە ژێر چنگی ئیستیعماری ئینگلیزی وە بۆ ئەوەی ئیحتیکاراتی ئەمریکی دەست بکێشێت بەسەر نەوتە زۆەکەی کوردستانی عیراقدا. وە بۆرجوازیەکان و هەندێک لە دەرەبەگە

کوردەکان، ئەمانەش لایەنگری سەربەخۆیی کوردستان ئەکەن وە ئیشی له پێناودا ئەکەن لەژێر سایەی سەیتەرەتی ئیستیعماردا، ئەمانە دوای ئامانجی چینایەتی و شەخسی خۆیان کەوتون بۆ چەوسانەندنەوە، وە ئەمانە تەنیا سەربەخۆییان بۆ خۆیان ئەوێت، نەک بۆ میلەتی کورد، نەک بۆ کرێکار و فەلاح و جەماهیری کورد.

هەشتەم، مەوقیفی حیزب دەربارەی پاشماوەی جەماعەتی پارتەکان و دەربارەی تەیاراتی ئینتیهازی:

کۆمەڵی (پارتی دیموکراتی کورد) بو بەچەند بەشێکەوە، وە پاشماوەکانی لەرابوردو زیاتر له جەماهیر دور کەوتونەتەوە، وە ئەمەش ئەو دوارۆژە بو کە بۆ پارتی دیمۆکراتی کورد دانرابو، کە نەتیجەیەکی حەتمی رەوشتی سیاسیی و ئینتیهازیانەی بو وە لە بەر سفەتی تەخریبی سەرکردەکەی بو (سەرکردەی حەمزە عەبدولا). وە هەمو عەناسرە بەشەرەفەکانی قەواعیدی پارتی دیموکراتی کورد بە رەوشتی سەرکردەکەی خۆیان زانی جا بۆیە بەجیٚیان هێشت و رەوشتی ئینتیهازی و تەخریبیيان بە جێ هێشت. وە لێرەدا هەندێک عەناسیری ئینتیهازی هەیە له گەورەکانی پارت دەستبەرداری تاقمەکەی (حەمزە) بون نەک لە دڵسۆزیەکی راستەوە بەڵکو لە بەر دەرکەوتنی ئینتیهازیەت و خیانەتی حەمزە وە لە بەر ئەوەی کە جەماهیر بەتاقمەکەی حەمزەو ئەوانەی لە گەڵین هەڵناخەڵەتێن.

حزبەکەمان لە زدی ئەو ئینتیهازی و جاسوسانە ئەوەستێت، ئەوانەی کە لە گەورکانی (پارت) بون وەکو حەمزە عەبدولا و عەونی یوسف، وەلە زدی مناوەراتەکانیان ئەوەستێت بۆخوڵقاندنی ئیتیسالات بە جەماهیرەوە وە بۆ هەڵخەڵەتاندنی هیچ ئینسانێکی کوردو بە شەرەف، وە لە عەینی وەقتا حیزبەکەمان دەستی یارمەتی درێژ ئەکات بۆ هەمو ئەو نیشتمانپەروەر و دیموکراتیە بەشەرەفانەی کە لە رابردودا لە (پارت) دا بون وە بە تەواوی بەجێیان

هێشتوه یا ئەوانەی ئێستاش لە پاشماوەکانی جەماعەتی پارتن، بانگیان ئەکات کە زیاتر دوربکەونەوە لە جاسوسەکان و بڵاوکەرەوەی بیروباوەڕی شوڤینی، وە بۆ یەکگرتن لەگەڵ شیوعی و هەمو تێکۆشەرەکاندا زدی ئیستیعمار لە جەبهەیەکی نیشتمانیدا لەپێناوی ئاسایش و داخوازیەکانی میللەتەکەماندا.

نۆهەم، نەشاتی ئەمریکیەکان و نۆکەرەکانیان لە پێناوی مەشروعی سەربەخۆیی کوردستان، وە مەوقیفی حیزب دەربارەی ئەوە:

لە سەرەوە دەرمان خست کە ئیستیعماری ئەمریکی - بەنیازی پەرە پێ سەندنی دەستەڵاتی - لەگەڵ هەندێک لە دەرەبەگ و بۆرجوازیە کوردەکان بیروباوەڕی "سەربەخۆیی کوردستان" ئاو ئەدەن و ئیشی لە پێناودا ئەکەن لە ژێر سایەی سەیتەرەتی ئیستیعمارا وە ئەم "سەربەخۆییەش" ئەگەر پێک هات ئیستیعماری ئەمریکی پێمان ئەبەخشێت کە ئەیەوێت ئیستیعماری ئینگلیزی شەریکی دەربکا لە هەمو شوێنێکدا - لەکوردستانی عراقیشدا - وە ئەیەوێت جێگەی ئەو بگرێتەوە. وەبە شێوەیەکی تایبەتی هەندێک لەدەرەبەگەکان گورجوگۆڵی ئەنوێنن بە دوای ئەو نیازەدا (وەکو شێخ باباعەلی کوڕی شێخ مەحمود) ئەوانەی کە ئەیانەوێ ببن بە گەورەی حکومەتێکی کوردی لە دەرەبەگەکان لەژێر چاودێری ئیستیعماری ئەمریکیدا، بۆ ئەوەی بتوانن پارێزگاری مەسڵەحەتی خۆیان بکەن وە زەویوزار و سەروەت و سامانی خۆیان زیاتر بکەن. حیزبەکەمان زۆر بەتوندی تێ ئەکۆشێت لە زدی ئەم پیلانە کە سەری نەگرتوە و سەر ناگرێت لەلایەکەوە لەبەر بەربەرەکانی میلەتی کورد وە لەلایەکی تریشەوە لەبەر ناکۆکی بەینی ئیستیعماریەکانی ئینگلیز و ئەمریکا وە پێویستە تەقدیرێکی راستی ئەم مناوەراتانە بکرێت، نە بە کەمکردنەوەی خطورەتیان وە نەبە موبالەغە پێ کردنیان.

"................

باسم له کانونی یەکەمی ۱۹۵۲ دا (میثاق) ێکی نوێی هێنا بوه ئاراوه و، له ئازاری ۱۹۵۳ دا حیزب کرد بوی به بەرنامەی خۆی. لەم بەڵگەیەدا که به (میثاق باسم) ناوی دەرکرد ئاڵوگۆڕی بنەڕەتی له میساقەکەی فەهد و بیروبۆچونەکانی دا کرا بو، لەوانە: له باتی "نیزامێکی دیموکراتی" ی میساقی فەهد دامەزراندنی "جمهوریەتێکی شەعبی دیموکراتی نوێنەرەوەی ویستی کرێکاران و جوتیاران و جەماوەری گەل" کرابوه ئامانجی سەرەکی. "هەڵوەشاندنەوەی پەیماننامه ئیستیعماریەکان" و "سەندنەوەی ئیمتیازات له کۆمپانیه ئیستیعماریەکان" و "دەسبەسەراگرتنی زەوی و زاری دەرەبەگەکان و ئەرزەکانی ئەمیری و دابەشکردنی به سەر جوتیاران دا" له مادەکانی تری میساقی باسم بون.

سەبارەت به مافی نەتەوەیی گەلی کوردیش، که له (میثاق فهد) ا وەکو کەمایەتیەکی له بابەتی ئاسوری و یەزیدی باسی کرا بو، مافی نەتەوەیی کوردی سەلماندبو له سەر بنچینەی داننان به مافی ئازادی بڕیاردانی چارەنوس، به مافی جیابونەوەیەوه له عیراق.

ئەم ئاڵوگۆڕانه ناکۆکیەکانی ناو حیزبەکەیان تەقاندەوه. چەند پارچەیەکی لێ جیا بووەوه. ساڵی ۱۹۵۳ جەمال حەیدەری رێکخراوێکی شیوعی پێکەوه نا به قسەی خۆیان بۆ دەرهێنان (انتشال) ی حشع لەو هەلومەرجەی تیێ کەوت بو، به زمانی عەرەبی (رایه الشغیله) و به زمانی کوردی (رێگا) ی دەرکرد. عەبدولرەحیم شەریف که (حزب الوحده الشیوعیه) ی هەبو ئەویش (النضال) ی دەر ئەکرد. ئەم ۳ رێکخراوه هێرشی توندوتیژیان ئەکردە سەر یەکتری و، توهمەتی جۆراوجۆریان ئەدایه پاڵ یەکتری.

×

پۆلیس ئەم کۆمیتەی ناوەندییەیشی هەڵتەکاند. باسم و زۆری هاوڕێکانی گیران. کەریم ئەحمەد انیسانی ۱۹۵۳ — حوزەیرانی ۱۹۵۵) ماوەیەک کارەکانی

گرتە دەست، بەڵام لە زیندانەوە حەمید عوسمان ئاڕاستەی ئەکرد، کە حەمید لە زیندان هەڵات بو بە سکرتێری حیزب (حوزەیرانی ١٩٥٤ – حوزەیرانی ١٩٥٥). بەیانەکانی بە ناوی خۆیەوە بە ئاشکرا ئیمزا ئەکرد.

حشع لەم قۆناغەدا کەوتەوە چالاکی‌یەکی فراوان. جگە لە ڕێکخستنی حیزبی، ڕێکخراوەکانی گەنجان و جوتیارانی ژیاندەوە و، ئۆرگان و بەیان و بڵاوکراوەکانیان پەرەی سەند.

ژ ٢ ی ساڵی ١٠ ی نیهایەتی مارتی ١٩٥٤ای ئازادی کە بە تایپ و ڕۆنیو چاپ کراوە لە سەر ناوی ڕۆژنامەکەدا نوسیوێتی: (نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار) و لە ژێر ناوەکەیشی‌دا نوسیوێتی: (زمانی حزبی شیوعی عراق – لقی کورد. نرخی ٢٠ فلسە)

لاپەڕەی یەکەمی دو ستونە. ستونی ڕاستی وتارێکە لە ژێر سەردێڕی: (روی راستی حزبە شیوعیەکەمان) و ستونی چەپی لە ژێر سەردێڕی: (سڵاوی لوجنەی فەرعی کوردی بۆ لوجنەی مەکەزی حیزبەکەمان، بە بۆنەی یادی بیست ساڵەی دامەزراندنی حیزبە شیوعیەکەمان)

لەم ژمارەیەدا وتارێکی درێژی تی‌ٚدایە بە قەڵەمی (م) بە ناونیشانی (حیزبەکەمان و مەسئەلەی کورد) بۆ تێگەیشتن لە بیروبۆچونی حشع سەبارەت بە مەسەلەی کورد و هەڵوێستی لە ڕێکخراوە سیاسی‌یە کوردی‌یەکان خوێندنەوەی ئەم وتارە پێویستە:

"لێ وردبونەوەیەک لە سەر ڕۆشنایی بیروباوەڕی مارکسیەتی لینینی، بە چاکی بۆمان ڕون دەکاتەوە کە مەسئەلەی کورد وەک هەموو مەسئەلەیەکی تری کۆمەڵایەتی، ئەگەر بونی، وەک بوە، پێگەیشتن و بڕانەوەیشی هەیە. هەر بۆیەش دەبینین لە ماوەی سەدەیەک دا (قەرن) چەند گۆڕینێکی گەورەی بەسەر هاتوە.

نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار

ئازادی

ڕۆژنامەی حزبی شیوعی عێراق ـ لقی کورد ـ ... ١٠ ...

ژمارە ٢ ـ ساڵی ١٠ ـ ... ١٩٥٤

مێژووی ڕاستی حزبە شیوعیەکەمان

• • • • • • • •

دامەزراندنی حزبە شیوعیەکەی عێراقی کەمان ... [illegible]

حزبێکی شیوعی ... ساڵی ١٩٣٤ ... [illegible]

[illegible]

ـ بڕوانە لاپەڕە ـ ٤ ـ

سڵاوی لیژنەی ناوچەی کوردی

بۆ لیژنەی مەرکەزی حزبەکەمان، بە بۆنەی بیستەمین ساڵی دامەزراندنی حزبە شیوعیەکەمان

• • • • • • • • • • • • • • • •

... لە لیژنەی مەرکەزی ... [illegible]

بە ڕاستی ... ساڵی ١٩٣٤ ... [illegible]

[illegible]

ـ بڕوانە لاپەڕە ـ ٣ ـ

"مەسئەلەی کورد کەوتە رو بەشێوەی (مەسئەلەیەکی قەومی) بە پێگەیشتنی بۆرجوازیەتی کورد شان بە شانی بۆرجوازیەتی تورک لە کاتێکدا کە کوردەکان، ئەو بەشانەی نەبێ کە لە ژێر دەستەلاتی ئێران و روسیای قەیسەریدا بون، هەمو لە کوردستانی عوسمانیا لە ژیانێکی دەرەبەگی ژێر سایەی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی دەرەبەگیدا ئەژیان، بێ بەش لە هەمو جۆرە ئاوات و هەقێکی قەومی، بە چاوێکی تا بڵێی سوک و بێ نرخ، وەک میللەتە ژێر دەستەکانی تر، لە لایەن عوسمانیەکانەوە تەماشایان ئەکرا، بەم پێیە مەسئەلەی کوردیش لەو سەردەمەدا، یانی پێش شۆڕشە مەزنەکەی ئۆکتۆبەر، بەشێک بو لە جوڵانەوەی دیموکراتی لە دنیادا، یانی بەسترا بوەوە بە سەرکەوتنی بە سەر ئیمپراتۆریەتە دەرەبەگیەکەی عوسمانیدا... هەر بۆیەش جوڵانەوەی حیزبی بۆرجوازی بۆرجوازیەتی تورک (اتحاد وترقی) لەو سەردەمەدا ئەیویست وڵات بەپێی دەستورێکی دیموکراتی برِوات بەرِێگاوە و، سنورێ بۆ دەستەڵاتی دەرەبەگی دابنرێت، لایەنگر و یارمەتی هەمو میللەتە ژێر دەستەکانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی بۆ خۆی وەرگرت بو، هەروەها کوردەکانیش لە شوێنیان ئەرِۆیشتن بە سەرکردەیەتی بەدرخانیەکان، بۆئەوەی ئەنجامی ئەو تێکۆشانە تێکرِاییە لە حوکمی ستەمکارانەی سوڵتان و دەرەبەگیەوە بۆ دەستورێکی دیموکراتیانە، چەند حقوقێکی قەومی‌یان چنگ بکەوێ بۆ کوردستان تێکرِا لەژێر سایەی مەرکەزی. بەڵام خیانەتی حیزبی (اتحاد وترقی) حوکم و دەستەڵاتی کەوتە دەست، وە بەجێ نەهێنانی بەڵێن و پەیمانەکانی کە بەو میللەتانەی دابو، ئەمانە بونە هۆی برِوا نەمان بە تێکۆشانی تێکرِایی، وە هەمو یەکێک لەو میللەتانە بۆ خۆی کەوتە تێکۆشانیش کەوتنە دانانی کۆمەڵە و رێکخستنی جوڵانەوە ئەمجارە بۆ (لامەرکەزی بۆ کوردستان تێکرِا) وە گەلی میللەتی عەرەبیش لایەنگری و عەتفی دەرئەبرِی بەرامبەر حقوق و ئاواتەکانیان، وەبەچەند راپەرِین و شۆرِشێک هەڵسان،

بەتایبەتی لەکوردستانی تورکیا، بەڵام بێ هێزی سەرکردەییان کە لە بێ هێزی بۆرجوازیەتی کوردەوە هاتبو نەیان ئەتوانی سەرکەوتنی تەواو جێبەجێ بکەن، بەم رەنگە جولانەوە دەوامی کرد تا شەڕی یەکەم (سەفەربەلک).

"بەڵام مەسئەلەی کورد شێوەی (مەسئەلەیەکی بەینی دەوڵەتانی) وەرگرت، لەکاتی شەڕ و لە دوای شەڕەکە، بە تایبەتی پاش سەرکەوتنی شۆڕشە مەزنەکەی ئۆکتۆبەر، ئەو شۆڕشە گەورەیەی دەستەڵاتی سەرمایەدار و دەرەبەگەکانی گۆڕبەگۆڕ کرد، وە چینی کرێکار و فەلاحە هەژارەکانی خستە سەر حوکم بە سەرکردەی حیزبە شیوعیە مەزنەکەیان وە دەوڵەتی یەکێتی شورەوی دامەزراند، دوای ئەوە دەوڵەتە ئیستعماریەکان، بەتایبەتی بەریتانیا و فەرەنسا و ئیتالیا و ئەمەریکا، پاش سەرکەوتنیان لە شەڕ، بەپێی پیلانەکەی (پەیمانی سایکس بیکۆ) ئیمپراتۆریەتی عوسمانی‌یان بە سەر خۆیاندا دابەش کرد، وە هەستیان بەوە کرد کە گەورەترین دوشمن و خەتەر بۆ سەر مەصلەحەتی ئیستعماریان بونی یەکێتی شورەوی‌یە لە نزیک ئەم ناوچەیە، بۆیە کوردستانیان بە ناوچەیەکی گرنگ و ئەهمیەت کەوتە بەرچاو تا بیکەن بە بنکەو بناوانی شەر بۆ دەستدرێژکردن و هەڵکوتانە سەر دەوڵەتی کرێکارو فەلاح و گەورەترین پشتیوانی بەسۆزی ملیۆنەها رەنج خوراوانی دنیا، یەکێتی شورەوی. پیلانە پیسەکەی (سیڤەر) کە خەریک بوون کوردستانی مەزن پێک بێنێ و بریاریشیان بە (سەربەخۆیی کوردستان) دا ئەم نیازە شوم و بۆگەنەی ئیستعماریەکانی زۆر چاک بە دەرخست. بەڵام ئەوەندەی پێ نەچوو ئەم پیلانە لە موئتەمەری (لۆزان) گۆڕ کرا، پاش ئەوەی یەکێتی شورەویش بەربەرەکانی کرد.

* * *

"گەورەترین گۆڕانێ کە بەسەر ئەم مەسئەلەیەدا هات ئەوەبوو کە دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر و بڕانەوەی شەڕی یەکەم، مەسئەلەی کورد بەو شێوەیەی باسمان کرد لە جەوهەرو رەنگدا گۆڕرا.

"جاری ئەو مەسئەلەیە، وەک هەموو جولانەوەیەکی قەومی (نیشتمانی) تر، ئەبووایە لەژێر سایەی نیزامی دیموکراتی بۆرجوازیا چار بکرێ پێش شۆڕشی ئۆکتۆبەر، بەلام دوای ئەو شۆڕشە ئەم مەسئەلەیە، مەسئەلەی کورد، بوو بە بەشێک لە جولانەوەو مەسئەلەی سەرکەوتنی ئیشتراکیەت ، سەرکەوتنی دکتاتۆربەتی کرێکاران، ئەمرو دیموکراتی میللی، یانی مەسئەلەی قەومی لە هیچ ولاتێک لە بنچینەوە بە پوختی چار ناکرێ لەژێر سایەی دیموکراتی بۆرجوازی و دەسەلاتی ئەوانا، بەلکو لەژێر سایەو دەستەلاتی دکتاتۆریەتی کرێکاران و حوکمی دیموکراتی میللیدا چار ئەکرێ. ئەمە روویەکی مەسەلەکەیە، رووی ئەساسی و جەوهەریەتی. رووەکەی تری ئەوەیە دوای بڕانەوەی شەڕی یەکەم بەو رەنگەی کە بووە، بەپێی ئەو سنورە ئیستعماریانەی دوای شەڕ لەم ناوچەیەدا نەخش کرا، کوردستانی عوسمانیش کرا بە چەند بەشێکەوە بەشێکی کەوتە سەر عێراق و بەشێکی سەر سوریا و بەشی گەورەی لە تورکیا مایەوە، بەم رەنگە ژیانی میللەتی کورد دوای دابەشکردنی بەسەر ئەو ولاتانەدا، بەسترایەوە بە ژیانی میللەتانی ئەو شوێنانەوە، ژیانی سیاسی و ئابوری و کۆمەلایەتی... هتد. و تەنیا ئەو بەشە بچوکەی کەلە روسیای قەیسەری بوو، ئەنجامی شۆڕشی ئۆکتۆبەر بە تەواوی ئازاد بوو وە هەموو هەقێکی قەومی خۆی وەرگرت، یانی مەسئەلەی لە بنەرەتەوە چارکرا. بەشەکانی تری میللەتی کورد لە کوردستانی تورکیا و ئێران و عێراق و سوریا هەمیشە لە ژیانێکی پڕ لە چەوسانەوەو بەشخوراوی و کەساسیدا ژیاون و ئەژین، شان بەشانی میللەتە بەشخوراوە چەوساوەکانی ئەم ولاتانە، لەژێر چەپۆکی حوکمو دەستەلاتی ئیستعمارو دەرەبەگیو کۆنەپەرستی، ئەمە بێجگە لەوە

که له حقوقی قەومی تایبەتی خۆیان بێ بەشن، ئەنجامی ئەو سیاسەتە ئیستعماریە جیاوازیکاری که تۆزی دڵی قەومێکی گەورە رائەگرێ لەسەر حسابی قەومە بچوکەکان، بۆئەوەی گیانی دووبەرەکیو شۆڤینی‌یان لەناوا بەهێز بکات، وە قەومە گەورەکان بە دوژمنی قەومە بچوکەکان بداتە قەڵەم. لەبەرئەوە مەسئەلەی هەر بەشێک لەو بەشانەی میللەتی کورد بەسترایەوە بە مەسئەلەی گشتی میللەتانی ئەو وڵاتانەوە، بە مەسئەلەی نیشتمانی ئەو شوێنانە، مەسئەلەی ئەو میللەتانەی لە گەڵیاندا بەژیانێکی تیکراری ئەژین. چونکه ئەم وڵاتانە لەبەرئەوەی ژێر دەستن یا نیوە ژێر دەستی ئیستعمارن مەسئەلەی نیشتمانی‌یان چار ناکرێت بەتەواوی، بە ئازادبوونی یەکجاری، تا لەدەست ئیستعمارو کۆنەپەرستی رزگاریان نەبێ، بەجیا بوونەوەی تەواو لە جمکرگای ئیستعماری عالەمیو دامەزراندنی حوکمی دیموکراتی میللی... بەم رەنگە بۆمان ساغ بوەوە که چۆن مەسئەلەی کورد لە رەنگ و جەوهەردا گۆڕرا. جولانەوە بەناوەی (کوردستانی مەزن) بەشتێکی بێ کەڵک بۆ گەلی کورد چونکه جولانەوەی هەر وڵاتێک لەم وڵاتانە تورکیا و ئیچران و عێراق و سوریا شێوەی تایبەتی خۆی وەرگرت، بەپێی وەزعو گۆڕین و پێشکەوتنی خۆی، بەپێی ئامانجو داخوازیەکانیان لەم قۆناغە تاریخیەی ئێستایاندا.

×

"ئەگەر لەگۆشەی مەصلەحەتی رەنج خوراوانی میللەتی کوردەوە لە عێراق تەماشای ئەم مەسئەلەیە بکرایە ئەبوایە لە زۆر دەمێکەوە ئالای تێکۆشانی تیکڕایی شۆڕشگێڕی بەرز بکرایەتەوە لەناو گەلی میللەتی کوردا. بەڵام (هەموو سڕ لە ژێر سەری ئەم بەلامەدایە) بۆرجوازیەت که (نیشتمان پەروەری لەبازار فێر ئەبێ - ستالین) هەرچاوی لە مەصڵەحەتی تەسکی خۆیەتی بەدیمان لە کوردستانی عێراقیش تاقم و کۆمەڵە شۆفینیەکان - دوربینی چاوی بۆرجوازیەتی تازە پێگەیشتووی کورد - که سەرکردەیەتی جولانەوەی قەومی کوردسان ئەکرد لە

شمال هەر بەچاوی کۆن تەماشای مەسئەلەی کوردی‌یان ئەکرد. وەک بلبل حاشا وەک قەل، عاشقی شتێک بوون ناوی (کوردستانی مەزن) بوو، نەک میللەتی کورد. ئەو ئاوازە ناشرینەی کە لە هەندێ ناوچەی ئیستعماری‌یەوە بە تایبەتی ئەمەریکا، بەرز ئەبووەوە. ئەگەرچی سەرکردەیەتی وەختی جولانەوە لە کوردەواری عێراق بەدەست ئەم تاقم و کۆمەڵە شۆفینیانەوە بوو. بەلام سەرکردایەتی تاریخی جولانەوەی نیشتمانی هەموو میللەتی عێراق تێکڕا کەوتبووە سەر ئەستۆی چینی کرێکاری عێراق، دوای شۆڕشە مەزنەکەی ئۆکتۆبەر. هەر بۆیەش حزبەکەمان، حزبی شیوعی عێراق، لە ساڵی ١٩٣٤ دا لەناوجەرگەی جوولانەوەی کرێکارو میللەتا هاتە روو، ئەو حزبەی شەرەفی بەرزی دانان و بەخێوکردن و پێگەیاندنی ئەگەڕێتەوە سەر دانەر و پاسەوانی بەرزی هاوڕێ (فهد) ی نەمر، رۆڵەی نەبەزو سەرکردەی قارەمانی میلەتی عێراق. ئەو حزبەی ئێستا ئێمە ٣١ی ئەم مانگە یادی بیست ساڵ تێپەڕبوونی ئەکەین بەسەر عومری پڕ لە تێکۆشان و خۆبەختکردنیا لەپێناوی مەصلەحەتی میللەتەکەمانا.

"بەڵێ بەم رەنگە رەشەبای مەینەت لەم تاقم و کۆمەڵە شۆڤینیانەی هەڵکرد، وەزعی ناوەوە و دەرەوەی عێراق دەستی کرد بە گۆڕین، بە پێگەیشتنو پەرەسەندنی حزبەکەمان، بە تایبەتی لە ساڵی ٣٤ - ٤٤ وە دەرکردنی میساقی نیشتمانی حزب کە مەوقفی خۆی لەو کاتەدا بە چاکی و روونی دەرئەخات بەرامبەر مەسئەلەی کورد... لەلایەکەوە هێرشە بێ رەزاکانی حزبو هاوڕێ فەهد بۆسەر تاقمو کۆمەڵو بیروباوەڕی شۆڤینی و کۆنە پەرستی، لەلایەکی تریشەوە بەزینی بیروباوەڕی نازیو ،،،ستیو سەرکەوتنی بیرو باوەڕو هێزی دیموکراتی و ئیشتراکیەت، ئەمانە تێکڕا کارێکی گەورەیان کردە سەر جولانەوەی لەماڵ وە وردە وردە رەنگی دیموکراتی نیشتمانی وەرئەگرت، بەتایبەتی دوای ئەوەی کە حزبەکەمان توانی رەگی خۆی داکوتی لەناو میللەتی کوردا. جا بەرامبەر بە

جولانەوەو پەرەسەرەندنی دەستەلاتی حزبەکەمان، بەرامبەر خۆشەویسبوونی حزبەکەمان لەلایەن گەلی کوردەوە، تاقمو کۆمەڵە شۆفینیەکان نەیانتوانی لەوە زیاتر لەسەر شێوەی کۆن بڕۆن بۆهەڵخەڵەتاندنی میللەت: تاقمەکەی (هیوا)ی کۆنەپەرست و شۆفینی لەژێر چەکوششە کرێکاریەکەی هاوڕێ فەهدا بوو بەچەند کەرتێکەوە چونکە ئەمانە حزبی هیوا بوون نەک حزبی ئیشکردن _فهد. وە ئەوەندەیان پێ نەچوو وەک ئامۆزاکانیان کە تاقمی خۆیبوون_ استقلال) بوون ئاش بەتاڵیان لێکردو خۆیان داتەکاند. هەندێکی تریش هەر لە پاشماوەی ئەم تاقم و کۆمەڵانە، وەک تاقمەکەی (میللەت) لە ناوچەی هەولێر کەوتنە گەڕ، ئەم کۆنە ئینتهازیانەی لە دەوری خۆی هەڵاتووی دەستی هاوڕێ فهد بوون، ئەمانە لقێکی کوردیان پێکەوە نابو بۆ تاقمی (وحدة النضال) بەخۆیان و زمانی پیسیان یەکێتی تێکۆشین کەوتنە بەربەرەکانی حزبەکەمان. ئابەم جۆرە شۆڤینی و ئینتهازی‌یەک کەوتن. (تەیری گول عاشق بەداری زەقنەبوتە) ئەمجا ئەمانە بەناوی شیوعیەت کەوتنە ڕێگا گۆڕین لە میللەتی کورد. بەڵام ئەوەندەی نەخایاند هەتا ئەم تاقمەش بە ڕەحمەت چوو لە دەوری ٤٤ — ٤٥ ەوە حزبە قارەمانەکەمان نەئەبووە حزبێکی خۆشەویست و سەرکردە و جەماهیری لەناو میللەتی کوردا ئەگەر ئەم تاقم و کۆمەڵە شۆڤینی و ئینتهازی‌یانەی بەو دەردە نەبردایە. چەند بەشێکیان لەمانە پەشیمانیەکی زۆریان دەربڕی لەو کردەوە ناهەمواریانەی کردبویان دەربارەی حزبە شیوعیەکەمان و جووڵانەوەی نیشتمانی لە عێراقدا، بەڵام هەیهات، چونکە "تۆبەی گورگ مەرگە" ئێستاش هەر ئەوانەی کە ئەمڕۆ بەرێوەبەری (رایە الشغیلە) ی ئینتیهازین، بەناوی حزبی شیوعی عێراقیەوە، هەر ئەوەندەی پێ نەچو ئەمانە لە حزب هەڵگەڕانەوە و تاقمێکی تریان رێکخست بەناوی حزبی شیوعی لە کوردستانی عێراقدا، زمانە پیس و ناپاکەکەیان لەهاوڕێ فهد و حزب خستە کار، وە دەستیان کرد بە بڵاوکردنەوەی گیانی دووبەرەکی و

جیاجیایی لەناو حیزب و جولانەوەی نیشتمانیا. کۆنە شۆڤینیەکانی وەک عەونی یوسف و عەلی کاکەخانی دەرەبەگ و ئەحمەدی حەمەدئەمین ئاغاش... هتد کۆمەڵێکیان پێکەوەنا بەناوی کۆمەڵی رزگاری. بەم رەنگە بە شۆڕش و رزگاری ئەیانویست ولاتی عێراق ئازاد بکەن! بەلام عەرەب گوتویەتی (ئەگەر قەلەرەشکە رێگا پیشاندەری میللەتێ بێ هەر کەلاوەیان پیشان ئەدات) ئەمانیش وەک تاقمەکانی تر لەبن چەکوش و هێرشی حزبەکەمانا و هاورێ فهد روخان و کۆڵیان داو کەوتنە پەشیمان بونەوە و تۆبەکاری! پاش ئەوەی کە میللەتی کورد لێیان ئەسڵەمیەوە وە بە دەست (ئەو ریز تێکدەرە و گێرەشێوێن کەرانەی ناو میللەتی کورد، گەلی کورد کەوتبوە بەینی حانە و مانە!! فەهد. تا قەسابخانەکەی (گاورباغی) و قارەمانێتی و رێکوپێکی کرێکارانی نەوت بەسەرکردەیەتی حزبە شیوعیەکەمان یەکجاری هەڵی تەکاندن. بەشێکیش لە شۆڤینیەکانی رزگاری پاش ئەوەی تاقمەکەی شۆرش یەکتریان بەردا و دوای حزب کەوتن، دەرکردنی هەمزە عەبدوڵلای کۆنە جاسوسیان لە ئێران بەهەل زانی، هاتن لەگەڵیا تاقمێکیان پێکەوەنا بەناوی (پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق) وە بەناوی جوولانەوەی دیموکراتی ئێران کەسێکیان بەدرۆ دەلەسە خستە شوێن خۆیان تا لەم ساڵانی دوایيەدا ئینسانە بەشەرەف و هەڵخەڵەتاوەکان راستی جاسوسیەتی هەمزە عەبدوڵڵایان بۆ دەرکەوت، ئیتر وازیان لێ هێنا و کەوتنە فەزح کردنی خۆی و تاقمەکەی کە دەرەبەگەکانن، وە خۆیان وا پیشان ئەدەن کە لەماوەی جەبهەی نیشتمانیدا چیان لەتواناداهەبێ ئیش بکەن.

×

"چاو پیاخشانێکی وا کورت بەسەر گۆڕینی مەسئەلەی کورد بەسەر دەوری حزبە شیوعیەکەمانا، بەپێی ساغکردنەوەی ئەم مەسئەلەیە لەسەر رۆشنایی مارکسیەتی - لینینی، تێمان ئەگەیەنێ کە: مەسئەلەی کورد بەشێکە لە

مەسئەلەی گشتی نیشتمانی لەعێراقدا، مەسئەلەی بونی ئیستیعمار و شەریکاتە ئیحتیکاریەکانی لەولاتمانا، مەسئەلەی مانەوەی پاشماوەی دەرەبەگی و ژیانی دیلێتی گەلی فەلاحەکان، مەسئەلەی ژێردەستی و دواکەوتنمان، لەبەرئەوە نابێ بیر لەهیچ چارکردنێک بکرێت وە نەچارەش ئەکرێ تەنیا بە ئازادکردنی ولاتمان نەبێ لەژێر دەستەلاتی ئابوری و سیاسی و عەسکەری ئیستیعمار، لەگەڵ گۆڕکردنی حوکمی کۆنەپەرستی و پاشماوەی دەرەبەگی، بەچارکردنی مەسئەلەی فەلاح و دانانی حوکمی دیموکراتی میللی و جیابوونەوەی تەواومان لە لەشکرگای شەڕ و ئیستیعمار و فاشیستی، لەگەڵ چوونە پاڵ لەشکرگای ئاسایش و دیموکراتی و ئیشتراکیەت، بەسەرکردەی یەکێتی شورەوی مەزن. جا ئەو سایە بە چارکردنی ئەم مەسئەلانە، کە مەسئەلەی کوردیش یەکێکە لێیان، مەسئەلەی کورد چار ئەکرێ لە بنەڕەتەوە، وە ئەبێ لە گۆشەی مەصلەحەتی رەنجکێشەکانی میللەتی کوردەوە تەماشای چارکردنی بکرێت.

"میللەتی روسیای قەیسەری و چین بە تەجروبەی تایبەتی خۆیان بۆیان دەرکەوت هەژاری و کەساسی‌یان لەوەوە نەبوو کە بە سەر یەکەوە بە ژیانێکی تێکڕایی ئەژیان، بەڵکو لەوەوە بو کە حوکم و دەستەلات بە دەست خۆیان نەبوو، بە دەست ئیستیعمار و چینە خوێن مژەکانەوە بوو. ئەوەتا ئیستا هەموویان تێکڕا بەسەریەکەوە ئەژین وە ولاتی یەکێتی شورەوی و چین یان کردوە بە (بەهەشتی بەختیاری).

"گەلی میللەتی کوردیش پاش ئەوەی زۆر تاڵ و سوێری چەشت وە بەتەجروبەی تایبەتی خۆی لە ژیانا بۆی دەرکەوتوە هەر جولانەوەیەک لە ژێر سەرکردەیەتی حیزبی شیوعی عێراقدا نەبێ کارەسات و مەینەتی نەبێ هیچی تری بۆ ناهێنێتە دی، بۆیە رۆژ بەرۆژ چاکتر و زۆرتر، بە بڕوایەکی قایمەوە، لە دەوری ئالا بەرزەکەی (فهد) کۆئەبێتەوە پڕ بەدەم هاوار ئەکەن: بژی برایەتی کورد و عەرەب و هەموو گەلی عێراق لە زدی ئیستیعمارو کۆنەپەرستی.

"حیزبە شیوعیەکەمان و گەلی میللەتی کورد لەم رۆژە بەرز و پیرۆزەدا، رۆژی ٣١ ی مارت، لەو کاتەدا کە یادی بیست ساڵ تێپەڕبون ئەکەن بە سەر عومری حیزبە قارەمانەکەمانا، حیزبەکەمان بە سەربەرزی و شانازیەکی بێ هاوتاوە پیرۆزبایی لەگەلی میللەتەکەمان ئەکات، وە داوا لە رۆڵە تێکۆشەرەکانی میللەتی کورد ئەکات زیاتر دەستی یەکێتی و برایانە بخەنە ناو دەستی هەمو میللەتی عیراقەوە، بۆ تێکۆشانی بێ وچان لە رێگای ئازادکردنی وڵات و سەربەخۆیی نیشتمانی و ئاسایش و سەربەستیە دیموکراتیەکان دا.

"هەر بژی یادی بیست ساڵەی دامەزراندنی حیزبە قارەمانەکەمان

"بەرزی و نەمردن بۆ سەرکردە و قارەمانەکانی حیزب فەهد و حازم و صارم"(ئازادی، ژمارە ٢ ساڵی ١٠ نیهایەتی مارتی ١٩٥٤)

×

حشع جگە لە ئازادی چەند بڵاو کراوەیەکی تری بە کوردی بۆ کرێکاران، جوتیاران، قوتابیان، سەرباز و ئەفسەرانی جەیش، دەرکردوە. لە مارتی ١٩٥٤ دا شیوعیە کوردەکان چەند پەخشەی تریان دەرکردوە، لەوانە:

ایەکێتی فەلاح) بۆ ئاسایش و زەوی و زار و ئازادی کە ژ ٢ ی هبن ١ ی لە مارتی ١٩٥٤ دا بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. ئەمە زمانی (کۆمەڵی ئازادکردنی فلاح) بوە. لە تەنیشت ناوەکەیەوە نوسراوە: (ئەی گەلی فەلاحەکان تێ بکۆشن بۆ: دامەزراندن و بە هێزکردنی کۆمەڵەکەمان کۆمەڵی ئازادکردنی فلاح. دابەشکردنی زەویوزاری ئەمیری بە سەر فەلاحەکانا. کەمکردنەوەی ملکانە. زیادکردنی کرێ و موچەی رەنجبەر و هەمو ئیشکەرانی لادێ. تەحدید نەکردنی شوێن و جێگای چاندنی توتن. یاخی بون لە سەرانە و بێگار بۆ دەرەبەگە خوێنمژەکان و حکومەتی خایەن.) سەروتاری ئەم ژمارەیە (کەس لە پرێ ... نابێتە کوڕێ)

یەکێتی فەلاح

بۆ ئاسایش و زەوی و زار و ئازادی

سالی یەکەم – ژمارەی ٢ – مارتی ١٩٥٤

ئەی کۆلی فەلاحەکانی کوردستان بۆ

داخوازانە بۆ بە هێز کردنی کۆمەڵەکەمان، گرنگە

دابەش کردنی زەوی و زار، لە بەرە بە سەر فەلاحەکانا

نەگونجا . زیاد کردنی کرێی مووچەی رەنجبەر و ئەستووی لابردنی

لادێ . تحدید کە کردنی شوێن و بێگاری چاندنی توتن . ماڵی بوون

لە سەرانە و بێگار بۆ دەرەبەگ بوون و نەکو حکومەتی خاوەن .

((کەس لە پێڕی . . . تا پێستە کوری!))

ئەی برا فەلاحە دڵسۆز و بەشەرەفەکان!

جاری پێشوو هەر لەم جۆرە گفتوگۆیەدا کە ناوی «یەکێتی فەلاح» . . . لەم ناوچە بچووکەی کە هەر دەستێکی بە تەلی بە زارەها فەلاحی ناوچەی هەولێر و سلێمانی و کەرکوک . بگرە ناوچەی بۆ سستانیش . لی ئەدا . و هەر ریگاو دەستێ یەکی کە بۆ ئازادبوونی ئێمەی شەنوسی ئەلێ ئەهێنێ بە ردە لە راستی و دوستیدا . بەڵێ هەر لەم ناوچە بچووکەدا کە وا زمانی حاڵی پڕ دەرد و ئیشی ئێمە یە . زمانی حەق و داد پەروەری ئێمە یە لە شینەیی و ئەنگاوەدا . زمانی یەکێتی و هەلوتەی لا دانی ئێمە یە بۆ ئازادی و رزگاریمان . بەڵێ هەر لەم ناوچەکەدا جاری پێشوو زۆر چاک بە ووردی رووینمان کردەوە کە «چین ئەمڕێنە زیانێکی بادار ؟» وە پێشانمان دا کە وا هەر چەندە دەستە کانمان زۆر بە هێزن بەڵام بە راستی بە یەکێتی و تێکۆشانی ئێمە کە بۆ بەرامبەر ؟ چونکی دوشمنەکانی خۆمان لە پێش چاوە کە وا استعماری بێگانە و دەرەبەگ و زلەکان و ئاغاکان سەرمایەداران و ئەوانی تریش بە حکومەتی خائینیش . ئەگەر ئەوان یەک بن ئێمە دەزانین ئەگەر ئەوان سەد بن ئێمە هەزارین ، بەڵام ئەمە یاشەکانی لە خۆمان بکەین بەر بێ یەک یەکیەتی لە سەر ریگای پێشوو حسابی ئەگەڵ ئەم جارەی ئەوانە چەوسانەوە بێ ئەگەر ئەمجارە بێ ئەگەر بەو تالی لۆژیکە پێن بۆ بلێین ئەم ئێستە سەیری تاکرد (ئەم کێشەی بالمعاداتی) یا لە سەد ساڵەوە تا ئەمڕۆ لە سەر زەوییەوە پشتوو کەللە سەری بارێکمان بۆ باڵ دا لەدۆست کردووە لەم زەوی و زارو دەست و دەرباری کە دەبێ پشتێکی بە خۆمێنی ئەم زارانەدا فلاح لە سەراو بە آسانی بەجێ بێ ئەهێڵن . ئەمەش لە ئێمەدا دەرکەوێ ئەم جوڵانەوەی لایە بە یە چەوسێنەرانە نابێتە سەر و دەستەڵات یەکێتە دەستی خۆمانتو خۆمان پێیەکەمانی خۆمان . ئەتان پێشوو پێشوانیان گوتیانە (کەس لە پێڕی تا پێستە کوری !) . . . لە لایەکی ئێمەوە لە یە پە چاوێکی سووک تەماشای ئەم جۆرە جوڵەی دەشوانایانە یە کە بێ کە چینمان دەکەوێ بە ئەگەر بێ پاراستنی یەک یەکێتی بوو کە بوو لە کێڵگەکان ئەتوانین یەک هێز بسەلمێنین ، بەر لەوەی پێڵە یە بێ پێ یە بچووک و بڵێین بۆ ئەو لە روون چاوانەڵە سەری گیرۆدەکانی دوژمنان هەوڵەو پێشکەوت بێ ئەوەی کاتیان ئەبگرت دەکەوێ بە کاتێ کە پێشان بوو لە سەر ئەوانە تەماشای بڵاوکردنیان دەکرد . یا ئەو رووداوانە دەلێن (لەوانی پلەکانی نێو ئیتیپەرە و جۆرەکانی خۆشیانیان بەهێز جێ) ئەوانە چێ حکومەت بە روی بۆ فەلاحەکانی خستی بەسەر دەروەکانی و ئەوەی بەهێز کردووە بە زەوی ئەمە لەوێش کردن ئەمانەوێژ لەوەوە گەمانیش بە هیمەتی زاری تێن ئەوە دەیان چین فەلاحەکانی ئێمە لەم رۆژانە حەقەی بە گیان و ئاسانی بۆ ئێمە هەرچی ئە یەدا تێکەل ئەو فەلاحەکانی کلاوی یەکێتیمان فەتاح کۆبوونەوەکان لەم رۆژانە تێن بە آزادی دەیانە کە بۆ یە بەکێتی لە دەمیان نەجی بە لا کەم رێگای دەیە دەبێ بۆ لە یەک شایان لە کرد ئەمە لە مەسەلەی لە . پێ بەدوویە ؟ . .

پێ شێک کە لە سەری لە ئەتیانی چەواوسە کەی خۆیانە . تاپێ بە چاوێکی سووک ئەماشای ئەم سەروکیانە بکەین نەوەدی کە بچووکن ؛ بەڵکە ئەبێ لێی بکۆشین بنا ئەستێ گرێی مان دەست کە هێز دەبێ لەوەکی کە خاوەن زانی پەیدا بکەین و هەر لە خۆیاندا و گەرم بێ ئەگرین و ریگای راست ئەوە بکەین و چەوسێنەر چاو لە برا فەلاحەکانمان بکەین لە و دوولایەنی کە یا ئازادبوون و ئەمیان گۆرەی ئەو سیەی نەجیان . . . و لە کاتی یەکێتی شیرە وی و دڵیانی چین . . . ئەم چالاکی کەسی سالە و دا چیا و سەد جیهون بە لاچی ئێمە ئازاد و رزگار بە ژێر خۆیان بوون بە حاکمی خۆیان ، چونکە ئەگەر پێشوو بە راستی بەرانە وە – دەستە و هەیە چاکی و یەکیەتی رزگاری ئازاد بوون ئەبێ دەرەبەگ بیرەکە و زەوین لەم شێتانەی کە وا لە دەرەوە پاڵەوانە لە ووڵاتی خۆیان یەکێتی دەرەنگە بەوەستن چون دەرەوە بچرەت وەرگرتن ؟ ئەوە بۆ بچرەت بێ بە و چوون ئەبێ ؟

گرنگ لە کەمان – کۆمەڵی آزاد کردنی فەلاحەکانی – تیان دەگەیێنێ دەرەوە مروەت ئەمە بە ؟ – چێ ئەم گوێ لە گوێ و لە کەسی بڕو بزین دەرچاوە و بە کەڵو سەرکاران کە تە پادەی فەلاحەکان ئەوا و لیلو کەس ئاس

ئاسایشێکی هەمیشەیی و ژیانێکی باشتر

گەنجان

رۆژنامەی یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی کوردی عیراق

سوپاس

زۆر بەگەرمی سوپاسی یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی عیراق دەکەین کە و یارمەتیدەر و برایەتیەی نواندی بە رامانی ، بۆ دامەزراندنی (یەکێتی) یە کمانو دەرکردنی رۆژنامە و نووسینەکانی ئێمە .

ژمارە - ١ - سالی - ١ - مارتی ١٩٥٤ نرخی (٢٠) فلس

بەرەو یەکێتی

یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی کورد ، وەک یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی عیراق ، لەسەر بیروباوەری دیموکراتیو لەسەر بناغەی یەکی ریکو پیکی قایم ، دامەزراوە ، کەبۆ جێ بەجێ کردنی ئامانجی گەنجە کوردەکان ، تێ ئەکۆشێت .

بەشی زۆری گەنجانی کورد ، ئەمڕۆ دوای ئەوەیش ، تووشی چەندەها مشکلەو گیروگرفتێک بوون ، و بە دەستیانەوە ئەنالێنن ، زۆربەی ئەم مشکلانە بێ چارە سەرکردن ، ماونەتەوە ، وکو بێ ، تالکردنی ژیانی گەنجانو کێشانەوەی ترسکەی میللەتەکەیان .

ئەبینین لەهەموو لایەکەو بزووتنەوەیەکی نەوێ ، دەبیار زەنوە ، گەنجەکانمانو هێزو توانایان لەبەر برینی و هەرچی گەنجیتی پالیان پێوە ئەنێن بەرەو مردن ، ئەوان فەرزیکا بە ئاگری شەڕو نەمرین ، ئەوشەڕەی کەوا دوژمنانی گەنجان ، بە هەموو هێزو پارەیانە پارەو جبەخانەیانەوە ، بە مشروعی ماوانکاریو پیلانی سیاسی کرنە بەرستیانەوە ، بە دروست کردنی بناوانی عەسکەری زۆر لەناو ولاتا عیرەشدا و ، بە بەستنی پیلانی شەڕ ، تەجارازکاریانەوە (کە هەر رۆژەی بە ناوێک سەر دەرئەهێنی) بە تەرخان کردنی بارێکی زۆر بۆ دروست کردنی چەکو جبەخانەی جەو بۆمبای هیدرۆجینەوە) بە هەموو بڕوباگەندەو دروودەلەسەو بوختان و هەلخەلەتاندنیانە و بە هەموو توندو تیژەکەو ، هەولی بوئەدەن ، بو هەلگیرسانەوەی ئاگرەکەی ، بوئەوەی لە خوێنی گەنجانو میللەت ئاوی هەلینجن و لە ئیسقانەکانیان کۆشکو تەلاری پاشایەتی لەسەر کەلاوەی ولات دروست بکەن .

بەرامبەر بەم مەترسیە زلە بزمانە ، ژیانی هەموو گەنجان ، کەوتبەبەر کەوجەنگە گرللە و بوبيا ، ئەرقی کریکارو فلاحو قوتابیو خوێندەوار ، کاسبو سنعەتکار ، بەئاگرەتوسالەو ، تاکات ، بەتایبەتی ئەمرو کە چەکو جبەخانە لە(زەڕەو هیدرۆجینی) دروست ئەکرێت ، سەرەو روای بومبای (ناپالم و میکروب) !

ئەگەر زیاتر بکولینەوە لە ژیانی گەنجەکان ، لە کێزەرانو چونیەتی ئیشکردنیان ، لەش سلێو خوێندەواریان ، لە کوتو تەرزی دیلایەتی کومل کە کراوتە ئەستویان ، باشتر بومان دەرئەکەوێت ، کە مشکلەی گەنجانو سلمەتیان وەک یەک وایە بێ گوێ دانە ئەوی ، ئەمە کریکارە یا فلاح ، قوتابیە یا کاسبکار هەتد ، هەروەها بێ گوێ دانە ئەوەی ، ئەمە پارتیە یا شەڕی ، قەومیە یا نیشتمان پەروەر ، ئاشتیخوازە یا أحرار السلمینە ، ئەمانە هەموویان ، رووبە رووی ئەو هەموو مشکلە تایبەتیانە وستاون ، کە بەرەو رووی گەنجانی هەموو ولاتەکەمان ، راتون ، بە هۆی توکواتو ئەرنیە ئاتورەوە .

جا ئەم گەنجانە ، مادام مشکلەکانیان وەک یەکن ، مادام زۆربەی گەنجان ئەی ویستە دەست بخەنە دەستی یەکو پشتگیری یەکتر بکەن لە تێ کوشانا ، بوچارکردنی ئەو مشکلانە ، بۆ جێ بە جێ کردنی ئامانجەکانیــان .

و یەکێتیە کمان لەسەر بناغەی ریکوپیکی قایم دامەزراوە ، وە ئەو پەیڕەوە ناوخۆیەی لەسەری ئەروین ، واجباتو حقوقی هەموو ئەندامو لجنەکانی دەرخستوو مرکزیەتی دیموکراتی کردو بەشتێکی پێویست بو هەلسواندنی کاروباری یەکێتیەکەمان ، و ماوی داوە بە هەموو ئەندامێک بو دەرخستنی بیروباوەڕی حق و هاوکاری کردنێکی تەواو بولێ کولینەوەی سیاسەتی یەکێتیەکەی رەخنە گرتن لە هەموو کەموکورتیو چەوتیەکیو ، چارکردنیان ، بو وەرگرتنی هەموو گەنجە بەشەرەفوئەو ریکو پیکیانەی سەتلقە کە ئەیانەوی بینە ریزی یەکێتیە کمانەوە ، پاش ئەوەی کە دان بە ئامانجەکانیا ئەنێنو خویان بەپەیڕەوی ناوخۆو ئەبەستنەوە ، و یەکێتیە کمان داواناکات لەو گەنجانەی کە سەر بەکۆمەلو حزبی ترن ، دەست لە کۆمەلو حزبەکانیان هەلگرن ، بەلکو داوای ئەویان لێ ئەکات ــ پاش ئەوەی کە دینە یەکێتیەکەوە ــ کە بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ ، واجباتی خویان بە دلسوزانەیی بە جێ بکەن .

یەکێتیە کمان کە لەسەر رۆشنائی ئەم بیروباوەرە راستو پاکەوە لەسەر ئەم ریکوپیکیە ئەروات ، داوا لە هەموو ئەندامو لجنەو لایەنگرەکانی ئەکات ، کە رووی پاکی ئەم بیروباوەرە و ئەم پەیڕەوە ، بو هەموو گەنجێکی بەشەرەف دەربخەن ، هەروەها داوا لە هەمور گەنجیکی بەشەرەف ئەکات کە بێتە ریزەکانیەوەو شان بە شانی تێ کوشەرەکانی هەول بدات بوجێ بەجێ کردنی ئامانجەکانی بو گەیشتن بە ئاسایشێکی هەمیشەیی و ژیانێکی باشتر

بـــڕی بـــرایـــەتي کوردو عـــارەب

ئازادي هەردەوامە لەسەر تێکۆشـــان

لە بـــناوي حـــقوقي مـیـــللەتي کورد

پاش چەند مانگێك لە دەرچوني لە عیراقیش دا پەرەي سەند كە ئەمە بو بەهۆی
« ئازادي » ، واتە لەوي « ئازادي » زمـاني بەدەنوني گـــوشە گـیري ســـترن ئاقمی
حالي حزبي شیوعي عیراق لە کوردستانە ، کوردپەرست لە چیی کاربەدەست ، ئەمەکەی
دوستي پەروەردەوە ... نوري سەعید و پەیمانی بەغـــدا ... دیسان
ئەم چەندە ... کیانی ... هێزە ... گـــەلێك هەنگـــاوی پێشیە

نیشتمانێکی آزاد و میللەتێکی بەختیار

آزادي

زمان حالي حزبي شیوعي عیراق لە کوردستان

ژمارە (١) سالي (١٢) تموز ٩٥٦ نرخی ٢٥ فلس

... هەردوو ... زادە ... دا ، جێیان چونی بەرەی نیشتمانی عالەمی ، لەپەرەسەندنی هێزی آسایش و آزادي دەر کەوت وە آشکرابو لە چەند گورانێك دا لە

... بو ... بونەوە لە یەکتر ، وە بروا بەیەك کردن ، پاش کەلك وەرگرتنیان لە تەجروبە ئاخوشەکانی پیشویان.

وە بەهوی پەیجر ... تەقەللای ... وە گـــشت دلسوزان

جولانەوەي آزادي و آســـایشي عالەمیدا . هەروەها میللەتانی عـەرەب بەســەر کەوتوی هاتنە دەري لە بەرهەلستیەکانیا بەرەنگاریەوە پەیمانی بەغـــدا ، وە بەرامبەر زورلی کردنی نیستماره ، وە هەمو یەکیان گـــرت لە جولانەوەیەکی سەربەخویی و آزادي گـــەورەدا .... وە هەستي نەتەوایەتي عـــەرەبو کوردي ..

ئەمڕاني دووبەرەکی دوایي پێهات ، بە گـــەرانەوەی هەوریانی (راية الشغيلة) بو حزبەکەیان ، وە بە إنضمام کـــردني (حزبي یەکیتی شیوعیەکان) ، بە حزبەکەمان .

جا لە گەل ئەوەدا کە « قاعـــدە » ـ رۆژنامەي مەرکەزي حزبە شـــیوعیەکەمان ـ وە بەپەنەکاني تري حـــزب ، ئەم قەوماوانەم

(گەنجان)یش بڵاوکراوەیەکی زمانی یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی کوردی عیراق بوە. ژ ١ ی س ١ ی مارتی ١٩٥٤ بە چوار لاپەڕە دەرچوە، لە ژور ناوەکەی دروشمی "ئاسایشێکی هەمیشەیی و دوارۆژێکی باشتر" نوسراوە. ناوەڕۆکی بریتی‌یە لە: بەرەو یەکێتی، موئتەمەری گەنجە فەلاحەکانی دنیا، کۆبونەوەی لوجنەی بڵندی گەنجە دیموکراتیەکانی عیراق، هەڵبژاردنی مەجلیسی بەلەدیە لە سلێمانی، نەورۆز (رۆژی نوێ)، دەنگوباسی گەنجان.

×

لە حوزەیرانی ١٩٥٥ دا کۆمیتەی ناوەندی حشع حەمید عوسمانی لادا، دەستی بە سەر چاپخانە و کەلوپەلەکانی حیزب دا گرت و، حسێن ئەحمەد ئەل رەزی (سەلام عادل) ی کردە سکرتێری خۆی.

سەلام عادل هەوڵی یەکخستنەوەی رێکخراو و باڵە جیاوازەکانی دا. ساڵی ١٩٥٦ هەر ٣ تاقم: تاقمی لوجنەی مەرکەزی (سەلام عادل)، وحدە الشیوعیین (عەبدولرەحیم شەریف)، رایە الشغیلە (جەمال حەیدەری)، یەکیان گرت.

ژ ١ ی ساڵی ١٢ ی تەموزی ٩٥٦ (ئازادی زمان حاڵی حیزبی شیوعی عیراق لە کوردستان) کە بە چاپێکی جوان چاپ کراوە. مانشێتی سەرەوەی (بژی برایەتی کورد و عەرەب) و لە ژێر ئەودا سەروتارەکەی لە ژێر سەردێڕی (ئازادی بەردەوامە لە سەر تێکۆشان لە پێناوی حقوقی میللەتی کورد) نوسیوێتی:

"پاش چەند مانگ لە بە ناچار دەرنەچونی (ئازادی) وا سەرلەنوێ (ئازادی) زمانی حاڵی حیزبی شیوعی عیراق لە کوردستان، دەستی کردەوە بە دەرچون.

"لەم چەند مانگەدا گەلێ قەوماوی گەورە لە دەرەوە و ناوەوە روی دا.

"تێکچونی پەیرەوی ئیستیعماری عالەمی، وە پەرەسەندنی هێزی ئاسایش و ئازادی دەرکەوت وە ئاشکرا بو لە چەند گۆڕانێک دا لە جوڵانەوەی ئازادی و ئاسایشی عالەمی‌دا. هەروەها میللەتانی عەرەب بە سەرکەوتویی هاتنە دەرێ لە

بەرهەڵستیەکەیانا بەرەنگاری (پەیمانی بەغداد) وە بەرامبەر زۆر لیّ کردنی ئیستیعمار، وە هەمو یەکیان گرت لە جولاّنەوەیەکی سەربەخۆیی و ئازادی گەورەدا ... وە هەستی نەتەوایەتی — عەرەبی و کوردی — لە عیراقیش دا پەرەی سەند کە ئەمە بو بە هۆی زیادبونی گۆشەگیری پیسترین تاقمی کۆنەپەرست لە چینی کاربەدەست، تاقمەکەی نوری سەعید و (پەیمانی بەغدا).

دیسان هێزە نیشتمانیّکان گەلیّک هەنگاوی باشیان نا بۆ نزیک بونەوە لە یەکتر، وە برِوا بە یەک کردن، پاش کەڵک وەرگرتنیان لە تەجروبە ناخۆشەکانی پێشویان. وە بە هۆی رەنج و تەقەللای حیزب وە گشت دڵسۆزان ئەوزاعی دوبەرەکی دوایی پیّ هات، بە گەرِانەوەی هاورِیّیانی (رایە الشغیلە) بۆ حیزبەکەیان، وە بە ئینزیمام کردنی (حیزبی یەکێتی شیوعێکان)، بە حیزبەکەمان.

"جا لە گەڵ ئەوەدا کە (قاعدە) رۆژنامەی مەرکەزی حیزبە شیوعیەکەمان، وە بەیانەکانی تری حیزب، ئەم قەوماوانەی تا رادەیەکی زۆر جوان رون کردەوە، بەلاّم بەشێکی زۆر لە گەلی زەحمەتکێشی کوردستان پێویستی بە ئەوپەرِی یارمەتی بو، لە لایەن (ئازادی) ەوە لە ئاراستەی گشتیا.

"ئەم مەسەلەیە جێگای ئیهتیمامی سەرکردەی حزب و کادرەکانی بو بە تایبەتی ئەوانەی لە کوردستان ئیش ئەکەن... وا ئێستا ئەم کۆششە هاتە بەرهەم، وە (ئازادی) خۆشەویست دەرچو لەبەرگێکی جوان و تازەدا، بەگوێرەی مەرامی گەل، وە.بە کوێرایی چاوی کۆنەپەرستی عێراق و ئیستیعماری ئاغای.

"مونەزەماتی حزب لە کوردستان، وە رۆژنامەکەیان (ئازادی) ئەوپەرِی هەوڵ و تەقەللا ئەدات بۆ تێگەیشتنی سیاسەتی حزب وە ئیش پێکردنی لەسەر بناغەی گوررانە تازەکان. وە هەموو دەم.. وەک هەموو کاتەکانی تری.. بەدڵسۆزی و ئیهتیمامەوە سەیری چاکەو هەستی گەل ئەکات لە کوردستان، وە زمانی حالی ئەبێت لە هەستی نەتەوایەتیا بۆ رزگاربونی لە تەوقی ئیستیعمارو کۆنەپەرستی.

"گەلیّ قەوماوی دورو نزیک، راستی ئەو ریّگەیە ساغ ئەکاتەوە کە حزبەکەمان هەموو دەم پیشانی داوە، ریّگای برایەتی عەرەب و کورد لە تیّکۆشانا بەرەنگاری دوشمنی هەردولا، وە لە پیّناوی وەرگرتنی سەربەستی و حقوقیانا، وە بەرەنگاری چەوسانەوەی نەتەوایەتی کە بەشیّوەیەکی تایبەتی لەسەر میللەتی کوردە. ئەم ریّگە راست و رەوانە دروست ئەبیّت لەسەر بناغەی برایەتی بەینی میللەتان لە تیّکۆشانا لەپیّناوی ئازادی و حەقی تەقریری مەصیردا، لەپیّناوی حقوقیّکی وەکو یەکا، لە یەکگرتنیّکی پیّشکەوتو بەختیارا، بەرەزامەندی.

...

"بە ئیشارەتیّک لە ئیستیعمارەکانی ئینگلیزو ئەمریکاوە، وەلە ژیّرسەرپەرشتی ئەوانا (پەیمانی بەغدا)ی تەجاوەزکارانە پیّک هات کە شیّوەیەکی تازەیە لە شیّوەکانی دەست بەسەراگرتنی ئیستیعمار. وە پاش ئەوەی میللەتەکەمان داگیرکردنی ئاشکراو ئینتیداب و پەیمانی ۹۳۰ دو قۆلی قبولّ نەکرد، ئیستیعمار ناچار بو ئەم ریّگایە بەکاربهیّنیّت، ریّگای پەیمانی گەلەکۆمەکی.. بۆ سەر لیّشیّواندن. بەلاّم هەتا ئینسانە ساویلکەکانیش هەست بەوە ئەکەن کەئەم پەیمانە هیچ چاکەیەکی نیە بۆ ولاّتە بچکۆلە و دواکەوتوەکان، بەقەدەر ئەوەی ریّگایە بۆ مانەوەی دەست بەسەراگرتن و بەری رەنج خواردن لەلایەن دەولّەتە ئیستیعماریە گەورەکانەوە، کە ئەم پەیمانە، بەهاندانی ئەوان وەبۆ پاراستنی چاکەی ئەوان پیّک هاتوە وەپیّک دیّت. وەزۆر باش ئەزانن دۆستایەتی گورگو مەڕ گاڵتە نەبیّت هیچی تر نییە.

"سەرەرای ئەمەش (پەیمانی بەغدا) بە شیّوەیەکی تایبەتی پیلانیّکی گەورەیە بۆ سەر هەموو میللەتی کورد، ئامانجی مانەوەی دیلایەتی و پەرتوبلاّوی میللەتی کوردە، بە لەناوبردنی جولاّنەوەی ئازادیەکەی، وە نەهیّشتنی هەموو نیشانەیەکی نەتەوایەتی. وەئەم پەیوەندیە لەبەینی کاربەدەستانی کۆنەپەرستی ئیّران و

تورکیا و عێراق وە کۆبونەوەیان لە (پەیمانی بەغدا)دا بەم گەرموگوڕیە، بەخۆڕایی نیە.

"جارەها، نوری سعید هەندێ لە وەزیرەکانی تر، وە سەرۆکی وەفدی عەسکەری تورکی کە حازربو لەو مناوەراتە عەسکەریانەی چەند مانگێک لەمەوپێش لەکوردستان کرا. تەصریحیان داوە، کە ئەم اتجاهە خراپە دەرئەخات لە (پەیمانی بەغدا).

"دیسان هێرش بردنە سەر عەشیرەتی جوانرۆ، وە رێکەوتنی کاربەدەستانی ئێران و عێراق بۆ ئاوارەکردن و لەناوبردنی، وەئەو اجرائاتانەی وەرگیرا بەرامبەر شێخ مەحمود و شێخ لەتیف وە عەشیرەتی پشدەرو ئەوانی تر لەسەر ئامۆژگاری سەرۆکی وەفدی تورکی! وەدانانی کاربەدەستێکی عەسکەری تورانی لە سلێمانی وە حەرامکردنی قسە بەناوی کوردو کوردستانەوە، وە دانانی بەرنامەیەکی ئەوتۆ کە زمانی کوردی کز بکات و لەپاشا نەیهێڵێ هەتا لە قوتابخانە ئیبتیدائەکانەوە سیاسەتی جیاوازی لە بەینی میللەتانی عێراق دا وە کردنی کوردستان بەیەک پارچە لە بنکەی شەڕو فرۆکەخانەی ئاوی، وە کردنەوەی شەبەکەیەک لە ڕێگای عەسکەری وە گوێ نەدان بەپێشخستنی کشتوکاڵ و پیشەسازی وە گوێ کەڕ کردن لە مەشاکلەکانی ئەمانە هەمووی بەڵگەیەکی رون و ئاشکرایە، ئەو ئامانجانە دەرئەخات کە (پەیمانی بەغدا) ئەیەوێت. بەو اعتبارەی پیلانێکی گەورەیە بەرەنگاری میللەتی کورد.

"پاش سازکردنی پەیمان و پیلانەکانی ئیستیعماریەکان دوایی شەڕی عالەمی یەکەم، میللەتی کورد پەرت و بڵاوەی پێ کرا بەنیازی لەناوبردنی هەموو گیانێکی نەتەوایەتی، وەسەر دانەواندنی هەموو پارچەیەکی بۆ زوڵم و زۆری کاربەدەستانی کۆنەپەرستی ئەو وڵاتەی بەزۆر خراونەتە ژێر چنگیەوە، ئەم واقعە

لەدوو سەرەوە ئەركی خستە سەرشانی جولآنەوەی نەتەوایەتی لەهەموو بەشەكانی كوردستانا.

"بەهێزكردنی پەیوەندی تێكۆشانی یەكگرتوو لەگەڵ میللەتانی ئەم ولآتانەدا، وە بەردەوام ترن لەسەر پەیوەندی وە رێكخستنی تێكۆشان لەگەڵ هەموو بەشەكانی جولآنەوەی كوردیا.

"لەبەرئەوە میللەتی كورد، سەراپا، لە عێراق هەروەها لە ئێران وە لە توركیا، لەبەردەمی پێویستیەكی مێژوویی گەورەدان پێویستی راپەڕین بە ئازایانەو قارەمانانە، وە شان بەشانی میللەتەكانی تر لەم ولآتانەدا، بۆ روخاندنی (پەیمانی بەغدا) وە دەركردنی ئیستیعمار وە لەپێناوی سیاسەتێكی نیشتمانی سەربەخۆدا.

"لەم چەند مانگەدا، بەشێوەیەكی تایبەتی، هەستی نیشتمان پەروەری و نەتەوایەتی لە ولاتە عەرەبەكانا پەرەی سەند، وە جولآنەوەیەكی ئازادی و سەربەخۆیی گەورە دەستی پێكرد، بەرەنگاری ئیستیعمارو (پەیمانی بەغدا) ئەم راپەڕینە قەومیە روداوێكی زۆر گرنگە لەمێژووی تازەدا، وە هەمو ئەم بەڵگانە پیشانی ئەدات كە پاشماوەی نفوزی ئیستیعمار، هەرەشەی لێ ئەكرێت بەنەمانێكی بێ گەڕانەوە، هیچ گومانیشی تیانیە كە جولآنەوە نیشتمانیەكەمان لە عێراق بەشێكە جیانابێتەوە ئەم لافاوە گەورەیە، بەرەنگاری ئیستیعمار وە هەرچی هەوڵ دانێك یا بیروباوەڕێك بێتە كایەوە، بۆ جیاكردنەوەی لەم لافاوە مەزنە، بێجگە لە ئیستیعمارو كۆنەپەرستی هیچ كەسێك سودی لێ وەرناگرێت. وە بەرودوا زەرەر ئەگەیەنێت بەجولآنەوەی میللەتەكەمان، چە عەرەب چە كورد لەپێناوی سەربەخۆیی و ئازادیا.

"دیسان ئەم لافاوە زروفێكی باش ئامادە ئەكات نەك تەنها بۆ برایەتی ئەم دوو میللەتە كوردو عەرەب، لەعێراقدا، بەڵكو برایەتی میللەتی كورد سەراپا

لەگەڵ هەموو میللەتە عەرەبیەکانا، لەپێناوی دەرکردنی ئیستیعمار لەم ناوچە فراوانە لە عالەما، لە پێناوی ئازادی و نەتەوایەتی و دیموکراتیا.

"ئەمە هەندێک لە ختوتە گشتییەکانی سیاسەتی حزبی شیوعی، کە (ئازادی) لەسەری ئەڕوات لەشێوە تازەکەیا. وە تادوایی تێ ئەکۆشین لەپێناوی ئازادی و کەرامەت و بەختیاری میللەتا وە زۆر باش ئەزانێت کە خۆی بە تەنهایی تێ ناکۆشێ لەم رێگا پیرۆزەدا، بەڵکو دەست لەناو دەستا، بەگیانێکی برایانە و پاکەوە لەگەل هەمو هێزێکی نیشتمانی و نەتەوایەتیا لە کوردستان، وە لە جەبهەیەکی نیشتمانی فراوانی یەکگرتودا."

×

لەم ژمارەیەدا دو بەیاننامەی لوجنەی مەرکەزی حیزبی شیوعی عیراقی بلاو کردۆتەوە لە یەکێکیان دا باسی خۆ هەڵوەشاندنەوەی رێکخراوی (رایە الشغیلە) و لەوی تریان دا باسی خۆ هەڵوەشاندنەی رێکخراوی (وحدە الشیوعیین) ئەکا. لێرەدا هەردوکیان ئەنوسینەوە:

هەر بژی یەکێتی حیزبە شیوعیەکەمان

بەیاننامەی لوجنەی مەرکەزی حیزبی شیوعی عێراق

لە مانگی کانونی دوەمی ١٩٤٨ میللەتە عێراقیەکەمان خەباتێکی نەبەردانەی کرد لە روی پیلانی تازە کردنەوەی پەیمانی ١٩٣٠ ی بەینی بەریتانیا و عێراق. بەم خەباتە میللەتەکەمان پەیمانی پۆرتسمۆسی، کە بەبێ ئاگاداری میللەت بەسترابوو، لابرد. وە ئەو وەزارەتەی، کە ئەم پەیمانەی بەست، روخاند. وە پەرلەمانی ١٩٤٦ ی، کە سەعید بەساختەکاری و نارەزایی گەل پێکی هێنابو، هەڵوەشاند. وە توانی هێندێک حقوق و سەربەستیەکانی دەستوری دەست خۆی بخات.

بەلام دوژمنانی میللەت، بەپشتیوانی ئیستیعمار، بەهەمو جۆرە شێوەیەکی ناپەسەندانە هەولیان دا کە سەرکەوتنەکانی میللەت لە میللەت وەرگرنەوە، وە تۆلە بسێنن لە راپەرینی ئازادی بەخشی، وە بە بیانوی جەنگی فەلەستینەوە هێرشیان بردە سەر جولانەوەی نیشتمانی میللەت، سەر گشت ئەو حیزب و کۆمەلانەی کە دوژمنایەتی ئیستیعمار ئەکەن. لەم هێرشە کۆنەپەرستە، سەری رم بەرەورووی جولانەوە و تەنزیمی چینی کرێکار کرا، وە بە تایبەتی بەرەورووی حیزبە شیوعیەکەمان کرا. بەبۆنەی گیان و توانای تێکۆشانی یەکجار بەرزی حیزب، ئەو گیانە کە لە هۆشیار کردنەوەی بەشی زۆری گەلی میللەت وە خەبات بۆ مەصلەحەتی بە دمرکەوت چونکە حیزب رەنجێکی بە شەرەفی بەخشی لەپێناوی یەکێتی هێزە نیشتمانیەکانا.

ئەگەر جولانەوەی نیشتمانی و حیزب بەوێنەیەکی راست تەقدیری ئەهمیەتی یەکێتی هێزەکانی نیشتمانی بکردایە، وە ئەگەر زیاتر وریا بوایە بەرامبەر پیلانەکانی ئیستیعمار و نۆکەرانی وە بەرامبەر بزوتنەوە و پروپاگەندەی صەهیۆنیەت و نۆکەرانی... ئەگەر هاتو ئەمە بقەومایە، جولانەوەی نیشتمانی و حیزب ئەیان توانی لە روی هێرشی دوژمن بوەستن و پارێزگاری سەرکەوتنەکانی میللەت بکەن وە بەرەو پێشەوە بیبەن.

"لەو کاتەی حزب توشی ئەو هێرشە جانەوەرانەیە ئەهات هەندێ کەسی داوێن پیس خۆیان هاویشتە باوەشی ئیستیعمارو کۆنەپەرست و سەری بۆ زۆردار شۆرکرد، وەبەم کردەوە پیسترین زیانی گەیاندە چینی کرێکار و رەوشی شۆرشگێرانەی گەلی میللەتە عێرەقیەکەمان، کەبەشێوەیەکی نامەردانە حزبی بریندار کرد.

رفاندن و هەلواسینی سەرکردەکانی حزبەکەمان، لە بیژنگ دانی گشت روداوەکانی حزب وە بەندکردنیان بە حوکمی قورس، وە گرتن و حەپسکردن و

نەفی کردنی هەزاران تێکۆشەری ئازا.. یقەوماوێکی زۆر گەورەبو نسبەت بە دەوری سیاسی و جەماهیری حزب لە وڵاتدا. ئەو کارەساتەی بەسەر حزب هات، بەراستی کارەساتی جوڵانەوەی نیشتمانی و گشت میللەتی زەحمەتکێش بو.

بەڵام زۆر ئاشکرایە، کە سەرەرای ناخۆشی زروف و توندی، حزبەکەمان، ئەوسا کارو تەنزیمی خۆی پاراست و لە فەعالیەت قەت نەوەستا. شیووعیەکانی عێراق، توانیان تا رادەیەکی زۆر پەیوەندیەکی بەتین بخوڵقێنن، لەبەینی ئیشیان و لەبەینی ئەو پەیمانانەی کەلەسەر خۆیانیان دابڕی بو بەرامبەر بە گەلی میللەت، کەبەینی وچان بەربەرەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی بکەن، بەم چەشنە سەر لەنوێ ئیسپاتیان کرد بەشێوەیەکی نیشتمان پەروەرانە، لەسەر گیانی فیداکاری و خۆبەخشین لەبناری مەصلەحەتی گەل کە رەوشێکی مەعلومی هەموو شیوعیەکانە لەهەموو شوێنێکا.

بەڵام ئەوزاعی ناوبراو. لەساڵانی ناوبراو.. زروفێکی شازی لەسەر حزب فەرزی کرد لەبابەت سەرکردەیی حزب، کە سەرکردەیەکی نەزان (قیادت جاهلە) دەستی بەسەر کاروباری حزبدا نا، وە حزبیان برد بەرێگاوە بەئامانجی بیرۆکراتی منالانە، بو بەهۆی روداني نەوەک خەتاکردنی سیاسی وە تەنزیمی یەکجار زل وە تیکرار کردنەوەی هەروەک حزب لەزۆر مناسەبتەتدا، گوتویەتی: بەڵکو، بوو بەهۆی بێ بەش کردنی حزب لەتەجروبەو زانینی هاورێیانی باش باش ئەوانەی بەدڵسۆزی رەخنەیان لە حزب گرت، وەبە چەوتی لەحزب دەرکران بەئەنجامی دامرکاندنی رەخنەگرتن لە حزبا وەلەم هاوریانە ئەو هاورێیانەی کەلە پێشان لە (رایە الشغلە) رێکخران.

بێگومان ئەوزاعی دووبەرەکی (الاوضاع الانقسامیة) لە هەر کاتێکا جوڵانەوەو حزبی توشی زیانێکی زۆر گەورە کردوە وە تێکۆشانی گەلی بەرامبەر ئیستیعمارو کۆنەپەرستی و پەیمانی بەغدای دواخست، وە بو بە مەصدەرێک بۆ

بڵاوکردنەوەی رەی بەلبەلەو شکوکیەت لە جولانەوەدا، وە بو بە چەکێک بەدەست ئەو کەسانەی حەز لە زەبت ناکەن وە ئەیانەوێت تەخریب بکەن.

ئەمڕۆ پاش رابوردنی زیاتر لە ٣ ساڵ، ئەم هاوڕێیانە، لە بەیاننامەی ناوچەی سەرکردەیان (المرکز القیادی، رایە الشغیلە) کە لە ١٣ی حوزەیرانی ١٩٥٦ دەرچوە ئەڵێن (لەسەر روناکی ئەو تەجرەبە ناخۆشەی کە بەسەر حزبەکەمان و جولانەوەکەمان دا رابورد لەسالانی دواییدا، وە بەروناکی تەجروبەی یەکجار دەوڵەمەندی ئومەمی... ئەتوانین تێبگەین کە ئێمە لە وەختی خۆی لە رێگایەکی دوبەرەکی تەخریبی چەوت رۆیشتین، کە تەنزیم و ناوچەیەکی سەربەخۆمان دروستکرد، وە بە ناوی حزبی شیوعی عێراق، لەوکاتەی کە حزبە شیوعیەکەمان لە مەیدانا وەستابو، وە نەبەزانە لەسەر خەباتی خۆی ئەرۆیشت.)

وە گوتیان کە ئەو هەنگاوەی ناویان نابو (انتشال) هەنگاوێک بو بە پێچەوانەی مەبدەئی مارکسی - لینینی، کە ئەڵێ، ئەبێ یەکێتی حزب بپارێزرێت.)

ئێستا پاش ئەوەی رێکخراوەکەی خۆیان هەڵوەشاند وە داوایان کرد لە ئەندامەکانی خۆیان کە بگەڕێنەوە بۆ حزبە شیوعیەکەیان بەبێ چەندوچون (قید أو شەرت). وە حزبە شیوعیە عێراقیەکەمان زۆر دڵشادە بە گەڕانەوەی ئەم هاوڕێ دڵسۆزانە بۆ باوەشی. هەروەها حزب دڵنیایە کە ئەم هاوڕیانە لەم خەتایەیان (دەرسێکی گەورە فێربوون، کە هۆشیار بن، هۆشیاربونێکی شۆڕشگێڕی، وە لە دوا رۆژیشدا، لەپێناوی پاراستنی یەکێتی حزب، وە بەربەرەکانی‌کردنی هەرجۆرە هەوڵدانێکی دوژمنانە، کە یەکێتی حزب ئەروخێنێ یاخود تەهدیدی ئەکات بەهەر بیانوویەک بێت). وە تێگەیشتوون بەقووڵێ ئەو راستیەی کە ئەڵێت (مارکسیەتی - لینینیەت هیچ رێگایەک نادات غەیرە رێگای رەخنەو رەخنە لەخۆگرتن نەبێت لەسنوری زەبت و پەیڕەوی ناوخۆیی حزب لەبۆ راست کردنی خەتاو کەموکوتیو موشکلەکانی حزب).

بژی حزبی شیوعی عێراق دڵسۆز بۆ مەصلەحەتی چینی کرێکارو میللەتی زەحمەت کێش.

لەژێر ئاڵای مارکسی - لینینی بەرەو سیاسەتێکی نیشتمانی راست.

لجنەی مەرکەزی حزبی شیوعی عێراق

١٧ ی حوزەیرانی ٩٥٦

بەیاننامەی لجنەی مەرکەزی حزبی شیوعی عێراق

نوێنەری حزبی شیوعی عێراق لەگەڵ نوێنەری حزبی یەکێتی شیوعیەکان کۆبونەوە، وە لە ئەوزاعی جوڵانەوەی شۆڕشگێری و نیشتمانی ئێستامان دوان لەسەر بناغەی مارکسی - لینینی، وە بەپێی تەجرەبەی ئومەمی و نیشتمانی جوڵانەوەی چینی کرێکار و جوڵانەوەی نیشتمانی. وە هەردولا تاکید لەسەر ئەمانەی خوارەوە ئەکەن:

١. دامەزراندنی حزبی شیوعی عێراقی، حزبی چینی کرێکارو میللەتی زەحمەت کێش پێویستیەکی نیشتمانی و چینایەتیە. وە حزب پێکهێنراو بەرەو پێشەوە رۆیشت لەناوجەرگەی خەباتی نیشتمانی پیرۆز بەرەنگاری ئیستیعمارو کۆنەپەرستی، وە بەرەنگاری ئینتیهازیەت کە نیازی وایەو ئەیەوێت تێکۆشانی چینی کرێکار چەوت بکات و رووی وەربگیرێت بەشێوەیەکی غەیرە شۆڕشگێڕی. حزب، مارکسیەتی_ لینینی کردوەتە پەیڕەو لە تێکۆشانیا وە لەژیانی ناوخۆیا، وە رووی میللی پەرە پێ سەندوەو لەو چەند ساڵە دوورو درێژەی دواییدا کە پڕبوو لە کارەساتو لێ قەومان، نەوەستا رۆژێک لەخەبات کردن، وە پاش نەکەوت لە بەخشینی خۆشەویستترین قوربانی لەپێناوی خزمەتکردنی مەسەلە هەقو راستەکەی میللەت، بە جوڵانەوەو رێکخستن و سەرکردەی گەل لەو خەباتانەی کەوا هەمیشە پەرەیەکی روناکو پرشنگدارە لە پەرەڕەکانی قارەمانی میللی.

٢. هەردوولا بەنرخی ئەزانن خەباتی نیشتمانی ئەو تێکۆشەرانەی کە خۆیان ڕێکخست لەدواییدا لە حزبی یەکێتی شیوعیەکاندا وە بەنرخی ئەزانن ئەو قوربانیدانەی ئەوان لە تێکۆشانیانا بەرەنگاری ئیستیعمارو کۆنەپەرستی وە دەوریان لەبڵاوکردنەوەی هۆشی نیشتمانی و دیموکراتی و ڕەنجیان دەربارەی سەقافەت و بەتایبەتی سەقافەتی مارکسی، لەکاتی و لەپێش جولانەوەی حزبی، لەدوای جەنگی عالەمیی رابردوو.

٣. تەجاربی ئەو چەند ساڵە، ئەو تێکۆشەرانەی کەلە دواییدا ئیشیان کرد لە حزبی یەکێتی شیوعیەکان، فێرکرد، کەوا گەلی میللەت هەقی هەیە لە خۆڕێکخستنی سیاسی، وە ئەبێت بەو هەندە رازی نەبێت کەوا قەوانینی ئەو کاربەدەستانەی پاسەوانی مەصلەحەتی ئیستیعمار ئەکات وە پارێزگاری نیزامی دەرەبەگی ئەکات رێی ئەدا. وەلەکاتی ئاوادا زۆر خەتایە کەوا بەتەنیا اعتماد بکرێتە سەر فرسەتی قانونی و ئیشی ئاشکرایی کەوا میللەت دەست خۆی ئەخات بەزۆر. وە پێویستە بەدامەزراندنی ڕێکخراوەکانمان و تاکتیکەکانمان لەسەر بناغەیەکی شۆڕشگێڕی کە هێزەکانی میللەت پشت بەستی بێت لەبۆ بەردەوامبون و پێشکەوتنی جولانەوە لە هەموو چەشنە زروفێکدا، لە تەنیشتی چاکە وەرگرتن لە فرسەتە ئاشکراکان بۆ پێشخستنی تێکۆشانی میللی.

لەبەرئەمە ویستیان اسلوبی ئیشکردنیان پیێ بخەن بە شێوەیەکی ئەوتۆ کە بەردەوامی خەباتیان مسۆگەر بکات لە هەموو زروفێکدا.

٤. چەند فرسەتێک تێپەڕبو، ئەبوایە هەستکردن بەرزتربوایە بە مەسئولیەت، وەبە گەرمتر و دڵفراوانتر ئیش بکرایە لە پێناوی دواهێنانی ئەم وەزعە، بەڵام حزبی شیوعی لەسەر ساردی و مەوقیفی سەلبی خۆی مایەوە بەرامبەر تێکۆشەرەکانی حزبی یەکێتی شیوعیەکان، وە تەقدیری ئەوەی نەکرد کەوا تەجرەبی تێکۆشان هەر ئەمو ئەو ناتوێنێتەوە بەڵکو، ڕێکخراوە

تێکۆشەرەکانیش کەوا دوژمنایەتی ئیستیعمارو کۆنەپەرستی ئەکەن، ئەتوێنەوەو تەسقیف ئەکات.

٥. وە سەرەڕای ئەمەش کارێکی خەتا بو هەڵسانی ئەو تێکۆشەرانە بەجۆرێک خستن و ئیش کردنی سەربەخۆ بەناوی (حیزبی شیوعی عێراق) یان لەدواییدا بەناوی (حزبی یەکێتی شیوعیەکان) مادام حزبی شیوعی بەبێ روپان و جەنگاوەرانە تێ ئەکۆشا، وە ئیستیعمار بە شێوەیەکی جانەوەرانە خەریکی لێدانی حزبی شیوعی و گشت جولانەوەی نیشتمانی بو. وە لەبەرئەمە مەصلەحەتی میللەتەکەمان وای داوا ئەکرد لەهەموو دڵسۆزێک کە ئیش بکەن بۆ بەهێزکردنی یەکێتی جولانەوەی نیشتمانی، بەبێ رێگادان بە ئەتواری دووبەرەکی و بەربەرەکانی کردنی یەکتر.

٦. وە پێویستە دان بەوەدا بنێین کەوا ئەتواری شەڕە جنێوو ناووناتۆرەنانی ناهەق لەمولەو، هەمیشە هیچ سودێک نابەخشێت بە چینی کرێکار و میللەتی زەحمەت کێش.

٧. وە بەپێی ئەم ئەنجامانەی کە هەردولا گەیشتونەتێ، سەرەڕای ئەوەش کەوا حیزبی یەکێتی شیوعیەکان بڕوا بە عەینی ئامانجی سیاسی و کۆمەڵایەتی، نزیک و دور، ئەکات کەوا پەیڕەوی حزبی شیوعی عێراقە لە تێکۆشانیا لەپێناوی ئاسایش و، ئازادی نیشتمانی و، دیموکراسی میللی‌دا، بێجگە لەمەش حزبی یەکێتی شیوعیەکانیش بروا بە مارکسی - لینینی ئەکات کەوا حزبی شیوعی عێراقیش بە پشتیوانی ئەڕوات بەرێوە لە خەباتیا وە لەژیانی ناوخۆییدا، وەبە مادیەتی دیالێکتیکی کەوا بناغەی هەموو بیروباوەڕێک وە کە رۆژ بەرۆژ ژیان ئیسباتی راستی و گیانداری ئەکات.

وە بە پێی ئەم روناکیانە، نوێنەری هەردولا رێک کەوتن کە حیزبی یەکێتی شیوعیەکان دوایی بە کاروبار و رێکخراوی سەربەخۆ بێنێ، وە ئینزیمام بکات بە حیزبی شیوعی عێراقی.

وە بێ گومانە کە ئەم هەنگاوە لە لایەن هەمو دڵسۆزەکان بۆ مەسەلەی حزبی ئازادی دیموکراسی نیشتمان، وە ئەوانەی بەربەرەکانی ئیستیعمار و پەیمانە شەڕاویەکانی ئەکەن.

وە نوێنەری هەردو حزب رێک کەوتن کە لجنەی مەرکەزی حزبی شیوعی عێراق ئەم بەیان نامەیە دەرکات.

بژی حیزبی شیوعی عێراقی دڵسۆز بۆ مەصلەحەتی چینی کرێکار و میللەتی زەحمەتکێش.

گەشانەوە بۆ مارکسیەتی - لینینیەت ئاڵای سەرکەوتن.

لوجنەی مەرکەزی حیزبی شیوعی عێراق

٢٥ ی نیسانی ٩٥٦

×

لە ئەیلولی ١٩٥٦ دا حشع دوەمین کۆنفرەنسی بەست.

لەم کۆنفرەنسەدا هەمو ئەو تاقم و گروپانەی لێی جیا بوبونەوە سەرلەنوێ یەکیان گرتەوە و، لە سەر راپۆرتێک پێکهاتن، کە مافی چارەنوسی بۆ نەتەوەی کورد، لەوانە مافی جیابونەوە و پێکهێنانی دەوڵەتی تایبەتی خۆی، سەلماند. سەلام عادل، کە بو بە سکرتێری حیزب، دەورێکی گرنگی لەم کۆنفرەنسە و، لە ژیانی حشع دا گێڕا. وەکو بەڵگەی یەکگرتنەوەی باڵە جیاوازەکانی حیزب، هەر ٣ ئۆرگان: (القاعدة، راية الشغيلة، النضال) کە بۆ بەدناوکردنی یەکتری هێرشی زۆریان کرد بوە سەر یەکتری بە یەکجاری راگیران. لە ٢٢ ی تەموزی ١٩٥٦ دا (اتحاد الشعب) وەکو زمانحاڵی حشع دەرچو. هەر لەو دەوروبەرەدا لە باتی (ئازادی) کە زمانحاڵی لقی کوردستان بو، دەس کرا بە دەرکردنی (ئازادی کوردستان).

لەم کۆمیتەی ناوەندی‌یە یەکگرتوەدا جەمال حەیدەری، سالح حەیدەری، کەریم ئەحمەد، کاکەی فەلاح، بون بە ئەندام. زۆری پێ نەچو سالح حەیدەری و، حەمید عوسمان و، چەند کادرێکی لقی کوردستان، حشع یان بە جێ هێشت و چونە ریزی پدک ەوە. کاکەی فەلاح یش بە یەکجاری دەستی لە کاری حیزبی و سیاسی هەڵگرت. بەڵام (ئازادی کوردستان) بە رێکوپێکی بە چاپێکی جوان دەرچونی بەردەوام بو تا ١٤ ی تەموزی ١٩٥٨.

ژ(ی ساڵی ١٤ای دوایی حوزەیرانی ١٩٥٧ای ئازادی کوردستان، ١٦ لاپەڕەی پێوانە (٢٠×١٤سم)ە. بابەتەکانی ئەمانەن: لاچونی نوری سەعید، گۆڕینی مەبەستەکانی ئیستیعمار نی‌یە!، تێکۆشان بۆ وەستاندنی تاقیکردنەوەکانی ئەتۆم و هیدرۆجینی فرمانێکی پێویستی نەتەوەی کوردە، بوێژی بەرزی کوردستان مامۆستا گۆران، داخوازیەکانی لیژنەی بەرزی نیشتمانی، یادی رۆژی شەهیدانی کورد، دەنگ‌وباسی کوردستان: سلەیمانی، کەرکوک، هەولێر، گۆرانی کارگەران، پەتای ئاژاڵ و سستی دەزگای حکومەت .

×

بەڵگەیەک لە بەر دەس دا نیە کە ئازادی چەند دانەی لێ چاپ کراوە و، چۆن و لە چەند جێ بڵاو کراوەتەوە. رۆژنامەی (القاعدە) لە ساڵانی ١٩٤٧ – ١٩٤٩ دا، وەکو حەنا بەتاتو لە کتێبەکەی‌دا خەملاندویەتی، ٣ هەزار دانەی لێ چاپ کراوە و، ژمارەیەکی زۆر لەوە زیاتر خوێندویانەتەوە. القاعدە لە سەرانسەری عیراق دا، هەروەها لە کوردستان دا، بڵاو کراوەتەوە. ئازادی کە هاوشانی القاعدە دەرچوە تەنیا بۆ کوردستان و بۆ خوێندەواری کورد بوە، لە بەر ئەوە پێویستی نەکردوە بەو ژمارە زۆرەی رۆژنامەیەکی عەرەبی چاپ بکرێ، بەڵام بێگومان ئەمیش لە چاو رۆژنامە و گۆڤارە کوردی‌یەکانی ئەو سەردەمەدا چەردەیەکی باشی لێ چاپ و بڵاو کراوەتەوە و بۆ خوێندنەوە دەستاو دەستی کردوە.

نیشتمانێکی ئازادو میللەتێکی بەختیـار

آزادی کوردستان

زمانی حزبی شیوعی عیراق ، لقی کوردستان

ژمارە (١) سالی (١٤) دوای حەزیران ٩٥٧

نرخی - ٢٥ - فلـس

لا چـــرنی

نوری سەعید ، گوریفی ..بەستەکانی ئیستیعمار نیـە !!

❊ ❊ ❊

سێ سالە ئەمرۆ ، بەپێی پیلانی ئیستیعمار نوری سەعید هاتە سەر کار و دەزگیچی گرتە ئیش

مەجلیسی نوێنەرانی ، چەند نوێنەرێکی نیشتمانی تیابو هەلی وەشاند ، حزب و کۆمەلە و رۆژنامەکانی داخست . پەیوەندی لەگەل یەکێتی سوڤیتا بڕی و دوایش پەیمانی زەهراوی بەغدای گری دا . ئەمانە جگە لەو هەمو مەرسومانەی بۆ پەیوەندکردنی گەل هینابەدی و خستیە کار .

بەلێ توانی پەیمانی بەغدا ببەستێ ، بەلام هەرچی کردی نەیتوانی پێش جوولانەوەی میللەت بگری و لە تێکۆشان بیوەستێنی . چونکە جگە لەوەی میللەت - بە کورد و عەرەبەوە - بەگژی بەرامبەر بەم پیلانە گلاوانە هاتە دەست و درێژی تێکۆشانی خۆیانیان پتەوتر و بەستووراوتر کرد ، هەمو میللەتی عەرەب و حکومەتە عەرەبە ئازادیخوازەکانیش پشتیوانیان لێ کردن . تەنانەت نوری سەعید بەحری ئەوپەڕی تەقالای ئاغا ئیستیعماریەکانیەوە ، نەیتوانیەکی لە حکومەتە عەرەبەکان راکێشێتە بەری پەیمانە شوومەکەیەوە .

نە مەرسومەکانی سەعیدی و نە حوکمە دوورو درێژەکانی عورفی و نە زیندانی هەمو یاساکانی دەستووری و رەوشتی ، هیچی نەیتوانی پێش بەرێ تێکۆشانی میللەت بگری ، بەلکو [بڕوانە لاپەڕە ١٢]

ئازادی، وەکو بڵاوکەرەوەی ئایدیۆلۆجی کۆمۆنیستی، کاریگەری لە سەر ژیان و بیروبۆچونی هەزاران کەس هەبوە، بە هۆی ئازادی‌یەوە تێکەڵاوی ژیانی سیاسی بون، توشی گیران و راونان و نانبڕان بون. بەڵام پیاچونەوە بە بەیان و بڵاوکراوە جۆراوجۆرەکانی ئەم قۆناغەی ژیانی حشع و تاووتوێ کردنی ناوەرۆکی ئۆرگانەکانی چەند راستیەکی تاڵ دەر ئەخەن:

یەکەم، دەورێکی گەورەی هەبوە لە چەواشەکردنی بیری رۆشنبیر و سیاسی و تێکۆشەرانی کوردا. دۆست و دوژمنی لێ شێواندون. زۆر جار رێگەی نادروستی تێکۆشانی بۆ هەڵبژاردون. نۆکەرایەتی سۆڤێتی لە لا کردونەتە ئەرکێکی پیرۆز و فرمانێکی نیشتمانی. هەوڵی داوە بزوتنەوەی رزگاری کورد بکا بە بەشێ لە جەنگی ساردی نێوان بلۆکی رۆژهەڵات و بلۆکی رۆژئاوا، بێ ئەوەی کورد هیچ قازانجێکی لەوەدا هەبوبێ.

دوەم، حشع پێی وابوە ئەوە ئەو لایەنەی کە ناسنامەی نیشتمانپەروەری بە کەس و رێکخراو و حیزبەکان ئەبەخشێ یان لێی ئەسێننەوە.

حشع هەر لە سەرەتاوە دوژمنایەتی رێکخراوە سیاسی‌یەکانی کوردستان، چ ئەوانەی نیشتمانی و نەتەوەیی بون و چ ئەوانەی کۆمۆنیست و مارکسی بون، کردوە بە بەشێکی کاری سیاسی و ئایدیۆلۆجی. لەم بڵاوکراوانەدا زۆر بە توندی و بێ پەروا هێرش ئەکاتە سەر حیزبی هیوا، حیزبی رزگاری، حیزبی شۆڕش، پارتی دیموکراتی کورد. بە هەمو توانایەوە هەوڵی داوە ناووناوبانگیان بزڕێنێ. سەرکردە و رەمزەکانیان سوک و چروک بکا.

حشع لە بڵاوکراوەکانی‌دا پەلاماری زۆر لە کەسایەتی‌یە سیاسی و فەرهەنگی‌یەکانی کوردی داوە و هەوڵی داوە ناووناوبانگیان بشێوێنێ و لە ناو خەڵک دا سوکیان بکا.

حشع یەکێکە لەو حیزبانەی لە مێژوی عیراق دا تێکۆشانی زۆر و قوربانی بێ شوماری داوە، بەڵام سەرەنجام بە هۆی چەوتی ڕێبازەکەیەوە مایەپوچ و رەنج بە خەسار دەرچوە.

سەرچاوەکان:

١. وێنەی ژ ٣ ی حوزەیرانی ١٩٤٥ و ٢ ی مارتی ١٩٥٤ و ١ ی تەموزی ١٩٥٦ ی (ئازادی) لە (ئارشیفی نەتەوەیی کوردستان) و،

ژ ٤ ی تشرینی دوەمی ١٩٥٢ ی (ئازادی) و، ژ ١ ی حوزەیرانی ١٩٥٧ ی (ئازادی کوردستان) لە ژ ١١ — ١٢ ی گۆڤاری رۆژنامەڤانی و،

ژ ٥ ی تشرینی دوەمی ١٩٤٥ لە ئەرشیڤی دکتۆر مارف خەزنەدار وەرگیراوە.

هەمو ئەم سەرچاوانەم لە مامۆستایان رەفیق ساڵح و سدیق ساڵح وەرگرتوە.

٢. کوڤارا ئازادی، گۆڤاری (رۆژا نو)، ژ ٦١، ٥ ی چری‌یا پاشینی ١٩٤٥.

٣. سکرتێری نوسین (عەبدولا زەنگەنە): رۆژنامە یان گۆڤاری ئازادی؟ گۆڤاری (رۆژنامەڤانی)، ژ ٥، هەولێر، کۆتایی ئابی ٢٠٠١. ل ٢٠٤ — ٢٠٩.

ڕۆژنامەوانیی نهێنی

و

پارتی دیمۆکراتی کوردستان

شۆڕشی ١٩٤٣ — ١٩٤٥ ی بارزان پاش چەند شەڕ و پێکادان کەوتە گفتوگۆ لە گەڵ کاربەدەستانی عیراق، بەڵام گفتوگۆی بارزانی — حکومەتی عیراق بە ئەنجامێکی سەرکەوتو نەگەیشت و، سەرلەنوێ شەڕ هەڵگیرسایەوە. جەیشی عیراق بە یارمەتی هێزی ئاسمانی بریتانی هێرشی توندی ئاسمانی و زەمینی بۆ سەر ناوچەی بارزان دەس پێ کردەوە.

ناکۆکیەکانی ناو ریزەکانی حیزبی هیوا تەقیەوە. حیزبی هیوا بەرەو پارچە پارچە بون و هەڵوەشان ئەچو. ئەفسەرەکانی کە دابویانە پاڵ شۆڕشی بارزان لە سەرکردایەتی حیزبی هیوا نائومێد بون. لە شاخ خۆیان بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفا رێکخراوێکی نوێیان بە ناوی (هەیئەتی ئازادی) ەوە دامەزراند.

شۆڕشی بارزان نەتەنیەوە بۆ ناوچەکانی تری کوردستانی عیراق. لە ناوچەی بارزان دا قەتیس ما. جەیشی عیراق و جاشی کورد تەنگیان پێ هەڵچنی. توانای بەرگری نەما. رۆژی ١١ ی ١٠ ی ١٩٤٥ بارزانیەکان بە کۆمەڵ، چەکدار و بێ چەک، بە خاووخێزانەوە، لە رێگەی کێلەشینەوە کشانەوە بۆ کوردستانی ئێران.

لەو کاتەدا لە کوردستانی ئێران، ناوچەی موکریان، ئەگەرچی لە ژێر نفوزی سۆڤێتیدا بو بەڵام وەکو ناوچەیەکی بێلایەن لە نێوان هێزەکانی ئینگلیز و روس دا دەسەڵاتی راستەقینەی حکومەتی ئێرانی تێدا نەما بو. خەریک بو دەسەڵات ئەکەوتە دەس سەرانی کوردی ناوچەکە.

لە ٢٢ ی ١ ی ١٩٤٦ دا حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە کۆبونەوەیەکی جەماوەریی فراوان دا لە مەهاباد دامەزراندنی حکومەتی کوردستانی راگەیاند.

بارزانیەکان و ئەفسەرە کوردەکانی عیراق: عیزەت عەبدولعەزیز، خەیروڵا عەبدولکەریم، مستەفا خۆشناو، محەمەد مەحمود، بەکر عەبدولکەریم، میرحاج ئەحمەد، نوری ئەحمەد تەها، جەلال ئەمین بەگ، کە لە مەهاباد کۆبوبونەوە، بون بە پێشمەرگە لە ریزی هێزە چەکدارەکانی پارێزگاری ئەم حکومەتە.

کۆتایی هاتنی دوەمین جەنگی جیهانی بە سەرکەوتنی بەرەی دیمۆکراتی و تێشکانی بەرەی فاشیزم و، ئەو بەڵێنانەی هاوپەیمانەکان بە گەلانی ژێردەستە و زۆرلێکراویان دابو، لە ناو کوردیش دا دەنگی دابوەوە. بیری دیمۆکراتی و ئازادیخوازی لە بڵاوبونەوەدا بو. لە ژێر کاریگەری روداوەکانی دنیا و بە چاولێکەری حیزبی دیمۆکرات، وەکو تاقە حیزب بۆ کوردستانی ئێران و لە ژێر یەک سەرکردایەتی دا، لای ئەفسەرەکانی کە پێشتر (هەیئەتی ئازادی) یان پێک هێنا بو، بیری دامەزراندنی یەک حیزبی یەکگرتو لە ژێر یەک سەرکردایەتی دا بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفای بارزانی بۆ کوردستانی عیراق گەڵاڵە بو. پەیمانی نەتەوەیی و پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی حیزبەکەیان ئامادە کرد و هەر لە مەهابادیش چاپ کرا.

هەمزە عەبدوڵا، کە ئەو دەم لە مەهاباد بو، بە نوێنەرایەتی مەلا مستەفا و دەستەی دامەزرێنەری حیزبی تازە، بۆ گفتوگۆ لە گەڵ هەمو حیزب و رێکخراو و گروپە کوردیيەکان گەڕایەوە بۆ عیراق، تا هەمویان بە پێی ئەو پەیمانی نەتەوەیی و پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆیەی بە ئامادەکراوی لە گەڵ خۆی لە مەهابادەوە هێنا بوی و، بە پێی ئەو رێنماییانەی لە لایەن مەلا مستەفا و هاوڕێکانیەوە کرا بو، لە یەک حیزب دا و لە ژێر باڵی یەک سەرکردایەتیدا بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفا یەک بگرن.

هەمزە کەوتە گفتوگۆ لە گەڵ سەرکردەکانی حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق (شۆڕش)، حیزبی رزگاری کورد، لقی کوردستانی عیراقی ژ. ک، پاشماوەکانی حیزبی هیوا.

ئەندامانی سەرکردایەتی حیزبی شیوعی کوردستان رازی نەبون بەوەی بێنە ناو ئەم حیزبە نوێیەوە بە تایبەتی چونکە مەلا مستەفا کە خۆی سەرۆکی حیزبەکە بو، پێشنیاری کرد بو شێخ لەتیفی حەفید و کاکە زیادی غەفوری، کە دو مولّکداری گەورە بون، لە سەرۆکایەتی حیزب دا ببن بە جێگری. حیزبی شیوعی کوردستان خۆی هەلّوەشاندەوە و زۆری ئەندامەکانی چونە ناو حیزبی شیوعی عیراقەوە (بە سەرکردایەتی فەهد). بلاّوکراوەکەیشیان (شۆڕش) نەما.

حیزبی رزگاری کورد بو بە دو بەشەوە. بەشی زۆریان چونە ناو حیزبی تازە دامەزراوی (پارتی دیموکراتی کورد) ەوە و بەشێکی تریان چونە ناو حیزبی شیوعی عیراقەوە.

لقی کوردستانی عیراقی ژ. ک، لەو کاتەدا، کە هێشتا حکومەتی کوردستان لە مەهاباد مابو، بێ وەرگرتنی رەزامەندی پێشەوا قازی محەمەد ئامادە نەبو خۆی هەلّبوەشێنێتەوە، بەلاّم دوای روخانی حکومەتی کوردستان ئەویش چوە ناو پارتییەوە.

بەر لە گرتنی کۆنگرە پەیمانی نەتەوەیی و پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی پارتی دیموکراتی کورد لە مەهاباد ئامادە کرا بو. حیزبی رزگاری کورد بۆ باس و لێکۆلّینەوە بە سەر ئەندامەکانی خۆیدا دابەشی کردوە. لە بەر گرنگییان لێرەدا لە مەتنی عەرەبییەوە، کە لە (موسوعە سریە خاصە بالحزب الشیوعی العراقی السری، بغداد، ١٩٤٨) وەرم گرتوە، ئەیکەم بە کوردی:

"پەیمانی نەتەوەیی پارتی دیموکراتی کورد

١. بە رێگەی خەباتی سیاسی و بە رێگەی تر تێ ئەکۆشین بۆ پێکهێنانی دەولّەتی کوردستانی فیدرالی دیموکراتی لە عیراق دا کە پێک دێ لە لیواکانی موسلّ و هەولێر و کەرکوک و سلێمانی و خانەقین دەستورەکەی ئەنجومەنێکی دامەزرێنەر دایئەنێ کە لە لایەن گەلی کوردەوە راستەوخۆ بە دەنگدانی نهێنی هەلّئەبژێردرێ.

٢. دەسەڵاتەکان لە دەوڵەتی کوردیدا لە گەلەوە هەڵئەهێنجرێ حکومەت بە هۆی پارلەمانی هەڵبژێردراوی راستەوخۆی گەلەوە وەری ئەگرێ. دەسەڵاتەکانی جێبەجێکردن و قەزا سەربەخۆن.

٣. دەوڵەتی کوردستانی فیدرالی دیمۆکراتی ئازادە لە بەستنی هاوپەیمانێتی و پەیمانی دۆستایەتی لە گەڵ حکومەتی (جمهوریەتی کوردستان لە ئێران) و لە گەڵ حکومەتی ئازەربایجان هەروەها لە بەستنی رێککەوتننامەی سیاسی و بازرگانی و رۆشنبیری لە گەڵ هەمو دەوڵەتانی دیمۆکراتی تردا.

٤. مافە دیمۆکراتیەکانی هاووڵاتییان لە ناو سنوری دەوڵەتدا کە مافی کۆبونەوە و بڵاوکردنەوە و دامەزراندنی حیزبی سیاسی و ئازادی بە کارهێنانی زمانی نەتەوەیی و ئازادی باوەڕ و ویژدان پارێزراون، هەروەها ئازادی کەسایەتی.

٥. دامەزراندن لە وەزیفەکانی دەوڵەت دا بە پێی لێوەشاوەیی زانستی و رۆشنبیری و هونەری ئەبێ. شارەکان و قەزاکان بە ئەنجومەنی بەڕێوەبەرایەتی هەڵبژێردراو لە لایەن خەڵکەکەیەوە بە سەرۆکایەتی کەسێ کە دەسەڵاتی جێبەجێ کردن دای ئەنێ، بە ڕێوە ئەبرێن. بەڕێوەبەرایەتی شارەوانی لە شار و قەزاکان دا بە ئەنجومەنی شارەوانی و سەرۆکی هەڵبژێردراو لە لایەنی خەڵکەکەیەوە بەڕیوە ئەبرێن.

٦. رێگای ئاسنین و رێگای وشکایی و ئاوی و دارستان و کانگا و کارگەکانی چەک و تەقەمەنی جەنگی بە تەنیا موڵکی دەوڵەتن.

٧. دارایی دەوڵەت گەنجینەیەکی گشتی ناوەندی بەڕێوەی ئەبا پێکدێ لە باجی عادلانە بە پێی قانون لە داهاتی گومرگ و مەکوس و کرێی موڵکەکانی، باجی دەرامەت تەساعودی ئەبێ. دامەزراندنی بانکی تایبەتی بۆ کەسان و کۆمپانیا قەدەغەیە و بە تەنیا دەوڵەت بۆی هەیە بانکی ناوەندی دابنێ.

٨. قانونی کار مەرجەکانی نێوان کرێکار و خاوەن کار دیاری ئەکا و دەوڵەت دان بە نەقابەکانی کرێکاران و کۆمەڵە هەرەوەزیە بەرهەمهێن و ئیستیهلاکی دا ئەنێ و، هەوڵی بلاوکردنەوەی فێرکردنی هونەری ئەدا بە کردنەوەی مەعهەد بۆ ئەم مەبەستە، وە هەوڵی زیادکردنی پیشەسازی و بلاوکردنەوەی کشتوکاڵی ماکیناوی و، گۆڕینی مەرجەکانی نێوان زەویدار و جوتیار بە هی دادپەروەرانە بە جۆرێ کە ئەو زۆرەی لە چینی بەرهەمهێنەری جوتیار ئەکرێ لاببا.

٩. فێربون لە خوێندنگای سەرەتایی و ناوەندیدا خۆڕایی و ئیلزامییە، پەیمانگای رۆشنبیری بە پێی پرۆگرامی پەروەردەیی گشتی دائەنرێ بۆ دابینکردنی پێویستیە ئابوری و سیاسی و جەنگی و بەڕێوەبەرایەتی و دادگایی و هونەری و ئەدەبیەکانی کۆمەڵ.

"پرۆگرام

"ئامانجەکانی حیزب

١. ئامانجە سیاسییەکان

سەربەخۆیی تەواوی کوردستان. بەم رێگایانەی خوارەوە ئەگاتە ئەم ئامانجە:

١. خەبات لە پێناوی دامەزراندنی دەوڵەتێکی فیدرالی لە عیراق دا بە ناوی دەوڵەتی کوردستانی فیدرالی دیمۆکراتیەوە.

٢. بنچینەی دامەزراندنی دەوڵەتی فیدرالی کوردستان پەیمانێکی یەکگرتنە نوێنەرانی حکومەتی عیراق و نوێنەرانی سیاسی کورد بەشداری لە بەستنیدا ئەکەن.

٣. دەوڵەتی فیدرالی کوردستان ئازادە لە بەستنی پەیمانی یەکێتی و هاوپەیمانی یا دۆستایەتی لە گەڵ حکومەتی جمهوریەتی کوردی لە ئێران.

٤. دەوڵەتی کوردستان ئازادە لە بەستنی پەیمانی هاوپەیمانێتی یا دۆستایەتی لە گەڵ هەر دەوڵەتێکی دیمۆکراتی بێ پرسی حکومەتی عیراقی.

٥. دەوڵەتی فیدرالی کوردستان ئەم شوێنانە ئەگرێتەوە لیواکانی موسڵ و هەولێر و کەرکوک و سلێمانی و خانەقین.

٦. ئەنجومەنی نیشتمانیی دامەزرێنەری هەڵبژێردراوی گەلی کورد لە عیراق دا بە ڕێگەی هەڵبژاردنی راستەوخۆ و دەنگدانی نهێنی سەرۆکی دەوڵەتی فیدرالی کوردستان هەڵئەبژێرێ و قانونی بنچینەیی بۆ دائەنێ.

٧. دەوڵەتی فیدرالی کوردستان ئیستیعماری دەوڵەتی بێگانە و نیزامی ویصایە و حیمایە هەرچی چۆنێک و لە هەر دەوڵەتێکەوە بێ قبوڵ ناکا.

٨. دەوڵەتی فیدرالی کوردستان هەوڵ ئەدا بچێتە ناو پەیمانی سەلامەتی بە کۆمەڵی ناودەوڵەتانەوە و کۆنگرەکانی ئاشتی نەتەوە یەکگرتوەکانی دیموکراتی و پەیماننامە ئابوری و رۆشنبیری و کرێکاریەکانەوە.

٢. ئامانجە ئابورییەکان

أ. حیزب هەوڵ ئەدا دەوڵەت ببێتە خاوەنی موڵکیەتی گشتی پیشەسازی جەنگی بە هەمو جۆرەکانیەوە و، بە هی دارستان و کەنارەکان و ریگا وشکایی و ئاوی و ئاسنینەکان و کانگاکان.

ب. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی بانکێکی ناوەندی بۆ دەوڵەت و بۆ قەدەغە کردنی دامەزراندنی بانک لە لایەن کەس و کۆمپانیاوە.

ج. ڕێگەدان بە دامەزراندنی کۆمپانیای بازرگانی و پیشەسازی ئازاد.

د. موڵکیەتی فەردی ئەرز و کەلوپەل پارێزراوە.

هـ. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ نەهێشتنی کۆمپانیای ئیحتیکاری مەوادی ئیستیهلاکی و کەلوپەل و ئەو رێوشوێنە ئەهلی و حکومەتییانەی ابۆ ئەمە ئەکریا بە رەوا ئەزانێ.

٣. کاروباری کار و خزمەتی کۆمەلایەتی

أ. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دانانی قانون بۆ دیاریکردنی مەرجەکانی گرێبەند لە نێوان خاوەن کار و کرێکار دا.

ب. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دانانی بنچینەیەک بۆ کرێی کرێکارانی پیشەسازی و خەدەماتی حکومەتی و هەمو لقەکانی بەرهەمهێنانی پیشەسازی و کاری گشتی و کرێکارانی کشتوکاڵ بە جۆرێ کە لایەنی کەمی کرێ بەشی دابینکردنی پێویستیەکانی ژیان بکا.

ج. حیزب خەبات ئەکا بۆ نەقابەی کرێکاران و کۆمەڵەکانیان.

د. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ ئەوەی خزمەت و دامەزراوە تەندروستیەکان گشتی و خۆڕایی بن، بایەخی تایبەتی بە پزیشکیی ویقائی ئەدا.

ه. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ زیادکردنی کۆمەڵی هەرەوەزی ئیستیهلاکی و بەرهەمهێنەر.

و. حیزب هەوڵ ئەدا شارەوانی شارەکان بسپێردرێ بە ئەنجومەنی هەڵبژێردراوی شارەکان لە لایەن دانیشتوانیەوە، هەروەها موختاری گوند و لادێکان تابیعی ئەنجومەنی هەڵبژێردراوی گوند بن.

ز. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ یەکسانی ژن لە گەڵ پیاو لە هەمو ماف و ئەرکەکان دا.

٤. کاروباری رۆشنبیری و پەروەردە

أ. کردنی خوێندن لە خوێندنگا سەرەتایی و ناوەندییەکان دا بە خۆڕایی و ئیلزامی.

ب. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی مەعاهیدی زانستی ناوەندی و بەرز لە سەر بنچینەی دابینکردنی پێویستیە ئابوری، سیاسی، جەنگی، بەڕێوەبەرایەتی، قەزائی و هونەرییەکانی کۆمەڵ.

ج. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی یانەی وەرزش و یاری بۆ بەڕێوەبەرایەتی خوێندنگا و مەعاهیدی بەرز یا نەقابەی کرێکاری و کۆمەڵی هەرەوەزی.

د. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی مەعاهیدی موسیقا و ئاداب و شانۆ و سینەما.

ه. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی باخچەی منالأن و پشتیوانی لە بزوتنەوەی دێدەوانی لە خوێندنگاکان و بزوتنەوەی گەشتوگوزار.

٥. مادەی جۆراوجۆر

أ. پارتی دیموکراتی کورد حیزبێکی گەلی‌یە داکۆکی لە بەرژەوندیەکانی چینی کرێکار و جوتیار و رۆشنبیران و خاوەن پیشە و بازرگانەکان ئەکا.

ب. پارتی دیموکراتی کورد لە سەر بنچینەی عەلمانیەت دامەزراوە دان ئەنێ بە جیاکردنەوەی سیاسەت لە دین.

ج. پارتی دیموکراتی کورد دان ئەنێ بە گۆڕان دا، لە بەر ئەوە گۆڕین لە پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی دا قبوڵ ئەکا بەو رێگەیەی لە پێڕەوی ناوخۆیدا دیاری کراوە."

یەکەمین کۆنگرە

لە ١٦ ی ئابی ١٩٤٦ دا لە بەغداد یەکەمین کۆنگرەی پارتی دیموکراتی کورد لە ماڵی مامۆستایەکی کورد بەسترا. لە بەر ئەوەی زۆری ئەندامەکانی حیزبی رزگاری کورد هاتنە ناو ئەم حیزبە نوێیەوە لەو کۆنگرەیەدا بڕیاریان دا ناوی ئۆرگانەکەی پارتی دیموکراتی کورد بە ناوی (رزگاری) یەوە بمێنێتەوە.

رزگاری

هەندێ ژمارەی رزگاری ئیستا دۆزراونەتەوە و، پێ ئەچێ لە ناو ئارشیفی دەزگا ئەمنی‌یەکانی عیراقیش دا هەندێ ژمارەی هەڵگیرابێ، هەندێ لێکۆڵەر لە لێکۆڵینەوەکانیان دا کەڵکیان لێ وەرگرتوە و ئیشارەتیان بە ژمارەکانی و بە بابەتەکانی داوە کە دیارە بە عەرەبی نوسراون لەوانە: جعفر عباس حمیدی، التطورات السیاسیة فی العراق ١٩٤١ — ١٩٥٢، النجف ١٩٧٦.

ژ ٢ س ١ کە لە تشرینی یەکەمی ١٩٤٦ دا دەرچوە. بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. لاپەڕەی یەکەم و دوەمی کە بە عەرەبی ئیستا لە بەر دەس دایە تەرخان کراوە بۆ سەروتارێ بە ناونیشانی "الاتحاد الکردی الارمنی". بەڵام بە پێی نوسینەکانی حمیدی لەم ژمارەیەدا پێڕەوی ناوخۆ (نیزامی داخلی) ی پارتی تێدا بڵاو کراوەتەوە.

ژ ٣ س ١ ی تشرینی دوەمی ١٩٤٦، وەکو حمیدی (ل٢٢٦) نوسیوێتی: زۆری تەرخان کراوە بۆ رونکردنەوەی هۆی دامەزرانی پارتی دیموکراتی کورد و رونکردنەوەی پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی، بەیانێکی مەلا مستەفای بەو بۆنەیەوە تێدا بڵاو کراوەتەوە.

ژ ١٣ س ٢ ی ئەیلولی ١٩٤٧، وەکو حمیدی (ل٢٣٠ - ٢٣١) ئەڵێ: ئەو هەڵبژاردنەی ریسوا کردوە کە نوری سەعید لە ئازاری ١٩٤٧ دا ئەنجامی داوە، لەو بارەیەوە رزگاری نوسیوێتی: "هەڵبژاردنەکە ساختە بو... گەل نائیبەکانی ئەم ئەنجومەنەی هەڵنەبژاردوە بەڵکو لە لایەن نوری سەعیدەوە تەعین کراون.." وە سەبارەت بە پەیمانی تورکی — عیراقی نوسیوێتی: "پەیماننامەی تورکی — عیراقی کوردی خستوتە نێوان چەکوش و دەزگاوە" هەر لەم ژمارەیەدا بەیانێکی پارتی تێدایە بە بۆنەی لە سێدارەدانی ئەفسەرە کوردەکانەوە. ئەفسەرەکان: عیزەت عەبدولعەزیز، خەیروڵا عەبدولکەریم، مستەفا خۆشناو، محەمەد مەحمود، بە هۆی بەشداری‌یانەوە لە شۆڕشی بارزان دا، لە ١٩ی حوزەیرانی ١٩٤٧ دا لە بەغداد لە سێدارە دران.

رزگاری

ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کورد

ژمارەکانی ١٧ و ١٨ س ٢ ی کانونی دووەم و شوباتی ١٩٤٨، کە ئیستا لە بەر دەس دایە، ١٤ لاپەڕەیە لە شێوەی کتێب دا بە حەرف چاپ کراوە، لە لاپەڕەی یەکەمیدا بە ناونیشانی (عهد و میثاق) نوسیوێتی:

"فی اعناقنا لشعبنا الکردی المناضل وللعراق ثم للشرقین الاوسط والادنی وللجبهة الدیموقراطیة العالمیة دین سنوفیه کاملا علی هدی ونور ماتضمنته الکلمات التالیة لزعیمنا وابطالنا وعد.. (لێرەدا هەندێکی لێ دڕاوە. نم)"

دوای ئەمە بەشێ لە بەیانێکی جەنەرال مستەفا بارزانی نوسیوەتەوە کە ئاڕاستەی گەلی عیراقی کردوە و، وەسێتنامەکەی کە چوار ئەفسەرەکە لە شەوی پێش لە سێدارەدانیان دا بۆ گەلی کوردیان ناردوە.

لە لاپەڕەی ٢ دا (تحیة الشهداء) سلاوی رێزنانە لە شەهیدان: مستەفا خۆشناو، محەمەد مەحمود، عیزەت عەبدولعەزیز و خەیرولا عەبدولکەریم.

ل ٣ تا ٨ و نیوەی ل ٩ وتارێکی بێ سەردێڕە باسی ڕاپەڕینی کانونی دووەمی ١٩٤٨ و هاتنە سەر کاری حکومەتی محەمەد صەدر و هەڵبژاردنی مەجلیسی نیابی ئەکا... لە کێشەی بارزانیەکان و ئابلۆقەدانی ئابوری کوردستان ئەدوێ و باس ئەکا لە باتی ئەوەی ئازاد بکرێن حوکمەکەیان ساڵێکی تر درێژ کراوەتەوە... لە کێشەی توتن ئەدوێ کە بە چارەسەرنەکراوی ماوەتەوە...

لە ناوەراستی ل ٣ دا ئەم هەواڵەی بلاو کردۆتەوە:

"موت المؤرخ: فجع الاکراد وکردستان بموت الرائد الاول لتاریخ (الاکراد وکردستان) معالی امین زکی بک فعزاء الامة الکردیة فیما خلفة لها من اثار علمیة ستحیط اسمه بهالة من نور فی ثبت الخالدین الی ابد الدهر. هیئة التحریر".

لە ل ٩ دا "نعی ژدانوف" پرسەی مردنی ژدانۆفە.

عــدد (٢) السنة الاولى ت ١

الاتحـاد الكـردي الارمني

مـا بعد ١٩٠٨ ...

افاقت الشعوب الرازحة تحت حكم السلطان الفردي المطلق في الامبراطورية العثمانية لتجد ان دستورا عنوانه "حرية ، عدالة مساواة" يكاد يمزق ظلاما دامسا بات يهدد ابدا اورثته ظلال الله في الارض . وفي ضوء هذه البيرات الثلاث بادرت الجمعيات والاحزاب الى اعداد مناهج العمل من القيود العاصمة المشائخية والاخوة الاسلامية اللتين مثلتا ثالثة لحكم السلاطين خلفاء الله . ا د الاكراد والعرب والارمن شكلوا جمعياتهم واحزابهم وفي مقدمة العلم اعلنت جمعية (تعالي وترقي) الكردية عن نفسها في الاستانة . ان دعت شعوب الدولة الى ثقة بالدستور الذي لم تفرضه ثورة الشعوب كما ان دعت معه اوروبا فحسبت ان مبادئ الثورة الفرنسية الكبرى قد اتت ... بهذا الانقلاب البهلواني فلقد حكم "الرجل المريض" فاوقفت مقررات مؤتمر (برلين) التي اتت ... دولة الدولة العثمانية لم يطل العهد بالاتحاديين حتى كشفوا عن آخر ... عن اهدافهم ... ما للمنتسبين ... التركية في الدولة ... مترسمين خطوات سلائفهم في التدمير والقتل . والطورانية التي ... ... العرقية التركية ... لها هي المسئولة اولا واخيرا عن دماء طلعت من الشعب الارمني النبيل قبل الحرب العالمية الاولى وبعدها وخلالها . وعن هجرة مئات العائلات من اوطانها هربا من سيف الجلاد . وهي المسئولة ايضا عن تعسف مئات المشانق لابناء كردستان وقتل الاكراد الآمنين وتهجير عشرات الالوف منهم الى الاقاليم الغربية ... لك ... السياسة الا ... التابعة ... كل كيان قومي لغير الاتراك وقد عبر عن ذلك خير تعبير قرا ... الشرق عصمت اينونو في حديثه افتتاح سكة الحديد ... سيواس في ٣٠ ... عام ١٩٣٠ ... عدم ... الحق بادعاء كيان قومي ووطني لسائر العناصر التركية" وبوقاحة اكثر وزير العدلية محمود اسعد في خطبة القاها في (اود مش) "ليعلم الصديق والعدو حتى الجبال ان سيد هذه البلاد هو التركي ، فمن لم يكن من دم تركي ليس له فيها سوى حق واحد هو ان يكون خادما وعبـــدا "

نحو التساهل ...

بازاء السياسة العرقية الطورانية المستبدة لم ... "الوحيد الضروري وهو الاتحاد ... بين الارمني والكردي لصد العدوان على الرغم من التمايز وتطلع الشعبين ارمينيا وكردستان ، وتوسطهما منطقة استراتيجية واحدة اولا ، ووجود ... بالقرب من مراكز الاعداء الرئيسية وسرعة اجتياز المسلحين عليها ثانيا . ويرجع استدامة هذا الاتحاد الشعبي الى ... التي فرضت نفسها قاعدة المعركات السياسية للارمن والاكراد على السواء ... ادرنا ..

١ــ ان الجمعية السياسية الكردية (تعالي وترقي) التي ... اعلان الدستور وسائر الجمعيات المتكونة بعد ذلك (جمعية كيفي) وجمعية "التشكيلات الاجتماعية الكردية" و "حزب الامة الكردية" لم تكن ذات صلة بالشعب الكردي في كردستان ، وقد انحصر نشاطها في الاستانة فقط غير ملتفتة الى انشاء قواعد لها في ارجاء كردستان ، وبقاء دائم الصلة بينها وبين الشعب الكردي ... تكون ... قيادة ... يحرك ... ومن جراء ذلك ان ... السياسة التركية الشعب الكردي وراءها دون تحكم عليها ... جدية او مقاومة تذكر . وابسط مثال على ذلك ان رواء التربة الاكراد مع الكماليين الطورانيين ... لاعلام ... في الاحوال والانفراديات ما تسوي ... حزب الاستقلال " ولم ... الكماليون الى اكثر من ترديد نحو "ان حق التكلم من فوق هذا المنبر انما هو للملايين التركية والكردية " ... عصمت اينونو ... او كما صرح به فتحي بك رئيس الوفد التركي في مؤتمر ... "ان هذا الوطن ... الامتين التركية والكرديه"

اما الارمن فان جمعية ... التي وان كانت اوثق ... الجمعيات السياسية الكردية بالشعب الارمني الا انها كانت خادمة امينة للرجعية ... المطلقة ، واتجاهها السياسي ... بعيدا عن ... مصلحة جماهير الشعب الارمني المتقدم اكثر الشعوب الداخلة في الدولة العثمانية ، وهذا الاتجاه ... الرسمي ... الخنوع على اعتاب الوكالات والسفارات للدول الاستعمارية الاوروبية ومن ثم ... عاطفة ... على حساب ارمينيا السوفياتية ... العمال والفلاحين الارمن في ... الصادرة في مصر وامريكا ..

٢ــ ... الشقة بين هذه الجمعيات والشعب ... فقدت ... سياسيا كبيرا سواء ما كان متصلا بالوضع الداخلي للدولة العثمانية او الحالة الدولية السائدة . فبينما تبرز ... لم ... داخلية ... وتستمر ثوات الدولة ووجود الملك ان بلا ... تولد ازمة ... امكانيات ثورية للشعبين الارمني والكردي ... زعماء هذه الجمعيات ... العميق لذكراهم ــ اما ملتفين حول الخليفة الاعزل ... او هاربين على تحصليات الدول الاوروبية ... الوطن ! هكذا استطاع الكماليون تسخير الاكراد في الحرب ليفوزوا اخيرا بدولة تركية تسعى في ... نحو الشعب الكردي وتصب المشانق لزعماء الارمن على السواء . اما مؤتمر الصلح في فرساي وتصريحات ... فلم يكن ذلك جميعا ...

له ل ١٠ دا "مهزله الانتخابات: صوره من السليمانيه" باسی هەڵبژاردنی پەرلەمانی ئەکا له سلێمانی که چۆن فرِوفێڵی تیَ دا کراوه بۆ ئەوەی پاڵێوراوەکانی حکومەت دەربچن. به "گاڵتەجارِی هەڵبژاردن" ناوی ئەبا.

ل ١١ "امام المجلس العرفی العسکری" باس ئەکا که حکومەت به هۆی راگەیاندنی حوکمی عورفی‌یەوه خەڵکانێکی زۆری گرتوه، لەوانه ناوی عەونی یوسف ئەبا که ئەوکاته ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتی بوه.

ل ١٢ – ١٤ "حول اعلان وزاره الدفاع" لەم وتارەدا لەوه ئەدوێ که وەزارەتی دیفاع ئیعلانێکی بڵاو کردۆتەوه داوای شوفێری کردوه بۆ لێخورِینی ئوتومبیلەکانی جەیش بۆ رۆژهەڵاتی ئەردەن بۆ شەرِی فەلەستین، بەڵام مەرجی بۆ شۆفێرەکان داناوه که ئەبێ لەباوکەوه عەرەب بن، ئەپرسێ لەکاتێکا سەدان سەرباز و ئەفسەری کورد راپێچی مەیدانی شەرِ ئەکرێن بێ ئەوەی له باوکیان بپرسن کەچی که دێته سەر به کرێگرتنی شۆفێر ئەبێ باوکی عەرەب بێ. ئەمه وەکو نمونەیەکی جیاوازی نەتەوەیی له عیراق دا باس ئەکا.

ل ١٤ "اخبار من کردستان" هەندێ هەواڵی کوردستانه.

به پێ نوسینی حمیدی (ل٢٣٢) ئەبێ لەم ژمارەیەدا به بۆنەی پێکهێنانی وەزارەتەکەی محەمەد صەدرەوه بەیانێکی بڵاو کردبێتەوه داواکاریەکانی ئەو سەردەمەی خەڵکی نوسی بێ که بریتی بون له:

"١. هەڵوەشاندنەوەی پەیمانی ١٩٣٠ ی عیراقی – بریتانی.

٢. هەڵوەشاندنەوەی مەجلیسی نیابی و ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی ئازاد بۆ ئەنجومەنێکی نوێ.

٣. دادگایی و سزادانی ئەوانەی بەرپرسیارن له خوێنی شەهیدانی گەل و، دادگایی کردنی سالح جەبر و نوری سەعید و جەمال بابان و سزادانیان.

رزگاری

اورگان پارتی دیموکراتی ک[illegible]

عدد ١٧ و ١٨ كانون ٢ وشباط ١٩٤٨ • السنة الثانية • ثمن النسخة [illegible] فلس

عهد وميثاق

في اعناقنا لشعبنا الكردي المناضل وللعراق ثم للشرقين [illegible] ط والأدني
وللجبهة الديموقراطية العالمية [illegible] فيه كاملا [illegible]
الكلمات التالية [illegible] وابطالنا [illegible] [illegible]
[illegible] فرد اجنبي طامع في [illegible] و [illegible] ونضحي كل
متطاول على حقوق الشعب [illegible] [illegible]
[illegible]

[illegible] وان [illegible] الذي أنا منه [illegible]
الاستعمار والرجعية [illegible] التي تشترك في امتصاص دماء أبناء
كرامة وطني المقدس . إنني أوجه ندائي الى الشعبين [illegible]
[illegible] وبوحد [illegible] في النضال المشترك [illegible]
[illegible] الاستعمار [illegible] ولكي يعيش كل شعب في أرضه

من بيان
الجنرال مصطفى البارزاني

(•)
[illegible] الاستسلام »
[illegible] ١٩٤٧ »

[illegible] عن اداء واجبنا [illegible]
[illegible] الذات [illegible]
[illegible] الشعوب [illegible]
[illegible] محمود [illegible] عبد الكريم

٤. ڕێزگرتنی سەربەستیە دیموکراتیەکانی کە دەستور دەستەبەری کردوە و ماوەدان بە دەربڕینی سیاسی و ژیانی پارتایەتی.

٥. چارەسەرکردنی گیروگرفتی خۆراک و پۆشاک و دەسکاری قانونی ئینحیساری توتن بە قازانجی جوتیارانی کورد.

٦. دەسکاری وەزارەتی ئیستا بە لابردنی ئەو وەزیرانەی کە بە دوژمنایەتی گەل و چەوساندنەوەی ناسراون.

٧. هەڵوەشاندنەوەی پەیمانی عیراقی – تورکی و، ئوردونی – عیراقی.

٨. ئازادکردنی هەمو گیراوە سیاسیەکان و تێکڕای بارزانیەکان و یارمەتی دانی ڕاستەقینەی خێزانە ئاوارەکان و، چاکردنی دەزگای حکومەتی و نەهێشتنی بەرتیلخۆری و بەد ڕەفتاری." لە ژمارەکەی بەردەستی ئێمەدا ئەم بەیانە نیە.

ژ ٢ س ٣ ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٨، ١٤ لاپەڕەیە لە شێوەی کتێب دا بە حەرف چاپ کراوە. لە لای چەپی ناوەکەیدا نوسراوە: "یا جماهیر الشعب الكردی والعربی كافحوا یدا واحدة ضد الاستعمار وجیوشه ومشاریعه ومعاهداته ومراكزة وامتیازاته"

سەروتاری ئەم ژمارەیە پاشماوەی وتارێکی پێشوە بە ناونیشانی: "فی سبیل تحریر كردستان (٢) القضیة الكردیة والاحزاب العراقیة" ل ١ – ٤ و ل ١٣ – ١٤ ی گرتوتەوە. هەڵوێستی خۆی لە حیزبی (الاستقلال) و (الاحرار) ڕون کردوەتەوە.

ل ٥ - ٦ (المفوضیة السوفیاتیة والحكومة العراقیة)

ل ٦ – ٨ (تعلیقات محطة رادیو الحزب الدیموقراطی الاذربایجانی الحرة علی الاحداث فی كوردستان والعراق)

ل ٨ – ٩ (انباء الجهات)

ل ١٠ – ١٢ (رسالە السجن)

رزگاری

لسان پارتی دیموکراتی کورد عراق

يا اتحاد الشعب الكردي والعربي كالاخوان واحدة ضد الاستعمار وحلفائه ومشاريعه ومعاهداته ومراكزه وامتيازاته

السنة الثالثة العدد (٢) تشرين الاول (١٩٤٨) الثمن (٣٠) فلساً

في سبيل تحرير كوردستان (٢)

القضية الكردية
والاحزاب العراقية

مر في العدد الماضي من مجلتنا تحليلا مقتضباً لسياسة الحكومة العراقية تجاه الاكراد وكردستان في عهد وزارة الصدر وزارة التخدير والتسكين والوعود الخلابة الفارغة التي عهدها بنصب مجلس نيابي اكثريته من ذات طينة مجلس نوري السعيد تحت ضغط الارهاب والمجالس العرفية العهد الذي اختتم بخطاب العرش اذ كان لتحالف مع بريطانيا على اساس معاهدة ١٩٣٠ الاستعمارية وبشجب ثورة الشعب له ازمة امام موقف حكومة التصريل السابق لموسوليني من اجرام اليابحين من شعبنا ووطننا فهو لا يفرق عن موقف الشوفيني المتوفي حمدي الباجه جي وصالح جبر بطل بورتسموث الخائن . مع زيادة مخصوصة ... نحو العراق باجمعه فالبارزانيون يموتون جوعاً في السجون ولا يمر اسبوع دون اخراج هيكل بارزاني ميت من مستشفى العزل قضى عليه السل الرئوي . وامر جديد يدعو تهيئة مواطني كردستان ... في جيش خاص يعد للاعتداء على كردستان مقابل هديه منطقة بارزان لهم . اما العجز المالي في ميزانية الدولة ومعالجته بزيادة نسبة الضرائب فشر هايعم العراق جميعه ولكنها اشد وطأة

له وتاری (له‌پێناوی رزگاری کوردستان دا: کێشه‌ی کورد و حیزبه عیراقیه‌کان) که یه‌که‌م به‌شی له ژماره‌ی پێشودا بلاّو کراوه‌ته‌وه سیاسه‌تی حکومه‌تی عیراقی له سه‌رده‌می وه‌زاره‌تی محه‌مه‌د صه‌دردا به‌رامبه‌ر به کورد و کوردستان تێدا رون کراوه‌ته‌وه، له‌م به‌شه‌دا ره‌خنه‌ی توند له حیزبه‌کانی (الاستقلال) و (الاحرار) گیراوه و وتراوه: " ئه‌و حیزبانه چه‌ند به‌ندێکیان بۆ چاره‌سه‌ری کێشه‌ی فه‌له‌ستین که رۆژێ له رۆژان مه‌سه‌له‌یه‌کی تایبه‌ت به عیراق نه‌بوه، خستۆته ناو به‌رنامه‌ی خۆیانه‌وه، له‌کاتێکا مه‌سه‌له‌ی کورد و شۆڕشی رزگاریخوازی کورد له‌ناو کرۆکی سیاسه‌تی عیراقدایه. ئه‌وی راستی‌بێ حیزبه عیراقیه مۆڵه‌ت پێدراوه‌کان خۆیان له‌وه لاداوه هه‌ڵوێستیان دمرهه‌ق به کێشه ره‌واکه‌مان ئاشکرا بکه‌ن، چونکه دان نه به‌م کێشه‌یه و نه به شۆڕشی رزگاریخوازی کورددا نانێن و، له‌ڕوی مه‌بده‌ئه‌وه پشتگیری سیاسه‌تی چه‌وساندنه‌وه و زوڵم و زۆری پێره‌وکراوی حکومه‌ته یه‌ک له‌دوای‌یه‌که‌کانی عیراق ئه‌که‌ن".

×

مام جه‌لال تاڵه‌بانی، له نامه‌یه‌کی تایبه‌تی‌دا، که له وه‌لاّمی چه‌ند پرسیارێکی من دا له باره‌ی رزگاری‌یه‌وه نوسیوێتی ئه‌ڵێ:

" رزگاری یه‌که‌م ژماره‌ی له ٢ ئه‌یلولی ١٩٤٦ دا به زمانی عه‌ره‌بی ده‌رچوه. نوسه‌ری سه‌ره‌کی سه‌روتار و مه‌قاله گرنگه‌کانی کاک حه‌مزه عه‌بدولاّ بوه. ناوبه‌ناو د.جه‌عفه‌ریش (جه‌عفه‌ر محه‌مه‌د که‌ریم) مه‌قاله‌ی تێدا نوسیوه. موراسیله‌کانیش له‌شاره‌کانه‌وه شتیان تێدا ده‌نوسی.

"بابه‌ته‌کانی زۆرتر له‌سه‌ر وه‌زعی کوردستانی عێراق، جمهوریه‌تی مهاباد، وه‌زعی بارزانیه‌کان، کێشه‌ی شار و شارۆچکه‌کانی کوردستان و هه‌ندێ روداوی گرنگی نێو ده‌وڵه‌تی بوه، جگه له بیره‌وه‌ری‌یه‌کانی شۆڕشی ئۆکتۆبه‌ر، مردنی ژدانوڤ و ...هتد.

"که به چاپ دەرچو، حروفچینیەکەی کاک زەبیحی و کاک سەعید قزلجی بون. پاشان که ماموستا هەمزە لە گەڵ شێخ لەتیف تێکیدا، ئیتر هەر کاک قزلجی مایەوە.

"بە تایپ و رۆنیۆش، لە سلێمانی، هەر لە ژێر چاودێری ماموستا هەمزەدا دەردەچو."

×

پ د ک جگە لە رزگاری وەکو لە نوسینەکانی احمیدی، ل ۲۳۳) دەرئەکەوێ گۆڤارێکی بە کوردی بە ناوی (مرۆڤ) ەوە دەرکردوە.

هەروەها لە موناسەبەتە گرنگەکان دا بەیان و هەندێ پەخشە و بلاوکراوەی تریشی دەرکردوە. پەخشەیەکی ئیستا لە بەر دەس دایە، بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە، ئەگەرچی مێژوی دەرچونی بە سەرەوە نیە، بەلام بە پێی ناوەرۆکەکەی ئەبێ ساڵی ۱۹٤٦ بێ، ئەو ساڵەی حکومەتی کوردستان لە مەهاباد پێک هاتوە و، پارتی دیموکراتی کورد — عیراق دامەزراوە. دەقی پەخشەکە بە کوردی بەمجۆرەیە:

"**بۆ میللەتی کوردی هەورامان**

"حکومەتی کۆنەپەرستی ئێران بە درێژی حوکمی رەزا شاهی پەهلەوی ناکۆکیەکی زۆری بە میللەتی کوردی هەورامان چێشت. فەلاح و رەنجبەرانی دێهات و ناوچەکانی دەربەدەر کرد، باغچە و پاوانەکانی ئاگر تێ بەردا، لە منداڵ و ژن و پیر کوشتارێکی زۆری کرد، بەم بۆنەیەوە ژمارەیەکی زۆر لەم فاملیانەی کە تاڵی بێ بەشی و هەژاریان چێشت بو بە سەرگەردانی رویان کردە عیراق. تاکو ئیستاش تارمایی ناکۆکی ۱۹۳٤ هەر لە پێش چاوە کە لەشکری ئێران بە پێی فەرمانی شاهانی هێزی هەورامانیان پەرت کرد. هەژاری و ناخۆشی کەوتە ناو میللەت ژمارەیەکی زۆریان لە برسێتی و دەربەدەری لێ مرد کە هیچ لە بیر ناچێتەوە.

"ئەی رەنجبەر و رەوشەنفیکرانی رۆڵەی میللەتی کوردی هەورامان!

"هاتنی شەڕی ئەم دواییە کە گشت میللەتە سەربەستەکانی سەرزەمین چونە گێژەڵوکەیەوە بۆ لابردنی فاشیست و وەرگرتنی سەربەستی و رزگار بون لە زۆرداره دیکتاتۆریەکان بو. هەر هێزی ئازادخواهەکان بو کە لە رەزا پەهلەوی کرد لە سەر تەختی زۆرداریتی بێتە خوارەوە. هێزی میللەتی ئازەربایجان و کوردی ئێران و هێزی میللەتانی سەرزەمین. کوردەکانی ئێران لەم رۆژەی کەوا هێزی کۆنەپەرستی ئێرانیان لە نیشتمانە خۆشەویستەکەتان دەرکرد حکومەتێکی دیموکراسی لە ژێر سەرۆکی پێشەوا جەنابی قازی محەمەد دامەزراند. هەر ئەم حکومەتەیە کە بتوانێ پارێزگاری حقوقی ماڵ و منداڵتان بکات، بۆیە بویتە نیشانگای دەسائیسی حکومەتی کۆنەپەرستی ئێران و عیراق بۆ نەمانی. چونکە درکێکە بە چاوی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی لە مەش زیاتر خەنجەرێکە لە پەراسویان چەقیوە. ئەم حکومەتەش جێگەی ئومێدی هەمو کوردێکی کوردستانی مەزنە. هێزی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی ناتوانن هیچ کارێکی دەربارە بکەن. وە بە قەڵایەکی سەخت ئەمێنێتەوە بۆ سەربەستی کوردستان و گشت گڕوگیفێکی لەشکری ئێران و داوی حکومەتی عیراق و جرتەجرتی ئیستیعمار دەربارەی ئەم حکومەتە ئەنجامی بێ بەرە.

"جا برایانی هەورامی! پارتی دیموکراتی کوردی عیراق بانگتان ئەکات کە ببنە پشتیوانی حکومەتی میللی کوردستان چونکە هەر ئەمەیە کە بتوانێ حقوقی لێ ستاندراوتان بۆ وەرگرێتەوە و تۆڵەی ئەو ناخۆشیانەی کە پەهلەوی لە ساڵی ۱۹۳٤ بە سەری هێنان بۆتان بستێنێ. هەر ئەم حکومەتەیە حکومەتی دڵسۆزی خۆتان و خۆشیتان پێ ئەگەیەنێ و، برابەشیتان لە نێو بڵاو ئەکاتەوە، هەر ئەمە حکومەتی میللەتی کورد. جا بە پرۆپاغاندەی ئەم ئاغا بە کرێ گیراوەکانی حکومەتە کۆنەپەرستەکان و ئیستیعمار بە هەڵە مەچن و هەڵنەخەڵەتێن،

بۆ میللەتی کوردی هەورامان

حکومەتی کۆنەپەرستی ئیران بە فەرمانی حکمی رەزا شاه پەهلەوی تاکوو ئێستا زۆری بە میللەتی کوردی هەورامان کردووە و زوڵمی
و رەنجبەرانی دێهات و ناوچەکان دەربەدەر کرد و شەهر و بازارەکانی ئاگری بەربوو لە مندال و ژن و پیر کوشتاریکی زۆری کرد
بەم جۆرەوە ژمارەیەکی زۆر لەم ناوچانەی کە ماڵی بێ بەشی و دەرباریان چۆڵ بوو بە سەرکردایی رۆیشتن بۆ عێراق ، تاکوو
ئیستاش ئازاری ناکۆکی ١٣٢١ هەر لە بەرچاوە کە لەشکری ئیران بە بێ فەرمانی خاوەنی مەڵبەندی هەورامانیان بەرەو کرد
هەزاری و نارەزایی کەوتە ناو میللەت و ژمارەیەکی زۆریان لە برسێتی و دەربەدەری مردن کە هێشتا لە بیر ناچێتەوە .
ئەوی رەنجبەر و رەعیەت لە گرانی بۆ لای میللەتی کوردی هەورامان ، داوای هەرچەند توانیان کە گشت میللەت سەربەستەکانی سەرزەوی
بۆ ئەوەی گیروگرفتی ئەوان بۆ لابردنی ناشتی و ئازادی سەربەستی و یەکێتی بوون لە ژێر دەستی دیکتاتۆرەکان بۆ هەر هێزی
ئازادیخوازەکان بۆ کە دەیانی لە رەزا پەهلەوی کرد لە سەر دەستی زۆرداریانی بێبەش خواردوو ، هێزی میللەتی ئازادیخوازان وکورد
ئێران و هێزی میللەتانی سەر زەوی . کوردەکانی ئێران لەم رووداوەدا هێزی کۆنەپەرستی ئێرانیان لە شکاندن و
وەستاندن دەرکرد حکومەتێکی دیموکراسی لە ژێر سەرۆکی پێشەوا جنابی قازی محمد دامەزراند . هەر ئەم حکومەتە بە کە
بەرانبەر بەرگای رەحمی ماڵ و منداڵیان بکات ، بۆیە بۆیە ئەمانگای دەسەڵاتی حکومەتی کۆنەپەرستی ئێران وعێراق بۆ ئە
مانی ، چونکە ترسیانە بە جاری ئیستعمار وکۆنەپەرستی لە ئەمڕۆ نەمێنێ لە بەرامبەریان بە ئیمە . ئەم حکومەتانە
جێگەی ئەمڕۆی کوردیکی کوردستانی ئازاد . هێزی ئیستعمار و کۆنە پەرستی ئیران هیچ کارێکی دەربارە بکەن .
وە تەنیا ئەوەیکی بەخت ئەمێننەوە بۆ سەربەستی کوردستان و یەکگرتن لە لەشکری ئیران و لە حکومەتی عێراق چونکە بڕێکی
ئیستعمار دەربارەی ئەم حکومەتە ئەنجامی بێ بەرە .
جا برایانی هەورامی یارمەتی دیموکراسی کوردی عێراق ئاگادار بکات کە چەند بەشێوەیی حکومەتی میللی کوردستان چونکە هەر
ئەمەیە کە بەرانبەری حقوقی لێ سەندراویان بۆ وەرگرتنەوە ، وبڵاوە بە [illegible] ئەوە کە پەهلەوی لە ساڵی ١٣٢١ بەشی هێنان
بۆیان بەشی ، هەر ئەم حکومەتە بە حکومەتی لای ئێوە [illegible] نیشتمان بۆ ئەگەر بێت دیموکراسیان لە شەر بەرەکانەوە
هەر ئەمە حکومەتی میللەتی کوردە . جا بۆ بێ پاندەی ئەو ئاغا بە دوور گیرا وەکان و حکومەتە کۆنەپەرست کاروانی ئیستعمار
بە شەدلە [illegible] چونکە ئەمانە [illegible] . [illegible] [illegible] نۆکەری دەر دەستی هەمیشە دەبن ئەمیننەوە
ئەو هێمە جگە لە بەرژەوەندی ناوازی خۆیان دەست بەسەر با کۆنی حقوقی ئێوەیە بەبێ بەر لەم هەراکەوتەدا بەهێننەوە
بەرژەوەندی ئەوانی بەدیان کرد . بۆیە ئەوە ئەکەن کە لە سەر خاکی دەستی بەشاری ئێوە خۆیان بە گەورەی زانیوە .
ئەوی ئاغاکانی هەورامان یارمەتیان لە ناو ئاشناوە بۆ حکومەتی میللی کوردستان ئاگادار بن ئەگا دەرە ئەوانەیان لە خزمەت
ئەکەن لە ئیستعمار و حکومەتی کۆنەپەرستی عێراق بگرن ، هەروەها لە گەڵ میللەتی هەورامان و حکومەتی کوردستان ئەکەن چونکە
لەم شتانە جگە لە زیان و بەرە دەرکردن هیچ بێ بەریان بێت ناکەن ، چونکە حکومەتی میللی کوردستان لە سەر بناغەیەکی
ئەو چەند بارە کە روونی بێ بیە جا بەسە بێ لە گەڵ میللەتی کورد بۆ وەرگرتنی سەرکەوتن و گەڕانەوەی حقوقتان .

* بژی حکومەتی میللی دیموکراسی کوردستان *

* [illegible] *

چونکە ئەمانە ئەیانەوێت تاکو مردنتان هەر بە نۆکەری ژێردەستی بمێننەوە، هەمو شتێکیان لا پەشمە جگە لە پێکهاتنی داخوازی خۆیان، دەست بە سەردا گرتنی حقوقی ئێوە نەبێت، هەر لەم دواکەوتنەدا بمێننەوە برسێتی و هەژاری بتان کرۆژێت. دوای ئەمە ئەکەون کە لە سەر حسابی دەستبەسەری ئێوە خۆیان بە خۆشی رابوێرن.

"ئەی ئاغاکانی هەورامان پارتیمان لە داونانەوە بۆ حکومەتی میللی کوردستان ئاگادارتان ئەکاتەوە هۆشتان لە خۆ بێت نەکەن فریوی ئیستیعمار و حکومەتی کۆنەپەرستی عیراق بخۆن. خیانەت لە گەڵ میللەتی هەورامان و حکومەتی کوردستان نەکەن چونکە لەم خیانەتە جگە لە زیان و شاربەدەرکردن و روسیایی چی ترتان چنگ ناکەوێ چونکە حکومەتی میللی کوردستان لە سەر بناغەیەکی ئەوتۆ چەسپاوە کە روخانی بۆ نیە جا یەک بن لە گەڵ میللەتی کورد بۆ وەرگرتنی سەرکەوتن و گێڕانەوەی حقوقتان.

"بژی حکومەتی میللی کوردستان

"بژی پێشەوای خۆشەویست جەنابی قازی محەمەد

"بژی پارتی دیموکراتی کورد — عیراق پارێزگارێکی دڵسۆزی میللەتی کورد

"بژی میللەتی هەورامان یاریدەدەری حکومەتی میللی دیموکراسی کوردستان

پارتی دیموکراتی کورد — عیراق"

×

ساڵی ١٩٤٨ بە بیانوی شەڕی فەلەستینەوە لە عیراق دا (ئەحکامی عورفی) ئیعلان کرا. هێزە نیشتمانییەکانی عیراق بە گشتی بەر داپڵۆسین و جەزرەبە کەوتن. ئەم شاڵاوە سەرکردەکانی پارتی دیموکراتی کوردیشی گرتەوە. هەندێکیان گیران و حوکم دران، هەندێکیان وازیان هێنا و لە کاروباری پارتی دور کەوتنەوە، هەندێکیشیان (جنسیەی عیراقی) یان لێ سەنرایەوە و لە عیراق دەر کران، لەوانە:

د جەعفەر محەمەد کەریم. ژمارەیەکی کەم لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بەر ئەم شاڵاوە نەکەوتن لەوانە سکرتێری حیزب هەمزە عەبدوڵا، بەڵام ئەویش لە کۆتایی ١٩٤٩ دا لە سلێمانی گیرا.

بەمجۆرە یەکەمین کۆمیتەی ناوەندی هەڵتەکی. بڵاوکراوەکانی لە دەرچون کەوت. دەزگای چاپەکەیشیان لە ناو چو.

دوای گیرانی هەمزە هەندێ لە ئەندامە چالاکەکانی حیزب کۆنفرەنسێکیان بەست کۆمیتەیەکی ناوەندی کاتی‌یان پێک هێنا. بەڵام زۆری ئەندامەکانی بەم کۆمیتەیە رازی نەبون و ریزەکانی پارتی پشێوی تێ کەوت، بۆیە بیریان لە بەستنی کۆنگرە کردەوە، بە تایبەتی دوای ئەوەی هەندێ لە گیراوەکان بەربون. هەمزە عەبدوڵاش، لە بەر ئەوەی هیچ بەڵگەیەکی لە سەر نەبو، پاش ماوەیەکی کورت بەر درا. ئەمە لە باتی ئەوەی ببێتە مایەی خۆشحاڵی هاورێکانی گومانی لە لا دروست کردن. بۆ چارەسەرکردنی ناکۆکی‌یەکانی ناوخۆیان بڕیاریان دا کۆنگرە ببەستن.

دوەمین کۆنگرە

دوەمین کۆنگرەی پ د ک لە مانگی ئازاری ١٩٥١ دا لە بەغداد بەسترا.

لەم کۆنگرەیەدا پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی حیزبەکە بێ دەسکاری وەکو خۆی هێڵرایەوە، بەڵام کۆمیتەیەکی ناوەندی نوێ هەڵبژێردرا. ئیبراهیم ئەحمەد کە تازە لە زیندان دەرچو بو، وە تێکەڵاوی ناکۆکیەکانی ناو حیزبەکە نەبوبو، هەڵبژێردرا بە سکرتێری حیزب.

لە زستانی ١٩٥١ — ١٩٥٢ دا سەرکردایەتی نوێی پارتی توانی سەر لە نوێ دەزگای چاپ (تایپ و رۆنیۆ) بکرێ و لە مانگی ئەیلول دا دەستی کرد بە دەرکردنی (رزگاری) بە کوردی و دەرکردنی (نداء کوردستان) بە عەرەبی.

ئیستا چەند ژمارەیەکی خولی دووەمی رزگاری لە بەر دەس دایە.

ژ ٦ س ٦ ی مارتی ٩٥٢. ٤ لاپەڕەی فولسکابە بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. هەموی بە کوردی نوسراوە. ناوی رزگاری لە نێوان دو ژوری دروشم دا بە قەڵەم لە سەر رۆنیۆ نوسراوە. لە ژوری لای راست دا نوسراوە:

"ئەی گەلی کورد بانگی ئاشتی ئیمزا بکە حوکمی ئیعدامە گەلانی دنیا بە سەر شەڕ و چەوساندنەوە و ئیمپریالیزم دا داویانە.

"خەباتکردن لە رێگەی ئاشتیدا خەباتکردنە لە رێگەی ئازادی و سەربەخۆیی نەتەوایەتی کوردا.

"پایەدار بێ برایەتی کورد و عەرەب بۆ رزگاری هەردوکیان."

لە ژوری لای چەپ دا نوسراوە:

"ئەی کۆمەڵانی گەلی کورد خەبات بکەن!

"بۆ نەهێشتنی پەیمانی ١٩٣٠ و بنکە و فرۆکخانەکانی ئیمپریالیزم.

"(تأمیم) ی نەوت کە کۆمپانیاکان بە تالان ئەیبەن.

"لابردنی حکومەتی بۆگەنی نوری سەعید.

"بەرەڵاکردنی حەبسە سیاسییەکان."

سەروتاری، ل ١، لە جەژنی نەوروزا — لە رێگەی نەورۆزێکی نوێدا

ل ٢ (ترومان هیتلەری بۆڕدا لە جانەوەریدا)

ل ٣ (ئازاردانی گیراو پێچەوانەی هەمو هەقێکی ئینسانە)

ل ٤ (دەنگوباسی ناوخۆ) ی کەرکوک و بەغدا و هەولێر و کۆیە.

ئەی گەلی کورد مانگی ئاشتی ئیمزا بکە تاوا
حوکمی ئیمپەریالیزم گەلانی دنیا بە سەر شەرو
چەوساندنەوەو ئیمپەریالیزم دا ئیمانەی
خەباتکردن لە ڕێگای ئاشتی دا خەباتکردنە
لە ڕێگای ئازادی و سەربەخۆیی نیشتمانی کوردا .
پایەدار بێ برایەتی کورد و عەرەب بۆ
رزگاری هەردوکیان .

رزگاری

ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کورد ـ عیراق

ئەی کۆمەڵانی گەلی کورد خەبات بکەن بۆ ـ
نەهێشتنی پەیمانی ١٩٣٠ و پیلانەکانی فرۆشتنەکانی
ئیمپریالیزم
(ئایزنهاور) ی ئەمریکا کە گوایا لە پەتالا ـ
ئەی بەیان
لابردنی حکومەتی بوگەنی نوری سعید .
بەرەڵا کردنی حەبسە سیاسییەکان .

ژمارە (٦) — سال (٦) — مارت ١٩٥٢

لە جەژنی نەوروزا

لە ڕێگای نەورۆزێکی نوێ دا

بەپێی ئەفسانە (اسطورە) یەکی زاراوی نەوروز جەژنی بیرەوەری ئەو ڕۆژە پیرۆزەیە کە گەلی کورد بەسەرکردەیی کاوەی ئاسنگەر ـ کەللەی سەری ((ضحاك ـ دەهاك ـ ئەژدەهاك)) ی زوردارى بە چەکوشێک پان کردەوە و داوە دەژگای زولم و زوری سەرەو ژێر کردا ـ ھەقی داگیرکراوی خوی سەندەوە .

لەم ڕۆژەدا کە جەژنی یادگاری ڕمانی حەوزی زوردارى و هەڵهاتنی ڕۆژی ئازادی و سەربەستی و شکانی سوپای سەرماو سۆڵەو زوقمی زستان و ژیانەوەی گژوگیاو گەشانەوەی گوڵ و گوڵاڵەی دەشتو چیایە . نیشتمانی خوشەویست و ڕەنگینی کورد کوت کوت و تیکە تیکە کراو بە ژێر سەختترین بارو دڕندانەترین حوکما ئەژی . هەژدیهای ئیمپەریالیزم خوێنمژ هەر بەوەوە نەوەستاوە کە کوردستانی پارچە پارچە کردووە و داویەتە دەستی چەند دەستە جەلاد و پیاو کوژێک وەخوێنی وەکو بیستریس زەرد (نەرد) خوێنی ئەمڕۆی و خەبرو بەرەکەتی کشتو کاڵ و دەرەبەرانی کانگاکانی بە تاڵان ئەبات و گەلی کورد پێی حێ هێشتووە تۆنی دەریای نەزانی و هەژاری و نەخۆشی بێت . هەر بەوەوە نەوەستاوە کە نەتەوەی کوردی نەک هەر لە بچووکترین و سادەترین حەقی نەتەوایەتی بگرە لە هەموو حەقێکی مرۆڤایەتیش بێ بەش کردووە . هەر بەوەوە نەوەستایە کە نۆکەرانی نیشتمان فرۆشی عیراقی و فاشیستی چەکەرەی تورانی و کۆنە پەرستانی ئێرانی وەکو سەگی هار بەردابێتە سەرو ماڵ و گیانی ، وا خەریکە لە کوردستاندا ڕێگای جەنگی و پرد و فڕۆکەخانە و دیوو عەسار دروست ئەکات بو لەشکرو سوپاو تفاقو جبەخانەو فڕۆکەکانی ، ئەیەوێت نیشتمانی کورد بکات بە بنکەیەکی عەسکەری ، بیکا بە پرد و بەرد بازبو هەڵکوتانە سەر یەکێتی سوڤیەت ـ قەلای سەختی ئاشتی و ـ دیموکراسی پشتو پەنای جیبەنە چەوسێنراوەکان و گەلە ئازادی پەرستەکان و دۆستو پشتیوانی گەلی نەبەزی کوردی بەشخوراو . ئەیەوێ بیکا بە مەیدانی شەری سێیەمی دنیا ، خان و بەرمان بە ئورانە بهەرێ ، لاوانمان بکات بە قەڵغانی گوللە و چاوگەی شەر ، باسو داك مندالمان بکات بە خۆراکی توپو شمشێر ، بەدەشتی کوردستان بکا بە حەعەسی شەر لەرێگای باراستنی و زیاد کردنی قازانجی پیسی خوی .

لەم وەختە تەنگو چەڵەمەیەدا کە بەسەر گەلی کوردا تێ ئەپەڕێت ، گوا لەلا یەکەوە حکومەتانی کۆنە پەرستو نیشتمانفرۆشو فاشیستی نۆکەرانی ئیمپەریالیزم پیسترین سیاسەتی توقاندن و ئازاردانی لەگەل بەکار ئەهێنن ، لە سەرانسەری کوردستاندا ئاسنو خوێنو ئاگر حوکم دەکات . و لە لایەکی ترەوە ئیمپەریالیزم خوی خەریکە کوردستان و عمو ولاتانی رۆژهەلاتی نزیک و ناوەڕاست ببەستی بە پاشکوی ـ ملوکی ڕوژ ئاواوە گوا بە تیژترین خێرایی بەرەو بەزار بەزار شەر تاو ئەدەن . ئەمەش بە پێچەوانەی ویستی خەباتی گەلانی ئەم ناوچەیە و بەبارمتی حکومەتە پولیسی یە نۆکەرەکانی خوی .

ئەگەر ئەمڕۆ ئێستەدا نەک هەر گەلی کورد بە تەنها بگرە هەمو گەلانی رۆژهەلاتی نزیک ناوەڕاست لە حالێکی بە ساماتر و بیستر لە حالی کوردا ـ لە دەورى (ضحاك) دا دەژین بە دەست ئەژدیهای ئیمپەریالیزمی زالداری مەرگ بە چاوی خوێنڕێژ ، و تۆڵە ماران بخۆر بەوە ، بوە لەم ڕۆژەدا چاك ترین و پێویستترین ئاهەنگی نەوروز خەبات کردنە لە ڕێگای نەورۆزێکی نوێ دا کە گەلان سەری هەژدیهای ئیمپەریالیزمی تیا پان بکەنەوە .

بە بەرچاوماندەوە دەبینین ئەوا گەلان بە عەزمێکی مەردانەو خەباتێکی قارەمانانە ئەکەن لە ڕێگای سەربەخۆیی و ئازادی نیشتمانی خویان و ئاشتی دنیادا بەرامبەر بە دوژمنی ئاشتی دنیاو ئازادی بە شەر ، بە رابەری دەرندەی پیاوخوری ئیمپەریالیزم . گەلی کورد پێش هەمو پێشدە هەمیشە بوە دەستنشتنی مافی تەواوی نەتەوایەتی خوی بو سەربەخۆیی رزگاری هەر لە خەباتدا بووە . و ئەمێستە شان بە شانی خەلکی عیراق و ئیران و تورکیا و سوریە بو لابردنی حکومەتانی نیشتمان فرۆشی ساختە و ڕماندنی ئیمپەریالیزمی ئابایان ـ ئەنگێرە و ئەهەدەنگی بەلام چونکە خەباتی گەلی کورد لە ڕێگای ئازادی و سەربەخۆیدا ـ لە بەرتە بەهەمتر پێشکەوتنی دوژمنایەتی سەختی لە گەل ئیمپەریالیزم ئیکرا بزوتنەوەیکی ئازادیخوازانەی پێشکەوتووی شورشگێری دایە کە خزمەتی بزوتنەوەی گشتی بکات و بە شێکە لە بزوتنەوەی گشتی بە پێی پلەی پێشکەوتنی خوی . بوە وەزعی ناسکی ئیمروی کوردستان ـ وەکو سەرچاوە یەکی ئەونو زەنجیرەو شوێنێکی ستراتیجی زورلە لە سیاسەت ـ بە تایبەتی و بەپێی وەزعی ئێستەی ڕوژهەلاتی نزیک ناوەڕاست و پلەی خەباتی نیشتمانی و نەتەوایەتی گەلان

ماوەیتی بو ٢

له (له رێگەی نەورۆزێکی نوێدا) ئەمە تەئکید کراوەتەوە، "بێگومان یەکیەتی دامەزراو و پارتی‌یە ئازادیخوازە راستەقینە پێشکەوتوەکانی عیراق لەناو خۆیان دا و یەک کەوتنیان لە گەڵ پارتی دیموکراتی کورد - نوێنەری کوردستانی داگیرکراوی عیراق - لەسەر بناغەیەکی وەکو ئەوەی کە حیزبی دیموکراتی کوردستان و حیزبی تودەی ئێران و فیرقەی دیموکراتی ئەزربایجان لەسەری یەک کەوتون، هەنگاوێکی زۆر پێویست و زۆر گەورەیە لەرێگەی نزیک خستنەوەی نەورۆزێکی نوێدا، لەرێگەی ئەو رۆژەدا کە کۆمەلانی خەڵک بەسەرکردەیی دامەزراوە پێشکەوتوەکانی سەری هەژدیهای ئیمپریالیزمی تێ دا پان کرایەوە و دوا دەزگای زوڵم و زۆری سەرەوژێر ئەکەن"

سەرباسەکانی تری: تروما‌ن هەتلەری بۆڕ دا لە جانەوەری دا، ئازاردانی گیراو پێچەوانەی هەمو هەقێکی ئینسانە، دەنگ‌وباسی

×

ژ ٧ س ۶ ی نیسانی ٩٥٢. ٤ لاپەڕەی فولسکابە بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. هەموی بە کوردی نوسراوە.

هەمان دروشمەکانی پێشو لە ناوچەوانی لاپەڕەی یەکەمی‌دا دوبارە کراوەتەوە.

سەروتار، ل ١، یادی رۆڵەی نەبەز و پێشەوای نەتەوەی کورد.

ل ١ — ٤ (کورد دوژمن و دۆستی خۆی باش دەناسێ) لە سەر گۆڤاری ئاگا و روداوی هەفتەیی کاروباری ئاڵوگۆڕی ئەمەریکا. ٣ لاپەڕە بۆ ئەم باسە تەرخان کراوە هێرش ئەکاتە سەر ئەمەریکا و هەوڵ ئەدا دەوری ئەمەریکا لە دوژمنایەتی کردنی کوردا رون بکاتەوە. لەکۆتایی وتارەکەدا نوسیوێتی:

"دۆستایەتی نەتەوەی کورد لەگەڵ گەلانی مەزنی سۆڤێتی و دوژمنایەتی‌یان بەرامبەر بە ئیمپریالیزمی ئەمەریکی و هەمو هێزێکی ئیمپریالیستی تر وەکو وتمان

ئەی گەلانی کورد ئەو هاتوو ئەی چەندانی گەلی کورد لە هاتنەوە
بە هێنانی بەجاتی ١٩٣٠ و بنکەو فڕوکەخانە
کانی ئیمپریالیزم
(تامبم) ی ئەوت کە کۆمپانیا کان بە تاڵان
ئەبەن .
لابردنی حکومەتی بۆگەنی نوری سعید .
بەرەلا کردنی دەستە سیاسی یەکان .

رزگاری

ڕێگای پارتی دیموکراتی کوردی عێراق

ئەی گەلی کورد دوابەدوای
جوتی ئیمپرا لەگەل دنیا بەسەر ئەو
جەوسانەوەو ئیمپریالیزمدا دادەمەزرێت
خەباتکردن لەڕێگای ئاشتیدا خەباتکردن
لەڕێگای ئازادی و سەربەخۆیی نەتە
وایەتی کوردا .
پایەدار بێ برایەتی کورد و عەرەب و
ڕزگاری هەردوکیان .

ژمارە (٧) — ساڵ (٦) — نیسان ١٥٢

((یادی ڕۆڵەی بەرزو پێشەوای نەتەوەی کورد))

کە دەبری کۆنە پەرستی ی ترسەنۆکی ئێران بە هانە هانەی ئیمپریالیستەکانی ئەمریکاو ئینگلیز بە هۆی تانکو فڕوکەو چەک و جبەخانە وە کوردستانی داگیرکراوی ئێرانیان داگیر کردەوە کەوتنە پەیڕەوی کردنی سیاسەتێکی توانەوەی نیشتمانی و بە سەرانسەری کوردستانی داگیرکراوی ئێراندا و بە تایبەتی لە ناوچەی (مەهاباد) دا کە یا ڕۆژنە جەژنە کانی پێشەوای پێشمەرگەی لەشکری ئازادی کوردستان بوو .

یا ڕەهجانکە یەکی سەرزاری کە جایەلە منکوزەکانی تارانیان تیایدا بوو بەسەر تێیا مەکار ... ئەو پەڕی خۆشەویستی و ... یان تیا دەرخست . بە چەشنێک کە ڕۆژنامە کۆنە پەرستەکانی ئەمریکا ... ئەڵێنە ... کاری زەبر دار ... لە سەر نەمری (جۆرج ئەلەن) سەفیری ئەمریکا لە (تاران) حوکمی ئێرانییەکان بەکرا جاری ... بوو . ئەوسا مەحکەمەی زۆر دار ، لە سەر ئەمری (...) سەفیری ئەمریکا لە (تاران) حوکمی ئیعدامی پێشەوای بەرزی کورد قازی محمد و هەڤاڵە نیشتمان پەرستە قارەمانەکانی دا و ئەمرە دەیانی ١/٤/١٩٤٧ دا وەکو لاشە کانیان لە شەقامەکانی ئەو شارە وەک ئاماژەیەک بۆ ئاشتیخوازانی ئەمریکا و ئینگلیز وە کۆنە پەرستان و چەتەکان فرۆشە بوگەنەکانی ئێرانی نۆکەریان وایان لەوانی بە هەڵواسینی ئەم قارەمانانەی کورد ئەتوانن . بە کوشتن و لە ناو بردنی ژمارە یەکی زۆر لە کوردانی نیشتمان پەروەر ، بەرەو کردنی ڕیشە ... لە ئازادی پەرستانی بێ تاوان دەتوانن هەوڵی ئازادی بە ڕەنج و نیشتمان پەروەری نەتەوەی کورد بسڕنەوە . بەڵام ڕۆژگار دەری خست کە چەندە هەڵە بوون ولە بەرچاوی ئێستا ئەمان زیاتر چونکە گەلی بەرزی کورد ، وەکو هەمو گەلێکی ئازادیخوازی تری دنیا کە بڕیاری دەستەبەستەوەی ... داگیرکراوی خۆی دابێ ، سەرەتای کوشتن و هەڵواسین و کوشتن و بە نیشتمانەوەیان . لە حەشبەنە زۆر ژیانەوە ، نە هەڕەشەو گورەشەی ترساندن ، نە گرتن و لێدان و ئازاردان ، نە هەڵواسین و کوشتن و بە نیشتمانەوەیان . لە ڕێگای خەباتی خۆی لای نادات ، هەتا بیت مەرای بە دەست هێنانەوەی ئازادی و سەربەخۆیی و دەرس پەروەرتر و تەمەرین لە گەلانی داوەری داو دەرد ، تەقەلا و تێکوشینی خۆی زیاتر پتر دەکات ، دەبات بە هەتا نوێ ترو تازەتر دەبێ . بۆیە ئەگەرچی ئەوا پەیڕەوەی قازی محمد و هاوڕێکانی لە (مەهاباد) هەڵواسراو دوژمنانی نەتەوەی کورد شوانیان بۆ پێچەوە . بەڵام ئەو بیرو باوەڕەی ئەوان لە سەری بون ، ئەو داوا کردنی سەربەخۆیی و ئازادی کوردستان و بە ئیتی و بە هەنگاوی کوردەوە لە ڕێگایدا بە سەر و ماڵ و دەرییان بە کردەوە ، دەبێ زیاتر لە نێو کەس لای هەڵەدا بەرز دە بێتەوە ، پێشەوای لە بیر بچێ ، ناک هەر لە کوردستانی داگیرکراوی ئێراندا بەڵکو لە هەموو شوێنێکی نیشتمانی کوردا . کۆبوونەوەی کۆمەڵانی خەڵکی کورد لە کوردستانی داگیرکراوی ئێراندا و بە کۆڵ و دڵ لە دەوری حیزبی ... دیموکراتی کوردستان حیزبی قازی محمدی پێشەوای نەمر ، گردبونەوەیان لە عێراقدا ، لە دەوری پارتی دیموکراتی کورد حیزبی قارەمانی ڕزگارکەری کوردستان جەنەراڵ مستەفای بارزانی سەبارەت ئەم ... کە ئەمەش بەڵگەی ئەوەیە کە ئیتر ڕۆژی گەلی کورد تەنها بە خەباتی خۆی و یەکگرتن لەگەڵ هێزی ئاشتی و ئازادیخوازی دنیا ، سەربەخۆیی بە کیفی ... دەست دەخاتەوە ئەوسا ... ئیمپریالیست و کۆنە پەرستو چەتەکان فرۆشتان هەری لێ دەکەنەوە .

کورد نابزێتەوە بە بالی دەسار
(کورد) ڕەنگی سوری بۆیە نوسراوە
بە ڕاستی لە هەسات بە خوێن نوسراوە
بۆ دەمی شەستی لەمی دەست دەکەوێ

ئیتر بژی یادی پێشەوای بەرز و قارەمانی نەمری کورد قازی محمد . بژی حیزبی دیموکراتی کوردستان بە پێشڕەو و ڕابەری نەتەوەی کورد ،
بژی پارتی دیموکراتی کوردی عێراق .
١/٤/١٩٥٢

((کورد دوژمنی سەرسەخت و دوژمنی ماشێنەکانی))

لە مێژوی گۆڤاری (ئاگاو روداوی هەفتەیی) کە لە لایەن دامەزراوی جاسوسی (کاروباری ناوگۆری ئەمریکا) دە کوردی لە
ماوەیتی سەر ٢

بەری تاقیکردنەوە و کردەوەیە نەک دەستکردی پروپاگەندە و چاوورِاو. بۆیە هەرگیز نە پروپاگەندەی دامەزراوی جاسوسی (کاروباری ئاڵوگۆڕی خوێندەواری ئەمەریکا) و نە قسەی قۆڕی ئەو چەند زۆڵەکوردەی کە بەتەمای ئەوەن لەسایەی ئەمەریکاوە بەناوی کوردەوە بێنە پێشێ، هەرگیز درۆ و دەلەسەی ئەمانە کار لە گەلی کورد ناکات و هەرگیز ئەو راستییەیان لەبیر ناباتەوە کە ئەمەریکا سەرەکی جەبهەی شەڕ و ئیمپریالیزم و دنیاداگیرکەرییە و کوردیش وەکو نەتەوەیەکی بچوکی بەشخوراوی داگیرکراوی خەباتکەر سەربەخۆیی و رزگاری و کامەرانی خۆی دەستگیر نابێت بە رماندنی جەبهەی شەڕ و ئیمپریالیزم نەبێ، بە سەرکەوتنی بەرەی ئازادی و ئاشتی و وەکیەکی گەلان نەبێ، ئەو بەرەیەی کە یەکیەتی سۆڤێت سەرەک و قەڵا و پشتیوانیەتی. بۆیە بە هەمو هێزیەوە دەچێ بەگژ هەمو پرۆژە و پیلانێکی شەڕهەڵگیرسێنەری و دنیاداگیرکەری ئیمپریالیستەکان دا و خەبات دەکات لە رێگەی پاراستنی ئاسایش و ئاشتیدا بۆ دەستخستنی رزگاری و ئازادی."

×

ژ ١٠ و ١١ و ١٢ و ١٣ ی ساڵی ٦ — ٧ ی تەموز و ئاغستوس و ئەیلول و تشرینی یەکەمی ٩٥٢. ئەم ژمارانە پێکەوە دەرچوە. ٤ لاپەڕەی فولسکابە بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. هەموی بە کوردی نوسراوە. بۆ رونکردنەوەی هۆی دەرنەچونی رزگاری و دەرچونی چوار ژمارەی پێکەوە، لە پایینی دوا لاپەڕەدا نوسیویانە: "لە بەر ئەمەی کە رۆنیۆ گرفتی تێدا پەیدا بو رزگاری بەینێک دەرنەچو"

دو بابەتی تێدایە:

سەروتارەکەی دەربارەی (کۆنگرەسی نۆزدەمینی پارتی کۆمیۆنیستی سۆڤێیتی مەزن) بەیاننامەیەکە پارتی لە ٥ ی ١٠ ی ١٩٥٢ دا بەو بۆنەیەوە دەری کردوە.

ل ١ – ٤، (ئەو هەڵبژاردنەی لە پێشمانە) داوای پێکهێنانی بەرەیەکی نیشتمانی یەکگرتوی کردوە بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی تازە.

ئەی گەلی کورد باوەڕی ئاشتی ئیمرا مەکە کوا حوکمی ئیمە امە گەلانی دنیا بە سەر شەرو چەوساندنەوەو ئیمپریالیزمدا داواسە خە باتکردن لە ڕیگای ئاشتی دا خەباتکردنە لە ڕیگای ئازادی و سەربە خوی نەتەوایەتی کوردا .
پایە داوی برایەتی کورد وعەرە بـــــو ڕزگاری ئەمردگیان .

ڕزگاری

دەزگانی پارتی دیموکراتی کوردی — عـــێراق

ئەی کوڕلانی گەلی کورد خەبات بکەن بو — ە هینتنی پەیمانی ۱۲۰ و بنکەو فرۆکخانە کانی ئیمپریالیزم
(ئاشیم) ی نەوت کە کومپانیاکان بە تالان ئەی بـەن .
لابردنی حکومەتی بوگەنی نوری سعید و . مصطفی عمری و هەمو چەشنە حکومەتیکی وەها بەرملا کردنی حیسبە سیاسی یەکان .

ژمارە ۱۰ — ۱۱ — ۱۲ — ۱۳ سـال ۱ — ۷ تموز اب اوس ایلول تشرین یەکـم ۲ ۱

((کونگرەسی نوزدەهەمی پارتی کومونیستی سۆڤیـــێتی مەزن)) —

لەم ڕۆژەدا کە کونگرەسی نوزدەهەمی پارتی کومونیستی سۆڤیتی ، پارتی پیشرەوی گەلان ، پارتی لینین و ستالینی تیا کــــو دەبیتەوە . نەک هەر پرولیتاری دنیا ، نەک هەر جوتیارانی چەوساوە ، نەک هەر گەلانی ئازادیخوازی دیلی ژیر دەستی ئیمپریالـیزم هەمو مروڤایەتی پیشکەوتو لە هەمو کونو قوژنیکی دنیاوە بە یەکجار چاوی پر پرشنگی شادی و شانازی ئەمرنە موسکو ، شاری ڕووناکـــی پایتەختی آشـــتی .

نەتەوەی دیلو پارچە پارچە کراوی کورد کەوا سالە های سالە نە بە زانە بەسود دەچی بە گشو ئیمپریالیزمی زور دارو کونە پـــــە رستی تالە باردا هەتا دیت ڕۆژ لە دوای ڕۆژ باشتر هەستی ئەوە دەکات کە چاکترین و کاریگەرترین بروندەترین چەک بو شـەم شەوری ژیاری و مردنەی ئەو دەبیکات سەرچاکانی (مبادی) مارکس — لنین — ستالین ە تاقی کردنەوەی ڕۆژانەی خەباتی سات لە سات — زیاتر بوی دەردەخات کە لە بەر تیشکی ئەو سەرچاوەیە نەبیتو بەبی دەرز وەرگرتن لە گەلانو دەستانەوەو سەرکەوتنی پارتی کومونیستی سۆڤیاتی مەزن و پارتی بە دەڤالەکانی ڕیگای خەبات ڕوناک نابیتەوەو گە یشتنە آمانجی سەر فرازی و آزادی و کامەرانی پیک نایەت . لـــە بەر ئەمەیە کە ئەمتا دیت ژمارەیەکی زور تر لە نەتەوەی کورد بە چاوی ماموستاو ڕابەرو یاریدە دەر تەماشای پارتی قارە مانی کومونیستی سۆڤیتی دەکەن .

نەتەوەی کورد کە بە تاقی کردنەوە بوی دەرکەوتوە یەکیەتی سۆڤیت پشتو پەنای گەلانی آزادیخوازو پشتیوانی چینی چەوساوەیـــە دەزانی سەربە خویی و یەکیەتی و ئازادی خوی بە توندی بە سترابە بە پایەداری و سەرکەوتنی بەرەی آشتی و دیموکراسیەوە کە یەکیەتـــی سۆڤیت بەرابەری ستالینی مەزن سەر کردەیەتی . بویە هەمو سەرکەوتنیکی یەکیەتی سۆڤیت بە هەنگاویکی گەورە دەژمیریت بەرەو ڕزگاری و سەر بە خویی خوی .

پارتی دیموکراتی کورد ئەم کونگرەیە بە هەل دەژمیریت بو پیشکەشکردنی هاوی بانە ترین نیازی سەرکەوتنو پایەداری بە گەلانی مەزنی سۆڤیت .

بژی پارتی کومونیستی سۆڤیتی قارەمان ملگری آلای ڕزگاری و کامەرانی مروڤ . بژی ستالینی مەزن دوستو پشتیوانی نەتەوەی دیلی کورد و پیشەنگی قارەمانی آشتی لە دنیادا .

بروخی بەرەی شەر فروشە مرونە دەکان دوژمنی خوینە خوری سەربەستی گەلان و آشتی جیهان .

۲/۱۰/د

پارتی دیموکراتی کورد — عیراق

ئەو هەلبژاردنەی لە پیشە ســــــە

چاوپیا خشاندنیکی باری ناوەوەی عیراقو وەزعی دنیای عەرەب بە تایبەتی وەزعی کامپی ئیمپریالیستە شەر هەلگیرسینەکان بە گشتی زور باش دەری ئەخات کە ئەو هەلبژاردنەی مصطفی عمری دەزی ساختەچی فرمانی پیکهینانی گرتوتە ئەستو ، ئەو پارلەمانەی ئیمپریالیزم ، بە ئەوی نوری سعیدی سەرۆک دەلالی بەوە ، دایەتی بەو بە قونتمرات سوی دوست یکات فرملیکی یەکـاربــــــە ئەهیمتە و دەتا بزوتنەوەی دامەزراندنی دیکتاتوری عەسکری لە ولاتانی ڕوژهەلاتی ناوەڕاست نزیک ا لە سەرکەوتنا بیت ئـــــە نجیمتی ئەم فرمانەش لە زیاد بوبایە .

ئیمپریالیستە شەر هەلگیرسینەکان زور بە پەروشەوە خەریکی ڕی خاکردنەوەو شوین آمادە کردنن بو ئەوەی بە بەهانی پاریزگاری بە هاویمتی بو

مام جەلال لە هەمان نامەدا نوسیویّتی:

"رزگاری دەوری دوەم لە ساڵی ۱۹۵۱ ەوە مامۆستا برایم سەرنوسەر و نوسەری وتارە گرنگەکانی بو. بەکوردی دەردەچو. لە کەرکوک چاپ دەکرا بە رۆنیۆ.

"تاپیەکەی خوالێخۆشبو میرزا فەندی عەبدولکەریم دەیکرد کە باشکاتبی مەحکەمە بو.

"رۆنیۆکەی شەهید عەلی حەمدی دەیکرد کە مودیری تاپۆ بو لە کەرکوک.

"دابەشکردنەکەی مام جەلال دەیکرد کە خوێندکار بو لە کەرکوک.

"مام جەلال لە هەندێ کورتە باس بەولاوە هیچی تێدا نەنوسیوە. زۆربەی زۆری نوسینەکان هی مامۆستا برایم ئەحمەد خۆی بو."

سێیەمین کۆنگرە

لە ۲۶ ی کانونی دوەمی ۱۹۵۳ دا سێیەمین کۆنگرەی پ د ک لە کەرکوک بەسترا.

لەم کۆنگرەیەدا گۆڕینی بنەڕەتی لە پرۆگرامی پارتی و دروشمەکانیدا کرا:

ناوی پارتی دیموکراتی کورد - عیراق کرا بە پارتی دیموکراتی کوردستان.

بەربەرەکانی دەرەبەگایەتی و ریفۆرمی زەوی و داکۆکی لە جوتیاران، تەئمیمی نەوت و پیشەسازیە گرنگەکان، داکۆکی لە مافی کرێکاران، رەتکردنەوەی بیلایەنی لە کاروباری ناودەوڵەتان دا و پشتیوانی لە ئۆردوگای سۆسیالیستی و دوژمنایەتی ئیمپریالیزم و هەڵوەشاندنەوەی رێکەوتننامەکانی عیراق و بریتانیا و، روخاندنی رژیمی پاشایەتی و دامەزراندنی جمهوریەتێکی دیموکراتی گەلی و ئۆتۆنۆمی بۆ گەلی کورد، خرایە ناو پرۆگرامی نوێی پارتیەوە.

هەر لەم کۆنگرەیەدا بڕیار درا رێکخراوی تایبەتی بۆ قوتابیان و لاوان و ئافرەتان دروست بکرێ.

ئه ی کومه لانی خه لکی عیراق خه بات بکه ن بو ئه وه ی زووتر له به ر عه موود و رمنه کانی ئیمپریالیزمدا ئاله به چنی تیکاران و دوتیاران وپرووناکان وکه سه به وسنعه تکاران وسه رمایه داراني نیشتمانیدا په ره به کی به گرتو پیت بیهه سریت

رزگاري

((ئورگانی پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عیراق))

ئه ی کومه لانی خه لکی نه ته وایی کوردستان خه بات کردنتان له ری ی پاراستنی ئاشتیدا خه بات کردنه له ریگه ی رزگاری وسه ربه ستی کوردستاندا .

پایه دار وسه رکه وتوویی خه باتی گه لان له ریگه ی پاراستنی ئاشتیدا بروخی بنیاغی شه ره ئه نگیزینه ری ئیمپریالیست وپاوخوره کان .

ژماره (۱) ــــــــــــــ سال (۷)

وینه ی ئه و بروسکه ی پارتی دیموکراتی کوردستان ــ عراق بو کومیته ی ناوه ندی پارتی کومونیستی سوفیتی ناردوی

هاوریمان به ریو ئه ندامانی کومیته ی ناوه ندی پارتی کومونیستی یه کیه تی سوفیتی

به داخیکی زور گران وه به وزاره یه کی گه لیک قووله وه ده نگی مه رگی سه روکی کومه لی وه زیرانی یه کیه تی سوفیت وه سکرتیری ناوه ندی عاوی لی مه زن ستالین مان وه رگرت . مروتایه تی پیشکه وتو وکامپی دیموکراسی (لاگه لسی ـ ـکوردی ئیمه ش تیایه) به مردنی هاوه ل ستالینه مرسه ر کرده ی مه زن وماموستای بلیمه ت وراپه ری تیوری خوی له ده ست چوو له ناوجه رگه ی خه باتیا به رامبه ر به شه ری ئیمپریالیزم وه له بیناوی ئاشتی ودیموکراسی راستیه تیپه دامه رگی هاوه ل ستالین نه مر له م تونافه ی خه باتی گه لاندا که وا عیوی ئاشتی ودیموکراسی وچاکی لیره وراندان دایه له گه ل عیوی دیموودینی درونده یه نه مه ریکار ده ستوبیوه بدنکلدن که ئه ته لان ئه وه نعده ن اگری شه ریکی ئه تومی وباکترولوجی (میکروبی) له ناوبه ره ئه نگیرسینن به بی ی رانه ی ویستنی رژایتی بـــــه ی دای داگیر کردن وه خوین مژینی گه لانی دنیا . مه رگی هاوه ل ستالین له م تونافه ی خه باتیدا زه ره ریکی له بزاردن نایه ت ئه گه ر بی بروایه کی توولیشمان ئه به به وه ی ئیمه ولیه تی سوتیه ت له مه ولا بروکو تانیستانی ئه ر له پیشکامپی ئاشتی ودیموکراسی ئه به وه وه ئه روون وه به امانه تو ئیفکری به مره ویسه وه تا ـ ـکانی لنین ـ ستالین ئه که ن وه له سه ری ئه میسه وه .

هه تا ئه مایه مروفایه تی ناوی ستالین له ریزه ی به رزترینه مره کانیا ئه نیلیت وه ئیلهام ده ره ت باتـــــــی ئه بی له ریگه ی آشتی وه ئازادیدا .

ئه ندامانی پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عراق وه کو تورد بی نو کوسه دانیشتیاوی به شه ره تی دنیا به مردنی ستالین ماموستای خوشه ویستمان دوستیکی گه وره یان که وت بو بونه به وه برسه ی ئه ته وه ی کورد به هاوریانی به رزی کومیته ی ناوه ندی سوفیتی ... وه به که لاتی سوفیه تی دوستمان پیشکه ش ئه که ین بی گومان ئه وا آثاره تلمه وه ئه ته ریه که به رزو ئه ده وه ئه وه نه ی له باوه ری برگه لی سوفیت ئه ـــــو مروتایه تی به جی عیشتو وه ی رگیراو ئه رکیر له توماری ئه مراندا له کو ئه گانه ناوی ئه .

ئه ندامانی پارتیمان وه کو لی کورد که ستالیت مه زنمان لاله ری ی دلسوز که پروستی راست وموخلیصی ....

ده ری که وره ن ده عوا هادله که عان بوو (ده عوای رزگارکردنی وولات له چنگی ئیمپریالیزم وجه وساندنـــــه وه) ئیمرو له دووره وه به احترامه وه ... (...) ... وبیشترین هاوری ... وه رنـــــــــدا

ستالین رافه ی سبتی بو دوا ... ئه ... له ... به ری ... که به عمیق ... حال و ... دا ماوه نه ده ... لاعمان بکرین ... به رامبه ر به نیشتمانی سوفیتیا لیور وه ... ئاشتی دنیا یه کیه تی سوفیتی ... به تن ... عه ... علاقه و دایم پاساول ... و ... که به کورد ... وه ... اوه

مام جەلال لە هەمان نامەدا نوسیویتی:

"رزگاری دەوری دوەم لە ساڵی ١٩٥١ ەوە مامۆستا برایم سەرنوسەر و نوسەری وتارە گرنگەکانی بو. بەکوردی دەردەچو. لە کەرکوک چاپ دەکرا بە رۆنیو.

"تایپەکەی خوالێخۆشبو میرزا فەندی عەبدولکەریم دەیکرد کە باشکاتبی مەحکەمە بو.

"رۆنیۆکەی شەهید عەلی حەمدی دەیکرد کە مودیری تاپۆ بو لە کەرکوک.

"دابەشکردنەکەی مام جەلال دەیکرد کە خوێندکار بو لە کەرکوک.

"مام جەلال لە هەندێ کورتە باس بەولاوە هیچی تێدا نەنوسیوە. زۆربەی زۆری نوسینەکان هی مامۆستا برایم ئەحمەد خۆی بو."

سێیەمین کۆنگرە

لە ٢٦ ی کانونی دوەمی ١٩٥٣ دا سێیەمین کۆنگرەی پ د ک لە کەرکوک بەسترا.

لەم کۆنگرەیەدا گۆڕینی بنەڕەتی لە پرۆگرامی پارتی و دروشمەکانیدا کرا:

ناوی پارتی دیموکراتی کورد - عیراق کرا بە پارتی دیموکراتی کوردستان.

بەربەرەکانی دەرەبەگایەتی و ریفۆرمی زەوی و داکۆکی لە جوتیاران، تەئمیمی نەوت و پیشەسازیە گرنگەکان، داکۆکی لە مافی کرێکاران، رەتکردنەوەی بیلایەنی لە کاروباری ناودەوڵەتان دا و پشتیوانی لە ئۆردوگای سۆسیالیستی و دوژمنایەتی ئیمپریالیزم و هەڵوەشاندنەوەی رێکەوتننامەکانی عیراق و بریتانیا و، روخاندنی رژیمی پاشایەتی و دامەزراندنی جمهوریەتێکی دیموکراتی گەلی و ئۆتۆنۆمی بۆ گەلی کورد، خرایە ناو پرۆگرامی نوێی پارتیەوە.

هەر لەم کۆنگرەیەدا بڕیار درا رێکخراوی تایبەتی بۆ قوتابیان و لاوان و ئافرەتان دروست بکرێ.

ئەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان خەبات کردنتان لە ڕێگەی پاراستنی ئاشتیدا خەبات کردنە لە ڕێگەی رزگاری وسەربەستی کوردستاندا.
پایەدار بێت یەکێتی خەباتی گەلان لە ڕێگەی پاراستنی ئاشتیدا
بڕوخێ بەرەی شەڕهەڵگیرسێنەری ئیمپریالیستە بەدخورەکان.

رزگاری

((ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردستان - عیراق))

ئەی کۆمەڵانی خەڵکی عیراق خەبات بکەن بۆ ئەوەی زووتر — زووتر لە بەندی عەسوودەی ئیستعماری ئیمپریالیزمدا، لە بەندی نۆکەران ودەستبازان وسەرۆکانی کە سەبە وسفعە تکاران ... نیشتمانیدا ... پێک بهێنن

ژمارە (1) — ساڵ (7)

وێنەی ئەو بروسکەی پارتی دیموکراتی کوردستان — عیراق بۆ کومیتەی ناوەندی پارتی کومونستی سوفیتی ناردوی

هاوڕێیان بە ڕێزئەندامانی کومیتەی ناوەندی پارتی کومونستی یەکێتی سوفێت

بە داخێکی زۆر گرانەوە بەوارەیەکی گەلێ قورلەوە دەنگی مەرگی سەرۆکی کۆمەڵی وەزیرانی یەکێتی سوفیت وەسکرتێری ناوەندی عاوەڵی مەزن ستالین مان وەرگرت. مرۆڤایەتی پێشکەوتوو وکامێن دیموکراسی (گەلی — کوردی ئێمەش تیایە) بە مردنی هاوەڵ ستالین تەنها سەرکردەی مەزن وماموستای بلیمەت ورابەری ئیری خوی لە دەست چوو لە ناوچەرگەی خەباتیا بە رامبەر بەشەڕو ئیمپریالیزم وە لە پێناوی ئاشتی ودیموکراسی راستەقینە دامەزرێنی عاوەڵ ستالین ئەمرلەم توانایی خەباتی گەلاندا کەوا عیوی ئاشتی ودیموکراسی وچاکی لە — ووراندان دایە لە گەڵ عیوی دیوودیسی دروندەیشە مەزبکار دە ستوپیوە بدەگلێ. کەوا ئەلانەوی ئەمدەن اگری شەر یکن ئەتوس وباکترولوجی (میکروبی) لە ناوبە رەشە اگیرسەنن بەبە — رانەی وێستنی رۆژایی بە — تەمای داگیرکردن وخوێن مژینی گەلانی دنیا. مەرگی هاوەڵ ستالین لەم توانایی خەباتدا وەرگرتمو — ە لە پەرادن نایەت لە گەرچی مرۆایەتی خولیشمان بە بەوەی ئیموە وەلە تی سوفیت لە مە ولاتەکو — لۆنیستەکان بە رێکخەرە ئاشتی ودیموکراسی بە بە زەوە ئەڕون وە بە امانە توشمشلاریە ... تا — کانی لینین — ستالین ئەکەن وە لە سەری ئەمینە وە.

مرۆڤایەتی ناوی ستالین لە ریزی بە رزترینی مێژووکانیا ئەنوسێتەوە، ئیلهام دەرەکەت ئاشتی — ئەمێ لە رێگەی ئاشتی وەئازادیدا.

ئەندامانی پارتی دیموکراتی کوردستان — عیراق وە گەلی کورد بەڕێزە ئەنوسەدا ... بە تەرەتی دنیا بە مردنی ستالین ماموستای خوشەویستمان دوستێکی گەورەمان لە دەست بوو بەوە بەرسەی ئە وەی کورد بە هاورێیانی بە ڕێز کومیتەی ناوەندی سوفیتی ... هەموو لایەنی سوفیتی دوستان پیشکەش دەکا بەبێ گومان ئەو ئاشتی ... سوفیت وەمرۆڤایەتی بەجی ... تۆماری ... ئازادی ...

ئەندامانی پارتیمان وە گەلی کورد کە ستالین مەزنمان ... دۆستی ڕاست ومخلصی ... دەری کەوری ... (دە ... رزگاربوونی ولات لە چنگی ئیمپریالیزم وجە وساندنەوە) ... ئیمپروله دەورەی ... (...) ... هاوری ... ڕوە ... ستالین ... لە ... بە رامبەر ... سوفیتی ... چون ... بە کوردستانە وە دوساوە

له ١٨ ی شوباتی ١٩٥٣ دا یەکێتی قوتابیانی کوردستان - عیراق و، هەر لەو دەوروبەردا یەکێتی لاوانی دیموکراتی کوردستان - عیراق و، یەکێتی ئافرەتانی دیموکراتی کوردستان دامەزرا. ئەم رێکخراوانە، کە لە لایەن سەرکردە و کادرە پێشکەوتوەکانی پارتی‌یەوە بەڕێوە ئەبران، بۆ ئەوەی بیرو بۆچونەکانیان بلاو بکەنەوە و، جەماوەر رابکێشن، هەر بە دەزگای چاپی پارتی کەوتنە بلاوکردنەوەی بەیان و ئۆرگانی تایبەتی خۆیان. یەکێتی لاوان (خەباتی لاوان) و یەکێتی قوتابیان (دەنگی قوتابیان) یان دەرکرد. ئەگەرچی رێکخراوی تایبەتی بۆ جوتیاران دانەمەزراند بو بەلام بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری سیاسی جوتیاران (نرکەی جوتیار) ی دەرکردوە.

×

سەرکردایەتی نوێی پارتی، لە دوای کۆنگرەی سێیەم، چەپایەتی کردە رێبازی حیزبەکە و، هەوڵی ئەدا بیسەلمێنی کە ئەمان لە شیوعی‌یەکان مارکسیترن و، لە شەڕی ساردی نێوان یەکێتی سۆڤێت و ولاتانی رۆژئاوادا ئەمان گەرمترن.

×

هەندێ ژمارەی رزگاری ئەم دەورە (خولی سێیەم) لە بەر دەس دایە.

ژ ١ س ٧ مانگ و ساڵی بلاوبونەوەی لە سەر نیە، بەلام ئەبێ هی ١٩٥٣ بێ.

رزگاری جاران لە ژێر ناوەکەی‌دا ئەنوسرا: "ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردی - عیراق" لەم ژمارەیەوە نوسراوە: "ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردستان - عیراق" و، دروشمەکانیشی گۆڕاوە.

لە لای راستی‌دا نوسراوە:

"ئەی کۆمەلانی خەڵکی نەبەردی کوردستان خەبات کردنتان لەرێگەی پاراستنی ئاشتی‌دا خەبات کردنە لە رێگەی رزگاری و سەربەستی کوردستان دا.

"پایەدار و سەرکەوتو بێ خەباتی گەلان لەرێگەی پاراستنی ئاشتی‌دا.

"بڕوخێ پیلانی شەڕهەڵگیرسێنەری ئیمپریالیستە پیاو خۆرەکان"

لە لای چەپیدا نوسراوە:

"ئەی کۆمەلانی خەلکی عێراق! خەبات بکەن بۆ ئەوەی رۆژێک زوتر لە بەینی هەمو دوژمنەکانی ئیمپریالیزم دا، لە بەینی کرێکاران و جوتیاران و بیرروناکان و کەسەبە و سنعەتکاران و سەرمایەدارانی نیشتمانیدا، بەرەیەکی یەکگرتو پێک بهێنرێت."

سەروتارەکەی بریتییە لە "وێنەی ئەو پرسەنامەیەی پارتی دیمۆکراتی کوردستان – عیراق بۆ کۆمیتەی ناوەندی پارتی کۆمیۆنیستی سۆڤێتی ناردوە" هەروەها "پرسەی ئەندامان بۆ کۆمیتەی ناوەندی پارتی دیموکراتی کوردستان بەبۆنەی کۆچی دوایی سەرکردەی مەزنی مرۆڤایەتی پێشکەوتو ستالینی مەزنەوە"

لاپەڕەی ٣ تەرخان کراوە بۆ (بەیاننامەی پارتی بە بۆنەی نەورۆزەوە) کە لە ٢١ ی ٣ ی ١٩٥٣ دا دەرچوە.

×

ژ ٦ س ٧ ی ئاغستۆسی ١٩٥٣.

کلێشەکەی گۆڕاوە بۆتە مۆر و جوانتر بوە لە جاران. سەری لاپەڕەکە نوسراوە: "ئاشتی – دیمۆکراسی – سەربەخۆیی". دروشمەکەی گۆڕاوە و بۆتە جۆرێ لە پرۆگرامی کاری سیاسی حیزب، نوسیوێتی:

"ئەی کۆمەلانی خەلکی کوردستانی داگیرکراوی عێراق، ئەی کۆمەلانی خەلکی بەشەرەفی عێراق!

خەبات بکەن بۆ ئەوەی رۆژێک زوتر لە بەینی دوشمنانی ئیمپریالیزم دا، لە بەینی کرێکاران و جوتیاران و بیرروناکان و کەسەبە و سنعەتکاران و سەرمایەدارانی نیشتمانیدا بەرەیەکی یەکگرتو پێک بهێنرێت بۆ جێبەجێ کردنی ئەم داخوازیانەی ئامانجی ئیمرۆی هەمو دوشمنانی ئیمپریالیزمن لە عێراق دا:

١. پاراستنی وڵات لە مەترسی شەڕ بە بەهێزکردنی بزوتنەوەی ئاشتی خوازی و نەهێشتنی هەمو بنکە و فرۆکەخانەیەکی جەنگی و گشت لەشکر و سوپایەکی بێگانە لە سنوری دەوڵەتی عێراق دا و، بەرهەڵستی کردنی پەیمانی پاراستنە درۆزنەی رۆژهەلاتی کە ئیمپریالستەکان عەوداڵین، لە ژێر هەر پەردەیەک دا ئەبێ ببێ.

٢. رماندنی ریژیمی کۆنەپەرستی و دەرەبەگی و پۆلیسی و دیکتاتۆری بۆگەنی ئێستەی عێراق و دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیموکراتی بەدڵی گەل.

٣. دابینکردنی هەمو جۆرە سەربەستیەکی دیموکراسی بۆ گەلی عێراق.

٤. دەستخستنەوەی سەربەخۆیی راستەقینە و تەواوی عێراق بە لابردنی هەمو ئەو پەیمان و رێکەوتنانە زۆردارانەیەی ئیمپریالیزم لەگەڵ نۆکەرە نیشتمانفرۆشە عێراقی‌یەکانی بەستویە.

٥. دەستخستنەوەی سەربەخۆیی ئابوری (اقتصادی) تەواوی عێراق بە نەهێشتنی هەمو ئەو رێکەوتن و ئیمتیازانەی سەروەت و سامانی وڵاتیان پێ بە تاڵان دراوە بە کۆمپانیا ئینحیصاریەکانی بێگانە."

لە باتی سەروتار: "بانگی پارتی دیمۆکراتی کوردستان — عیراق و حزب وحدە الشیوعیین فی العراق"

"لە رێگەی بەرەیەکی نیشتمانی یەکگرتودا"

(لە سەرەتای مایسی ٩٥٣ دا نوێنەری هەردو پارتی کۆبونەوە...

هەمان ژمارە (بەیاننامەی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان بە بۆنەی دامەزراندنی حکومەتی نەتەوایەتی کوردستانەوە) ی بڵاو کردۆتەوە.

×

ژ ٢ س ٨ ی مارتی ١٩٥٤. باسەکانی بریتی‌یە لە:

بەیاننامەی ٥ ی ٣ ی ١٩٥٤ ی پارتی‌یە بە بۆنەی (بیرەوەری یەکەمین ساڵی کۆچکردنی ستالینی مەزن) ەوە. لەم بەیانەدا ئەڵێ:

"پارتی دیموکراتی کوردستان – عیراق لەم رۆژەدا کە یادی یەکەمین ساڵی کۆچکردنی ئەم قارەمانە بلیمەتەی دنیا و ئەم باوکە دڵسۆزەی نەتەوەی کوردی چەوساوە و زۆرلێکراو ئەکاتەوە بانگی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان ئەکا بۆ هەڵگرتنی چەکی لە خەباتدا قاڵبوی مارکسیزم – لینینیزم، ئەو چەکەی قەیسەری لە روسیدا راماڵی و سۆشیالیزمی لە جێ دامەزراند، ئەو چەکەی هێزی پیاوخۆری خوێنمژی هیتلەری لە ناو برد، ئەو چەکەی هێزی یەکگرتوی ئیمپریالیزمی ئەمەریکی و کۆنەپەرستی چینی سەرەونگون کرد، ئەو چەکەی کە بێگومان کوردستانی دیلی پارچە پارچە کراویش بە سەربەخۆیی و یەکێتی و کامەرانی ئەگەیەنێ، پارتی دیموکراتی کوردستان - عیراق بەم بۆنە پڕ داخ و ئازارەوە بەڵێن ئەدا بە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان کە لە سەر پەیڕەوی تەعالیمی کۆچکردوی نەمرمان ئالآی ئاشتی و سەربەخۆیی نیشتمانی و سەربەستی دیموکراسی هەڵگرێ، هەروەکو تا ئێستە هەڵیگرتوە و، بیبا بۆ پێشەوە."

"لە موحاکەمەی دکتۆر موصەدەق دا دیسانەوە شاهی خائین حوکم ئەدرێ" وتارێکە لە رۆژنامەی "مردم"ی حیزبی تودەوە وەری گرتوە.

"پەیام بنێرەوە ئەو شوێنە پیسەی لێی دەرچوە" لە ژێر سەردێڕی وتارەکەدا ئەم پەندەی نوسیوە: "ئەی گەلی نەبەزی کورد ئیمپریالیزم سێ سەرە دوشمنتە: دوشمنی خۆتە، دوشمنی دۆستتە، دۆستی دوشمنتە." ئەم وتارەی بە بۆنەی دەرچونی گۆڤاری (پەیام) ەوە نوسیوە. پەیام لە لایەن (کاروباری ئاڵوگۆڕی خوێندەواری ئەمەریکا) ی سەفارەتی ئەمەریکی لە بەغداد دەر کراوە.

"رێککەوتنی تورکیا - پاکستان هەڕەشە لە یەکیەتی خەبات و ئاشتی گەلانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەکا" وتارێکە لە شێوەی بەیان دا بە ئیمزای پارتی‌یەوە بڵاو کراوەتەوە.

لە ژێر سەردێڕی "دەنگ‌وباس" دا هەندێ هەواڵی سلێمانی و هەڵەبجەی بڵاو کردۆتەوە.

×

ژ ۲ س ۹ ی حوزەیرانی ۱۹۵۵. ۶ لاپەڕەی فولسکابە. بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە.

لە لای راستی‌یەوە نوسراوە:

"ئەی کۆمەلانی خەڵک تێکۆشن بۆ پێکهێنانی بەرەیەکی نیشتمانی یەکگرتو لە بەینی هەمو پارتی و دامەزراوە نیشتمانی‌یەکان و هەمو دوژمنەکانی ئیمپریالیزم دا، بۆ لابردنی حکومەتی نوری سەعیدی خاین و هێنانی حکومەتێکی نیشتمانی.

لە لای چەپی‌یەوە نوسراوە:

"ئەی کۆمەلانی خەڵک خەبات بکەن بۆ هەڵوەشاندنەوەی مەجلیسی داتاشراو، لابردنی مەرسوم و قانونە فاشیستی‌یەکان، بەرەڵلا کردنی هەمو سەربەستی‌یە دیموکراسیەکان، سەربەستی نوسین و بلاوکردنەوەی بیروباوەڕ، سەربەستی کۆبونەوە و خۆنواندن، سەربەستی پارتی و کۆمەڵ و نەقابە دانان."

سەروتارەکەی: "بەرەی نیشتمانی یەکگرتو تەنها هێزە بتوانێ ئیمپریالیزم بشکێنێ و پرۆژەکانی ژێر خا" ئەم وتارە لە "ندە کردستان" وەرگیراوە.

بابەتێکی تری بەیاننامەیەکی پارتی‌یە لە ۱۹ ی ۶ ی ۱۹۵۵ دا لە ژێر سەردێڕی: "ئەی گەلی کوردی نەبەز شەهیدانی رێگەی ئازادیت لەبیرنەچێ!" دەری کردوە بە بۆنەی یادی هەشت ساڵەی لەسێدارەدانی چوار ئەفسەرەکەوە. لەم بەیانەدا نوسراوە: "نەتەوەی کورد رێگەی رزگاری و سەربەخۆیی خۆی دۆزیوەتەوە کە ئەویش خەباتکردنی شۆڕشگێری و تێکەڵکردنی ئەم خەباتەی خۆیەتی لەگەڵ خەباتی هەمو گەلانی ئازادیخواز و ئاشتی‌پەرستی دنیا، شوێن سوپێری خۆی دۆزیوەتەوە کە وا لە کامپی ئاشتی و دیموکراسی‌دا کە سەرکردەکەی دۆستی مەزنی نەتەوەی کورد یەکیەتی سوڤێتە......چەکی خۆی دیوەتەوە کە ئەویش چەکی کاریگەری لە تەجروبە دەرچوی مارکسیزم - لینینیزمە"

بۆ یەکەمین جار لەم ژمارەیەدا بێ ناوی دانەر شیعری (دوا تیری کەوان) بلاو کراوەتەوە. ئەم شیعرە، کە یەکێکە لە شاکارەکانی ئەدەبی بەرەنگاری — کوردی، ئیبراهیم ئەحمەد ساڵی ۱۹٤۸ لە زیندانی ئەبو غرێب دا دایناوە. سەرەتاکەی بەمجۆرە دەس پێ ئەکا:

دوا تیری کەوانی خۆت بهاوێژە هەلە دوژمن
دوا سەرکەوتنی تۆیە دوا نوچی گەلە دوژمن
شەوی ترساندنت سامی نەماوە، تاریک و رونە
بە ئاسۆی ئەرخەوانیدا هەتاو لەو دیو کەلە دوژمن

×

ندا‌ء كوردستان

تەنیا یەک ژمارەی لە بەر دەس دایە ئەویش ژ ۲ ی مایسی ۱۹۵۶ ە. ۶ لاپەڕەی فولسکابە. بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. هەموی عەرەبی‌یە. بابەتەکانی ئەمانەن:

"لەپێناوی یەکخستنی جولانەوەی دیموکراتی شۆڕشگێڕ لە کوردستانی داگیرکراوی عیراقدا" باسی پێویستی و ناچاری یەکخستنەوەی حیزبەکانی کوردستان لە یەک حیزبی یەکگرتوی پێشڕەودا ئەکا. ئەوە ئاماژەیە بۆ یەکگرتنەوەی هەردو باڵی هەمزە عەبدوڵلا و ئیبراهیم ئەحمەد لە پارتی دیموکراتی یەکگرتوی کوردستان دا.

"جوانڕۆ یەکەم قوربانی بو" لە رزگاری‌یەوە وەرگیراوە و تەواوکەری ژمارەی پێشوە، سەبارەت بە پەلاماری ئەرتەشی ئێرانە بۆ سەر کوردی ناوچەی جوانڕۆ.

"گەوهەری دیموکراسی میللی" باسێکی تیۆری تەواونەکراوە.

×

ندای کوردستان

العدد ٢ مايــــس سنة ١٩٥٦

في سبيل توحيد الحركة الديمقراطية الثورية في كردستان العراقية المغتصبة

ان توحيد حركة الجماهير الديمقراطية الثورية في كوردستان العراقية المغتصبة كان من اقدس اهداف حزبنا منذ تاسيسه . ليس هذا فحسب بل ان تاسيس حزبنا نفسه من قبل زعيمنا البطل المارشال مصطفى البارزاني كان بقصد صهر كافة اجزاء الحركة الديمقراطية الثورية المجزأة انذاك في كيان حزبنا باعتباره الحزب الطليعي . اذ كان واضحا لدى الزعيم وزملائه كما كان واضحا لدى الواعين جميعا ان وجود حزب طليعي (نموذجه الحي حزب ديموكراتي كورد ستان المجيد الذي كان قد حرر جزءا من كوردستان الايرانية المغتصبة) كان الخطوة الحاسمة الاولى لنجاح نضال جماهير كوردستان الجنوبية المغتصبة الكادحة المظلومة في سبيل التحـــــرر والسعادة والديمقراطيـــة .

وبالرغم من ان صحة وضرورة وجود مثل هذا الحزب الطليعي (الذي تحتم وجوده مستلزمات تقدم وانتصار نضال جماهير كوردستان كما تحتمه ضرورة التمهيد لتطوير الحياة المادية للجماهير وتسريعها اي تحتمه ضرورة تاريخية ملحة) كانتا واضحتين للواعين جميعا ونالتا التاييد الحار من حيث (حزبشـــــيوعي) في البداية والتاييد الصميمي الى النهاية من قبل (حزب رزگاری كورد) غير ان من المؤسف كان انحرافات جماعة من الشوفينيين بدافع الجهل وحب الذات والانتهازية في بداية تاسيس حزبنا عن السبيل السوي وانحرافهم مع تيار القاعديين الخاطئ وبذلك اصبحوا المسؤلين عن هذه الفرقة الموجودة الى الان والتي مازالت العناصر الثورية الواعية تئن منها . ومع ان (ح. حزب ديموكراتي كوردستان) قرر بالاجمــــاع الالتحاق بحزبنا بعد مرور مدة قصيرة على تاسيسه الا ان وحدة الصفوف الديمقراطية الثورية في كوردستان ـ العراقية المغتصبة التي كانت هدف حزبنا وامنية جميع الوطنيين الاكراد الواعين المخلصين لم تتحقق ولعل تشتت الوضعية الحالية للحركة الديمقراطية الجماهيرية في كوردستان الملحقة بالعراق ناتجة قبـــــل كل شيء عن انقسام الحركة الديمقراطية الطليعية فيها . وفي راينا ان السبب الناسي لعدم تحقق الوحـــــدة طوال هذه المدة منذ تاسيس حزبنا يرجع الى النقائص والعمالات التي حدثت في بارتينا اذ لولا هذه النواقص والعمالات ولو قام حزب طليعي وجوده ضرورة تاريخية مثل حزبنا بواجبه بهمة ونشاط كما كان مفروضـــــا لتغلب حتما على كافة اخطاء وتذبذبات وانتهازية وانحرافات جماعة القاعدة اليمينية واليسارية وحقق الوحدة منذ امد بعيد . ومع الاعتراف بهذه الحقيقة يجب التسليم بحقيقة اخرى وهي ان حزبنا ظل يواصـــــل النضال الى الان لتحقيق هـــذه الوحدة .

والان في الوقت الذي يشدد الاستعمار بين الامريكان والانكليز وعملائهم من الاتراك والعرب والعجم هجماتهم علينا لادامة استعبادهم لنا واستغلالهم اياانا وافقارهم لجماهير كوردستاننا العزيزة ويقصد جعلها قاعدة ـ حربية لكي تنطلق منها على صديق شعبنا الوفي الاتحاد السوفياتي الجبار ويقصد تحويل مدننا وقرانا وبيوتنا الى خرائب مهجورة واطلال وبلدتنا الى بحر من الدماء والدموع . في الوقت الذي يعلن فيه اعضاء ميثاق بغداد الحربي بصراحة ان عدوهم الاقليمي الذي عقد الميثاق للقضاء عليه هو الشعب الكردي ليس الا ـ

نرکەی جوتیار

جگە لە (رزگاری) کە ئۆرگانی ناوەندی بو، پارتی بۆ رۆشنبیری پارتایەتی بلاوکراوەی (رێگەی نویٚ) و بۆ هوشیارکردنەوەی جوتیاران (نرکەی جوتیار) ی بلاو کردۆتەوە.

ژ ٥ ی س ١ ی ئەیلولی ١٩٥٣ ی نرکەی جوتیار، دەوری ناوەکەی لیٚی نوسراوە لە سەروی: "زەوی بۆ جوتیار" لای خواروی ئەم وتەیەی ستالین هێنراوەتەوە: "جولانەوەی نیشتمانی لە جەوهەریا جولانەوەی جوتیارانە".

لای راست نوسراوە: "برایانی جوتیار تێکۆشن بۆ لە رەگوریشەوە هەلکەندنی شێوەی ژیانی دەرەبەگی. بۆ لابردنی دۆنم و سەربەستکردنی هەمو جۆرە کشتوکالێک. بژی برایەتی جوتیار و کرێکار لەریٚی ئاشتی و ئازادیدا"

لای چەپ ئەم شیعرە نوسراوە:

"کەلی کە میژوی بە حوین نەنوسریٚ،
چۆن تولەی ژینی دوارۆژ وەرئەگریٚ؟
یا کەی سەربەستی بە کەس دراوە؟
کە هەر بە خوێن و خەبات ئەسەنریٚ"

دەرد و دەرمانی جوتیاران و دەنگـوباس لە بابەتەکانیەتی.

ژ ٦ ی س ١ ی تشرینی یەکەمی ١٩٥٣ و ژ ٦ – ٧ ی س ١ ی تشرینی دوەم و کانونی یەکەمی ٩٥٣ دەرچوە.

×

رزگاری بەرەی پێشکەوتو

هەمزە عەبدولا کە لە حیزب دور خرایەوە، بەو سزایە رازی نەبو، درێژەی دا بە چالاکی حیزبی:

رە ویسـا جووتیار

ریگەی جووتیار

بۆ ئەم ـ جووتیار خۆش بۆ له رەنگی ریشه
نه لكه له ئیشمو ترسام دەرسه كی
بۆ لا بردی وتم وسه بە سەنگرد
دە مو حوورە نشتو ئالسەل•
(باری بەلایە تو جووتیار وئیکار له ری
دشتی وشلولاد بە ـــــــ د ا •)

تەكل لی له میزووی بە زوین، له بەرسرد
ببون تولـــە ی ئینی دووا رۆژ وه رنە گری
با كه سی ـــــە بە سەنگر بە كە سەر دراوه
كە ... رە بە زوین و ئە بات لە سە سەری •

((جووتیاران و هەموو نەشتانـــی، لە هەر نەتەوە و كەس، جووتیاری ووتیاریان ـــ ستالین))

سـال (١) — ئەیلول ١٩٥٠ — ژمارە (٥)

پوستەی (ریگەی جووتیار)

دە رد و دەرمانی جووتیاران

(راپەریــنی جووتیارانی كوردستان و ئاگیر گراوەی عیراق)

(١) ـ دەرد و دەرمان

ئیمە روو ، و جووتیارانی كوردستان ، دائیمر ئازاری عیراق ، بە سالە ها رترین و ناخۆشترین حالدا ئیش ئەكەین و روویان تووشی قووتی و هەژاری
وە دەستوی وه ن رانی بە شەو، ئه ... زوور ... ، كوردستانی عیراق كه ... ئینی ماوە سال
ئەوانەوە مانگ ... ، بە ... روژ ... كه ... ، ... ساری ... هوموی كوردستانی ... پەروەردەكاری خوت
یان بە كوریی ... لە ... سالە ها ... ، ... ، ... ، لەگەل ... لە ... دا لە كاتی ... ئەوە
ما تا ... بان ... و ... بە لكو ... ، ... ، ... رەنگ
ئە لگیرا ئه كه ... ، ... له ... ، ... ، ... ، ... بە ... ، ... ، ... ، ...
لی ... تاقا ... ، ... بە ... لەگەڵ ... ، ... كانون ... حكو ـــ
مەتی بە كوری گیراوی عیراق ... ، ... ئیمپریالیزمی ئینگلیزی ... ، ... له ... ، ... ، ... حكومەت دەستوری ... رشانیان
... (...) ...
پیاوەی ماموران لە بەغدا) و (... بە ... ی ریگا) و ... واران ... ی شر بە تامچی ... (... تا ... بە كانی)
حكومەت وه ... كردووه ... له ... ، ... ، ... ئاغا ... (... سوورانە) ی ... ، ... ، ... رای خوی بە ... گە
یە ... ، ... و ... ، ... و (...) ی خوی ... ، ... ، ... له وه ... ، ... كه خوی ...
... یان ... ، ... تراكتۆر یا ... ، ... ، ... جووتیار ... ، ... كه بە ... مولا
ه ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... جووت
كه سالی ... ، ... ئاغا ... • جووتیاری ... ، ... ، ... ، ... ئاغا ...
... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ...
بە گە ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ...
... ، ... ، ... ئاغا ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... جووتیارانی
ولاتیش ... ، ... ئاغا ... •
جووتیارانی كوردستانی داگیركراوی عیراق لە ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ...
له ... ، ... ، ... ، ... ئاغا ... • ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ...
... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... جووتیار
... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... •
... ، ... ، ... ، ... •
... ، ... ی جووتیاران ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ...
... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... جووتیاران ...
... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... ، ... •
... ، ... ، ... ، ... جووتیاران ... ، ... ، ... ، ...
... جووتیاران ... ، ... ، ... حكومەتی ... ، ... عیراق ... ـــ

رۆژی بیری جوتیار

براینەتی جوتیار ... بولە رەگوریشە
بەلە ندنی شیوەی ژیانی دەرەبەگی
بولا بردنی دولەمەند ... بە ... شکرد و
... بوو ... ستەمکارانی
بوژی ... ی جوتیارو ...
لە ریی ئازادی و ئازادی ...

... بەرەو ... سەربەستی بەرێ ... ئەیبەن سە ... ری
... تولەی ئیستی دوژمن وە ر... گری
با ئەوی سەیەستی بە ... س دەراوە
... بە ... وجمە با ... سەری

((ئۆرگانی ... لە ... و ... لە ... ستالین))

ژمارە (٦) — تشرینی یەکەم ١٩٥٠ — بەها (٢)

رێی ... کسە ... وە!

ئەی برایانی جوتیار ... دوو ... بە ... وراوا

... بوو ... نەیز ... دەستە بە ... دەرئەنێن ... ی پەیرەو ... و ... جووتیاران ... ی ... دەرابە ... دەکەین لە ... دە ... بۆ ئەمە پێویستە براییەتی ... ئیستا رادەبەجێ ... بە ... رگاری بوونی دەکەین لە ... دەردانە (١) ئیمپریالیزم — ئیستعماری بیگانە دەرێک ... بە ... ی ... بە ... رزگاری ... یەکێتی ... (٢) ... تاڵایشو ... دوورستراینە ... و ... نیشتمان ... نە تە ناوپایە ... پیویستە ... جوتیاران ... ی ... ولە ناو ... بەرین.

... ئەوانیش ... ئاغا ... سپادە ... پە ... رجوانی ... ساتلیی (مام تادر) لە ... ئەو ... سالی ... دەربارەی ... و ... عدالیتی (٣٠) ... لە ... (٣٠) ... (٢) ... ئاغا ... (١١) ... لە ... (مەرحان) ... (٢) ... بارانە ... نە ... ساتلیی ... کرا ... گردی ... لەوە ... و ... دەرە ... ستیزی ... بەرگوتر ... بەر ... ئالێ ... و ... هاوری ... ساتلیی (مام تادر) ... ((ساتلیی ... دا

... لە ... براییەتی ... ئاغایەتی ... دە ... ری ... ((ئە ... ستالینیش ...))

... بونە ... ی ... ستەمکاری بیگانەی ... و ... ئاغایەتی ... دەستیان ... ئاغایەتی ... ئاغا ... رێگای ... و ... ستیزی ... ئاغایە ... ئیمپریالیزم ... بیگانە ... نیشتمان ... ئەوانە ... بۆ ... کوردستانی ... ئیمپریالیزم ... هەرچی ... لە ... ئازادی ... دەستی ... ستەمکاری ... نەتەوە ... کوردستان ... عیراق ... هەڵبەتە ... ئیستعمار ... ئاغاکان ... خۆیان ... نەتەوەی کورد ... بۆ ... ئیمپریالیزم ... بێگانە ... رزگار ... دەرەبەگی ... عیراق ... دەرە ... ئیستعماری ... ئیمپریالیزم ... ئازادی ... نیشتمان ... ستەمکار ... رزگاربوون ... ئازادی ... و ... کوشتن ... ئازادی ... ئاوەدانی ... دەستی ... حکومەتی ... پۆلیس ... ئەوەی ... دەستی ... دوژمنی ... بەرەی ... ریکخستنی ... دەستی ... رزگار ... ئەوە ... براینەتی ... بە ... رزگار ... بێین ... ؟

ئەمەش ... بەرەی ... جوتیارانی ... نیشتمان ... دەرەبەگ ... ئاغاکان ... ئە ... ئازادی ... دەستیان ... جوتیاران ... بەرامبەر ... رزگاری ... ئە ... و ... بەرەی ...

لە لایەکەوە، درێژەی بە کاری رێکخراوەیی دا. کەوتە رێکخستنەوەی ئەندامانی لایەنگری خۆی، بە هەمان ناوی پێشویەوە: پارتی دیموکراتی کوردی — عیراق، بەلأم بۆ ئەوەی لە باڵەکەی تری حیزب جیا بکرێتەوە، بە کوردی (بەرەی پێشکەوتو) و بە عەرەبی (الجناح التقدمي) خستە سەر ناوەکەی.

لە لایەکی ترەوە، کەوتە دەرکردنەوەی رزگاری بە کوردی و عەرەبی.

هەندێ ژمارەی ئەم خولەی رزگاری، کە هەمزە دەری کردوە، لە بەر دەس دایە. هەمان ریزی ژمارە و ساڵی رزگاری بۆ دانراوە. پێ ئەچێ مانگانە دو ژمارەی لێ دەرچوبێ، ژمارەیەکی بە کوردی و ژمارەیەکی بە عەرەبی. بەلأم وتارەکانی بە هەردو زمان هەمان بابەتن و تەرجومە کراون.

ژ ٣ س ٨ ی کانونی یەکەمی ١٩٥٣. ١٥ لاپەڕەی نیو فولسکابە لە شێوەی گۆڤاردا بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. دروشمە سیاسی‌یەکانی لە سەروی ناوی رزگاری‌یەوە نوسیوە:

"لە پێشرەوی گەلی کوردا خەبات ئەکەین:

١. بۆ رزگارکردنی عیراق رزگاری‌یەکی سیاسی و ئابوری و ئایدیۆلۆجی لە ئیمپریالیزمی ئەنگلۆ — ئەمریکا و چینی کۆنەپەرستان.

٢. بۆ رزگارکردنی چینی جوتیاران لە دەرەبەگ بە نابوتکردنی سیستەمی فیۆدالی لە زەوی‌یا وە دابەشکردنی زەوی بە سەر جوتیاران.

٣. بۆ پێکهێنانی حوکمێکی زاتی لە کوردستانی عیراق دا.

٤. لە پێناوی ئاشتی و دیموکراتی‌دا."

سەروتار: "بەرەی پارتی و دەستە دیموکراتیە نیشتمانیەکان پێویستیەکی زۆر بە پەلەیە." ئەم وتارە پرۆگرامی پێشنیار کراوی بەرەی پێشکەوتوە بۆ هەمو هێزەکانی عیراق کە لە بەرەیەکی یەکگرتودا کۆ ببنەوە.

ڕێگەی جووتیار

برایانی جووتیار تێکۆشن بۆ لە ڕەگ هێنانەوەی شێوەی نیوە دەرەبەگی بۆ لابردنی ئەو ستەم و سەربەستکردنی هەموو جۆرە کشتوکاڵێک •
(بەرزی برایەتی جووتیار و کرێکار لە ڕێی ئاشتی و ئازادی بێت!)

گەلێ کە مێژووی بە خۆشی لە نووسری
چون تۆڵەی تێنی دواڕۆژ وەرنەگری
یاکەی سەربەستی بە کەس نادرێ
کە هەر بە خوێن دەست ئەکەوێ

((جوولانەوەی نیشتمانی لە ڕاستیدا جوولانەوەی جووتیارانە — ستالین))

ساڵ (١)	تشرینی دووەم — کانوونی یەکەم ٩٥٣	ژمارە (٧ و ٨)

ڕزگاری لە بەگزادە و شێخ و ئاغا تەنها

برایانی بە شەرەفی ڕەنجدەر!

لە سێبەری ئەم ساڵە بارترین حاڵەدا ئەوەتان ئەبینن! هەزار ڕەنجی ڕووتوقووت! لەوان و لەوانە خۆش کە وەکو ئەمەی بەر بێبەشکی ئاغا و دەرەبەگ و زۆرداره‌کان و مامووره دز و پۆلیسە دەردەکانی حکومەتی بەغدا • جگە لەوەی کە زۆر دڵڕەقانە ئەتانچەوسێننەوە و خوێنتان ئەمژن سەرووماڵ و ناموسیشتان ئەمێشە لە بەرەبەرسی ساڵاوی دڕندانەیان دایە بەر ڕێ هەتا زووبوون و ئاوارەی شاری جیاواز بوویەن؟ کە مساڵ دوا تووی ماڵەکە! بە برسێتی و ڕووتی و ئەوتی بە دەم ڕەبەنی ڕستانەوەیەگەر ڕەتای ڕۆناکییەن! بەتەنو ئەوە ڕوژگوێکوت ئەکەن بەسەر دەرەبەگی دیەکە دەرگا و تێر و پەیتەیەکی گرانی ئاغا و زۆرداران و سەرانتان ئێوە کار و کوێرە وەری و تووڕەیە سەری دە ڕاوێژی و مایە بەرچیی؟ شێوەیەکی ئەوان کونتان دێر پەرچی دوورستی کەن وشێوەش کوێکەتان دەست ئەکەوێ تەنها کولەمەرگی تەنیا بە سەرەنجدان • ئەوان ئەتەدەن بە جل و بەرگی ئاوریشم و ڕەنگاوڕەنگ وشێوە و خواردن بە نێشتانی جاوتان چیک ئاگری بە تیسی دەمووتان • ئەوان ئەیاندەن بە ماره و چێشتنی و تەنوری شاریستانی و ئاوی بووتان تیرسکی خۆتان دەست ناکەوێ •

ئەمانە چە بوو بە سەر ڕەنجی ماندووبووتان ؟ بەلام ئەوی مانەوەی ئەم حاڵە چیە ؟ هیچ گومانی تیا نیە کە سەرچاوەی دەسەڵاتی شێوەی ئاغایانی زۆرداران لە ڕووی ئەگەرچی و شێوەی دەرەبەگی یەوە نیە! ڕابەرەی ئەمە تەنها بەسێتە ئەوە کەمانە شێوە خۆتان هەیە لە شکری جارانی ئاغابوون • ئەمە هیچ! خوێنە و چیە تا کاتێ ئێمە بوونەوانەی بیاضی وەکوو سەگی خێروی وانە بە ڕەگەی پارێکی ئێوە ناگرن • ئەی کە وانە سەرچاوەی هێز پشت و پەنای ئاغایەتی کێیە؟ پشت و پەنای ئاغایەتی وەدەرەبەگی و کۆنەپەرستی ئیستعماری بێگانە یەکەوا ڕاستە وخۆ بە هۆی حکومەتی عێراقی نۆکەرو دەست — تیرەوە بە دەستەوە دڵ ئاغایەتی وکونە پەرستی نووساندووە بەخۆیەوە لە ئەیپارێزێت • ئەمرۆ جوولانەوەکی حکومەت! بەرگانوون وئیراقیک کە دای ئەوێ! ئەمرێیەک کاریە دەستێکی حکومەتی لە ئاکۆکیی بە کێ بە پێی شێوە وئاغا ئەیدا ئەم ڕاستیە ئەمەلایە نگرەیە بەئەوای ئاشکرایە • کردەوەی دوژمنانە و دڕندانەی حکومەت لە ڕاپەڕینی جووتیارەکانی دەشتی دەرەبێ داگرتن و حوکمدانی جووتیارەکان کە دەبیرخستەوە و دەرەبەدەر کردنی مشار و عێراقی یەکوتاوی جووتیاران ؟ پشتوانی کردنی ئاشکرای ئاغا زۆردارەکان لە لایەن کاربەدەستانی حکومەتەوە و ئەو کردەوە نابەجێوانە و کارەبێ شەرمانەی بەرامبەر بە جووتیارە بەشخوراوەکان کرا دەلیلێ ئاشکرای ئەم قسەیەن ئەگەر بێ ئەوە ئەندە شێ ڕاستی یەکە ئاشکرا و دیارە بیوستی بە بەڵگە و دەلیل نیە • کەواتە کە ئیمپریالیزمی بێگانە ودەرگا و دەوڵەتی حکومەتی نۆکەری پشت و پەنای ئاغایەتی و زۆرداریی کە ئەم دوژمنە تەپەی خۆیمانەی جووتیار لە سەرو دایە شکردنی کەوڵ وەستێنی تەنها بە گسکە ڕەتی بن؟ کە زۆرداران و خانانان بۆ دەواندان بە زوڵم و زۆر و چەوسانەوە بەسەر بێبەشیەک بووین، جووتیاران! بە شەخوراوان! ڕەنجدەر بوویان! چیە وسانەوران بولابردنی زوڵم و زۆر! بۆ دەست تێشتنی خوێن مژی و چەوسانەوە! بەرگە نەکەنەوە و ڕاپەڕگاری بە شێوەیەکی و ئەوەنیی بەرد ڕوایان بەکێشە ئەگرن ؟ بێ گومان یەک ئەکەن دەستی جوتیاری ئەم مووڵایە کیمان لە چنگی دەرەبەگی زۆردار و کۆنە پەرستی بۆگەن و ئیستعماری — خۆیەتیتر ئەمرووبوون بەکێ بگرن ؟ ئەوانە ڕەنجیان بە ئێک پەیوەستە بۆ سەرکەوتنیان لەوە یەبایانداکە لە گەڵ — کرێکاران وبیر — ڕووناکان وستەمکاران وکەسە بەدا لە گەڵ عەموو دوژمنانی ئیمپریالیزم وکۆنە پەرستی وئاغایەتی دا یەک کەون و ئەوسا دەتوانن بۆ دامەزراندنی باشە ژیانێکی باشتر و بە ئاوارە ڕووی خۆیان •

ئیستر بەپێشەوە گاکەی جووتیار بۆ بەکگرتن و بۆ خەباتکردن —

((ت • ج •))

نناضل في طليعة الشعب الكردي الابي :

١ ـ لتحرير العراق سياسيا واقتصاديا وـ ايدلوجيا من الاستعمار الانكلو ـ امريكي ومن حكم الطبقات الرجعية

٢ ـ لتحرير الفلاحين من ظلم الاقطاعيين وكبار المالكين بالغاء نظام التملك الاقطاعي القانوني ـ واعطاء الارض للفلاحين

٤ ـ في سبيل السلم والديموقراطية

رزگاری

لسان پارتي ديموكراتي كورد ـ عراق

العدد (٣) كانون الاول ١٩٥٣ السنة (٨)

٣ ـ من اجل ممارسة الشعب الكردي لحقوق الحكم الذاتي على كوردستان العراقية

له پاینی دوا لاپەڕەیدا نوسیوێتی: "له لایەن بەرەی پێشكەوتوی پارتی

له پیش ره وی گه لی کوردا خه بات ئه که ین

١ ــ بو رزگار کردنی عراق رزگاری‌یه کی سیاسي و ئابوری وئایدولوجي له امپریالیزمی ئه نگلو ــ ئه مزیکا وچینی کونه په رستان •

٢ ــ بو رزگار کردني چیني جووتیاران له ده ره به گ به ــه تابووت کردني سیسته مي فیودالي له زه وي‌یا و دابه ش کردني زه وي به سه رجووتیاران •

٣ ــ بو پیک هیناني حکمیکي زاتي له کورد ستانيعراقدا •

رزگاری

ئورگاني پارتي دیموکراتي کورد
عــــــــــراق

ژماره (٣) کانوني (١) ١٩٥٣ سالي (٨)

٤ ــ له پیناوي ئاشــــــــتیو دیموکراتیـــــدا •

((نرخي ٢٠ فلسه))

نناضل في طليعة الشعب الكوردي :

١ ـ لتحرير العراق سياسيا واقتصاديا وآيديولوجيا من الاستعمار الانكلو ـ امريكي ومن حكم الطبقات الرجعيـــة

٢ ـ لتحرير الفلاحين من ظلم الاقطاعيين وكبار الملاكين بالغاء للتملك الاقطاعي للارض واعطاء الارض للفلاحين

٣ ـ من اجل ممارسة الشعب الكوردي لحقوق الحكم الذاتي على كوردستان العراقيـــة

٤ ـ في سبيل السلم والديموقراطيـــة

رزگاری

لسان پارتي ديموكراتي كورد ـ عراق

العدد (٤) كانون الثاني ١٩٥٤ السنة (٨)

الثمن (٢٠) فلسا

تناضل في طليعة الشعب الكوردي :

١ ـ لتحرير العراق سياسيا واقتصاديا وآيديلوجيا من الاستعمار الانكلو ـ امريكي ومن حكم الطبقات الرجعية •

٢ ـ لتحرير الفلاحين من الاقطاعيين وكبار الملاكين بالغاء التملك الاقطاعي للارض واعطاء الارض للفلاحين •

٣ ـ من اجل ممارسة الشعب الكوردي لحقوق الحكم الذاتي على كوردستان العراقية •

٤ ـ في السلم والديموقراطية

رزگاری

پارتی دیموکراتی کورد ـ عراق

العدد (٥) مارت ١٩٥٤ السنة الثامنة

ناضلوا لاحباط مشروع التحالف مع باكستان ـ تركيا • ضد الارتباط مع الاستعمار الامريكي والبريطاني

الثمن (٢٠) فلسا

((صادرة عن الجناح التقدمي ـ پارتي ديموكراتي كورد عراق))

نناضل في طليعة الشعب الكردى :

١ ــ لتحرير العراق سياسيا واقتصاديا وآيديولوجيا من الاستعمار الانكلو ــ امريكي ومن حكم الطبقات الرجعي

٢ ــ لتحرير الفلاحين من الاقطاعيين وكبار الملاكين بالغاء التملك الاقطاعي للارض واعطاء الارض للفلاحين

٣ ــ من اجل ممارسة الشعب الكردى لحقوق الحكم الذاتي على كردستان العراقية

٤ ــ في سبيل السلم والديمقراطية

رزگاری

لسان پارتی دیموکراتی کوردستان عیراق

العدد (٦) نيسان ١٩٥٤ السنة الثامنة الثمن (٢٠) فلس

ناضلوا لاحباط مشروع التحالف مع باكستان ــ تركيا وضد الارتباط مع الاستعمار الامريكي البريطاني

دیمۆکراتی کورد – عیراقەوە دەر ئەچێت."

ژ ٣ بە عەرەبی هەمان بابەت و بە هەمان قەوارە و شێوە چاپ کراوە. لە پاینی دوا لاپەڕەی عەرەبی‌یەکەی‌دا نوسراوە: "صادره عن الجناح التقدمی لبارتی دیموکراتی کورد - عراق"

×

ژ ٤ س ٨ ی کانونی دووەمی ١٩٥٤، ١٢ لاپەڕەی هەمان قەبارەیە. لە بابەتەکانی: (نامەی شێخێک)، (پرۆژەی قەلاچۆکردنی مێشولەی لەرزوتا لە سلێمانی)، (یادی لینین)، (بێریای خائین)، (یادی راپەڕینەکەی کانونی دووەمی ١٩٤٨) کە بەیاننامەیەکی ٢٧ ی ١ ی ١٩٥٤ی ئەو باڵەی پارتی‌یە. ئەم دو ژمارەیەی دوایی بە هەمان بابەت و مێژووەوە بە عەرەبی دەرکراون.

ژ ٥ س ٨ ی مارتی ١٩٥٤، ١٦ لاپەڕەیە و ئەمە لەسەر بەرگەکەی زیادکراوە: "تێکۆشن بۆ پوچەڵکردنەوەی پرۆژەی هاوپەیمانی لەگەڵ پاکستان – تورکیادا و، دژی خۆبەستنەوە بە ئیستیعماری ئەمریکی و بریتانی". ناوەڕۆکەکەی ئاوایە:

"لەنێوان پەیمانی سەعداباد و ئیتیحادی عەرەبی و پەیمانی عەسکەری تورکیا - پاکستان دا"

"یادی ستالین" بەیاننامەیەکی ٥ ی ٣ ی ١٩٥٤ی بەرەی پێشکەوتوی پارتی‌یە و، لەبارەیەوە نوسراوە: "ئەی رۆڵە ئازادیخوازەکانی میللەتەکەمان! بۆ پیرۆز راگرتنی یادی ستالینی نەمر و بەجێهێنانی رێنوێنیە شۆڕشگێڕیە بەزەبرەکانی، داواتان لێ ئەکەین پێوەندیتان بە حیزبەکەمانەوە کە بە رێگەی لینین - ستالین دا ئەڕوا پتەو بکەن و، زیاتر و زیاتر لە دەوری جەنەراڵ مستەفا بارزانی‌ی پێشەوامان و قوتابی‌یەکی ستالین خڕبنەوە"

"مەبەستی خۆپیشاندانە جەماوەریەکان لە سلێمانی" و "هەندێ هەواڵ".

ژ ٦ س ٨ ی نیسانی ١٩٥٤، ١٢ لاپەڕەیە. باسەکانی بریتین لە:

"مەینەتی بارزانیەکان"، "نەگبەتی لافاو"، "گۆڕانکاریەکانی سیاسەتی ناودەوڵەتان".

ژ ٧ س ٩ ی تشرینی دوەمی ١٩٥٤، ٨ لاپەڕەیە، بە یەک وتاری تایبەت بە "ئەو هێزانەی کارئەکەن لەپەنا کارەساتەکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا" پڕکراوەتەوە.

×

بەرەی پێشکەوتو بەیانیشی دەرکردوە، لەوانە: بەیانێک لە ١٦ ی ١٢ ی ١٩٥٣ دا کە داوای پێکهێنانی حکومەتێکی نیشتمانی دیموکراتی و، بەردانی زیندانیە سیاسیەکان و پێکهێنانی بەرەی یەکگرتو کردوە و، پشتیوانی لە مانگرتنەکانی کرێکاران و راپەڕینی جوتیاران ئەکا.

×

خەباتی کوردستان

لە هاوینی ١٩٥٦ دا هەردو باڵەکەی پارتی: پارتی دیموکراتی کورد — بەرەی پێشکەوتو بە سەرکردایەتی هەمزە عەبدوڵا و، پارتی دیموکراتی کوردستان بە سەرکردایەتی ئیبراهیم ئەحمەد یەکیان گرتەوە (پارتی دیموکراتی یەکگرتوی کوردستان) یان پێک هێنا و، لە باتی رزگاری (خەباتی کوردستان) یان کرد بە ئۆرگانی ناوەندی. خەباتی کوردستان بە عەرەبی نوسراوە.

هەندێ لە ژمارەکانی لە بەر دەس دان، لەوانە:

ژ ٣ س ١ ی مایسی ١٩٥٧. لە سەری لاپەڕەکەدا نوسراوە: "نناضل من اجل حق شعبنا الكردي في تقرير مصيرة بنفسه"

لە ژێر ئەویش دا: "السلام — الديمقراطية - الاستقلال"

لە تەنیشت ناوی گۆڤارەکەوە نوسراوە: "نناضل من اجل:

نناضل من اجل حق تقرير المصير للشعب الكردي

السلم — الديمقراطية — الاستقلال

ننا ضل من اجل :

التحرر من الاستعمار وحلف بغداد

حكومة وطنية ديمقراطية

التمتع بالحريات والحقوق الديمقراطية

للشعبين الكردي والعربي

خه‌باتی کوردستان

للحزب الديمقراطي الموحد لكوردستان

العدد (٣) السنة (١) ايلول ١٩٥٧ — الثمن (٣٠) فلسا

اني اوجه ندائي هذا الى الشعبين الكردي والعربي على السواء • ليتآلفا ويتحدا جودهما في النضال المشترك ضد العدو المشترك وهو الاستعمار واذنابه ولكي يؤديا [illegible] اروعا واحدا صديدا [illegible] البارزاني

الشعبان الكردي والعربي

ترجمة عن الكردية

ربط الكرد والعرب معا

اوثق العلاقات واقدس الروابط التي تمتد لعهد طويل ومنذ انتشار الاسلام في كوردستان تدعمها قرون عديدة حيث تظللهما راية الخلافة الاسلامية وتتركز [illegible] في الديار الاسلامية [illegible] المشهورين [illegible] في التاريخ التي ابلى فيها الكورد [illegible] تتألق [illegible] الحرب [illegible] العربيين [illegible] الكورد بغزيرة [illegible] بالعرب [illegible] الذين [illegible] النابهين •

ثم ان الكرد [illegible] الثقافة العربية فدعاؤهم وادباؤهم من [illegible] الى [illegible] على اغناء الثروة الادبية والعلمية والتاريخية العربية [illegible] على الدوام فوائد وخدمات [illegible] •

وفي الفترة [illegible] التي [illegible] الكورد والعرب يئنان تحت [illegible] في سبيل حريتهما واستقلالهما [illegible] حلبية [illegible] المنزعات [illegible]

التحرر من الاستعمار وحلف بغداد. حكومة وطنية. الظفر بالحريات والحقوق الديموقراطية للشعبين الكوردی والعربی"

سەروتارەکەی ل ١ — ٤ : (الكورد والعرب) و نوسراوە مترجمە عن الكوردیە. سەرلەوحەی ئەم وتارە بانگەکەی مستەفا بارزانیە: "اننی اوجە ندائی هذا الی الشعبین..."

ل ٤، عید العمال والكادحین الاممی

ل ٥، (التحیا ذكری شهداء ٢٩ مایس).

ل ٥ — ٦، (الشعب الكوردی یؤید نضال الجزائر الباسلة)

ل ٦ (الاصوات ترتفع فی كل مكان للمطالبة بوقف التجارب النوویة وتحریم اسلحة الابادة الجماعیة)

ل ٧ - ٨، (كوردستان والنظام الدیمقراطی فی العراق)

ل ٨ — ١٠، (ان تجهل فاعلم)

ل ١٠ — ١٢، (سیاسة الحكومة وحقوق الشعب الدیمقراطیة)

×

مام جەلال لە نامەی گۆرین دا نوسیویتی:

"کە رزگاری بو بە کوردی ئیتر پێویستیان بە گۆڤارێکی عەرەبیش هەبو، هەم بۆ بادینان و برا فەیلیەکانی بەغدا و تا رادەیەکیش بۆ خوێندەوارانی هەولێر، کە ئەوسا زۆر ئاشنای کوردی نەبون، هەم بۆ برا عەرەبەکانیش.

"وا پەسەند کرا کە جگە لە (رزگاری) ئۆرگانێکی تر هەبێت. لەسەر پێشنیاری مام جەلال (خەباتی کوردستان) پەسەند کرا. پێشتر پارتی لە ساڵی ١٩٤٩ - ١٩٥٠ دا لە بەغدا لە لایەن لقی بەغداوە، گۆڤارێکی بە عەرەبی بەناوی (خەباتمان) چاپ

دەکرد کە زۆربەی مەقالەکانی شەهید عەلی حەمدی و مامۆستا صالح روشدی دەیان نوسی.

"ناوی (خەبات) لەو گۆڤارەوە هات بە بیرا (کوردستان) یشی خرایە سەر.

"ئەو گۆڤارە بە عەرەبی دەردەچو زۆربەی مەقالەکانی مامۆستا برایم و مام جەلال دەیان نوسی. چاپەکەی بە رۆنیۆ بو. تایپ و رۆنیۆکەی مام جەلال دەیکرد بەهاوکاری خورشید شێرە و مەرحوم صالح شێرە کە مام جەلال لە ماڵەکەی وەکری پارتی دا داینا بو. خورشید نائیب زابت کاتب بو، تایپی دەزانی، بۆیە کەڵکمان لیٚ وەردەگرت.

"بڵاوکردنەوەکەی بە شارەکان دا زۆرتر کاکە (مەبەستی خوالێخۆشبو عومەر مستەفایە) پیٚی هەڵدەستا. ئەوە ماوەی کەرکوک.

"پاشان کە مام جەلال گوازرایەوە بۆ سلێمانی، تایپ و رۆنیۆکەش هێنرا بۆ ئەو ماڵەی کە ئەو لیٚی موختەفی بو، ماڵەکە هی باوکی خولە کۆمەڵە بو، خانوەکەش هی خوالێخۆشبو قادر تەگەرانی بو. ئەوسا زۆر لە دەرەوەی شار بو.

"لە سلێمانی زۆربەی نوسینەکان و تایپ و رۆنیۆکەی مام جەلال دەیکرد. ناوبەناو کاک هەمزە وتارێکی بۆ دەنارد، هەروەها مامۆستا برایم و کاک حیلمی.."

×

پیٚ ئەچیٚ هەندیٚ لە ژمارەکانی خەباتی کوردستان لە ئارشیفی دەزگاکانی ئاسایشی عیراق دا هەڵگیرابن، چونکە هەندیٚ لێکۆڵەر لە باسەکانیان دا ئیشارەتیان بە بابەتی لە هەندیٚ ژمارەکانی داوە.

حمیدی (ل ۲۳۰) نوسیویێتی: ژمارەی کانونی دوەمی ۱۹۵۷ دژی سیاسەتی نوری سەعید و پەیمانی بەغدادی نوسیوە رونی کردۆتەوە کە ئەو پەیمانە بە شێوەیەکی سەرەکی دژی جوڵانەوەی کورد بەستراوە لە عیراق و تورکیا و ئێران

و، هەڕەشە لە ئاسایش و سەربەخۆیی گەلان ئەکا چونکە "دوژمنی کورد و عەرەب و ئاشتیخوازان و هەمو گەلانی دنیایە"

هەر لەم ژمارەیەدا وتارێکی لە سەر پشتیوانی جەماوەری کورد دژی دەسدرێژی بۆ سەر میصر نوسیوە، دایناوە بە دەسدرێژی بۆ سەر گەلی کورد چونکە سەرکەوتنی دوژمنانی گەلی میصری تا ئەندازەیەکی زۆر گەورەترین زەرەر لە مەسەلەی رزگاری کوردستان و گەلی کورد ئەدا.

هەر حمیدی (٢٥٨) نوسیوێتی: ژمارەی شوباتی ١٩٥٨ بروسکەی پیرۆزبایی نوسیوە بۆ سەرۆکەکانی میصر و سوریا بە بۆنەی یەکگرتنی سوریا و میصرەوە. بەڵام لە بەیانێکی تردا دژی یەکگرتنی عیراق و ئوردون وەستاوە و داوای دابینکردنی مافی نەتەوەیی کوردی کردوە لەم یەکێتیەدا.(احمیدی ل ٢٦١)

×

سەرچاوەکان:

رزگاری، خەباتمان، نداء کوردستان، خەباتی کوردستان، نرکەی جوتیار. هەمو ئەم بلاوکراوانەم لە مامۆستایان رەفیق ساڵح و سدیق ساڵح وەرگرتوە.

موسوعة سرية خاصة بالحزب الشيوعی العراقی، ستة اجزاء، بغداد، مطبعة الحکومة، ١٩٤٨ - ١٩٤٩. کە لە ئارشیفی نەتەوەیی کوردستان دا هەڵگیراوە.

د. جعفر عباس حمیدی، التطورات السیاسیة فی العراق ١٩٤١ - ١٩٥٢.

د. جعفر عباس حمیدی، التطورات السیاسیة فی العراق ١٩٥٣ - ١٩٥٨.

دەربارەی دامەزراندنی پارتی و گفتوگۆی نێوان حیزبە کوردیەکانی ناوەڕاستی چلەکان بڕوانە:

جلال الطالبانی، کردستان والحرکة القومیة الکردیة، من منشورات النور، بغداد، ١٩٦٩. هەمان کتێب بۆ جاری دوەم لە لایەن ادار الطلیعة) ەوە لە بیروت چاپ کراوەتەوە.

صالح حیدری، یادداشتێک دەربارەی حیزبی رزگاری کورد کە لە ساڵی ١٩٤٥ لە کوردستانی عیراقدا دامەزرا، دەفتەری کوردەواری، ژ ١، کانونی دوەمی ١٩٧٠. ل ٤٧ - ٥٥.

د. کەمال مەزهەر: رزگاری لە کفری، کتێبی: چەند لاپەڕیەک لە مێژووی گەلی کورد، بەرگی دوەم، ئامادەکردنی عەبدوڵلا زەنگەنە، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر ٢٠٠١. ل ٣٨١ - ٣٨٧.

کۆمەڵێک ژمارەی (رزگاری) و (نداء کوردستان) و (نرکەی جوتیار) لە ئەرشیفی کاک محەمەدی مەلا کەریم وەرگیراوە.

بەیاننامەکانی پارتی لە (ئەرشیفی نەتەوەیی کوردستان) وەرگیراوە.